

CHAYEINU

Shabbos Initiative

סוכות

Pg. #	Content
2-6	Seudah Stories
7-17	Parsha Challenge
18-23	Life of Truth Story
24-32	Chayeinu Articles
33-34	Comic Stories
35-42	Nefesh Shimshon
גליונות	
43-48	הג"ר שמואל פעלדער שליט"א
49-50	הגר"ח קניבסקי זצ"ל
51-60	הג"ר דוב לנדא שליט"א
61-64	הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א
65-73	הגר"ד פוברסקי שליט"א
74-77	הג"ר משה הלל הירש שליט"א
78-79	הג"ר יצחק זליברשטיין שליט"א

SPECIAL SUCCOS SUPPLEMENT

TORAS RAV KALMAN

EIGHT STORIES!

Daily Hilchos Shabbos - Rav Shmuel Bernath
732.301.4043 opt 2 then 8

***

לע"נ ר' שלמה ז"ל בן יבל"ח ר' יעקב שרגא שליט"א
לז"נ הרב מתתיהו חיים בן הרב יעקב זצ"ל

לרפוי"ש חיים שמואל בן ליבא

יהודית בת שרה הינדא, דניאל יהודה בן אסתר שירה
לזכות אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה

Dedication opportunities: 848-373-4436
shabboschayeinu@gmail.com

SEUDAH STORIES

The Esrog Mailbox

R' and Mrs. Weinberg moved to Eretz Yisrael and decided to open a children's clothing store in Yerushalayim. Both were experienced in running a business, and with their own children now grown it seemed like a worthy enterprise for the hardworking couple. They planned to take turns running the store so R' Weinberg could also learn in *kollel* part-time.

When the Weinbergs found the perfect location for a small store in a *frum* neighborhood, they were ready to go into business, except for one thing: Even drawing upon all of their savings, they still lacked sufficient start-up funds. So they contacted some friends back in New York who agreed to lend them \$10,000, to be repaid in one year.

R' and Mrs. Weinberg both worked hard and their little store grew popular with local families. However, as is the case with most new businesses, it did not yet generate enough of a cash flow to meet all their expenses. The first year flew by, and with the deadline looming, the Weinbergs grew increasingly apprehensive about repaying the loan. The monetary situation was further complicated when their youngest daughter became engaged. What should have been a joyful time for the family was overshadowed by financial woes.

Succos was also rapidly approaching – *zeman simchaseinu* – but unfortunately for the Weinbergs, it was a time of great stress.

To reduce their expenses, when the lease ran out on the comfortable apartment they'd been renting, they decided not to renew it, moving into a much cheaper but dreary basement apartment. Without a porch, R' Weinberg had to build their *sukkah* in the small courtyard behind the building, which meant a lot of schlepping up and down the stairs.

The tiny apartment also lacked certain other amenities—the single window left them bereft of sunlight and fresh air. To add insult to injury, they realized that as theirs was the basement apartment, they didn't even have their own mailbox! The mail they received was left piled haphazardly on top of the other mailboxes, often falling to the lobby floor where she had to rescue the crumpled and soiled envelopes.

One day, Mrs. Weinberg had enough and decided that she must find something to use as a proper mailbox. Her eye fell upon the small cardboard box which had contained their *esrog*. Her husband had just transferred the *esrog* to his silver *esrog* holder, purchased years before in a more affluent time.

She decisively announced, "The cardboard *esrog* box will be our new mailbox!" Clearly printing their last name on the outside of the box with a marker, she grabbed a roll of tape and rushed upstairs to the lobby. After securing their improvised mailbox to the wall beside the metal mailboxes, she hoped the mailman would recognize its true purpose.

That very afternoon when Mrs. Weinberg came home from the store, she couldn't resist opening their new mailbox to see if anything was inside. To her delight, she discovered a letter inside – from a bank.

SEUDAH STORIES

She couldn't wait to show her find to her husband.

"My idea worked! Look what was inside our *esrog* mailbox!" she exclaimed gleefully.

Ripping open the envelope, they found a letter plus a bank check for \$10,300!

Over twenty years earlier, when the Weinbergs had first come to live in Eretz Yisrael, they had purchased a new apartment in Beit Shemesh. But when things didn't work out for them and they decided to return to New York, they put the apartment up for sale. Although they received most of the money upfront, their lawyer explained that the remaining balance, after the closure and other fees were paid, would be returned to them later. The Weinbergs went back to New York, resettled and found new jobs. Though they wrote to the lawyer a few times inquiring about their balance, as time went by they eventually forgot about it. Until now.

Over twenty years had elapsed. They had moved several times since returning to Eretz Yisrael. Yet somehow the bank managed to find them at exactly the right time. The Weinbergs could now repay the loan in full on schedule. There was even an extra three hundred dollars towards their daughter's wedding expenses! Profoundly grateful to Hashem for this fortuitous turn of events, the couple realized that their little *esrog* mailbox had indeed fulfilled its purpose.

Mitzvos with Love

One day, an elderly Yid turned to Rav Benzion Felman to clarify for him something strange he kept witnessing. This man lived in Tel Aviv, across from the great shul, and he noticed that Rav Yosef Shlomo Kahaneman, *zt"l*, would come and visit the *arbah minim* shuk, between Yom Kippur and Succos. This observer noted how the Rav would repeat this perusal year after year, and yet the Rav never bought anything.

This strange conduct piqued this Yid's interest. "The Ponovezher Rav is a busy man, who utilizes every free moment for learning Torah and running his many institutions. Why would he come every day to the shuk and spend many long hours without purchasing even a single *aravah*? Maybe you, Rav Benzion, as one of the Rav's close students, can explain what the Rav is looking for."

The question remained on Rav Benzion's mind until Rav Kahaneman was *niftar*. At the *levaya*, one of the Rav's primary *talmidim*, Rav Pinchas Shreiber, one of the "*yaldei Teheran*," (an orphan from Iran) whom the Rav had raised as one of his own, delivered a *hesped*. During the *hesped*, Rav Pinchas mentioned the following:

"When I found out that the Rav traveled to the Tel Aviv shuk, I asked him, 'Rebbi, your time is precious. Why do you travel all that distance when *mehudar minim* are delivered directly to your door?'"

The Rav answered him with a story from the Gemara (*Shabbos* 33b) of Rabbi Shimon bar Yochai's exit from the cave that he and his son, Rabbi Elazar, hid from the Romans for thirteen years. When Rav Elazar saw people forfeiting eternal life for the temporal life in this world, everything he set his eyes on was incinerated. Rabbi Shimon set his eyes on the same thing and brought it back to its previous state.

SEUDAH STORIES

On Erev Shabbos, they saw an elderly Yid holding in his arms two bundles of *hadassim* to honor Shabbos — one for *zachor*, and the other for *shamor*. When Rabbi Shimon saw this, he said to Rav Elazar, “See how precious *mitzvos* are to the Yidden!” Witnessing that, calmed down Rav Elazar’s anger, and he no longer destroyed the world with his eyes.

Nowhere in the *Shulchan Aruch* will you find a *halachah* that teaches one to buy bundles of *hadassim* to honor Shabbos, and still, that simple Yid loved and honored Shabbos so much that he procured for himself two fragrant bundles — one for *zachor* and one for *shamor*.

“In that story,” explained the Rav Yosef Shlomo to Rav Pinchas, “the elderly Yid revealed to Rav Elazar that Yidden don’t just ‘observe’ Torah and mitzvos, they’re *happy* about them and *love* them! Yidden are *happy* about Shabbos, and they *love* Shabbos. Yidden are *happy* about Hashem, and they *love* Hashem. The love of Hashem burns in their heart like a burning flame. When Rav Elazar saw the extent of their happiness and love of mitzvos, he dropped his claims against them and ceased destroying everything he encountered on his path.”

Continued the Rav, “As a result of the War, I lost my wife and children; I lost the community I led and the yeshiva I founded. Afterward, I thought that the Yidden went lost. But behold, I see after the war that the Yidden of Tel Aviv flock to the shuk and spend many long hours seeking out *mehudar esrogim* with no *bletelach* and *lulavim* sealed up to the top. After all the physical and emotional suffering they endured in the War, they still are prepared to spend lots of money and effort to merit *mehudar arbah minim*, they’re defiantly eternal.

“That’s why I travel every year to the *arbah minim* shuk. So while it’s true that *mehudardike arbah minim* are brought to my doorstep, nonetheless, once a year, I wear out my soles to see Am Yisrael in its beauty and splendor. Once a year, I travel to Allenby Street to see how, even after that *churban*, the Yidden are happy with mitzvos and love their Father in Heaven. That joyous sight enlivens me, and it invigorates me throughout the winter.”

General Eisenhower and the Daled Minim

The Klausenberg Rebbe was in the DP camps after the war. One day the news came out that General Eisenhower was coming to visit. The *frummer* people wanted the Rebbe to address the crowd when the General came and the other group wanted one of their people to address the crowd in front of the General. They made a deal that the Rebbe will speak first but on two conditions, first he can only speak for 5 minutes, and second he can’t mention Hashem’s name.

On Yom Kippur General Eisenhower came and the Rebbe got up to speak. He began by putting on his *tallis* with a *brachah*, thereby making sure Hashem’s name will be mentioned without saying it in his speech. Then he went on to give a speech about not being broken and not to fall apart. There wasn’t a dry eye in the crowd including General Eisenhower.

After the speech the other speaker said he had nothing to add, he wasn’t going to speak. General Eisenhower was so moved that he asked the Rebbe what is something he can do to make the Rebbe’s life easier. The Rebbe

SEUDAH STORIES

answered that in four days is the Yom Tov of Succos and he still didn't have a set of *daled minim*, he would greatly appreciate if he can get a set in time for Succos. General Eisenhower chartered a special plane to Italy and got the Rebbe the *daled minim* in time for Yom Tov!

Standing in Line

Succos in 1939 came to Warsaw amid much suffering and pain. The Nazi Luftwaffe bombing raids had left a devastating toll on the nearly destroyed city. Tens of thousands of Jews, barely surviving, did not know what the next day would bring. The water mains had been bombed and there was scarcely any water to be had.

One night during Succos, word spread like wildfire that a well or spring had been discovered under a home and there was fresh water available! Immediately, long lines of parched, suffering Yidden formed - all trying to obtain just a little bit to drink for them and their families.

Suddenly, early one morning, another rumor was passed around: There is a set of *arbah minim*, a real, kosher *lulav* and *esrog* to be had at the home of the Gerrer Rebbe! Slowly but surely, the long line for water slowly emptied while those same long lines of eager Yidden desperate to fulfill the precious mitzvah now surrounded the home of the Gerrer Rebbe!

When the Brisker Rov, who was present in Warsaw at the time, would recount the episode, he'd emotionally add: "That's when we saw what Yidden were about"!

Hiddur Mitzvah

One Erev Sukkos Rav Aryeh Levin entered Rubenstein's seforim store in Meah Shearim, which also sold *esrogim*. He asked the owner where his *esrog* was and was given a box. Rav Aryeh Levine peeked inside for a second, closed it up and went on his way.

A young boy who had watched this exchange ran after the Rav. When he reached the bus stop the boy asked him why he hadn't checked the *esrog* for a longer time like everyone else does, examining every nook and bump!?

Rav Aryeh Levine answered, "There are two mitzvos that require *hiddur*. One is *esrog* (*pri etz hadar*) and the second is *v'hadarta pnei zakein*. For these two mitzvos the Torah uses the word *hadar*, meaning you must beautify or go above and beyond. I am now running to the nursing home to bring dentures for an old man there whose teeth have completely deteriorated. He needs to eat dinner and if I don't make it in time he will once again be forced to eat bread dipped in milk. This is very important and this is also *hiddur mitzvah*!

The Steipler's Lulavim

There was once a Yid in Bnei Brak who was searching for a *lulav* at the numerous different lulav sellers in the city. He went from seller to seller, looked through hundreds of *lulavim*, and after several hours was still not able to find

SEUDAH STORIES

one to his liking. Suddenly, he noticed Steipler, coming to buy a *lulav*. He followed the Steipler and watched as he stopped at one seller, looked for a few minutes at several *lulavim*, found one, paid and turned to go home.

The Yid was amazed, what a *nes*! Here he had looked for several hours and couldn't find anything, yet the Steipler looked for several minutes and found one right away!

As he was walking home, he bumped into the Steipler's grandson and told him about the miracle he saw with his grandfather earlier that day. The grandson responded, "If you think that was incredible, just meet me at the Steipler's house tonight and I'll show you something even more incredible!"

That night he met the Steipler's grandson and together they entered the Steipler's house. He took him into a side room and there he showed him two barrels full of *lulavim*. "Do you know what all of these *lulavim* are for?" asked the grandson. "When my grandfather looks for a *lulav*, and sees *lulavim* that are not to his liking, he nonetheless still takes a *lulav* and pays for it to prevent rumors that this seller doesn't have nice *lulavim*; if the Steipler didn't see anything good here then this seller must not have good merchandise, and no one will buy from him and will cause him great loss. Afterwards, my grandfather brings the *lulav* home and puts it in this barrel until he finds "the one". The *lulav* he bought today went with many others into this barrel. In the meantime, that seller can publicize that the Steipler bought a *lulav* from him and it will help this fellow's business.

Compiled by Tzvi Schultz chinuchchaburah@gmail.com. Details of stories have not been confirmed

PARSHA CHALLENGE

פרשת בראשית

1. List five instances where a נחש is mentioned in the תורה.¹
  - a. Bonus: Where in the תורה, instead of calling a נחש by its name, is it referred to as a "הולך על גחון"? Where is it referred to as "זחלי עפר"?
2. What זכר was made for הבל after he died?
3. Which three creations does the תורה call by its name even though the actual name wasn't given until later?
4. List six instances in this week's פרשה that the תורה tells us the reason that a name was given.
5. Where in the תורה do we have 8 generations that took place in less than 150 years?
6. I have a face,
I have a mouth,
I have one eye,²
I am mentioned in this week's פרשה.
Who am I?
7. I was a צדיק,
I didn't live as long as the others in my time,
I did something that after my time was אסור,
Although it seems the שבטים did it as well -
by them according to many it was different.
My name, although it isn't referring to me -
is one of the themes on סכות.
Who am I?

Need a hint?

¹ One in בראשית, one in ויחי, one in שמות, one in וארא and one in חוקת.

² I was cursed in this week's פרשה

Answers

1. 1) The נחש of בראשית is נחש.
 2) In ברכת יעקב דן – נחש is compared to a נחש. (ויחי מט, יז)
 3) The נחש is used as an אות for משה to prove himself to כלל ישראל (שמות ד, ג).
 4) The נחש is used as an אות for משה to prove himself to פרעה. (Although the פסוק says "תנין", (וארא ז, ט). (נחש is a תנין says רש"י)
 5) The נחש is used as a punishment for כלל ישראל when they complained about the מן.
 (חוקת כא, ו)
 6) In המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש it describes the מדבר as being a place with snakes; נחש
 [שָׁרָף]
 a. 1) כל הולך על גחון וגו' לא תאכלום פִּי־שָׁקָץ הֵם (פרשת שמיני יא, מב)
 2) וְשָׁרָף־הֶמֶת אֶשְׁלַח־בָּם עִם־חֲמַת זָחָלִי עָפָר (האזינו לב, כד)
 2. הבל was named as a זכר for the loss of שת
 3. 1-2) שמים וארץ. The פסוק says בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, yet they aren't named until day two and three. 3) חוה was called an אשה before אדם gave her the name.
 4. 1) כי היא היתה אם כל חי – חוה 2) כי מאיש לקחה זאת – אשה
 3) כי שת לי אלקים – שת 4) קניתי איש את ה' – קין
 5) The city חנוך was named after קין's son 6) זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו – נח
 בפירוש אדם presumably was given his name because he came from the אדמה, but the תורה doesn't say so
 5. From אדם until קין טובל was eight generations but it was only 130 years. We see this because שת was born after קין טובל and אדם was 130 when שת was born.
 6. I have a face, - כל פני האדמה (ב, ו)
 I have a mouth, - האדמה אשר פצתה את פיה (ד, יא)
 I have one eye, - ויכס עין הארץ (שמות י, טו)
 I am mentioned in this week's פרשה.
 Who am I? - The ground
 7. Next week....

Last week's riddle:

He and I are so far yet we are so close,	-we are at two ends of the תורה but read less than a week apart
We are both read on the same day,	- שמחת תורה on
He contains ברכות for all,	- ויברך אותם פרו ורבו
I contain ברכות for a nation.	- אשר ברך משה איש אלקים את בני ישראל
We both have a connection to זמן שמחתנו.	- We are both read on שמחת תורה
Who am I? Who is he?	- בראשית and וזאת הברכה

פתחי פרשה

סוכות ושמיני עצרת – וזאת הברכה - בראשית Parsha Musings for Shabbos Table Schmoozings

סוכות ושמיני עצרת

RIDDLES

We experience *Yom Kippur*, and then arrive at the *yom tov* of *Succos*. Who in *Tanach* experienced *Succos*, and then appeared on *Yom Kippur*?

The *Shechina* rested on Yonah when he attended the *Simchas Beis HaShoeva* in the *Bais Hamikdash* on *Succos*¹, and he thus “appears” on *Yom Kippur* when we read his *nevuah* as the *haftarah* at *mincha*.

Leaving one’s home to dwell in the *succah* is a type of “*galus*.” Where is there a hint to *galus* and *geulah* in the *mitzvah* of waving the 4 *minim*?

We wave them outwards, indicating *galus*, and then inwards, indicating the *kibbutz galuyos*. We wave them upwards, indicating the *Shechina*’s departure from Bnei Yisrael, and then downwards, indicating the future return of the *Shechina* to Bnei Yisrael. Similarly, the outward waving indicates the departure of one’s *neshama*, and the inward waving indicates *techiyas hameisim*. The upward waving indicates the *neshama*’s ascent to *Shamayim*, and the downward waving indicates its return to the body.²

Between *Yom Kippur* and *Succos* we are too busy to do *aveiros*. When *Succos* starts, we are at risk of restarting negative behaviors, and may need to restart our *teshuva* efforts. Since *teshuva* is most effective when performed as a community, on the second day of *Succos* we join together in 4 ways. Name them.

- The 4 *minim* represent the union of all types of people from Bnei Yisrael.
- Everyone leaves their fancy homes, and shares the experience of living simply.
- Every 7 years, we unite during *hakhel* to hear the *mussar* of *Sefer Devarim*...
- ...which occurs right after we experienced a *shemita* year, full of *shalom*, and free of the fighting which ordinarily occurs when we feel protective of our crops.³

As the *maftir* on *Shemini Atzeres* (and *Simchas Torah* in *Chutz La’Aretz*), we *lain* the *pesukim* which describe the day’s *korbanos*.⁴ When else do we *lain* these *pesukim* as *maftir*?

These *pesukim* are the last few *pesukim* of *Parshas Pinchas*, and *lained* as its *maftir* as well.

On *Simchas Torah* we often sing, “*Ashrei ha’am shekacha lo, ashrei ha’am SheHashem Elokav*,”⁵ where we declare how fortunate we are to have a connection to Hashem. When do the *malachim* say this *pasuk*?

When Hashem and the *malachim* hear us saying “*Aleinu*,” they announce, “*Ashrei ha’am shekacha lo...*” Therefore, we should say “*Aleinu*” with great seriousness.⁶

On *Simchas Torah*, we often sing, “*Ki mitzion teitzei Torah, u’dvar Hashem miyrushalayim*.”⁷ In *Tanach*, who said this *pasuk*?

No one, yet: the *navi* describes a scene which will occur at the time of the *geulah*, when the nations of the world will flock to the *Bais Hamikdash*, and say to each other, “Let’s go to the house of Hashem, where we can learn His ways, because the true Torah comes from Yerushalayim, and nowhere else.”

¹ תוס' סוכה נ: 1

² רבינו בחיי ויקרא ז' ל', ועיי"ש דה"ה לגבי חזה ושוק 2

³ כלי יקר ל"א י"ב 3

⁴ במדבר כ"ט ל"ה ואילך 4

⁵ תהלים קמ"ד ט"ו 5

⁶ מטה משה רי"ב הובא במ"ב קל"ב ס"ק ח' 6

⁷ ישעיהו ב' ג', מיכה ד' ב' 7

JUST CURIOUS

We were taken out of Mitzrayim and protected by the *annanei hakavod* in Nissan. Why do we celebrate *Succos*, to recall those clouds, in *Tishrei*?

- We sit in the *succah* during the beginning of the rainy season, to make it clear that we are doing a *mitzvah*, and not just enjoying the weather in an outdoor hut.⁸
- After we did *Chet HaEigel*, Hashem forgave us on *Yom Kippur*, and told us to build a *mishkan* for his *Shechina* to dwell with us. Likewise, every year we get forgiven on *Yom Kippur*, and then “live” with Hashem in the *succah*.⁹
- The *annanei hakavod* which accompanied Bnei Yisrael when they left Mitzrayim were lost just a few months later when they performed the *Chet HaEigel*. On *Yom Kippur*, the 10th of *Tishrei*, they were forgiven. The next day, on the 11th of *Tishrei*, Moshe gathered Bnei Yisrael to announce that they would be collecting materials for the *mishkan*, as described in the beginning of *Parshas Vayakhel*.¹⁰ Bnei Yisrael eagerly brought materials, “*Baboker, baboker*”¹¹ – for each of the next 2 days, the 12th and 13th of *Tishrei*. On the 14th of *Tishrei*, the artisans came to collect the materials which they would need in order to make the *mishkan*. Finally, on the 15th of *Tishrei*, the first day of *Succos*, the construction of the *mishkan* began, and the *annanei hakavod* returned.¹²
- Often, lack of *emunah* is caused by *aveiros*. Now that we have removed our *aveiros* on *Yom Kippur*, we are able to access a high level of *emunah*, which we absorb by living in a *succah*.¹³
- On the *Yomim Noraim* we *daven* that everyone should recognize Hashem. By taking the 4 *minim*, we accomplish this as well, as we say in the *tefillah* before taking them.¹⁴
- The *simcha* (joy) of *Succos* is an outgrowth of our successful *yirah* (fear and awe) during the *Yomim Noraim*. In the service of Hashem, these 2 *middos* are not contradictory.¹⁵
- Some people are more naturally serious, while others are more naturally joyful. Hashem put the *Yomim Noraim* and *Succos* back-to-back to teach us to serve Him with each *middah*, when appropriate.¹⁶

On *Hoshana Rabbah*, we smash *aravos* on the ground. Afterwards, many place them on top of the *aron kodesh*. Wouldn't it be more respectful to skip the first part, and JUST put them in this dignified location?

If a person didn't manage to do a complete *teshuva* during the *y'mei hadin*, days of judgement, we remind him on *Hoshana Rabbah* that he has one last chance. We take the *aravos*, which are compared to one's lips, and smash them on the ground, announcing, “Take your lips, and ability to speak, and ‘stick them in the ground,’ by ignoring insults, and not responding. By forgiving others, you'll earn forgiveness from Hashem.”¹⁷

On *Simchas Torah*, we sing and dance while we declare that the Torah is so *geshmak*, “It's even sweeter than *devash* and *nofes tzufim*!”¹⁸ What's “*nofes tzufim*”?

- Fine flour which clings to a sieve due to its richness, which is similar to dough kneaded with honey and oil.
- 2 loaves which cling to opposite, facing surfaces of an oven while being baked, which swell so much that they fill the airspace of the oven and wind up touching each other in the middle.
- Honey which comes from mountains.¹⁹

⁸ טור או"ח תרכ"ה

⁹ ערה"ש שם

¹⁰ עי' רש"י שמות ל"ה א'

¹¹ שמות ל"ו ג'

¹² פירוש הגר"א על שה"ש א' ד', וע"ע מש"כ באדרת אליהו סוף פ' כי תשא

¹³ נתיבות שלום ח"ב ע' קצ"ח

¹⁴ עי' ס' דרך ה' [ד' ח'] עם פירוש דרך לחיים מר' חיים פרידלנדר

¹⁵ דעת תורה דברים ח"ב ע' רמ"ח

¹⁶ שמעתי מר' יוסף נוסבך

¹⁷ פירוש משיבת נפש מר' אהרן דוד גולדברג לשערי תשובה א' כ"ט, ע"פ תשובת הגאונים הנקרא שערי תשובה לר' צמח סי' ש"מ

¹⁸ תהלים י"ט י"א

¹⁹ סוטה מ"ח: עי"ש ברש"י

וזאת הברכה

RIDDLES

How many *parshios* have two-word names?

Lech Lecha, Chayei Sarah, Ki Sisa, Acharei Mos, Ki Seitzei, Ki Savo, V'zos Haberacha.

In *Chutz La'Aretz, Simchas Torah* never occurs on Shabbos. Yet, we DO *lain V'zos Haberacha* on Shabbos. When?

At *mincha* of the Shabboses between *Parshas Vayeilech* and *Simchas Torah*.

Who was the first "*Chosson Torah*"?

Hashem: when giving us the Torah, He "approached" us from Har Sinai "like a *chosson* going out to greet his *kallah*."²⁰

With the last *pasuk* in *Parshas V'zos Haberacha*, we finish the Torah. With which *pasuk* in this *parsha* do we BEGIN Torah?

When a baby learns to speak, his father teaches him his first words: "*Torah tziva lanu Moshe, morasha kehillas Yaakov*."^{21, 22}

Whom is Moshe quoting when he says, "*Torah tziva lanu Moshe, morasha kehillas Yaakov*."²³?

This *pasuk* is taken from the middle of a narrative: "*Af choveiv amaim*" – even when the nations of the world oppress us, and *tzaddikim* suffer, they still hold tightly to the Torah, saying, "*Torah tziva lanu Moshe*."²⁴

How can you declare Hashem as the *Melech* by not fighting with someone?

When do we declare, "*Vayehi bishurun Melech*" – "Hashem is the King"? "*B'hisaseif rashei am*" – "When we are united."²⁵

Moshe ascended Har Nevo and arrived at "*rosh hapisga*" – the summit of the mountain. In this remote location, Hashem showed him Eretz Yisrael, and Moshe passed away. What other event in *Chumash* occurred at this spot?

Balak brought Bilam to "*S'dei Tzofim, el rosh hapisga*"²⁶ – this same mountain summit – in an attempt to curse Bnei Yisrael, because Balak foresaw that tragedy would befall them there; he didn't perceive that the tragedy would be Moshe's death.²⁷

Hashem's name is made of 3 letters: ו, ה, י (with 1 repeating). Try this: take any other letter, and combine it with each of the letters in Hashem's name. For example, take "א," and combine it with ו, ה, י – you wind up with או, אה, אי. 2 of those are real words, and one is not. Keep trying this. There are only 2 letters which can make a word when combined with ALL 3 letters from Hashem's name. What are those 2 letters, and why are they special?

The first and last letters of the Torah: ב' and ל' (לו, לה, לי, לו, לה, לי are all real words). Hashem says, "Everything is ב' and ל'," – in Me and Mine, and we say about Him, "Everything is לו/לה, לו/לה" – His and in Him. This foundational point, that Hashem is the "Opener" and "Closer" of everything, is the "opening" and "closing" point of the Torah!²⁸

²⁰ רש"י ל"ג ב'

²¹ ל"ג ד'

²² סוכה מ"ב.

²³ ל"ג ד'

²⁴ רש"י ל"ג ג'-ד'

²⁵ רש"י ל"ג ה'

²⁶ במדבר כ"ג י"ד

²⁷ רש"י שם

²⁸ כלי יקר ל"ד י"ב

Chazak Chazak V'Nischazeik! – Take a guess: Sefer Devarim contains how many...

- **pesukim?** (955)
- **parshios?** (11)
- **sedarim?** (54) (*Sedarim* reflect a system of dividing *Tanach* which predates the secular introduction of the commonly used “*perakim*,” and which relates to the 3 year *laining* cycle which existed in Eretz Yisrael, mentioned in *Megillah 29b*.)
- **pesuchos?** (34)
- **sesumos?** (124)

How many *pesukim* and words are in the whole Torah?

- 5,845 *pesukim*
- 79,976 words

JUST CURIOUS

Hashem offered all the nations the Torah.²⁹ Why does the Torah only mention His offer to Eisav, on Har Seir, and Yishmael, on Har Paran³⁰?

These *pesukim* are only discussing the descendants of Avraham Avinu.³¹

The Torah is our heritage – *morasha* – passed down through the generations.³² Is this true even regarding *geirim*?

Yes: this is why it specifically mentions “*Kehillas Yaakov*” – “those who GATHER to join Bnei Yisrael.”³³

Where were the *shevatim* located when Moshe gave them *berachos*?

In front of him, as implied by the fact that he spoke TO them, as in, “...וללוי אמר...”³⁴

When Moshe gives a *beracha* to Levi, he mentions the “*tumim v’urim*.”³⁵ Why does Moshe switch the usual order, not using the typical term “*urim v’tumim*”?

From the *kohein*’s perspective, he first uses the “*urim*” which light up to INDICATE the future, and only afterwards does he experience “*tumim*” – its COMPLETION and fulfillment in reality. Here, Moshe addresses Hashem, and from His perspective, He first decrees the eventual “*tumim*” – fulfilled reality – and only afterwards enlightens the *kohein* with the “*urim*.”³⁶

Some explain that *Shevet Shimon* didn’t get a *beracha* because they worshiped Ba’al Pe’or and sinned with the *bnos Midyan*.³⁷ Why was this worse than the rest of Bnei Yisrael doing the *Eigel HaZahav* and the *Chet HaMeraglim*, for which they were already forgiven? Also, all the people who did Ba’al Pe’or already died³⁸, and that *aveirah* wasn’t limited to *Shevet Shimon*! Why didn’t they get a *beracha*?

Bnei Yisrael have to be made up of 12 *shevatim*, corresponding to the 12 *mazalos*, 12 months, and the 12 directions in which Hashem sends things into the world. This 12 *shevet* arrangement was already mentioned by Yaakov Avinu. At this point, Yosef was already split into 2 *shevatim* regarding the *chanukas hamizbeach*, the *degalim*, and the division of Eretz Yisrael. In order to maintain the number 12, one *shevet* had to be omitted from the *berachos*. It could not be Levi, because his *beracha* would spread to all of Bnei Yisrael through the *korbanos*. Shimon, a small *shevet* who got a small *beracha* from Yaakov, was chosen to be left out, and would receive *beracha* through the *berachos* to the rest of Bnei Yisrael.³⁹

²⁹ ע"ז ב:

³⁰ ל"ג ב'

³¹ רמב"ן

³² עי' ס' נפש הרב ע' ז'

³³ רמב"ן ל"ג ד'

³⁴ רמב"ן ל"ג ח', אמנם עיי"ש ברש"י

³⁵ עי' ל"ג ח'

³⁶ אזנים לתורה ל"ג ח'

³⁷ רש"י, אב"ע

³⁸ ד' ג'

³⁹ רמב"ן ל"ג ו', עי' הערה שם מר' שעוועל

Moshe praises the very old mountains in the land of Yosef. Why is it so special to have old mountains?
The older something is, the longer Hashem has been *mashgiach* and watching over it.⁴⁰

Moshe describes Hashem as, "The One Who dwells in the *s'neh*." Wasn't this only during a single conversation with Moshe?

Hashem first spoke to Moshe from the *s'neh*, and later spent a long time on that same mountain, during the months following *Maamad Har Sinai*. From there, He came to dwell with Bnei Yisrael.⁴¹

Moshe tells Zevulun, "Go be happy doing business." They MUST enjoy it?

Even though they had to stop learning to go work, they should be happy that they have the opportunity to help Yissachar learn, and they know they'll be successful in business because they are "*sheluchei mitzvah*" – representatives on a holy mission.⁴²

The last line of a *Sefer Torah* must conclude in the middle of the line, at the bottom of a column.⁴³ If it doesn't, it's a debate if the *Sefer Torah* is acceptable.⁴⁴ Why is this so important?

This arrangement makes it clear that this spot is the end of the *Sefer Torah*.⁴⁵

IN YOUR OPINION

Did you ever have to step outside of your familiar and comfortable social setting, in order to pursue spiritual growth?

In Moshe's *beracha* to *Shevet Levi*, he praises them for prioritizing their service of Hashem over all else. Moshe acknowledges the fact that in order to serve Hashem in the *mishkan*, the *Leviim* had to forgo quality time with their parents, siblings, and children, who didn't serve alongside them.⁴⁶

What opportunities can you identify through which you could help the *tzibbur* get closer to Hashem?

In one of the final descriptions of Moshe Rabbeinu, the Torah says, "*Tzidkas Hashem asah, umishpatav im Yisrael*,"⁴⁷ attributing to Moshe all of the *mitzvos* which were performed by Bnei Yisrael, since he was the one who taught them Torah.⁴⁸ In fact, even an individual who has perfected his personal *Avodas Hashem* to the highest levels, doesn't compare to one who guides others to serve Hashem, whose *zechuyos* continue to multiply forever.⁴⁹

Before Moshe died, Hashem showed him everything that would happen to Bnei Yisrael for all time.⁵⁰ What must that have felt like?

---

⁴⁰ שפת"ח ל"ג ט"ו

⁴¹ רמב"ן ל"ג ט"ז

⁴² אוה"ח ל"ג י"ח

⁴³ יו"ד רע"ג ד'

⁴⁴ עי' פ"ת שם וקסת הסופר י"ג ה', והסיק שם דכשר

⁴⁵ עיי"ש בט"ז

⁴⁶ תרגום יונתן ל"ג ט'

⁴⁷ ל"ג כ"א

⁴⁸ אבות ה' י"ח עיי"ש ברש"י ורע"ב

⁴⁹ חובות הלבבות שער אהבת ה' פרק ו'

⁵⁰ רש"י ל"ד ב'

בראשית

RIDDLES

There are 3 *berachos* which refer to Hashem creating Adam, and begin with the phrase “*Asher yatzar*.”⁵¹ What are they?

- “*Asher yatzar es ha’adam b’chachma...*”
- “*Asher yatzar es ha’adam b’tzalmo...*” (from *sheva berachos*)
- “*Asher yatzar eschem badin...*” (said upon seeing graves)

If one skips “*mashiv haruach u’mordi hageshem*,” or “*v’sein tal umatar*,” he must repeat *shemoneh esrei*.⁵² Apparently, *davening* regarding rain is very important. Where do we find a hint to this idea in *Parshas Breishis*?

The very first *tefillah* said by anyone, ever, was when Adam *davened* for rain, to make the plants grow.^{53 54}

Hashem took a “*tzeilah*” from Adam to make Chava.⁵⁵ What is a “*tzeilah*”?

A side.⁵⁶

We start the annual cycle of *krias hatorah* with *Parshas Breishis*. Where in *Parshas Breishis* is there a hint to a *halacha* regarding *krias hatorah*?

Generally, the *krias hatorah* on Mondays, Thursdays, and *Shabbos mincha*, must have at least 10 *pesukim*, parallel to the 10 statements with which Hashem made the world. (They were also parallel to the *aseros hadibros*, and the 10 “*batlanim*” who were constantly available to provide a *minyán* in the *beis haknesses*.)⁵⁷

Kayin killed Hevel. Who killed Kayin?

Lemech killed him by accident.⁵⁸

Moshe “just recently died” in *Parshas V’zos Haberacha*, and it will be a while until he “returns” to the *parsha*. Yet, one of his names IS “mentioned” in *Parshas Breishis*. Where?

Adam’s great-great-great-grandson was named Yered⁵⁹, which is also one of Moshe’s names.⁶⁰

JUST CURIOUS

Rav Yitchak famously wonders, “Why did the Torah start with *Breishis* instead of with the *mitzvos*?” He answers, “To teach us that Hashem made the world and can give Eretz Yisrael to whomever He wants.”⁶¹ If not for that, Hashem would have skipped *Breishis*? Don’t we need to know that He made the world?!

From the *pesukim* alone, one cannot understand the details of what was created on each day, the creation of Adam and Chava, their *aveirah* and punishment, the events of Gan Eden, the *mabul*, or the *Dor HaPalagah*. Deciphering them requires a *mesorah* going back to Moshe Rabbeinu, which is supposed to remain private. Nonetheless, notes Rav Yitzchak, these *pesukim* DO reveal that when people sinned they were punished and exiled, which explains our entitlement to Eretz Yisrael, and demonstrates that it’s dependent on our behavior.⁶²

⁵¹ עי' ב' ח'

⁵² או"ח קי"ד, קי"ז

⁵³ רש"י ב' ה'

⁵⁴ מעין בית השואבה ב' ז'

⁵⁵ ב' כ"ב

⁵⁶ רש"י, אב"ע

⁵⁷ מגילה כ"א:

⁵⁸ רש"י ד' כ"ג

⁵⁹ ה' ט"ו

⁶⁰ מגילה י"ג.

⁶¹ רש"י א' א'

⁶² רמב"ן א' א'

To whom was Hashem speaking when he said, “*Na’aseh Adam*” – “Let US make man”?⁶³

- In His humility, Hashem “consulted” with the *malachim* before making a being which would be similar to them, so they wouldn’t be jealous.⁶⁴
- Hashem told the water to produce fish, and the ground to produce animals. When making man, who is physically from dirt and spiritually “like” Hashem, Hashem said TO THE DIRT, “Let US make man ‘together.’”⁶⁵
- Hashem told man himself, “I am giving you potential, but YOU will ‘make yourself!’”⁶⁶

If Adam is the most important creation, why was he created last?

- So no one would think that Adam helped Hashem make the world.
- So that if one becomes arrogant, he can be reminded that mosquitoes were created before him.
- He was created on *Erev Shabbos* so he could immediately engage in the *mitzvah* of Shabbos.
- Hashem prepared the whole “meal” (the world) and then invited the important “guest” (Adam).⁶⁷ This is one understanding of the phrase, “*Asher yatzar es ha’adam b’chachma*” – “Hashem made man wisely.”⁶⁸

How could Adam be made “*b’tzelem Elokim*,”⁶⁹ if Hashem has no physical form?

- “Like Hashem,” man has intelligence.⁷⁰
- Like a *malach*, man acts with understanding. Better than a *malach*, like Hashem, man can choose. Unlike Hashem, man doesn’t always choose to do good.⁷¹
- Hashem constantly affects and runs the world. Similarly (but not identically), He gave man the ability to affect the world metaphysically through his actions.⁷²

Adam is named after the “*adamah*” (ground) from which he was formed.⁷³ Weren’t ALL animals made from the ground?⁷⁴

Man isn’t just FROM dirt – he is LIKE dirt: full of potential and the ability to cause growth. In contrast, animals (and *malachim*) are “frozen” and stagnant.⁷⁵

When Hashem saw that Adam needed a partner, why did He make her out of Adam, instead of “from scratch” like He did regarding every other animal?

Hashem wanted a husband and wife to feel love and attachment to each other as if they are limbs from the same body. From the OUTSET, Hashem saw that an *eizer k’negdo* for Adam “couldn’t be found” IF they were formed separately like other animals.⁷⁶

⁶³ א' כ"ו

⁶⁴ רש"י

⁶⁵ רמב"ן בשם ר' יוסף קמחי, וכן ברד"ק בשם אביו

⁶⁶ Rabbi Abraham J. Twerski in his introduction to *Angels Don't Leave Footprints*, quoting the בעל שם טוב. See also his book *Let Us Make Man*.

⁶⁷ סנהדרין ל"ח.

⁶⁸ תוס' ברכות ס: והובא באו"ח ו' א'

⁶⁹ א' כ"ז

⁷⁰ רש"י א' כ"ו לבאר מש"כ "כדמותינו"

⁷¹ ספורנו

⁷² נפש החיים שער א' פרקים א'-ג' ואילך

⁷³ ב"ר י"ז ד'

⁷⁴ ב' י"ט

⁷⁵ מהר"ל תפארת ישראל פ' ג'

⁷⁶ ראב"ד בהקדמתו לס' בעלי הנפש

In the *shemoneh esrei* for *Leil Shabbos*, we say the *peskuim* of, “*Vayechulu...*”⁷⁷ which describe Hashem’s completion of the world, and how He rested on Shabbos.⁷⁸ Immediately after *shemoneh esrei*, we repeat these *pesukim*. Why?

When *yom tov* falls on Friday night, we don’t say these *pesukim* in *shemoneh esrei*, and we therefore need to say them after *shemoneh esrei* instead. Once this practice was instituted for such occasions, we maintain consistency and say these *pesukim* on regular Shabboses as well. In addition, saying them out loud allows us to exempt those who don’t know how to say these *pesukim* on their own.⁷⁹

Adam was given a “*ruach memalela*” – “speaking spirit” – before any other people existed.⁸⁰ To whom was he supposed to speak?

The main function of one’s faculty of speech is to speak to Hashem!⁸¹

After Adam tells Hashem that Chava gave him the fruit of the *Eitz HaDaas*, Hashem asks Chava, “*Mah zos asis*” – “What did you do?”⁸² Hadn’t this just been clarified?

With this inquiry, Hashem was indicating that she should save herself by doing *teshuva*, and was inviting her to do *viduy* for her *aveirah*. Chava accepted the invitation, and proceeded to admit, “Due to the ploy of the *nachash*, I did this *aveirah* unintentionally.”⁸³

After Chava ate from the *Eitz HaDaas*, bringing death to the world, Adam named her “Chava” – “mother of all the LIVING.”⁸⁴ Wouldn’t a more appropriate name be “*misah*”?

Despite the fact that she led Adam to do an *aveirah*, and brought disastrous consequences to the world, Adam was not angry. Instead, he focused on her very POSITIVE trait, that she was the mother of all future generations, and named her accordingly. Regarding himself, on the other hand, he focused on his lowliness, naming himself “dirt,”⁸⁵ rather than choosing a name which reflected, “Father of all the living,” or, “Formed directly by the ‘hands’ of Hashem.”⁸⁶

Many begin *kiddush* on *Leil Shabbos* with the phrase, “...יום הששי, ויכלו השמים והארץ.”⁸⁷ Hold on: “...ויכלו...” starts a new *pasuk*, while “יום הששי” is the last 2 words of the previous *pasuk*! Why do we say it all as if it’s one phrase?

With those 2 words added, the *roshei teivos* of the first 4 words spell out Hashem’s name.⁸⁸

IN YOUR OPINION

***Chazal* tell us that a person should always say, “*Bishvili nivra ha’olam*” – “The world was created for me!”⁸⁹ Couldn’t this lead to arrogance?**

- This awareness brings one to a HUMBLING appreciation of his responsibility, that, “I am like a whole world! I don’t want to remove myself from the world by doing an *aveirah*!”⁹⁰
- The fact that each of us was created with a unique form demonstrates how important we are to Hashem, and this realization should lead us to thank Him.⁹¹

⁷⁷ ב' א'

⁷⁸ או"ח רס"ח א'

⁷⁹ שם ז'

⁸⁰ תרגום ב' ז'

⁸¹ מעין בית השואבה

⁸² ג' י"ג

⁸³ אוה"ח, ועי' ספורנו

⁸⁴ ג' כ'

⁸⁵ עי' ב"ר י"ז ד'

⁸⁶ and see Rav Pam on Pirkei Avos pg. 168

⁸⁷ ב' א'

⁸⁸ רמ"א או"ח רע"א י'

⁸⁹ סנהדרין ל"ז.

⁹⁰ רש"י שם

⁹¹ רמ"ה שם

Is there anything wrong with copying someone who does something good? Does one's motivation matter?

After Kayin brought his *korban*, we are told that, "*Hevel heivi GAM hu*" – "Hevel ALSO brought a *korban*."⁹² The Torah subtly criticizes Hevel, indicating that he was motivated by jealousy. Perhaps when Shlomo HaMelech criticized people's competitive nature, declaring, "*Gam zeh hevel*," "This (competition) is also *hevel* – futile,"⁹³ he was hinting that "this" (i.e., competition) was the "also" (mentioned in our *pasuk*) with which "Hevel" struggled.⁹⁴

What are the dangers of one feeling bad about himself?

When Kayin wondered why his *korban* wasn't accepted, whereas Hevel's was, Hevel explained that Kayin's was of inferior quality. Kayin responded by denying Hashem and *olam haba*.⁹⁵ Kayin felt so down about his "failed" *korban* that the *yetzer hara* had an unusually strong effect on him, to the point that Kayin went from being a *navi*, who was self-inspired to bring a *korban*, to denying Hashem. Beware of this tactic of the *yetzer hara*!⁹⁶

---

⁹² ד' די

⁹³ קהלת ד' די

⁹⁴ כלי יקר ד' ג' בשם צרור המור ועי' גם ברבינו בחי" ריש פ' קרח

⁹⁵ תרגום יונתן ד' ח'

⁹⁶ שיחות מוסר מאמר נ"ה בחדש

Yankov'l was riding the train with his Zadie. Yankov'l was a יתום, and although he loved his Zadie, his loss and the loneliness that he felt, had led him to an encounter with his יצר הרע. He had become caught up with the winds of the times, and the lure of the communists and socialists was dragging him in. Yankel'eh didn't feel like he was being *dragged in*, he felt like he was doing what he wanted to do. His Zadie, Reb Zelig, loved him and cared for him, but he was an older man, and Yankel'eh and his Zadie didn't see eye to eye. Reb Zelig had squeezed an agreement out of his *einekel* to come with him to his Rebbe, Reb Shemesh'l of Sadiger. Yankov'l just wanted to hang out with his "friends". These were the years before World War II when the "isms" had become ruthless and violent, and they were victimizing the Jewish community.¹ Involvement with those groups was plainly dangerous, and Yankov'l's Zadie was frightened for him.² He felt that once Yankov'l came to the Rebbe, he would not regret it. He wished that his *einekel* would relax a little bit and enjoy the train ride, but Yankov'l wasn't in the mood. Then, they heard an announcement on the loudspeaker: Attention all passengers! Next stop, Sadiger! "Come Yankel," Reb Zelig beckoned, "get your hat box. This is our stop." "I didn't bring a hat," Yankov'l said. "What do I need it for, Zadie?" "Oh my," Reb Zelig breathed. "Will you at least put on a hat when we go into the Rebbe. I don't want to be embarrassed!" "Zadie," Yankov'l said politely, "will you respect what I say now?" "Well, it depends what you're going to say. Come. Let's stand out of the way. The passengers are leaving the train." Yankov'l continued, "I don't want to put on a hat just for the Rebbe to see me. I want the Rebbe to see exactly who I am." His Zadie had a hard time understanding him. What his Yankov'l had been through had been terrible, but it hadn't been easy for him either. All he wanted Yankel'eh to do was to put on a hat when he went into the Rebbe. But then he had second thoughts. "You know something? I think you're right. I think I also want the Rebbe to see exactly who you are. This way he'll understand the problem." Yankel'eh didn't think there was a problem, but at least they both agreed that he would come without his hat to the Rebbe. His Zadie had already made an appointment with the *gabbai* earlier that week, so they grabbed the first taxi and tried to make it on time for their appointment.

When they arrived at the Rebbe, there were a lot of people waiting in line. The *gabbai*, greeted Reb Zelig warmly. When he noticed Yankov'l, his tone changed. "This is your grandson? Where is his hat? His hair seems a bit long." "Excuse me," Reb Zelig asserted himself, "I think we'll discuss this with the Rebbe, not with his *gabbai*!" Yankel'eh was ready to run. **"I'm leaving!"** he yelled, **"I don't need to be insulted this way!"** "He is just the *gabbai*!" Reb Zelig said emphatically. Yankel'eh didn't care. People were staring at him now. They had no idea what he had been through! Reb Zelig just said, "Come with me to the Rebbe please, and afterwards if you want to leave, you can leave, okay?" Yankel was unhappy, but he reluctantly agreed. Yankel and his Zadie walked into the Rebbe's room. The Rebbe was happy to see them. "Ah! *Vas macht men epis!*" Reb Zelig, Shalom Alaichem! How are you?" Reb Zelig became very emotional, and broke down, "how are you, Rebbe?" he cried, "how is everything?" "Reb Zelig, what's the matter? Why are you crying?" the Rebbe asked soothingly. "There is a lot of noise outside. Please summon the *gabbai*, and ask him if he could keep things under control for a moment, and close the doors securely." The Rebbe smiled at Yankov'l, "Shalom Alaichem young man. What is your name?" Reb Zelig, crying terribly, answered for him, "This – this is my – my grandson – the *yasom*." The Rebbe smiled. "Reb Zelig, there is no reason to cry. For me it is a great *simcha* and joy to meet your grandson. Shalom Alaichem young man, what is your name?" "My name is Yakov." "Hello Yakov, and אֲנִי יוֹדֵה לָךְ וְרוֹשָׁתְךָ. May the ה' עֲלֶיךָ בְּרַחוּם וּבְחַסְדּוֹ. You, and may you feel no pain any longer in your life." "Thank you, Rebbe." "Yakov," the Rebbe continued, "is there perhaps anything you would like to discuss with me?" "No," Yakov answered. "I'll tell you the truth, Rabbi. I just came because my grandfather told me to. That's the only reason that I came! Do you understand that, Rabbi?! The only reason I came is because my grandfather told me to come!" The Rebbe was very impressed. "A young man, in our days, still has respect for his grandfather, and comes! This is quite extraordinary. Yakov, I am proud of you." "Can I leave now, Rabbi?" "If you'd like, Yakov," the Rebbe answered. "Would you be so kind to wait outside?" Yakov didn't want to wait outside. "My grandfather promised me that I can go on my own," he said. "Yakov, can you do me a favor?" the Rebbe asked, "I really would want your..." **"My grandfather promised me I can go on my own, Rabbi! Are you telling me now that I can't just leave and run away?!"** "No, no. Not at all, Yakov," the Rebbe replied. "חַס וְשָׁלוֹם. Just, as a personal favor, would you mind waiting another ten minutes outside?" Yakov stood his ground. "There is too much noise outside, **and I don't like the comments your *gabbai* made to me about my hat!**" The Rebbe replied warmly, "did I say anything about your hat, or lack of such, Yakov?" "No, Rabbi. You didn't. And you didn't say anything about my hair either. I appreciate that, and that's why I'll do you the favor, Rabbi, and I'll wait outside ten minutes for my grandfather to come out." "Thank you," the Rebbe softly replied. "Thank you, Yakov, and it was a pleasure meeting you."

Yankel'eh left the room. His Zadie, was crying terribly, "Rebbe, the Rebbe sees *nebach* what I'm going through! I am going to take him back, and I am going to hold him down, Rebbe! *Ich vell em machen lernen yeder tag!* I will make him learn..." The Rebbe empathized with Reb Zelig, but he softly replied, "No, no, no, Reb Zelig, it won't work." Reb Zelig cried, "then what should I do, Rebbe?" The Rebbe thought for a few moments. He sang a sweet singsong tune, "*gevalt, gevalt, gevalt*." Then he looked at Reb Zelig, and said, "you know something Reb Zelig, I am going to tell you to do something which may sound a little bit drastic, but my *hergesht* tells me that this is your *yeshuah*." Reb Zelig dutifully replied, "Rebbe, whatever you tell me to do, I will do." The Rebbe said, "Yakov said he wants to go alone."

¹ The Legacy, Rabbi Berel Wein & Rabbi Warren Goldstein, pg. 9

² Rav Fishel Schachter, *Tales of Tzadikim Shiur* #231, Dial-A-Shiur

He doesn't want to travel anymore with you. I think he should go alone." Reb Zelig was shocked! **"Rebbe, if we let him go alone, he will run off to his friends, is duch vern a churban!"** The Rebbe calmed Reb Zelig down, "shaaaa... Reb Zelig please, calm down. Have *bitachon* and all will be well. Do you hear the commotion that's going on outside between the chasidim? It is very easy for your grandson to be lost. We have to act fast. We're going to take your grandson, and we're going to put him onto a train where he can travel alone. The train we're going to put him on is to Bobov. I want him to go to the Yeshiva of Rav Ben Tzion Halbershtam. If we put him on, and he has no money, he'll have no choice but to be on that train, and when he gets there, he will be in that Yeshiva." The Rebbe called in his *gabbai*, "Boruch, I want you to escort that young man outside to the train station. Tell him that he doesn't have to travel with his grandfather, and purchase a ticket for him. There is a lot of commotion at the train station, and he will not realize where the train is going. I will be *מתפלל*, that he shouldn't realize. Just make sure that the ticket is to Bobov."

The Rebbe's *gabbai* did as he was instructed. Yakov was happy to be traveling on his own. The *gabbai* told him that he was going home. *Yakov just didn't know yet where home was.* Then, Yakov heard an announcement on the loudspeaker, "may I have your attention please! The last stop, Bobov, is coming up! Please be careful when you open up the overhead compartments, because some of the items may have shifted during this train ride, especially with our conductor." Yakov was confused. "Bobov? Hey, Mr. Conductor!" "What do you mean, Bobov?! How could Bobov be the last stop?!" The conductor patiently replied, "How it can be the last stop, how should I explain it to you? Because the train is on tracks that go to Bobov, and when it comes to Bobov there are no more tracks, so that's why Bobov is the last stop. Now, do you understand that?" Yakov didn't understand, but he had no choice but to get off the train. He didn't want to spend the night in the train yard, and he had no money for a ticket back. Yakov felt betrayed, "of all the nerve!" he yelled. How dare they do this to me! Where do I go now?! I don't know where to go!" As he was standing there, he was approached by a Bobover chasid. "Anshuldiks. Hi. My name is Nachmen Ber. I received a telegram from Sadiger that you would be coming. Would you like to come with me to the Yeshiva?" Yakov angrily replied, "No. I'm not going with you to your Yeshiva!" Nachmen Ber told him, "I'm in the Bobover Yeshiva. It's just a couple of blocks down!" "Yakov was adamant, "I'm staying right here in this train station!" "Alright." Nachmen Ber replied. "Listen, I have better things to do with my time. If you want to stay here and STARVE, and FREEZE, it's going to be very cold tonight, *גדול ב'כבוד*!" Realizing that he had nowhere better to go, Yakov angrily went along with him. He was greeted by the bachrim. Yakov was in no mood for them, **"no! I don't want anyone to give me Shalom Alaichem! Get away from me, all of you!** Can I please have a room? Tomorrow morning, I'm going to figure out a way to get money, and I'm going to run away from here." Nachmen Ber just told him, "Whatever you want! Whatever you want! As far as I'm concerned, right now I have to walk the Rebbe because he's going to *מ'עריב*!" Yakov was having a rough day. He cried, "Another *gabbai*! Another Rebbe! **How dare my grandfather do this to me?!**"

The Bobover Rav, Reb Ben Tzion Halbershtam, was walking to *מ'עריב* with Nachmen Ber, and he heard the crying through the window. "Who is that boy crying from that window?" "Oh Rebbe," Nachmen Ber replied, "that's the telegram we got last night from Sadiger. A boy! *א'תום*! He came here. Apparently, his grandfather tricked him to come here. He doesn't really want to be here." As Nachmen Ber was talking to the Rebbe, the crying was getting louder, **"No! No, grandfather! How could you do this to me! I'm going to run away from here and I'll never come back to you; not after what you did to me!"** The Bobover Rav was listening, and he exclaimed, "My, my, my, he seems terribly upset. You know something, Nachmen Ber, I am going to *daven* *מ'עריב* later." Perplexed, Nachmen Ber asked, "But the Bobover Rav always *davens* right now?" The Kedushas Tzion simply replied, "*עוסק במצוה פטור מן המצוה*." Make sure a *מ'נן* waits for me later. Go and summon the boy." Nachmen Ber did just that. "Hey Yakov! The Rebbe wants to talk to you!" "Well, **tell him that I don't want to talk to him!**" Nachmen Ber recoiled in shock, "You know, I think you're speaking with a little bit of *chutzpa*." **"Wrong!"** Yakov yelled, **"I'm speaking with a lot of chutzpa! What are you going to do, throw me out of here?! That's what I want!"** Nachmen Ber left the room and went back to the Rebbe. "Rebbe, he doesn't want to come." The Rebbe stood up and said, "in that case I will go to him."

Yakov was sitting in his room, and he heard a knocking at the door, **"Who is there now?!"** he shouted. He heard a gentle voice on the other side of the door, "My name is Ben Tzion. They call me the Bobover Rav." The Rebbe walked into the room, and Yakov greeted him. "Hello Rabbi. I was tricked! I was tricked into coming here by my grandfather! He had no right to do it! They put me onto a train! I thought I was going home, and instead it took me to Bobov!" The Rebbe looked at him with caring eyes, and said softly, "I understand the problem. That's why I came to offer you money to go home." Now, it was Yakov's turn to be shocked. "What???" The Rebbe just said, "If you want money, here it is. I think it's about three ruble a ticket from here to Sadiger, and you can get a connecting train from there back home - here is the money. If you want to go buy a ticket, it's all yours. However, you do seem very tired. Please, why don't you spend the night here? In the morning, come to me for breakfast, and afterwards, I'll have Nachmen Ber drive you to the train station." Yakov was touched by the Rebbe's kindness, "Well, thank you Rabbi," he replied as he relaxed a little bit. "At least you're a little bit understanding."

To be sure, Yankov'l was in a difficult situation. His parents *nebach* passed away, and he was living with his old grandfather who didn't understand him, but he was falling into a trap! We *daven* every day that Hashem save us from our *י'צר הרע*. Just that alone makes us a tremendous success. We should thank Hashem all the time that we are from the *התורה*. We can also keep in mind when we run into a difficult situation, that like Yakov in our story, we don't necessarily know what is good for us. Hashem loves us, and is saving us from greater troubles.

If you asked Yankov'l about his *farher* in the Kedushas Tzion's זצ"ל הי"ד, Yeshiva, this is what he would say. "I came to the Rebbe for breakfast, and I was not in a good mood. I was צוגראָקען, and I was angry. The Rebbe asked me if I had already *davened* שְׁחַרִית.¹ I snapped at him that I had *davened* in my room. The Rebbe ignored my *chutza*, and graciously brought out a *geshmakka* five course meal. I hadn't eaten so much in weeks! While I was enjoying the breakfast, the Rebbe talked about all the fun the *bachrim* had in Bobov. *Bachrim* would skate on the frozen river, some of them were really good. There was also horseback riding. The boys would make a *shpiel* on horseback whenever there was a *chasuna*. In fact, one of the *bachurim* was an excellent rider! The Rebbe told me that there might be a *chasuna* later on in the day, and if I wanted to, I could stick around for the day and go ice skating and horseback riding. The Rebbe spent time *schmoozing* with me, and made me feel comfortable. He had given me money, and I was free to take the train home whenever I wanted to. Though, if I wanted to go skating with the *bachrim*, I would have to wait until lunch time, because the *bachrim* were going to seder right then. This was a problem. I wanted to learn how to skate, but I also wanted to run away. The Rebbe told me that later on in my life I would need the ice skating, so he suggested staying and enjoying ice skating. I couldn't believe that this was for real. My grandfather had sent me to Bobov to imprison me in the Yeshiva, and now the Rav of a *Chasidus*, a Rosh Yeshiva, was inviting me to go ice skating and horseback riding. After such a hearty breakfast, I was feeling tired. The Rebbe suggested that I go upstairs and lay down a little bit, and soon enough it would be lunch time."

When Yankov'l went upstairs to rest, the Rebbe called in his *gabbai*, "Nachman Ber, come in please." Nachman Ber came into the Rebbe's room, and the Rebbe said to him, "Please bring me the two *talmidim* who know how to ice skate. Tell them that there's an *inyon* of פִּיקוּם נָפֶשׁ over here." Nachman Ber wondered what the פִּיקוּם נָפֶשׁ was. Did the Rebbe need them to skate across the river and to quickly raise money for פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים? Or, perhaps the Rebbe needed them to skate across the river to get the doctor again for old Reb Yechezkel? The Rebbe told him, "No. Not at all. I want them to teach the new *bachur* in our Yeshiva, Yakov, how to skate." Nachman Ber was surprised. "Rebbe?! He's a new *bachur* in our Yeshiva? He's not staying here. Look what he looks like!" The Rebbe, however, knew better. He explained to Nachman Ber, "He's *nebach* a יָתוֹם, he is צוגראָקען, he is angry, and he doesn't know what to do. So far, unfortunately the only people who befriended him were the socialists and communists in his town. He hasn't had enough food to eat, and they are the ones who offered him food. Don't worry, that *bachur* is going to stay here. Please go and get me those two ice skaters." Nachman Ber went and got the two boys, Berel and Zev. When they came into the Rebbe's room, the Rebbe greeted them enthusiastically, "Ah! Berel and Zev, I have a serious *inyon* of הַצֵּלַת נְפִשׁוֹת. Go get your ice skates, and I want you to go to that *bachur* Yakov who just came, and give him a very good time." "But, Rebbe?" Berel asked. "We only have one hour for lunch!" The Rebbe clearly reiterated what he had said, "give him a very good time. It is an *inyon* of פִּיקוּם נָפֶשׁ."

Yakov woke up, and yawned. He had been so tired. He wasn't used to such a good breakfast. Then he saw a pair of ice skates on the floor. He looked up, and saw two *bachrim* smiling at him. They introduced themselves, and announced, "Let's go. We're going to teach you how to ice skate like you never ice skated before in your life!" Yakov was having a great time with them, but it was getting late. Zev asked him, "hey Yakov, aren't you supposed to make the train?" "Train?" Yakov parroted, "what train?" Berel reminded him. "The train to Sadiger. It leaves in an hour. We can skate down the lake and you'll be really close to the station! Unless, you want to say goodbye to the Rebbe first." Yakov had been really enjoying himself. "I was just wondering," he asked, "do you think that if I stay here in the Yeshiva, we can do at least an hour of this skating a day?" "It's up to the Rebbe," they replied, "But something tells me that he just may say that an hour is not enough!"

Three months later, a very nervous grandfather received a letter. Oy vey. He krechted, *It's a letter from my grandson*. Oy. This is trouble! Oh. Oh. He's probably writing to me now that he hates me! ...*fooling him and putting him on a train going in the wrong direction??!* Oy gevalt! Aright. *Ich hub nisht kein* בְּרִיָּה, I have to open the letter. It says, "Dear Zaideh..." Oy, that's my grandson Yankov'l. As much as he's gone through *nebach*, and as much as he doesn't like the way I was trying to keep him away from those Zionists... the communists... Oy. He still writes, *Dear Zaideh*. Well, here it comes. "I must tell you that I am..." WHAT? ...*are you sure this is from him?* It says it's from Yakov. "I am enjoying myself immensely over here. I have two חֲבֵרוֹת, Berel and Zev. We learn together for an hour a day, and the other two hours I..." *I what??* "I sssskate???" ...and even the skating, I am doing..." *what??* "לֵשֶׁם שְׁמִים", my *einekal* writes, "because the Rebbe said that one day I'm going to need it." *Huh?* What else does he write over here? He says, "thank you, Zadie, for sending me to this wonderful Yeshiva." **I thought he would be so angry that I fooled him!...** *And he also says*, "by the way, I need money for a new hat." A new hat?? But he hasn't been wearing a hat at all?? Ohhh! If this isn't רִיחַ הַקּוֹדֶשׁ and צִדְקוֹת, I don't know what is!

That was three months after his arrival in Bobov. Three years after Yakov began learning in Bobov, he still would skate from time to time as a hobby, but he didn't have much time for that. You see, he was one of the most *ehricha chasidishe bachrim* in the Yeshiva. He sat and learnt יוֹמִים וְלֵילָה. From time to time, people would see him skating. It *taka* seemed a bit strange. He was wearing the *chasidishe* לְבוּשׁ, and he was skating on the lake. People would ask him, "You're such a מְתַמֵּיד. Why do you take off time to skate?" He would say, "Look, it's this skating that saved my נַשְׁמָה, and made me want to stay over here. I appreciate this skating, and I have הַכֶּרֶת הַטוֹב to it. Also, the Rebbe said that one day I will need it. I don't know when that day is going to come." Unfortunately, it didn't take too long for Yakov to find out. WWII began. Yakov and all the other *Bobover bachrim*, tried desperately to run from the Nazis. Eventually, they were caught in their web. They had much courage, and they continued to be מוֹסֵר נֶפֶשׁ themselves for *kashrus*, for *Yiddishkeit*, for putting on תְּפִילִין in the ghetto, in the labor camps, and eventually in the concentration camps. One day, earthshattering news reached Yakov. His Rebbe, the one who he considered his father, the one who gave him life, Reb Ben Tzion of Bobov, the Kedushas Tzion, had been murdered by the Nazis on אָב 'ד. הַשָּׁם יְקִים דָּמוֹ.

¹ Rav Fishel Schachter, *Tales of Tzadikim shiur #231*, Dial-A-Shiur

Several months later, with liberation around the corner, Yakov and thousands of other Jews were on a death march. **“ACHTUNG! MOVE!”** a Nazi snarled at them, **“if anyone stops marching for even one moment we will shoot!”** Yakov was losing courage. The news about his Rebbe greatly discouraged him. His friends wouldn't stop cheering him on. “Yakov! The Rebbe is in **שמנים מתפלל** for you! **גדולים צדיקים** **יבדוכם יותר מבחייכם**! I have a story that will give you **חיוזיק**, Listen. I heard it from a friend who was in Budapest. Did you know that the Russians have taken over most of the city already?!” Just then a Nazi noticed them talking. **“ACHTUNG YOU TWO! STOP TALKING OR I WILL SHOOT YOU AT ONCE!”** Yakov's friend waited for the Nazi to pass before continuing. “You know, the Rav's son, Rav Shlomo...” Yakov exclaimed, “Ah! He is such a great **צדיק**! He was the Rav in Bobov under the leadership of his father who was the Rebbe.” Yakov's friend continued, “Boruch Hashem, he managed to escape Hungry after the Nazis invaded! He had disguised himself as a German officer, and boarded a plane which took him out of Hungry. He doesn't even speak German! He held a German newspaper in front of him, and when someone would come to talk to him, he would gesture as if to say, *don't disturb me*. He made it to Romania safely. Then, unbelievably, he returned to Hungry!”

Yakov couldn't believe it, “how in his right mind could he walk right back into the Nazis' claws?!” “To save his mother,” his friend said. “That's how. He hired a driver, and the two of them dressed up like soldiers and drove into Budapest. He brought along a truckload of bread, and distributed it to anyone who could say that he buried a **מת**.” Yakov just shook his head in disbelief, “I don't know how anyone could have such courage!” “When he got there, he knocked on one of his mother's windows. One of the children ran to her, and said that Reb Shlomoleh was there. She laughed, “you must be dreaming! He's in Romania!” She took a glance out of the window and she saw that the child was right, her Shlomoleh was there! Reb Shlomo just pointed to the truck and said, “Mother, quick! Let's get into the truck!” She didn't want to go! She had a daughter who was on the other side of the bridge that connected Buda and Pest, and she wouldn't leave without her. Reb Shlomo went to his driver and offered him more money if he would drive him to the other side of Budapest to save his sister. The driver flatly refused. He was terrified every second he was there, and unequivocally stated that if they weren't on the truck within the next five minutes, he would leave without them. *What was Reb Shlomo going to do?* Just then, the sister came running toward them with all of her children. She said that she had gone to sleep, and our Rebbe, the Kedushas Tzion **קום דמו** **השם**, came to her in a dream and said, “Why are you sleeping?! Get up, and run to Mommy!” At first, she ignored it and went back to sleep, but then she had the same dream again. She got up, grabbed her children, and ran! It wasn't *pashut*. The bridges were all blown up, and it was nearly impossible to get over! Boruch Hashem, they made it to Romania safely. Now, there is hope of rebuilding!” Yakov felt rejuvenated, and he thanked his friend for the **חיוזיק**. The Nazis kept on marching by, and it wasn't **ידי** to risk it anymore, so they continued marching in silence.

Finally, the Germans halted the marching, and made an announcement. “ACHTUNG, you Jews! It seems that this march hasn't done its job. I was hoping that by now none of you would be left. Unfortunately, some of you Jews have survived. Well, I'm sure you will be happy to hear that I have good news and bad news. The good news is that the Russians are only a few kilometers behind us, and they will soon be here to liberate you. The bad news is, that this is only if you survive our next plan.” The German erupted in sadistic laughter, and shouted, “BRING OUT THE DOGS! You see the dogs at the bottom of this mountain? They are vicious! They have been trained to bite, and kill, and rip apart! We are very proud to have them with us. It just so happens that they haven't eaten in the last three days. You know how kind we Germans are, we cannot allow the dogs to go hungry much longer. We decided to feed them - Jews! All of you Jews will be pushed down this mountain of sheer ice. When you get to the bottom,” the German paused to emit a guffaw of terrible, malicious laughter, “the dogs will have breakfast, lunch and supper, and the Russians will come to pick up what is left of you!”

Yakov's friend thought he was slipping and he panicked, “Oh no! They're pushing us down this mountain! Oh! I'm finished! I'll never survive!” Very confidently, Yakov declared, “No. You can't give up. You saved my life by telling me the story, now I am going to save yours. Hold on to me.” His friend shrieked in terror and asked, “Why should I hold on to you?! What's that going to help?!” Yakov announced, “These wooden clogs aren't exactly the skates that I'm used to from Bobov, but they are similar enough. Now get up and lean forward!” His friend was frantic, but Yakov exclaimed, “Follow me! To the right! To the left! Swing around! Turn around! And jump up into the air!” His friend thought that he felt the dogs biting him, but Yakov reassured him, “No. They're not biting you. It's the branch of a tree. Hold on. You'll be safe over here until the Russians come.” His friend was amazed, “How did you learn how to skate like that?” Yakov smiled, “Not how, who? That same Rebbe who saved his daughter, saved me.”

What an amazing story about Rav Ben Tzion of Bobov! Such **פיקחות**, and **רוח הקודש**! We can also learn from the **אמיצות**, and courage of Yankov'l and his friends who encouraged, and helped each other throughout the war. Their **זכותים**, and the **זכות** of the *heilige* **ציון קדושת**, **הי"ד**, should protect us.

A Life of Truth

Stories from our tzadikim on thriving through adversity

בעזרת השם יתברך

The Rebbe Reb Shmelke of Nicholsburg זצ"ל was the brother of Rav Pinchas HaLeivi Horowitz זצ"ל, the *Ba'al Hafla'ah*, Rav of Frankfurt am Main. Both of these great brothers were *talmidim* of the Maggid of Mezeritch זצ"ל. The Rebbe Reb Shmelke was the Rav and Rosh Yeshiva of Nicholsburg around the year תקט"ו (1755). He was a great פיקח, and a great Rav. He knew how to deal with people effectively and with great sensitivity.¹ The people of his community knew that they could rely on him to stand up for what was right, even under tremendous pressure. He was not the type to *chanfeh a ba'al ha'bus*, even if it meant taking a firm stance against a wealthy and prominent member of the community. As a result, some people would have liked to say goodbye to the Rebbe Reb Shmelke. Some of the rich members in the community lost תורה דיני, and were upset. One disgruntled person was so upset when the Rebbe Reb Shmelke demanded justice, that he ran off to the local district attorney and *ma'asered* on the Nicholsberger Rav. The Rebbe Reb Shmelke was summoned to court. Before he went, he sent a *talmid* of his to speak to the local ministers. The *talmid* was someone by the name of רבי מרדכי בנט זצ"ל. Reb Mordechai went, and gracefully stood before the local ministers. Eventually, the case was brought before the king himself. Reb Mordechai calmly listened to the antisemitic prosecuting minister make his case in front of the king. "This Rabbi Shmelke must be sent away! He is organizing the Jews in a terrible fashion that is a threat to the king! He is mobilizing groups who are passionately demanding to push whatever rules they want, onto their town! I have seen it myself! No one can stand in their way! Anyone who disagrees with this rabbi is politically crushed! I have seen him take people in his very own synagogue aside, and demand that they adhere to certain laws, if not **out!** I tell you my dear king, if we don't put a stop to this, sooner or later, he is going to organize a rebellion against you. He commands a very stubborn and dangerous people." The king turned to Reb Mordechai, and said, "I take what my district attorney says very seriously, and unless you can say something that will change my mind, I want this Rabbi Shmelke escorted out of the country at once! Do you have anything to say?"

Reb Mordechai smiled, and said, "I agree with you. This district attorney who presented the case is very intelligent. His character assessment of the Jews is correct." "Are you saying that he is right?" asked the king. Reb Mordechai smiled and said, "He most definitely is." "What about his description of what the Rebbe Reb Shmelke is doing?!" asked the king. "Correct! He is right." "Correct me if I'm wrong!" said the king. "It would appear to me that even you agree that I must send him out!" "Here is where we disagree. In terms of what the solution is," said Reb Mordechai Benet. "In terms of political stability, and the safety of His Majesty's throne, the last thing His Majesty would want to do is to send the Rebbe Reb Shmelke out." The king became angry, "I perceive that as a threat! Are you saying that the Rebbe Reb Shmelke threatens me, and I cannot send him out? Explain yourself when you say that I cannot send him out!"

"Your Honor, obviously I do not mean to say that you cannot send him out, you are the king. What I mean to say is, that it would be in His Majesty's favor to leave him here. My Rav has organized his people to commit themselves completely to the laws of Torah and Mitzvos. His community is made up of very stubborn people, just like the district attorney charged. As long as Your Majesty has the Rebbe Reb Shmelke motivating their stubborn, immensely powerful passions, they are directed towards fulfilling Torah and Mitzvos. One of those Mitzvos is honoring the king, and showing הַכָּרַת הַטוֹב. If the Rebbe Reb Shmelke would not be here, and there was no one to guide these people, who knows what force will come into the vacuum to direct them. His Majesty knows only too well, the terrible evil people who lurk just beyond the boundaries of our country and would take advantage of such a vacuum. I'm scared to even think of it." Reb Mordechai Benett had lived up to his reputation. He left his audience with the king not only having destroyed the decree of throwing the Rebbe Reb Shmelke out, but he also had a *כתב* from the king that the royal army would enforce the word of the Rebbe Reb Shmelke. Reb Mordechai Benett returned to Nicholsburg on ערב שבת פרשת שלח, which was the same ערב שבת when little Reb Moshe Leib of Sassov זצ"ל entered the Bais Medrash of Nicholsburg for the first time.

Reb Moshe Leib's father was Reb Yaakov. When Reb Yaakov was very young, his parents had fled the village of Sassov for the capital city of Brod, because of a terrible pogrom, a pogrom in which Reb Yaakov's mother was killed. It was there, in that great city of חֲקָמִים and סוֹפְרִים that Reb Yaakov grew up. The Rebbe Reb Shmelke would visit the city of Brod, and he knew Reb Yaakov from there. After Reb Yaakov got married, they were forced to return to the peaceful village of Sassov because they didn't have *parnassa* in Brod. Reb Yaakov knew that his father's original house was still standing, and was empty. They would be able to clean it up, and make it their home. It was there that Reb Moshe Leib was born. The *אבות* ways are not necessarily understood by us, and Reb Yaakov left this world at a very early age, leaving his wife and young Moshe Leib all alone. While they had a nice clean home, they had no way of supporting themselves. Before he was נפטר, Reb Yaakov cried, "I know that the *אבות* is going to be *לחם לכל בשר* and son, but who is going to teach my son Torah?!" Little Moshe Leib heard his father's cry before he left this world, and that cry would never allow Reb Moshe Leib to go without some type of quest to learn something new. However,

¹ Rabbi Berel Wein, *Triumph of Survival*, pg. 91 / Rav Fishel Schachter, *Dial-A-Shiur, Tales of Tzadikim*, Shiur #15

though Moshe Leib sincerely wanted to learn Torah, so far, he had been unsuccessful - but he did not give up! The Rav of the village of Sassov was a חֲבֵר of the Rebbe Reb Shmelke from their days by the Maggid of Mezeritch. He sent the *bachur* Moshe Leib to Nicholsburg to learn from Rav Shmelke. When Reb Moshe Leib came into the Bais Medrash in Nickelsburg for the first time, there was a tremendous commotion. Reb Mordechai Benett had just returned from the royal palace and everyone; that is, at least those loyal to the Rebbe Reb Shmelke, were literally dancing in the streets! While Moshe Leib was watching this, suddenly, there was another commotion! The two famous brothers, the Rebbe Reb Melech, and the Rebbe Reb Zishe, who had been wandering in exile, had made their way to Nickelsburg. They were *talmidim* of the Mezeritcher Maggid, and the Mezeritcher Maggid had asked them to go to Nicholsburg, to try to help the Rebbe Reb Shmelke. At first people couldn't believe it was really them, eventually though it was confirmed. With all the commotion surrounding Reb Mordechai Benett, to add to the excitement, these two special guests, came in and took their place in the *Bais Merash* like ordinary people.

When Reb Moshe Leib gave *shalom* to the Rebbe Reb Shmelke for the first time, the Rebbe Reb Shmelke looked at him and said, "You look just like Reb Yaakov, the great Goan of Brod! Reb Yaakov my old friend! Are you, his son?" After *davening*, the Rebbe Reb Shmelka grabbed Moshe Leib with both arms; and together, the Rebbe Reb Shmelka, the Rebbe Reb Melech, the Rebbe Reb Zisha, and little Moshe Leib, walked out of the Bais Medrash, with throngs of people following right behind them. Moshe Leib was dumbfounded! He would have never imagined that this could possibly happen to anyone, never mind HIM! After their *seuda*, everyone got together for the Rebbe's *tish*. The whole *tish* seemed to center around Moshe Leib! Moshe Leib was literally forced to sit upfront between the great *tzadikim*. Then, the Rebbe Reb Shmelka insisted that he lead the *bentching*. Afterwards, the Rebbe Reb Shmelka took him to his room, and the Rav of Nickelsburg himself made the bed for Reb Moshe Leib! Moshe Leib thought he was going to go through the floor in embarrassment!

That night, Moshe Leib's father appeared to him in a dream. His father said, "אַשְׁרִיךְ בְּנִי, that you were *zoche* to be under the shadow of the *tzaddik*." When Moshe Leib woke up, he felt that suddenly his mind was open, and his heart was unlimited in terms of what it could accept. The Rebbe Reb Shmelke took out special time every single day, when he sat and began to teach Moshe Leib. Slowly, Reb Moshe Leib was able to learn Torah, thus fulfilling his father's last wish. The Rebbe Reb Shmelke spoke with Moshe Leib. He said, "Moshe Leib, I remember your father. Your father didn't even have a cup of carob in his house to eat, but he never spoke about what he was missing. Your father's whole thought process was *how can he help the poor people*, the יְתוּמִים and the אֶלְמָנוֹת that were in the city of Brod. Although your father loved nothing more than learning, many times he closed his *sefer* to run out and physically grind flour to earn a couple of ruble and be able to be אֶלְמָנָה אֶמְפָּרְגָס or אֶתוֹם." The Rebbe Reb Shmelke explained to Moshe Leib that his tremendous חֲשֵׁק for הַתּוֹרָה לִימּוּד would be complemented by a tremendous חֲשֵׁק for חֲסִדִּים גְּמִילוּת חֲסִדִּים. Reb Moshe Leib would become the personification of the ideal of *chesed*. That was the lesson that Reb Moshe Leib would get quickly from his Rebbe, already on the second day that he was there.

It happened Sunday morning. The Rebbitzin had come in to wash her hands. She took off her ring, and placed it on the table. Moshe Leib was standing there. In walked a poor person asking for a נְדָבָה. On his way out, Moshe Leib could not believe what he saw! The hand of the poor person swept over the table, and the ring disappeared into his pocket. Moshe Leib was so astonished; he didn't know what to say! He just stood there with his mouth open! There was a commotion. The חֲסִידִים came running. The Rebbe Reb Shmelka stood there. He grabbed Moshe Leib, and said, "You are young and fast. Go and catch him, and tell him the following." Moshe Leib couldn't believe what his Rebbe was telling him. But the Rebbe Reb Shmelka said, "You heard what I said. Run!" Moshe Leib ran like he never ran before. His young, quick, large strides, quickly caught up with the גֶּבֶר who was running with the ring in his pocket. The poor man collapsed, raised both of his hands and said, "Okay! You caught me! Here! Take back the ring!"

"First you have to hear what my Rebbe said that I should tell you. He said that he doesn't want any *Yid* to be גְּנִיבָה in נִכְשֵׁל because of him. He doesn't want you to have an עֲבִירָה because of his property. Therefore, he is *moichel* you 100% for the ring. That's #1. The second thing my Rebbe said I should tell you," and Moshe Leib thought for a couple of moments to make sure that he had this straight, "is that the ring is worth a lot of money. Don't let anyone fool you. Make sure you get your full money's worth from it." The עֲנִי, laying over there, suddenly stood up. "Correct me if I'm wrong. You're saying he was *moichel* me, and I should keep the ring, and you're even giving me advice that I shouldn't undersell it?" Reb Moshe Leib nodded. The עֲנִי took the ring from his pocket, and threw it back at Moshe Leib. "I-I can't take a ring from such a person. He's too great of a צַדִּיק for me to start up with!!" "I know the Rebbe Reb Shmelke," said Moshe Leib, "he won't take it back once he gave it to you as a present." "Well, I'm not going to take it for myself! I feel so guilty, I could go right through the floor!" "Then listen to my advice," said Reb Moshe Leib. "Take the ring, sell it. Start a business, and if you'll be successful in your business, take the value of the ring, and distribute it amongst the poor people." The עֲנִי, followed the instructions. He became a wonderful *ehrlecha Yid*, and did *teshuva* for his ways of גְּנִיבָה. Not only was the thief-turned-good-person impacted by this story, it left a tremendous impression on Reb Moshe Leib as well. He now understood what *chesed* is all about. In the course of the years to come, the Rebbe Reb Shmelka made Moshe Leib into the famous Reb Moshe Leib of Sassov. When the Rebbe Reb Shmelka was *nifter*, many looked to Moshe Leib as the one to take over as the rising sun in the face of the setting sun.

There are many beautiful lessons to learn from these great *tzadikim*. From Reb Mordecai Bennet we see how by going against our natural tendency to fight back one can accomplish so much more. Reb Shmelke did a similar thing with the thief and made such an impact. When we let go of our instinctive desire to have to win or be right, we accomplish so much more.

THE LAST SIMCHAS TORAH

R' Aryeh Rubin

Darkness has descended on the quiet street. The night is thick with anticipation. Women and children line the sidewalks, watching and waiting.

A small but exuberant group appears, slowly making its way from the dining room building toward Seventh Street. As they near, their joyful singing grows louder, and those watching now hear the words: “*Seu she’arim rosheichem...*”

A large candelabra, held aloft by a *bachur* in the middle of the group, casts flickering shadows over the procession. The festive yet surreal glow illuminates a face that seems to be glowing even brighter. In the center of the procession walks the Rosh Yeshiva, his eyes burning bright, his face radiant with the holiness of the night. He is walking under a canopy supported by four *bachurim*, encircled by an assemblage of *talmidim* who have left their homes to spend Simchas Torah in yeshiva, in the presence of their dear Rosh Yeshiva.

This year, the Rosh Yeshiva’s arms are bereft of the *Sefer Torah* they usually clutch on Simchas Torah night. The *Sefer Torah* is already waiting at the *beis medrash* on Seventh Street. Instead, his hands are pressed against his chest. Nobody knows why. Perhaps it is pain.

As the singing intensifies, the dancing takes on a life of its own. The *talmidim*’s hearts blaze with passion. Emotions swell and begin to overflow. “This year,” they whisper, “we are not dancing with a Torah scroll. In its place we are dancing with a living *Sefer Torah*.”

It is Simchas Torah 1962. The Rosh Yeshiva has not been feeling well, but the doctors have not come up with a diagnosis. It is not until after Simchas Torah, when Rav Aharon collapses and emergency surgery is performed, that his *talmidim* understand the gravity of the situation. The memories of this Simchas Torah prove to be far more precious than they originally realized.

Simchas Torah with Rav Aharon Kotler is a memory seared deeply in the hearts and minds of all who ever experienced it. One *talmid* relates that his mother attended *hakafos* in yeshiva for two years, and from then on, she would shed tears every Simchas Torah at the mere memory of Rav Aharon’s radiance during the *hakafos*. *Talmidim* would travel from far and wide just to be in yeshiva for Simchas Torah. Rav Aharon Zuckerman relates that it was unheard of for a member of the *chevrah* not to return.

Simchas Torah so encapsulated the *ruach* of yeshiva that missing it was tantamount to a display of disconnect.

There were memorable moments throughout the *hakafos*. At the start of each *hakafah* the Rosh Yeshiva would stand by the *bimah* and jump up and down to the words of *Moshe Emes*, and the *oilam* would jump along. Afterward, Rav Aharon would dance only briefly. He spent most of the *hakafah* by his *shetender*, learning and giving *brachos* to those who asked.

Yet most impactful and memorable of all was the dancing itself.

Rav Shlomo Eisenberger *shlita* relates that the dancing was full of *tochen*. The dancing was extremely *lebedik*, but was not wild. It was a small *oilam* then, only about a hundred all together, including the *yungeleit* and some *baalei batim* who would come to experience Simchas Torah in yeshiva. They would dance together *b'achdus*, with tremendous *hislahavus*, yet each one was absorbed in his own personal *avodah*. Over and over, they would sing, "*Ashrei adam oz lo bach*," "*Toras Hashem temimah*," and "*Ivdu es Hashem b'simchah*." Each *hakafah* lasted over half an hour.

At night, *hakafos* stretched until three o' clock in the morning. By day, they lasted almost until *shekiah*.

"The dancing was pure *ruchniyus*," emphasizes Rav Eisenberger. The *lebedikeit* was indescribable. The emotion was overwhelming. The dancers were connecting to the *emes*, to the absolute, undiluted *emes*, and the energy of youth found expression in the circles of young men dancing with *ahavah* for the Torah they were *zocheh* to learn.

Simchas Torah was an expression of the *bren*, the flaming fire, that consumed the *talmidim* of Beth Medrash Govoha, ignited by Rav Aharon and fanned by the *ameilus* of the young American boys transformed into *bnei Torah* of the highest caliber. One attendant fondly remembers, "I was a young boy at the time, a real American kid, visiting my sister, a young *kollel* wife. I was standing next to the *amud* as Rav Aharon stood there, pounding on the *amud* to the haunting *niggun* of 'Ki mitzion.' I looked into his coal blue eyes and I saw an otherworldly fire. I knew then that there was a *musag* in Torah that was beyond my comprehension. It was a *musag* I longed to discover."

Simchas Torah 1962 was the last day Rav Aharon was in yeshiva. His famous *shmuess*, "*Aish dos lamo*," which stressed how everything is rooted in Torah, was delivered in middle of those final *hakafos*.

It was the last time many of the *talmidim* would be together with their cherished Rosh Yeshiva. But his *chiyus* would live on. His *bren* would live on. The memories of true *hislahavus* sparked an eternal flame.

Ashrei mi she'amalo baTorah. 🕒

Photo Credits: Nesanel Steinmetz

Leaving Our Comfort Zone

Rav Yosef Elefant shlita

As the winter cold sets in, we abandon the warmth and comfort of our homes and relocate to temporary huts, open and exposed to the elements. The Tur teaches us that the timing of Succos is not coincidental; it was purposely designated at a time when it is uncomfortable to leave one's home, to clearly show that we are dwelling in the *succah l'shem mitzvah*.

The Tur also reveals to us that each of the Yamim Tovim corresponds to one of the *Avos*: Pesach to Avraham Avinu, Shavuot to Yitzchak Avinu and Succos to Yaakov Avinu, as the Torah says of Yaakov, "*U'l'miknei hu asah succos*." What is the underlying connection between Yaakov Avinu and Succos?

EMES — ETERNAL AND UNAFFECTED BY CIRCUMSTANCES

Rav Hutner *zt"l* writes that the *middah* of Yaakov is *emes* — "*Titen emes l'Yaakov*." How can one discern if something is pure truth? *Emes* is "*kayam la'ad*," it is eternal. Something that lasts, that withstands the test of time, is *emes*; if something does not last, that is a clear sign that it is lacking in *emes*. Anything that is dependent on outside circumstances and changes and molds itself according to its situation is inherently not *emes*.

On Succos, a person steps out of his comfort zone. He leaves his home, along

with all the circumstances that help him function, and celebrates his Yom Tov outdoors. With this, he demonstrates that his *ruchniyus* is *emes* — not dependent on place, nor on comfort or security. It is truthful and eternal, and the circumstances have no influence.

Yaakov Avinu was an "*Ish tam yoshev ohalim*"; he isolated himself in his tent. Yaakov represents the power of Torah, which is associated with a tent. A tent is a transient structure. A person can take it with him wherever he needs to go. Someone who is truly connected to Torah takes it with him wherever he may be. He may appear to be walking the streets just like everyone else, but he is in truth ensconced in the tent of Torah, isolated and elevated from the masses and the mundane world.

The Mashgiach Rav Yeruchem Levovitz *zt"l* suggests a penetrating understanding of why Klal Yisrael were *zocheh* to leave Mitzrayim only "*mipnei shelo shinu*," because they did not change their garb and their names to resemble the Mitzrim. Rav Yeruchem explains that this was not just a safety measure to protect them from intermingling with the Mitzrim. It was much more than that. A nation that changes depending on its circumstances has no self-identity, they are simply a part of its host nation. There can be no exodus of Klal Yisrael if there is no Klal Yisrael. An independent nation is one that is not subject to outside influences, that retains its own culture, moral standards, and identity,

no matter what the situation. It was only through “*lo shinu*” that Klal Yisrael remained a nation altogether, so that there was a people left to redeem.

KEDUSHAH HAS NO BOUNDARIES

In *Parshas Vayeitzei*, Yaakov Avinu was blessed with a unique *brachah*: “*Ufaratzta yamah vakeidmah...*” which is described as a “*nachalah bli metzarim*,” an inheritance without boundaries. What type of inheritance has no boundaries?

Yaakov was given this blessing right after he slept on Har Hamoriah without realizing that there was any *kedushah* there. When he grasped his oversight, he said, “*Achen yesh Hashem bamakom hazeh*, Hashem is indeed truly here,” “*va'anochi lo yadati*, I did not realize it was holy ground.” The Sfas Emes explains that Yaakov initially did not sense any aura of *kedushah* in this place, and he went to sleep. But now he realized that *kedushah* is not bound to time and place, and in every situation *kedushah* exists. After coming to this understanding, Yaakov was granted a *nachalah bli metzarim* — a connection to *kedushah* that has no limitations.

The Sfas Emes explains that Yaakov Avinu's ability to find *kedushah* in all places is rooted in his *middah* of *emes*. The misconception that there may be situations void of *kedushah* is a fabrication devised by the *yetzer hara*. The absolute *emes* is that Hashem infused *kedushah* everywhere. and it is only the *yetzer hara* that tries to fool us into not seeing it. Yaakov Avinu excelled in the *middah* of *emes* to such a degree that he could see with perfect clarity that there was absolutely no concept of *hastarah*, no place where Hashem is hidden.

When Yaakov was *niftar*, “*nistamah einihem shel Yisrael*, the eyes of Yis-

rael were closed.” Yaakov had the ability to find *kedushah* even in the midst of *tumas Mitzrayim*. Yaakov's spiritual eyes were open to see the truth, even when living alongside the deviant lifestyle that characterized *eretz Mitzrayim*. For Yaakov, the fact that he was living in *Mitzrayim* was inconsequential. Only when he passed away and his lofty level of *emes* was lacking was the *yetzer hara* able to blind Klal Yisrael. Then, they began feeling the *hastarah*, the spiritual deprivation of living in a land of *shetufei zimah*.

How did Yaakov attain such a level of *emes*? It was only after learning Torah uninterrupted for fourteen consecutive years. It was his deep-rooted connection to Torah that elevated him to a level of *emes* where he could identify *kedushah* in all situations.

HOLINESS EVERYWHERE, IN EVERYONE

As mentioned, Yaakov Avinu did not initially realize that he was sleeping on a *makom kadosh*. Only afterwards did he realize that the place he had thought was totally void of *kedushah* was not only holy, but in fact the site of the *Kodesh Hakodashim*. A place that may seem so distant from *kedushah* may, in reality, be the source of the greatest *kedushah*. A person may find himself in a situation far from the *beis medrash* and from any obvious source of *ruchniyus*, a place where there is no aura of *kedushah*. Yet, in that dark alley, he may truly be closer to attaining levels of *kedushah* than he could ever imagine.

Perhaps that is why we say of Yaakov that “*mitaso shleimah*,” his children were without blemish. Yaakov was able to bring out the *kedushah* in every one of his children, and every one of his sons was part of his legacy. It was regarding Yaakov that the principle “*Yisrael, af al pi shechata*,

Yisrael hu, even a sinner is part of Klal Yisrael” was established. By applying the *middah* of *emes*, one can see the holiness in everyone. Even a wayward child has innate *kedushah*; it is up to us to bring out that spark.

TRUE AVODAS HASHEM — UNBOUND BY EXTERNALS

The ability of Yaakov to maintain his level of *ruchniyus* in all situations is rooted in that same *middas ha'emes*, which enabled him to see past any *hastarah*. The message of Yaakov is that when we recognize that *kedushah* is always present, our *avodah* will not be bound by external factors.

Succah is *k'neged* Yaakov. To fulfill the mitzvah of *succah*, one leaves his boundaries and elevates himself above time and place. His *ruchniyus*, his *simchas hachayim*, and his connection to Hashem are not dependent on any external trappings. In that situation, one can attain the highest levels of *kedushah*, a *kedushah* that is intrinsically *emes*.

On Succos, let us internalize the message we are displaying by dwelling outside our comfort zone. We are showing that our *Yiddishkeit* is *emes*. It is not dependent on our home, location, or even profession. No matter how dark and void of *kedushah* this *galus* appears, no matter where and when we find ourselves, we will always remain steadfastly connected to *kedushah*; and the less dependent we are on outside circumstances, the more *kedushah* we will attain. As a community and as individuals, we have a sense of self, a sense of *zich*, which is above and beyond the culture we find ourselves in. We have no need to “fit in,” to mirror or mimic the latest trends. Our identity as *Yidden* is *emes* and eternal, and we will always remain a nation that “*lo shinu*” – *la'ad ul'olmei olamim*. ❧

Esrogei Lefkowitz

R' Avrohom Fisher

Chayeinu had the opportunity to interview Rav Menachem Savitz, a close talmid of Rav Michel Yehuda Lefkowitz zt"l, who heard first-hand from his Rebbe the open siyata d'Shmaya and brachah he experienced in growing the legendary Chazon Ish esrogim.

Rav Menachem savitz speaking to Rav Avraham Yitzchak Lefkowitz in front of the esrog tree

Walk into the shop of any *esrog* dealer and you'll find a popular section labeled "Chazon Ish." The *esrogim* may look no different from the others, but the crowd around them — and the price tags — indicate that there is something special about these *esrogim*. What is so unique about a Chazon Ish *esrog*?

Klal Yisrael throughout the generations has cherished the mitzvah of *dalet minim*, and especially the *esrog*. A Yid is happy to spend whatever sum is necessary to not only fulfill the mitzvah, but to acquire an *esrog* "*mehudar*." It is this aspiration that sends thousands scavenging for that perfect *esrog* during the hectic days before Succos.

With effort, the buyer may find the ideal *esrog* — flawlessly clean, of perfect shape, color, and size, and with an abundance of bumps. But there is another hurdle as well: He must conclude that it truly *is* an *esrog*. Over the years, many *esrogim* have been grafted with a similar-looking fruit — the lemon. Although there are three basic differences between the two — the *esrog* has bumps, while the lemon is smooth; the *esrog* has a thick fleshy skin, while the lemon's is thin, the *esrog*'s pits lie vertically, while the lemon's lie horizontally or on a diagonal — it is still impossible to tell for sure if the two were not grafted, rendering the *esrog* "*murkav*" and invalid. Even DNA testing is useless, since almost all *esrogim* contain traces of lemon due to the spreading of pollen by bees from nearby lemon trees. Therefore an *esrog* is usable only if there is a *mesorah* attesting to its authenticity. A buyer must inquire not only about the kashrus and *hiddur* of the *esrog*, but about its "*yichus*" as well.

Over the generations, Yidden took *esrogim* from a variety of locations that had a *mesorah*. In Yemen, they had reliable Yemenite *esrogim* — the Teimani *esrogim* we have today. In Morocco, there were Moroccan *esrogim* of proven origin. But Ashkenazim had no local specimens. *Esrogim* can grow only in a Mediterranean climate, not

in the frigid weather of Eastern Europe. Ashkenazi Jews imported *esrogim* from Italy and Greece, and later, from Eretz Yisrael. Over the years, some of these *esrogim* became suspect of having been grafted, and it was difficult to ascertain that one's *esrog* was truly *meyuchas*.

When the Chazon Ish arrived in Eretz Yisrael in the summer of 1933, he immediately set out on a mission to locate *esrogim* without the slightest *chashash* of being *murkav*. First, he verified where Rav Yehoshua Leib Diskind *zt"l* would obtain his *esrogim*. That first year, just a few months after his arrival, he sent an *esrog* to Vilna for Rav Chaim Ozer Grodzensky *zt"l*. Rav Chaim Ozer wrote to the Chazon Ish (*Igros Rav Chaim Ozer*, part 2, letter 1001) thanking him for the “green” *esrog*, which he felt assured was not *murkav*.

מכתב מהג"ד חיים עוזר גראדזינסקי להחזו"א
בעז"ה, ער"ה תרצ"ד
אחדשת"ה. הגיעני האתרוג הירוק מנחתו הטהורה, אשר אודה
מאד לכת"ר על זה בהיות שבטוח כי אין בו חשש מורכב.
חיים עוזר

The Chazon Ish, for health reasons, would spend the summer in Tzefas. Some said that the Beis Yosef had planted *esrog* trees there, so the Chazon Ish took advantage of the opportunity to seek out *esrogim*. He carefully examined some wild *esrog* trees in Tzefas and concluded that the *esrogim* were not *murkavim*. The Chazon Ish gave seeds from those trees to Rav Chaim Yaakov Halpern, one of the founders of Bnei Brak, who was also in Tzefas at the time. These *esrogim* are known as “Halpern *esrogim*.”

The Chazon Ish also traveled to look at wild *esrog* trees near Shechem, for which Yidden of Eretz Yisrael also had a *mesorah*, and, after spending some time in the fields, he discovered *esrogim* that were 100% non-*murkav*.

The Chazon Ish took upon himself the responsibility of ensuring that Klal Yisrael would have kosher *esrogim*. He would distribute seeds from these non-*murkav* *esrogim* for people to replant and cultivate, thereby ensuring the continued availability of reliable *esrogim* *meyuchasim*.

One of the most notable among these *esrogim* is “Esrogei Lefkowitz,” which grow in the backyard of Hagaon Harav Michel Yehuda Lefkowitz *zt"l*. How did it come about that one of the *gedolei hador* grew *esrogim*? After Succos 5701 (some say 5703/1941-3), the Chazon Ish handed Rav Michel Yehudah a paper containing a few *esrog* seeds, extracted from the *esrog* the Chazon Ish himself had used that year for the mitzvah of *dalet minim*. The Chazon Ish directed him to plant those seeds in his front yard on Rechov Vilkomirer.

Rav Michel Yehuda replied that he had no experience

Rav Michel Yehuda Lefkowitz in front of the *esrog* trees in his front yard

growing *esrogim* and was unqualified for the task. The Chazon Ish promised him he would need to do only minimal *hishtadlus* — a bit of watering and pruning — and the Ribbono shel Olam would take care of the rest.

From where precisely is the source of those original seeds? It is generally assumed that the seeds the Chazon Ish gave Rav Michel Yehuda were from Shechem. Indeed, a Lefkowitz *esrog* differs greatly from a Halpern *esrog*. Others point out that the Chazon Ish used many different *esrogim* and would mix the seeds together before distributing them; therefore it is impossible to know the exact origin of those seeds. Rav Michel Yehuda himself would relate that he asked the Chazon Ish about the *yichus* of these *esrogim*, and the Chazon Ish replied simply that “it is as if there is a *mesorah*.”

During those first years, it looked as if the young saplings would shrivel and die. Rav Michel Yehuda went to the Chazon Ish with his concern, and the Chazon Ish replied, “Sometimes a *ruach she'eino metzuyah* (an unusual wind) can change the situation.” Soon after, there was a sudden tremendous downpour — and from then on, the trees grew beautifully. The Chazon Ish would constantly remind Rav Michel Yehuda to continue watering the tree, and soon enough, the tree matured and sprouted beautiful *esrogim*.

Once the tree passed the stage of *orlah*, the *esrogim* were ready to be used for the mitzvah. Rav Michel Yehudah plucked off one of the beautiful, fully-grown *esrogim*. However, in his inexperience, the *oketz* remained on the tree, rendering the *esrog pasul*! Rav Michel brought the *pasul* *esrog* to the Chazon Ish, who was delighted with the success of the crop. Although weak and advanced in age, the Chazon Ish hurriedly walked to Rav Lefkowitz's yard and selected for himself an exquisite *esrog* from the tree.

Rav Menachem Savitz heard from Rav Michel Yehudah *zt"l* that when he brought that first *esrog* to the Chazon Ish, the Chazon Ish told him not to make an “*esek*” (business)

The *esrog* tree of Rav Dovid Grossman zt"l in Los Angeles, planted from a branch taken from Rav Michel Yehuda's tree.

Rav Elyashiv examining an *esrog* from Rabbi Grossman's tree

from the *esrogim*. Rav Michel Yehuda took those words literally. He would sell *esrogim* only to those who came to his house to buy from those few original trees. The money Rav Michel Yehuda received from the produce of the first few years was enough to finance bringing his classic *sefer Hamekach V'hamimkar* to print. But he never made a business out of it; that he left for others. He would give seeds to anyone who asked him, and from these seeds, *esrog* growers created large and profitable orchards of Lefkowitz *esrogim*.

This was just the beginning of the success of the Lefkowitz *esrogim*. Beginning in 5709 (1949), the few trees in Rav Lefkowitz's courtyard bore a disproportionate supply of beautiful and *meyuchas esrogim*, which were used by the Chazon Ish, the Brisker Rav, and many other *gedolim*.

That very first year, Rav Savitz relates, the Steipler Gaon gave Rav Michel Yehuda a hundred-dollar bill (American), which was an exorbitant sum in those days. Rav Michel Yehudah protested, to which the Steipler replied, "*Ich gebt dir gornisht, un du gebtz mir altz*, I am giving you nothing and you are giving me everything!" The opportunity to fulfill the mitzvah with a true *esrog mehudar* was everything for the Steipler, and \$100 — that was nothing! Among the numerous *esrogim* that his son, Rav Chaim *shlita*, receives, he eagerly anticipates his Lefkowitz *esrog*, brought to him directly from Rav Michel Yehuda's yard, as the *esrog* of choice, upon which he recites the *brachah*. The Steipler, as well, would make a *brachah* on a Lefkowitz *esrog*, though he had numerous other *esrogim* whose appearance was more *mehudar*.

Both Lefkowitz and Halpern *esrogim* are grown today in Eretz Yisrael and in California. However, the Halpern *esrog*, beautiful though it may be, is not as widely distributed, due to its low fruit output, making it less profitable for growers. The Lefkowitz *esrog* generally has many more seeds than the Halpern and, if one pays attention, one can see the difference between the two. The Halpern *esrog* has a thinner, taller look (picture a), while the Lefkowitz is shorter and rounder (picture b), as shown below.

The Lefkowitz *esrog* has a more crooked look, as seen in this picture

After Rav Michel Yehuda's passing in 5771, the trees became very weak. The following year, they stopped producing all together. Rav Michel Yehuda's son Rav Moshe Dovid took a *minyán* to his father's *kever* to *daven*, and the next year, the trees resumed bearing fruit. May we continue to enjoy and appreciate the fruit of the Chazon Ish and Rav Michel Yehudah's efforts. 🕯

On My Own

Mrs. R. Gross

Scuttling about, I pick up a couple of stray toys, sweep a few more *aravos* leaves, and gather the stuffed *sifrei Torah*. With circumstances as they are, I'm aiming to be ready for Yom Tov early. I just can't seem to get off my mind that this year is going to be a different experience. I'll be spending Simchas Torah alone. My father-in-law is convalescing in a rehab home nearby and my husband and older boys are going to join him for the *hakafos*, leaving me and my little ones to fend for ourselves.

Oh, and Yanky is also staying home. Yanky, my fifteen-year-old, should have been joining his father and siblings, but he's "in between" yeshivos, amongst other issues, and is going through a rough time. Yanky clearly isn't interested in going along and we are not going to push it.

Simchas Torah is usually my husband's department. His enthusiasm is simply infectious, and I rely on him to set the tone. Of course, I too come to shul; checking that the kids reach their father for "*Moshe emes*," shmoozing with the neighbors, and watching the dancing a bit. Subconsciously, I somehow leave the bulk of the *avodah* to the men. (Well, aside from the work involved in all the *seudah* prep, sukkah decorating and so on. But you know what I mean...) This year, admittedly, I'm not quite sure where I will be putting myself, but it is Simchas Torah and I am looking forward to it, nonetheless.

Simchas Torah morning. I'm still feeling off kilter when my neighbor's knock interrupts my thoughts.

"Gut Yom Tov, Gitty. We're setting up for the shul *seudah* and were wondering if you could help."

I smile and tell her that I'd love to, but I'm on my way to shul for *hakafos*. "I'd be glad to help afterwards."

My neighbor apologizes. "I just thought that, y'know, your husband isn't here, so I just assumed that you wouldn't be spending so much time by the *hakafos*."

For a moment, I'm taken aback. It's true. Much of the time I view the dancing every year is spent locating my boys and watching with pride as they express their joyous *ahavas HaTorah*, and this year they aren't here. On the way to shul I take in the euphoric atmosphere around me and question, "Where do I fit in? Does a woman have no place on Simchas Torah other than watching her own family dance?" I'm not quite sure, but I am determined to find out...

"Moshe, come back here!" I whisper tensely as I try to grab my

four-year-old's arm. Too late. Moshe is off, diving into the men's section in search of goodies, just in time for the beginning of the next *hakafah*. They're singing one of my favorite *niggunim*, "*Achas sha'alti*."

I sit back in my chair, surrounded by women and girls, and yet, strangely alone. My little ones are all out nosh-collecting and this is one of those rare moments when I can just sit and revel in the excitement and energy that is Simchas Torah.

I peer through the pile of chairs that serve as the makeshift *mechitzah* and intently observe the scene in a way I honestly never did before.

Men, *bachurim*, and children are dancing all together with energetic passion. In the middle, the *sefer Torah*, regal in its white velvet *mantel*, is held in a tender embrace by a Yid with a long white beard, his eyes closed in ecstasy. The Rav. He is in the center now, dancing in circles – just him and the *sefer Torah*. It is a princely dance, the dance of one who is intimately familiar with the treasures contained within the aged parchment. His *simchah* is almost tangible. It is Simchas Torah and it is his turn to dance.

In front of him, arm in arm, dance Rabbi Green, the *maggid shiur*, and Mr. Klein, *shul* President. They run back and forth before the Rav, their arms outstretched. The two *chavrusos* have been learning together as far back as anyone can remember, and today, on Simchas Torah, it is their moment to dance.

Around them, in a large circle, are the congregants — the Rebbe, the lawyer, the real estate broker, the store owner — all dancing together with matching smiles, their eyes focused on the *sefer Torah*. The differences between them fade; nothing else matters. It is Simchas Torah and it is their turn to dance.

I shift my gaze to the next group. It is a *chevra* of *yungerleit* from the shul kollel. The circle moves faster and faster, their boundless energy and fire for Torah evident in their spirited steps. The figures in the center are just a blur. Two *yungeleit*, their arms locked together tightly, hug the *sefer Torah* between them. Are those beads of sweat running down their faces? Or maybe tears? I cannot tell; today is Simchas Torah and it is their moment to dance.

In front of me are the children. In the center are the "acting-as-if-they-are-bar-mitzvah" ten-year-olds, dancing excitedly and singing until their faces turn beet red. Surrounding them is a wide circle of younger boys holding hands. Some grasp their fathers, clutching their small *sifrei Torah*. There is my Shloimy, sitting proudly on top of a neighbor's shoulders, waving his flag held high. And next to him, is old Mr. Weinberg, the survivor. Every year he dances with the children, the children he didn't dare dream he would see. His cheeks are wet. It is Simchas Torah and it is his turn to dance.

In the corner is a ring of *bachurim*. Every year, the circle widens as the erstwhile children of the community mature into young men. The boys dance with a youthful *bren*, a *lebedikeit*, each one is eyeing the *sefer Torah*, anticipating his turn. But wait, Chaim, one of the older *bachurim* — a real *masmid* — grabs the *sefer Torah*. He is twirling, breaking through the lines of boys and handing the *sefer Torah* to someone. Who is that? I can hardly believe my eyes; it is my Yanky. Yanky, who was sitting alone in the corner. The *bachurim* surround him, cheering, jumping like never before. Yanky's eyes close as he holds the *sefer Torah* tight. Droplets escape from my eyes. It is Simchas Torah and it's Yanky's turn to dance.

"*Ad kan hakafah daled...*" The words of *Achas sha'alti*, slowly fade out.

But the *bachurim* cannot be stopped. "*Achas sha'alti!*" they repeat, over and over, with all their might. Their unspoken message is palpable: We want nothing but to learn Torah! This song will never end!

The joy is infectious. It is not just any joy; it is one that touches the *neshamah*. It is the pleasure and contentment that results from connecting to the ultimate Truth, a joy that breathes life deep into the recesses of one's being. It is the happiness and satisfaction that illuminates the faces of all those rejoicing with the precious *sifrei Torah* — as well as those watching them.

"*Achas sha'alti!*" is the unanimous cry of the day. Nothing else in our lives can compare to it. "*Lachazos b'noam Hashem*." On this day, every one of us feels the exhilaration of being close to Hashem, a closeness that comes only through our connection to Torah.

My view turns inward. This Simchas Torah, I cannot borrow my husband's *simchah*, his delight in learning and living a life dedicated to Torah. But there is no need to borrow. "*Achas Sha'alti*." Yes, I, too, have only one request. What more do I really need than my connection to Hashem's wisdom, which projects on every aspect of my life? How privileged am I to live a life dictated and directed by His will. I am a "*bais Yaakov*" and I make my home a "*bais Hashem*." My home is a place where *limud Hatorah* is embraced and enamored. In the *bais Hashem* that I've created, Torah defines my every action and my every interaction. I live its laws, its principals, and its values. My cooking and baking, my shopping and homemaking, my Shabbos and Yamim Tovim, the way I dress, the way I am *mechanech* my children — are all reflections of my Torah life, my lifelong quest of "*ki heim chayeinu*." No matter where I go and what I do — I carry the Torah with me in my mind and in my heart.

"Ma! Look what I got!" yelps Shloimy, as he abruptly rips me from my reverie.

Today is Simchas Torah. The Torah is in my heart, and in my heart, I shall dance. ❀

LEARNING FROM OUR LEADERS

בס"ד
PIRCHEI AGUDAS YISROEL OF AMERICA

RAV SHNEUR KOTLER TRAVELED TO A WEDDING IN NEW YORK CITY AND HAD AN IMPORTANT MEETING TO ATTEND IN LAKEWOOD THAT SAME EVENING.

THANK YOU SO MUCH. PLEASE WAIT AT THE DOOR OF THE WEDDING HALL. I INTEND TO LEAVE RIGHT AFTER THE CHUPPAH.

THE CHUPPAH HAD LONG SINCE PASSED....

I WANTED TO REMIND THE ROSH HAYESHIVAH ABOUT THE IMPORTANT MEETING IN LAKEWOOD.

I KNOW. PLEASE WAIT A BIT LONGER.

TIME PASSED, AND THE BACHUR CONTINUED TO WAIT.

WOW, THE CHUPPAH WAS OVER THREE HOURS AGO AND THE ROSH HAYESHIVAH HAS STILL NOT COME OUTSIDE. I GUESS I'LL CONTINUE TO WAIT.

FINALLY, AT THE VERY END OF THE WEDDING, RAV SHNEUR WAS READY TO DEPART.

ROSH HAYESHIVAH, IF YOU DON'T MIND ME ASKING, WHAT ABOUT THE IMPORTANT MEETING IN LAKEWOOD THAT BEGAN HOURS AGO?

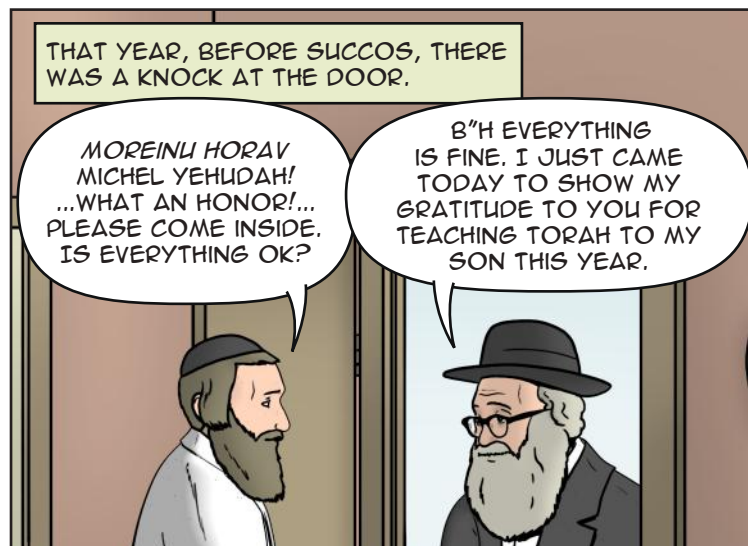
LET ME EXPLAIN: I WAS NOT GIVEN ANY KIBBUD AT THE CHUPPAH. THAT IS OF COURSE FINE WITH ME. BUT IF I WOULD HAVE PROMPTLY DEPARTED, THE BAALEI SIMCHAH MIGHT HAVE THOUGHT THAT I WAS INSULTED AND THAT IS WHY I LEFT. I DID NOT WANT TO WORRY THEM ON THIS SPECIAL NIGHT, SO I DECIDED TO SKIP THE IMPORTANT MEETING AND REMAIN HERE.

R' YOSEF CHAIM SHNEUR KOTLER זצ"ל WAS BORN IN SLUTSK, RUSSIA, TO חנה פערל AND ר' אהרן (THE DAUGHTER OF R' ISSER ZALMAN MELTZER זצ"ל). AS A YOUTH, R' SHNEUR LEARNED BY HIS FATHER AND LATER UNDER R' BARUCH BER LEIBOWITZ זצ"ל. IN 1940, HE BECAME ENGAGED TO RISHEL FRIEDMAN, BUT HE ESCAPED TO ישראֵל, WHILE SHE ENDED UP IN SHANGHAI UNTIL AFTER WWII. IN ישראֵל, R' SHNEUR LEARNED IN חיים LED BY HIS GRANDFATHER, R' ISSER ZALMAN MELTZER זצ"ל, AND ATTENDED שיעורים GIVEN BY R' YEchezkel SARNA זצ"ל (ראש ר"ש OF ישיבה OF חברון AND R' YITZCHOK ZEV SOLOVEITCHIK זצ"ל (THE BRISKER ROV). IN 1946, R' SHNEUR JOINED HIS FATHER IN LAKEWOOD. UPON אהרן זצ"ל'S פטירה, R' SHNEUR BECAME ישיבה OF ראש IN בית מדרש גבה. HE TRANSFORMED LAKEWOOD FROM A ישיבה OF 200 TO ALMOST 1000 תלמידים AT THE TIME OF HIS פטירה. R' SHNEUR ESTABLISHED OVER 30 כוללים IN MANY AMERICAN CITIES, AND ALSO PIONEERED ESTABLISHING COMMUNITY תורה ומסורה, אגודת ישראֵל OF מועצת גדולי התורה. HE SERVED ON THE חינוך עצמאי, AND LED THE EFFORT TO HELP REFUGEES FROM RUSSIA AND IRAN.

ג' תמוז 1918-1982 5678-5742

NEFESH SHIMSHON

DIVREI TORAH ON THE WEEKLY PARSHA AND HOLIDAYS FROM
THE TEACHINGS OF RABBEINU SHIMSHON DOVID PINCUS ZT"l

THIS PUBLICATION IS DEDICATED TO THE HATZLACHAH AND ZECHUS OF נחמה ויעקב בן רחל נחמה
MAY THEY GROW TO BE TALMIDEI CHACHAMIM AND OVDEI HASHEM.

This week's festive Sukkos publication is dedicated to the honor and success of our dear friends,
our faithful partners from the Adopt-a-Kollel organization, who are הני תרי צנתרי דדהבא, who are all gold:

הרב יונתן בן ליבא היה שליט"א
הרב אברהם יצחק בן מיחלאל אלקא שליט"א

who stand steadfastly by the Kollel with all their strength and resources.
In their zechus, the Kollel grows and develops and raises talmidei chachamim.

May the zechus of Torah guarantee that the Torah shall never cease from their mouths and the mouths of their offspring.

With intense feelings of gratitude, all the members of the chaburah hakedoshah are davening for their success,
that they should be very successful in all their undertakings, and experience nachas from all their offspring,
and have only joy and happiness, with excellent health and clarity of mind and calmness of spirit.

It is our earnest wishes that as chag ha'asif approaches, the time of shefa, that a great and abundant shefa should
be poured upon them from Above, and they should see only berachah and hatzlachah in everything they do,
and see rich blessings in all their business matters.

Wishing you all the berachos, with all our hearts,

Harav Yosef Dov Pincus

Harav Shmuel Pincus

This week's festive Sukkos publication is dedicated, with great appreciation, to the zechus of every single
member of our wonderful group עלון נפש שמשון who answered our call of מי לה' אליי and came to the
assistance of the Kollel in its time of need. The Kollel is not in very good financial shape, but in your merit
and with your help, we will pull through.

Thanks to you, the kol haTorah will continue to resound, in your zechus. Your reward is very great!

And of course those who sent ma'os yizkor and ma'os Sukkos, which bring a lot of happiness to dozens of Kollel families,
and thanks to you, they will have more simchah during the chag --

May the merit of Torah guarantee that you should never come to lack. Just as you steadfastly supported the Torah in
its time of need, so should the Giver of the Torah see to it that you will suffer no lack. Just as you brought happiness to
talmidei chachamim and their families on the chag hasimchah, so should Hakadosh Baruch Hu bring you happiness and
joy on this Sukkos and all year long.

May you experience only nachas from all your offspring, and may you and yours have only happiness and
good health. May Hashem fulfill all the wishes of your heart for the good!

Wishing you all the berachos, with all our hearts,

Harav Yosef Dov Pincus

Harav Shmuel Pincus

Sukkos Gems

❧ SIMCHAH ❧

Sukkos, which is *Zeman Simchaseinu*, is really a continuation of Rosh Hashanah and Yom Kippur. Blowing the *shofar* on Rosh Hashanah made us especially precious and dear to *Hashem*. Yom Kippur cleaned us and purified us. Now we are ready for the days of joy.

The joy of Sukkos has a certain form and shape. *Hashem* brings us into His home, so to speak, which is the *sukkah*. We live the presence of *Hashem*. And we have good “neighbors”: the *Ushpizin*. Avraham, Moshe, David... It builds us up so that we truly live our lives with *Hakadosh Baruch Hu*. This is the main goal of *Chag Hasukkos*.

Our *avodas Hashem* when we are in the *sukkah* is joy. And we attain this state of joy by recognizing that only the atmosphere of the *sukkah* is pleasant and desirable to us. This is the company we prefer; this is where we want to be. That’s the *simchah* of *Sukkos*. We are happy to be with *Hashem* and the *Avos Hakedoshim*. This is how we like it!

In this time of *simchah*, we eat, drink and enjoy. And we *daven* to *Hashem*. When a person is in good spirits, he is willing to grant things that you can’t even ask him for at other times. And so it is with *Hashem*. Let us grab this time of *simchah* to *daven* for the things we so deeply wish to come true.

❧ SO MUCH TO BE HAPPY ABOUT ❧

In Elul and Yamim Nora'im we recite: לְדוֹד ה' אֹרִי וְיִשְׁעִי וְגוֹי כִּי יִצְפְּנִי בַסּוּכָה בַיּוֹם רַעָה. The word אֹרִי is Rosh Hashanah, and יִשְׁעִי is Yom Kippur, and בַסּוּכָה refers to Sukkos.

We similarly recite in the *Amidah*: מֶלֶךְ עֶזְרָה. The word מֶלֶךְ is Rosh Hashanah, עֶזְרָה is Aseres Yemei Teshuvah, מוֹשִׁיעַ is Yom Kippur – when only *Hashem* can save us – and מִגֵּן is Sukkos. On Sukkos, *Hashem* protects and “shields” us: כִּי יִצְפְּנִי בַסּוּכָה בַיּוֹם רַעָה.

We start with *Melech* – Rosh Hashanah. *Hashem* becomes the focus of our life. We are servants of the King, and our lives revolve around Him, not around our own needs and interests. How do we adjust ourselves to

walking with such a great and lofty King, Who takes such wide steps, so to speak? *Ozeir*. Our King “helps” us to walk with Him.

However, we are still burdened with impurity. How can we accompany such a holy King? *Moshia*. He cleanses and purifies us, thus “saving” us from our *tum'ah* and sin. Since *Hashem* is doing the cleansing, we emerge incredibly clean without even a microscopic spot of filth.

After this whole wondrous process of אֹרִי וְיִשְׁעִי, this process of מֶלֶךְ עֶזְרָה וְמוֹשִׁיעַ, we are pure and clean. Now we need protection. Because without protection we could fall down and get all dirty again. And that is all too easy.

Let’s say a king bestows

לְעִילּוֹי נִשְׁמָה

מוֹחַ"ד מִשָּׁה בֶן אֱלִיעֶזֶר הַמְבֹרָכָה זצ"ל

וְמוֹחַ"ד בְּרוּךְ זֶאֱבִי בֶן נִפְתָּלִי קְדָאוֹס זצ"ל

נִדְבַת נִדְבֵיהֶם ~ עֲטַת זְקִינִים בְּנֵי בָנִים וְהַפָּאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם

a diamond on his beloved subject. This naturally arouses the undue interest of those who seek to snatch it away from him. The more our *neshamah* is shining and pure, the more danger it is in, and the more we need *shemirah*.

That's why we have Sukkos: **כי יצפנני בסוכה ביום רעה**. It is the spiritual protection we need to keep the precious treasures of Yamim Nora'im. *Hashem* Himself granted us the "diamond" of total purity, and all the world's evil forces are intent on snatching it away from us. Sukkos protects us.

Sukkos is quite a varied holiday. It has *Ushpizin*. Each of our seven holy guests imbues us with his unique and wondrous trait. They come one after another, building a whole spiritual system that protects us from the dangers lying in wait.

But above all, Sukkos is *zeman simchaseinu*, and joy is the greatest *shemirah* of all.

A Jew is happy to be a Jew. And he is even happier to be a *ben Torah*. Even today, we have the custom of making a remembrance of the *Simchas Beis Hasho'evah* that once took place in *Beis Hamikdash*. We dance and sing with great energy, celebrating the fact that we are Jews and we are *b'nei Torah*.

My father would always tell us when we were children, "A prince doesn't play in the gutter." The first

thing we need to know is we are princes. We involve ourselves with great things, with diamonds – not with repugnant garbage. A *ben yeshivah* doesn't interest himself with which make of automobiles is better, or talk about the news. Why? Because he is a prince.

Joy of the right type protects our spiritual property. We have tremendous wealth. We are involved with millions and billions. Every word of *Torah* and every *mitzvah* we do is eternity. Therefore we need to distance ourselves from all the nonsense around us.

Hashem created His world in such a way that after **מלך עוזר ומושיע**, we need **מגן**. That's the nature of the world. If we don't protect what we gained, we will lose it. The Creator of the world set the need for protection as a rule of nature, and there is nothing we can do to change that.

The **מגן**, the "shield" that protects the great treasures we gained in the *Yamim Nora'im*, is the festival of Sukkos. And the festival of Sukkos is *zeman simchaseinu*. This joy is the strongest protection for everything we acquired. When a Jew is happy with who he really is, and what he really has, he takes no interest in things that are not *Torah* and *kedushah*. He has no need for them. He is very happy with the tremendous riches that he was blessed with: *Torah* and *mitzvos*.

This is the best protection that could be!

❧ VICTORY ❧

The *Midrash* teaches us that Sukkos continues the preceding days of judgment and sums them up.

ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' – "You shall take for yourselves [four species] on the first day [of Sukkos]"¹ – What is the verse speaking about? Yisrael and the nations of the world, whom *Hashem* judged on Yom Kippur. These and those came before the King for judgment, but we don't [yet] know who won the case.

This may be compared to two people who came before a king for judgment, and no one except for the king knew what the issue was between them. The king judged them, and people didn't know who won the case. The king then said, "Whoever goes out holding a spear in his hand, you may know that he won."

Similarly, Yisrael and the nations of the world come in for judgment on Yom Kippur, but people don't know who won. *Hakadosh Baruch Hu* said, "Pick up your *lulavim* in

1 Vayikra 23:40.

your hands, so everyone will know that you won the case.”²

The Masters of *Avodah* said that the three weeks from Rosh Hashanah until Shemini Atzeres are one ladder on which we continually climb higher and higher. *Aseres Yemei Teshuvah* are the time we do *teshuvah* from fear. The days between Yom Kippur and Sukkos are days that are free of sin. And the seven days of Sukkos, together with Shemini Atzeres, are the time we do *teshuvah* from love.

There is a question hanging over all this. *Aseres Yemei Teshuvah* were days of *yirah*. We reached very high levels during this period. Our *tefilos* and *berachos* were full of power and emotion, we recited them with the excitement of *kedushah*, until we reached the peak, which is *Tefilas Ne'ilah*. And the *shofar* was sounded at the end of *Ne'ilah*.

Where do we go from there?

It is written in early *Torah* sources³ that this blast of the *shofar* signifies the *Shechinah's* departure from our world and return to its hidden place high up in the heavens above. At this moment, the lofty level of spirituality we were on suddenly leaves us.

Accordingly, how does Sukkos pick up where the *Yamim Noraim* left off? Why is it the time of climbing even higher, from *yirah* to *ahavah*? On the contrary, the *Shechinah* left us behind, and now the whole lofty *madreigah* of *Yamim Noraim* is gone from us!

The answer is that *yirah* and *ahavah* are two very different things. Fear is induced by an external factor that acts upon a person. Whereas love comes from within a person's heart.

Aseres Yemei Teshuvah were a time of fear. They were a time of *דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב* – “Search out *Hashem* when He is present, call out to

Him when He is close.”⁴ *Chazal* say that this verse refers to “the ten days between Rosh Hashanah and Yom Kippur.”⁵ *Hashem* draws close to us and makes Himself available to us. The high *madreigah* we then attained is not really coming from us. Rather, *Hakadosh Baruch Hu* draws close to us. He stirs up the fire of *yiras Shamayim* within us. He is acting on us. It may feel as if we are coming close to *Hashem*, but really it is He Who is coming close to us.

Let's say you are in a car traveling at high speed. You look out the window and it seems as if the trees on each side of the road are rushing toward you. It's hard to discern who is rushing toward who.

In *Aseres Yemei Teshuvah*, it's not we who are drawing close to *Hakadosh Baruch Hu*. It is *Hakadosh Baruch Hu* Who is drawing close to us. On Rosh Hashanah, it looks like we are blowing the *shofar*, but really it is *Hashem* blowing the *shofar* for us. True, we blow the *shofar* here in this world, but then *Hashem* correspondingly blows the *shofar* in the heavens above, and that is where all the great spiritual influence comes to us from.

On Yom Kippur, we resemble angels.⁶ Who makes us like angels? The Arizal says that on Yom Kippur, *Hashem* wraps us in a *tallis*.

We are like a little child sitting in a car and going all the way from Monsey to New York in a relatively short time. It seems so amazing. How can a small child get all the way from Monsey to New York? Is he Superman? No, it wasn't him doing it. He just sat in the car and was transported from one place to another.

All the *madreigos* to which we rise, one after another, during *Aseres Yemei Teshuvah*, are not coming from us. We didn't do it; *Hashem* raised us up. But the love we feel on Sukkos is truly our own.

² Midrash Tanchuma Emor 18.

³ See the Bach's commentary on Arba Turim, Orach Chayim 624.

⁴ Yeschayah 55:6.

⁵ Rosh Hashanah 18a.

⁶ Yalkut Shimoni Devarim 834.

THE FIRST DAY

Chazal explain the meaning of **וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** – “You shall take for yourselves on the first day.” What “first day” is the *pasuk* speaking of?

It is the first day for counting sins.⁷

Hashem doesn’t start “counting” our sins until the first day of Sukkos. On Yom Kippur, our sins were forgiven, and we were cleansed. This purified state sticks with us even after Yom Kippur. However, the fear and trepidation of the Yamim Nora’im naturally fades as time goes on, and people tend to go back to their old habits. But this is only from the first day of Sukkos and on. On the days leading up to Sukkos we still feel the *kedushah* of Yom Kippur and this time is without sin.

Simply speaking, it is because the Jewish people are busy on these days with the many preparations for the coming *chag* which has very complex *halachos*. It takes a lot of time to find proper *arba minim*, especially if you want really nice and *mehudar* ones, and many people are accustomed to look around for the best, because they love *mitzvos*. Building the *sukkah* is also an involving and time-consuming task, and there are other preparations for the *chag* as well. There simply isn’t time for *aveiros*.

However, the real reason is much deeper than that. It’s not just because there is no time to sin. How long does it take to speak a little *lashon hara*? On the contrary, there is so much to do, and so little time to do it, that people tend to feel pressured, and this lends itself to anger and impatience, which leads to quarrels, both in the home and out.

The sinless state we enjoy between Yom Kippur and Sukkos is rather because we are so busy preparing

for *mitzvos* that the blessed influence of Yom Kippur’s sanctity sticks with us, so we are careful not to do *aveiros*. And *Hakadosh Baruch Hu*, due to the great love and *deveikus* that we attained on Yom Kippur, does not look at the sins that are committed on these in-between days.

This teaches us a great practical lesson: we can maintain the *taharah* of Yom Kippur and bring it into the whole coming year. The *Shechinah*, and all the *taharah* and *teshuvah* that accompanies it, doesn’t have to fly away when the *shofar* is blown after *Ne’ilah* on Yom Kippur. All the beauty that Yom Kippur brought us, all the beautiful resolutions we make to improve ourselves – to strengthen our *Torah* learning and our deeds and our *davening* – we can keep it all going. From Yom Kippur to Sukkos, by preparing for the coming *chag*. And on Sukkos itself, by all its wondrous *mitzvos*. And from there to the rest of the year, if we will put in a little thought and attention.

Right in the middle of all the action preceding Sukkos, when the fear and the impression of Yom Kippur is still upon us, we should grab a few minutes to sit and think. Even better if we write it down. What resolutions did I make on Yom Kippur? What decisions did I come to? What do I need to do in order to implement these decisions?

And even after the *chag* is over, keep it up. Fortunate is the person who continues to make this *cheshbon hanefesh* all year long, at least once a month. (It’s good to set a fixed day for this, such as *Erev Rosh Chodesh*, or the 10th of the month, as a remembrance of Yom Kippur which is on the 10th.)

This way we can keep the *kedushah* of Yom Kippur flowing through the whole year. This is such a tremendously wonderful thing!!

⁷ *Midrash Tanchuma, Emor 22.*

ARBA MINIM

On Sukkos we see that our connection to *Hashem* is not dependent on Yom Kippur; our relationship

with Him is not just through Divine judgment, but also through love and attachment.

The *lulav* corresponds to the spine, the *esrog* to the heart, the *hadasim* to the eyes and the *aravos* to the lips. These are the parts of the body that connect a person to the outside world.

Our eyes see the world. Thus, *hadas* represents acquisition of knowledge and wisdom by means of sight. When a person sees something and understands its nature, he connects to the wisdom that is inherent in it. The three *hadasim* symbolize the three *Avos*. The *hadasim* bring us to “see” the deeds of the *Avos* and connect to them. This is a proper seeing, this is looking straight ahead and not veering aside to foreign and unbecoming sights. The *avodah* it represents is to place our gaze on *Hakadosh Baruch Hu* and not get distracted by other things.

Aravah corresponds to the lips, which are a part of the body that enables connection between one person’s spirit and another’s. ישקני מנשיקות פיהו – “May He kiss me with the kisses of His mouth” (*Shir Hashirim* 1:2). This verse expresses the connection of one spirit to another.

We connect to *Hashem* and to Torah in this way. Mouth to mouth, with total dedication of spirit. When a person puts his whole spirit into *avodas Hashem*, he receives a new spirit from the Source of spirits: “May He kiss me with the kisses of His mouth.”

The lips represent the power of *tefilah*. When a person feels a need for something, he *davens*. Someone who has at least a little bit of *emunah* expresses his feelings through prayer. This is such

a natural response that it doesn’t take a great effort to stand before the King and pray to Him. (Perhaps this is why the *aravos* have no taste or scent.)

A person’s attachment to *Hashem* in *tefilah* creates an absolute connection of spirit to spirit. This is *aravah*. And then comes *Hoshana Rabbah*, when we take *aravos* on their own, when we make an absolute acquisition on *tefilah*. *Sukkos* causes the power of *tefilah*, which we experienced on the Yamim Nora’im, to stay with us all year long, even on the mundane days of the coming year.

Lulav corresponds to the backbone. We live in a physical world that calls for actions performed by the limbs of our body. The backbone contains the spinal cord which connects our limbs to the brain and enables them to function. Thus, *lulav* is the main part of the *mitzvah*, because we live and function mainly in the physical world.

However, actions performed without the heart are lifeless, so we join the *esrog* to the *lulav*. The beauty and perfection of our physical actions is by putting our heart (the *esrog*) into them, thus giving our heart to *Hashem*. This connects the inner desire of the heart to the physical limbs of the body.

The *Arba Minim* thus represent the total connection of a person to *avodas Hashem*. The eyes and seeing, the lips and praying, the backbone and physical actions, the heart and feelings. Unifying them all connects a person to *avodas Hashem* in the most perfect way.

❧ HOSHANA RABBA ❧

Among Hoshanah Rabba’s aspects is love. After we beat the *aravos*, we say יהי רצון וכי ותתעורר – “May it be Your will... that the love will be awakened between them and You will kiss us with the kisses of Your mouth.” *Sukkos* expresses love. The *Halachic* shape of a valid *sukkah* – two adjacent walls and a third, small one – forms the shape of an arm giving an embrace. The *sukkah* is an embrace from *Hashem*.

Hoshana Rabba, the “Day of *aravah*,” expresses love even more intensely. The shape of *aravah* resembles the lips. Hoshana Rabba is a kiss from *Hashem*, and a kiss is an even greater expression of love.

When it came time for Moshe *Rabbeinu* to leave this world, Moshe’s soul did not agree. It did not want to leave such a sanctified body. In the end, *Hashem* gave him a “kiss” and thereby took his soul

(*Devarim Rabbah* 11:10). But what kind of a kiss was that? The soul of Moshe was forced to leave. Is that love?

When someone bestows good on another, the recipient has a debt of gratitude. In fact, he owes him everything, except for the gift itself. Let's say someone gifts his friend with a \$10 pen. The next day, he asks him for a loan of \$10,000. Gratitude obligates the recipient to grant the loan. But if the giver asks for the pen itself, the recipient doesn't have to give it back to him. The recipient owes him everything, but not the pen.

Moshe's soul didn't want to leave, and it didn't have to, because you can't force someone to give back a gift. So *Hashem* said, so to speak: You're right, you don't have to give yourself to Me. I am asking you to give Me a gift. This was communicated through a "kiss." A kiss on the mouth is a mutual expression of love which is both given and received simultaneously. Thus, Moshe returned his soul to *Hashem* through a "kiss" of total love and devotion to *Hashem*.

Hoshana Rabba is a day of kisses. We "kiss" *Hashem*, so to speak, meaning that we devote and give ourselves totally to Him. This *mesirus nefesh* doesn't mean that we actually give up our lives. It

means that we totally dedicate ourselves to serve *Hashem*.

Beating *aravos* is a *minhag* originating with the *Nevi'im* (*Sukkah* 44a). It is not a legally binding obligation. *Aravah* resembles the mouth, it represents a kiss of total devotion, and *mesirus nefesh* of this type is not something that you can ordain and obligate. You can't force someone to give his very self. It is a "*minhag*," meaning that it comes from deep within a person.

This may be compared to a father who told his son to do some tasks for him. After the son finished all he was told to do, he also gave his father a kiss. He was not asked to give a kiss – it came from the son himself.

On Rosh Hashanah we blew the *shofar*. On Yom Kippur we fasted. Then we built *sukkos* and dwelt in them, and took *lulavim*, too. After we finished all we were told to do, and we put down the *lulav*, and there was no more specific *mitzvah* we need to perform, our Jewish heart feels love and devotion for *Hashem*, and we give ourselves totally to Him through a kiss, through the *aravos* of Hoshana Rabba.

After this, *Hashem* kisses us back, and that is the day of Shemini Atzeres.

❧ SHEMINI ATZERES/SIMCHAS TORAH ❧

We experienced Sukkos with all its special *mitzvos*. Now comes Shemini Atzeres, which has no unique *mitzvah*. This is unusual. Pesach has *matzah*, Rosh Hashanah has *shofar*, Yom Kippur has fasting, Sukkos has *sukkah* and *lulav*. Shemini Atzeres has none.

When Sukkos comes to an end, *Hashem* says to us, "*Kasheh alai p'reidas'chem* – I don't want you to leave." *Hashem* knows that when the holidays are over, we are liable to leave Him and drift away because we lack special *mitzvos* to keep us attached. This may be compared to someone hooked up to a

respirator. When he is disconnected, he doesn't have the ability to breath on his own. So it is when the holidays are over. We are liable to leave *Hashem* and drift away.

That's why we have Shemini Atzeres. No *sukkah*, no *lulav*. It is a Yom Tov on which we rejoice with *Hashem* without any external help. This is the *avodah* of Shemini Atzeres: to be close and attached to *Hashem* without any practical *mitzvos* to fulfill. This gives us the strength to continue that way all year long!

❧ HAKAFOS ❧

It is a universal custom among the Jewish people to make *hakafos* on Shemini Atzeres and Simchas Torah.

The Arizal explained the deeper levels of meaning in very many different *mitzvos* and *minhagim*. He wrote detailed explanations even of the custom to beat the *aravos* on *Hoshana Rabba*. But he wrote nothing at all about the meaning of *hakafos* on Shemini Atzeres and Simchas Torah.

We do know that after the Arizal finished his *hakafos* – which he would do in *Maariv*, *Shacharis*, *Musaf*, *Minchah* and even *Motzaei Yom Tov* – when he passed by a *shul* where they were still doing *hakafos*, he would go in and join them.

We see how important the *hakafos* were to the Arizal, so it is surprising that he wrote nothing of their deeper meaning. It is also surprising that *hakafos*, which would seem to be relevant only on *Yom Tov* itself, are practiced on *Motzaei Yom Tov* as well.

On Hoshana Rabba we make seven *hakafos* with the *lulav*. When we finish them, we don't add an extra *hakafah*. We finished the *mitzvah* and that's it. But when we make *hakafos* with a *Sefer Torah*, there is no such thing as "we finished the *mitzvah* and that's it." We make seven *hakafos*, and again and again and again.

When we make the *hakafos* during Sukkos with the *lulav*, we recite *hoshanos*. We don't sing them; we recite the words. But on Shemini Atzeres and Simchas Torah when we make *hakafos* with the *Sefer Torah* it is accompanied by songs and melodies.

Song expresses something very deep. There are various emotions that we express to *Hashem*. We thank Him and we plead with Him. When we plead, we say *Hosha-na* ("Please save!") and when we thank, we say *Halleluyah* (which is the essence of the *Hallel*.) When a person cannot express the deep emotions he feels, either because he doesn't know

how to or because he is so overflowing with feeling that he can't express it in words, he breaks out in song.

When a Jew takes the *Arba Minim*, which symbolizes the taking of his heart, eyes, lips and backbone, and he circles the *bimah*, he feels great happiness. But he still manages to recite the *hoshanos*.

When he holds a *Sefer Torah*, it's beyond him. All he can do is dance and sing.

The meaning of *hakafos* is so powerful that it can't even be put down on paper. There is simply no way to describe what happens in the world when Jews dance and make *hakafos* to rejoice over the Torah.

The *chagim* are over. There is no more *shofar*, no *lulav* and no *sukkah*. But Simchas Torah, joy over the holy Torah, is not confined to a specific holiday. When it comes to the *Torah*, you never "finish the *mitzvah* and that's it." You can finish the *mitzvah* of *sukkah* or *lulav* but you can't finish the *mitzvah* of learning Torah. So we dance and circle and sing endlessly.

We can make *hakafos* with the *Sefer Torah* in every *tefilah* because Torah is not limited to a specific time. It is non-stop *deveikus*.

Even after we make *Havdalah*, and the *Yom Tov* is over, we can keep on celebrating, because with *Torah* there is no separation between sacred time and mundane time. Torah is limitless and endless.

Hashem showers us with "candies" when we dance and celebrate over His holy *Torah*. He grants us the *ahavah*, *achvah*, *shalom v'rei'us* of Torah and *yiras Shamayim*. And we ask Him to send us also the "candies" of abundant *parnassah*, of the ability to learn Torah with physical and emotional health, and to have blessing and success in all our undertakings. The *Zohar* states that all the gates are open on Shemini Atzeres.

May *Hashem* help us to all rejoice together in Simchas Hatorah. ●

זכרון צבי מרדכי

גליון שיעורי הלכה

שיעורי הרה"ג ר' שמואל פעלדער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה, ליקוואוד

שיעורי מוסר והשקפה שמסר הרב שליט"א בכולל דיל, ניו דז
הרב שליט"א עבר על הגליון

**והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלשי
ירד ה' לעיני כלהעם על הר סיני (יט, יא)**

התורה איננה נחלת כשרוניים בלבד

רש"י מביא דרשת המכילתא, מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם, ע"כ. והטעם שהקב"ה עשה שנתרפאו כולם, הוא לפי שהקב"ה רצה שכל אחד ואחד מישראל יהיה לו את כל השייכות לקבלת התורה לפי שבאמת כולם ראויים להיות בני תורה. ולא רק מצידו של הקב"ה הוא כן אלא עוד נרמז בזה שגם מצד האדם, אין מי שיכול לומר, 'לי יש חסרון פלוני המונע בעדי מלגדול בן תורה', שאין זה נכון כלל, כי אם יתאמץ להתחבר אל התורה אזי הקב"ה ירפא את עיניו ויגל עיניו בהארת התורה ויפקח את אזניו שישמע להבין בדברי תורה, וכפי שכך אירע במעמד מתן תורה שכולם התרפאו מהחולי המונעם משייכות לתורה.

אביא כאן שני עובדות נפלאים בענין זה, תחילה מה שכתב ר' שלמה לורין בספרו במחיצתם (ח"א פ"ב), על השיחה הראשונה שהיתה לו עם מרן החזון איש שנמשכה קרוב לשעתיים, בו מסר לו החזון"א יסוד עצום בהסתכלות התורתית על בחורים שאינם מחוננים בכשרונות, ומי הוא הראוי להיות גדול בתורה, ר' שלמה פתח את שיחתו עם מרן החזון"א בשאלה, וכה שאל, בארץ ישראל נוצר מצב של קיבוץ גלויות, כל דרכי הלימוד שהיו מקובלות בישיבות של הארצות השונות עתידות להיות מיושמות בישיבות השונות שהוקמו כאן בארץ, תהיינה ישיבות בהן יתנהל הלימוד בדרך העמקות וההבנה כפי שהיה נהוג בישיבות ליטא, ותהיינה ישיבות שדרך הלימוד בהן תהיה בשיטה שהיתה מקובלת בישיבות הונגריה בשימת דגש על בקיאות והבנת הענינים בדרך הפשט ולימוד הלכה למעשה, ותהיינה גם ישיבות המתנהלות בשיטות אחרות.

עלה בדעתי, שמן הדין היה שנבחון את רמת התלמידים ונכוון כל אחד מהם אל הישיבה המתאימה לכישוריו, יש בחורים שלפי מידת כשרונותיהם אינם מסוגלים להגיע ללמדנות מובהקת, בחורים אלה גם אם ילמדו בישיבות הליטאיות אין סיכוי שיצאו מהם גדולי תורה מובהקים ראשי ישיבות או מרביצי תורה, ובלאו הכי יהפכו בסופו של דבר לבעלי בתים כפי שאמרו חז"ל (מדרש קהלת ח, כח) 'אלף נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה', ואלו שלא נתברכו בכשרונות מיוחדים ודאי לא יצליחו להגיע לדרגה של 'אחד מאלף', לכאורה עדיף היה לכוון אותם מלכתחילה לישיבות שבהן נהוג דרך של לימוד דף גמרא בהבנה ישרה לדקדק בכל מלה בגמרא רש"י ותוספות, וכן שולחן ערוך הלכה למעשה, כפי שהיה נהוג בישיבות רבות, וכך לפחות יצאו מהם בעלי בתים חשובים היודעים ללמוד דף גמרא והלכות על בורין.

את הצעתי נימקתי בטענה, שאם אותם בחורים שלא ניחנו בכשרונות גדולים ילמדו בדרך הלימוד של הישיבות הליטאיות, יתכן מאוד שהם יתבלבלו בלימודיהם ולא ישאר בידם מאומה, לעומת זאת אם יתפסו את דרכם של הישיבות אשר שיטת הלימוד בהן היתה בדרך הפשט וההבנה, יוכלו להצליח, וכפי שיצאו מאלו הישיבות בעלי בתים תלמידי חכמים חשובים, שתורתם היתה עיקר ומלאכתם עראי, בהונגריה היו בעלי בתים שהשכימו ללמוד בשעה שלש לפנות בוקר, וגם אח"כ הקדישו חלק גדול מהיום ללימוד התורה, ואכן ידעו היטב גמרא רש"י ותוספות, וגם הרבה הלכות, אם כן הרי זה בגדר 'חונך לנער על פי דרכו'.

ממשיך ר' שלמה לספר, מרן דחה את דברי מכל וכל באומרו, 'לא יתכן דבר כזה. עלינו מוטל לדאוג לכך שכל אחד יהיה גדול בתורה, ועלינו לתת לכל אחד ואחד את האפשרות שיצמח ממנו גדול בתורה. לפי שיטתך, אנחנו מנחים מלכתחילה את זה שאינו כשרוני להיות בעל בית, אמנם בעל בית טוב שיעשה את תורתו קבע, אך אין לנו רשות לעשות כן, אנחנו מצווים לשאוף לכך שיהפך לגדול בתורה'.

כנגד הנימוק שהעליתי שלא כל אחד מסוגל לכך, השיב לי מרן שני דברים נפלאים, בזה הלשון, 'אמנם הצדק אתך שכדי להיות גדול בתורה צריך להיות מחונן בכשרונות, אבל יכול להיות אדם ללא כל כשרונות - סתום לגמרי, שהוא הולך ומגיע לפינת הרחוב ומסתובב לרחוב השני והנה נפתחים לפניו כל הכשרונות וכל המעיינות והוא נהפך לבעל כשרון עצום'. מרן המשיך וסיפר לי על אחד מהידועים ביותר בין גדולי התורה, שלא היה כשרוני בצעירותו, עד כדי כך היה ראשו סתום שבהיותו בן שמונה עשרה שנה ביקש ממני לבאר לו פשט ברש"י שאומר 'כל תיבה שהצריכה הכתוב למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה' כגון בתיבת 'מצרים' שכתוב 'מצרימה'^א, שאלני אותו בחור והלא מצרים לא מתחיל בלמ"ד. אזי פנה אלי מרן בפנים שוחקות ושאל, כלום יכול להיות חוסר כשרון ואטימות גדולה מזו. לפי דרכך, בוודאי היית מכוון את הבחור הזה - שבגיל שמונה עשרה לא הגיע לשום דבר - לדרך הלימוד של בעלי בתים טובים, ולא לגדולים בתורה, אבל האמת היא שהאיש הזה הפך לאחד מגדולי התורה המקובלים ביותר^ב.

דבר שני אמר מרן, כדי לזכות להיות גדול בתורה אין הדבר תלוי בכשרונות בלבד, אלא באותה מדה גם בבכיות של הסבתא ובתפילותיה על הנכד. כלומר, שצריך גם תפילות על כך לזכות לגדול בתורה, ע"כ.

שוב היה מעשה אצל הסטייפלער, שבא אליו אדם להתלונן בפניו על כך שהוא אינו בעל כשרון ולכן אינו מצליח בלימוד התורה, השיב לו הסטייפלער בעובדא שאירע אצל החזו"א, וכך אמר, אני מכיר בחור שגם הוא לא היה בעל כשרון, אבי הבחור הביאו אל החזו"א כדי שיברכו להצלחה בתורה מאחר ומצד עצמו איננו בעל כשרון, החזו"א נמנע מלברכו ואמר 'שילמד בשקידה והחכמה תבוא אליו מאיליה', לאחר שנה כשראה האב שעל אף שקידת בנו בתורה עדיין הוא איננו מצליח בלימוד, חזר עם בנו אל החזו"א לבקש ממנו שוב על ברכה להצלחה בתורה, אך גם אז החזו"א נמנע מלברכו באותו נימוק הנזכר, שעל הבן ללמוד בשקידה והחכמה ממילא תבוא. בשנה שאחריה חזר הדבר על עצמו, אך לבסוף הבחור הצליח בתורה למאוד עד שנעשה בקי בש"ס בבלי וירושלמי תוספתא ועוד.

נמצינו למדים דעת תורה ברורה ממרן החזו"א עם שני עובדות נוראות המעידים על כך שכל בחור ואברך גם אם הוא לא נולד עם כשרונות מבורכים, אין נבצר ממנו לעלות במעלות התורה ולהעשות גדול מאוד בתורה, ואין הדבר תלוי אלא בהתמסרותו להתאמץ לשקוד על דלתות התורה יחד עם תפילות להשי"ת שיאיר את עיניו ויפתח את לבו בתורה.

יעזור השי"ת שכל אחד מאתנו ישאב חיזוק לשאוף לגדלות בתורה מתוך התאמצות בלימוד התורה הקדושה ובקשת רחמים על זה מה' שהחכמה שלו.

^א באומרו למאי נפק"מ, אך הוא התעקש להסביר לו שיכול להיות בזה עידוד גדול לבחורים המרגישים בעצמם שאינם מחוננים וכשרוניים, שידעו שאותו גדול היה פחות כשרוני מהם ואעפ"כ נתעלה מעלה מעלה. מרן הרבה הרבה אך לבסוף אמר, 'אעפ"כ מסקנתי שלא כדאי לגלות מי הוא, כי יתכן שעצם הידיעה תפגע בו'.

^א כלומר, שתיבת מצרים אפשר לכתוב עם למ"ד בתחילתה 'למצרים', ובאם אין נכתב למ"ד בתחילתה אזי במקום זה תהא ה"א בסוף התיבה 'מצרימה'.

^ב עוד שם בהקשר זה בגודל זהירותו של מרן החזו"א בשמירת הלשון, מספר ר' שלמה, שהוא כ"כ התפעל ממעשה זה, ולכך ביקש ממרן שיגלה לו מי הוא אותו גדול, אך מרן סירב לו.

זכרון צבי מרדכי

גליון שיעורי הלכה

שיעורי הרה"ג ר' שמואל פעלדער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה, ליקוואוד
שיעורים שמסר הרב שליט"א בלילי שבתות בבוגרי (אלומני) בית מדרש גבוה
הרב שליט"א עבר על הגליון

קריאת שנים מקרא ואחד תרגום

בשיעור זה נעסוק בדיון 'שנים מקרא ואחד תרגום', נדון בכמה מקרים מצויים בדיון שמו"ת שאינם מבוארים במשנ"ב.

מעלת שנים מקרא עם תרגום ופירש"י

השו"ע (סי' רפה סעי' ב) פסק שהלומד שנים מקרא עם פ"י רש"י במקום תרגום יצא ידי חובתו. אך סיים דבריו, שירא שמים יקרא שניהם תרגום ורש"י, ע"כ. וביאר המשנ"ב (סק"ו) דבריו, שיש מעלה לתרגום שאין בפירש"י ויש מעלה בפירש"י שאין בתרגום, לתרגום יש מעלה בכך שניתן מסיני (ראה מגילה ג.), וגם היותו מפרש כל תיבה ותיבה, לעומתו פירש"י יש לו מעלה בכך שהוא מרחיב לפרש את הענין ע"פ מדרשי חז"ל, ולכן ראוי לכל אדם לנהוג לקרוא שנים מקרא עם תרגום ופירש"י, ע"כ.

מצוי בין הלומדים לומר דמכיון שלימוד רש"י בנוסף על התרגום, אינו חיוב מצד הדין אלא רק ראוי לירא שמים ללמוד, א"כ הם מעדיפים ללמוד תמורתו דברים אחרים שלבם חפץ בהם, אך יש להביא בזה את דברי החפץ חיים בנחיצות לימוד רש"י, וכן כתב במכתבו (שם) על דבר השאלה בהתעכבות ביאת משיח צדקנו על אף שכבר באו כל הסימנים המורים על בואו, והשיב באריכות שללא ידיעתנו במקרא עם פירש"י אין לנו שום פנים לבקש על ביאת משיחנו, ע"כ. א"כ נמצא שאף שאין בלימוד רש"י חיוב מצד דין שמו"ת, מ"מ יש בזה חיוב מצד קירוב הגאולה בהבאת רוח אפינו משיח ה' להתגלות בקרבנו.

קריאת תרגום ללא הבנה

בזמנינו שרבים אינם מבינים את כל דברי ה'תרגום', יש להתבונן אם יוצאים ידי חובה באמירת מקרא עם תרגום או שמא אין כל משמעות באמירה שכזו וממילא יעבור החיוב מצד הדין ללמוד המקרא בהבנה עם פירש"י. הנה, בהליכות שלמה (תפלה פ"ב הע' מח) כתב שאף מי שאינו מבין תרגום על בוריו כגון נער בן י"ג יוצא יד"ח. וכ"כ בדרך שיחה (ח"א בפתיחה), על דבר השאלה במקרה שאין מבין כ"כ תרגום אבל רש"י מבין ואינו יכול לקרוא שניהם, האם בכח"ג עדיף שיאמר שנים מקרא עם רש"י מאשר עם תרגום, והשיב, תרגום עדיף, כי כן תקנו חכמים שיקראו תרגום, ע"כ.

אולם במכתבי החפץ חיים (מכתב יח) כתב בזה"ל, ואל יאמר האדם הנה אני מעביר הסדרה שמו"ת ובוזה אני יוצא יד"ח, לא כן הדבר, כי בזמן הגמ' היה אז התרגום לימוד גדול ונכבד שעל ידו הבינו ההמון את התורה, משא"כ אצלנו בימים אלה אין אנו יוצאים יד"ח בתרגום, לפי שאין המוני אחינו בני ישראל מבינים אותו, וצריכין אנו לביאור נכבד שיפרש היטב את תורה"ק וביאור כזה הוא פרש"י אצלנו מדינא במקום התרגום שלפנים, ע"כ. הרי שלדעתנו בזמנינו נשתנה הדבר, ושוב איננו יוצאים יד"ח בקריאת תרגום אלא בלימוד פרש"י דוקא.

אמנם יש לומר שאין סתירה בדבריו הללו להוראת פוסקי זמנינו הנ"ל שהורו להעדיף קריאת תרגום על פני רש"י, החפץ חיים כתב מכתבו זה להמון העם שלא הבינו כלל תרגום, ובכח"ג אכן אין יוצאים בקריאתו יד"ח וממילא הוי לימוד פרש"י מחוייב מדינא, משא"כ פוסקי זמנינו דיברו לבני תורה שגם כשאין מבינים ממש הכל, עכ"פ מבינים הרבה מן התרגום, יוצאים בקריאתו ידי חובתם.

כעין זה כתב בתשובות והנהגות (ח"א סי' רס"א), שנשאל מבעל תשובה מאנגליה שאינו מבין כלל תרגום ורש"י, מה יעשה לצאת יד"ח קריאת שמו"ת, והורה לו שיקרא מקרא עם תרגום אנגלי מוסמך מת"ח שפירש היטב התרגום אונקלוס ללשון ההיא, ונימק שהגם שיש מעלה בקריאת תרגום מצד שהתקבל בסיני וכאמור, מ"מ כל זה הוא דוקא שלכל הפחות מבין מעט מה שקורא אך כשאינו מבין כלל התרגום במתכונתו, מוטב לקרוא תרגום לעז"א.

אך יש להשים אל לב שמהמשך דבריו שם נראה שלדעתו דרגת הבנת התרגום צריכה להיות בהבנה מלאה וללא חסרון אפי' של פסוק אחד, שכתב שם שאמר להגרש"א שבשבת פ"י בשלח הלך לשאול כמה בני תורה מה פירוש הכתוב המובא בפרשה בשירת הים 'עזי וזמרת יה וגו'', ולא ידעו להשיבו ביאור לא מפירש"י ולא מתרגום, והסיים הגרש"א שבכח"ג לא יצאו יד"ח באמירת שנים מקרא ואחד תרגום, ע"כ. הרי שאע"פ שהם יודעים קצת פירוש מילות תרגום אינו די בכדי לצאת יד"ח עד שיבינו הכל בהבנה מלאה. מיהו אף לדעתו די בכך

א גם בשיעורי הגר"ש אלישיב (ברכות ח. ובהע' פד) נקט דכשאין מבינים התרגום, אזי לימוד רש"י מחוייב לכתחילה מצד הדין, אמנם בני תורה המבינים תרגום, אין להם חיוב לימוד פירש"י מצד הדין אבל ראוי לכל ירא שמים ללמוד, וכפי שכתב השו"ע (הני"ל בפנים), עכ"ד. כדברים הללו כתב בשמו ג"כ בקונטרס אהל יעקב (סקצילס, עמ' נט) מהגאון ר' בן ציון קוק שליט"א שכתב מפי רבו הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם אינם מבינים את התרגום לא יוצאים יד"ח, ע"כ.

ספיקות בקריאת שמו"ת

המסופק בקריאתו אם הוא עומד בפסוק זה או בפסוק שלאחריו, האם צריך לשוב לקורא מספק. לכאורה היה נראה שנידון זה שייד לדין הכללי של 'ספק דרבנן לקולא', דמאחר ומצות קריאת שמו"ת הוא מדרבנן, ונפל ספק בו יש להקל שאי"צ לחזור אל הפסוק המוקדם אלא להמשיך מהמאחר יותר, אלא שראיתי בשם הרב אלישיב שכתב להחמיר בכה"ג, והביא ראיה מהגמ' (פסחים קח:) [עיי' בהערה²] דבמקום שאין טירחא לקיים המצוה לא אמרינן כלל ספק מדרבנן לקולא. ולפי"ז בנידונינו ג"כ יהא מחוייב לחזור אחר פסוק המוקדם המסופק, דמאחר ואין טירחא בדבר חובה עליו להוציא עצמו מן הספק ולקיים בוודאות את מצות רבנן של קריאת כל הפרשה שמו"ת.

במה דברים אמורים במקרה האמור שהספק הוא על הקדמת פסוק אחד שאין טורח לשוב אל אותו פסוק לקורא, אבל אם הוא מסופק אם קרא את כל הפרשה פעם אחת או שמא קראו פעמיים, או שקרא במרוצה ומסופק אם דילג על איזה פסוק ואינו יודע להצביע על פסוק מסויים, בכה"ג בודאי אי"צ מספק לחזור ולקורא דבמקום טירחא אמרינן ספק דרבנן להקל.

מיהו אין להקל במקרה שהשלים הפרשה והוא יודע בודאי שדילג על איזה פסוק תוך כדי קריאתו, ואינו יודע איזה פסוק דילג, דבכה"ג יצטרך לחזור ולקורא, דהגם שיש טירחא בדבר, מ"מ א"א להקל בזה כספק דרבנן שאין זה ספק לו אלא ודאי, שהרי ברור לו שדילג פסוק אחד.

סדר השלמת שמו"ת בפרשה שחלף השבוע שלו

אם התאחר ולא השלים הפרשה עם הציבור, חייב להשלימו. אך יש לדון איזה פרשה יקרא קודם, האם פרשת שבוע שעומד בו או שמא קודם ישלים את של שבוע שעבר. בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ריג) הביא לדון בזה ע"פ שו"ת צמח צדק הקדמון (סי' קכו) לחלק בדינו, שאם משלימו תיכף בשבוע שאחריו אז יקרא כסדרן דהיינו שיתחיל בקריאת של שבוע העבר וימשיך בשבוע זה, אך אם בא להשלים קריאה שלפני שני שבועות אך של שבוע שעבר קרא, בכה"ג יש לו להקדים של שבוע שעומד בו מחמת תדיר קודם³.

אולם המהרש"ם עצמו חולק וסובר דמאחר ואין מוקדם ומאחר בפרשיות התורה, לכן אף בהשלמת שבוע שעבר לא יתחיל בשל שבוע שעבר דמאן יימר שזהו כסדרן אחרי שאין סדר לפרשיות, וא"כ עדיף להקדים את של שבוע זה דיש לו ודאי מעלת תדיר, ועוד כתב שיש לדמותו לדיני השלמה בתפלה, ששם מתבאר שיש להתפלל קודם חובת תפלה של עכשיו ורק לאחריו להשלים את חסרון התפלה הקודמת, ע"כ.

ברם כבר השיב על השגותיו בקצות השלחן (סי' עב בבדה"ש סק"ט) שאימתי אמרינן אין מוקדם ומאחר בתורה רק בפרשיות קטנות שבסדרה, אך בודאי לא יתכן לומר שכל פרשת וארא איננה אחרי פר' שמות אלא לפני, וא"כ בודאי נכון שיקדים קודם להשלים פר' שמות ואחריה פר' וארא כדי לומר הפרשיות כסדרן. גם השגתו השניה מדמיון לתפלה, יש לדחות לפי מש"כ השו"ע"ר (סי' קח סעי' א) בטעם הקדמת התפלה שחובתה עתה לפני תפלת התשלומין, לפי שלא תקנו תשלומין אלא כשעוסק בתפלה שחייב עתה, ע"כ. ולפי"ז בקריאת שמו"ת שיכול להשלימו ללא כל שייכות למילוי חובת קריאת פרשה של עתה, א"כ אין כל סיבה להקדים את של עכשיו אלא יקרא כסדרן. אכן כן הובא מהרב אלישיב (שיעורי הגריש"א ברכות ח.), הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סעי' לו), והגר"ח קנייבסקי (קוני' גם אני אודך תשובות הגר"ח"ק ח"א אות לו) שאם יש לו להשלים את של שבוע שעבר מוטב שיתחיל קודם בהשלמת הפרשה שעברה ואח"כ יקרא את הפרשה של שבוע שעומד בו.

למעשה, א. מצד הדין די בקריאת מקרא עם תרגום או עם פירש"י, אך ירא שמים יקרא מקרא עם תרגום ופירש"י, ויש בכך לימוד מקרא עם פירש"י לקרב ביאת משיח צדקנו. **ב.** כשמבין מעט בקריאת התרגום יש להעדיף לימוד התרגום מאשר לימוד פירש"י. אך כשאין מבין התרגום כלל, ילמד המקרא עם פירש"י. **ג.** המסופק אם בקריאתו דילג פסוק מסויים, יש לו לחזור מספק לקרוא אותו פסוק, מאחר ואין טרחה בחזרתו. אולם אם קרא במרוצה והוא מסופק אם תוך כדי קריאתו דילג פסוק, אי"צ מחמת הספק לחזור על הכל, דמכיון שיש טירחא בדבר, יש להקל בספק זה שהוא מצוה מדרבנן. **ד.** באופן שקרא במרוצה וברור לו שדילג פסוק רק שאינו יודע איזה פסוק דילג, יש לו לחזור ולקורא הכל, והגם שהיא טירחא אין להקל בזה, לפי שמקילים רק בספק לו אם קיים המצוה כנ"ל, משא"כ בזה שודאי לו שלא קיים המצוה. **ה.** התאחר ולא קרא שמו"ת באותו שבוע, ישלימו לשבוע הבא. ואופן השלמתו לקרוא קודם את הפרשה של שבוע שעבר ורק אחריו יקרא את של שבוע שעומד בו.

הכי כולחו צריכי הסיבה, כלומר שיש להסב בכל הארבע כוסות. ובר"ן שם (כג.) מדפי הרי"ף ד"ה והשתא) הקשה דמאחר והסיבה מצוה מדרבנן וקיי"ל ספק דרבנן להקל, א"כ לכאורה היה לנו להקל שלא להסב בכל הארבע כוסות, ותיירץ בשם הראשונים דכיון דלאו טירחא היא, עבדינן לרווחא דמילתא, ע"כ. וביאר הגריש"א שאין כוונתו באומר 'לרווחא דמילתא' דהוי רק בגדר מהיות טוב, והוא תלוי בדעת וברצון כל אדם אם לקיים מעלה טובה זו להסב בכל הארבע כוסות או לא, אלא כוונתו דבכה"ג שאין טירחא לקיים את המצוה דרבנן, לא נאמר כלל זה 'שספק דרבנן להקל' וממילא מחוייב מן הדין להסב בכל הארבע כוסות כדי לקיים בודאי את מצות רבנן להסב בשתיית הכוסות,

³ הצמח צדק מחשיב 'מצוה בזמנה' כתדיר לענין קדימתו על פני מצוה שלא בזמנה שתיחשב לגבוי כאינו תדיר. ראה בירור במושג זה, בספר תדיר קודם (כללים סי' ג סעי' ו).

שיודע להבין את התרגום, ואינו צריך בפועל בשעת קריאת התרגום לכוון את דעתו להבין את מה שמוציא מפיו, וכפי שכתב להדיא בשיעורי הגריש"א (שם בהערה), שהמבין את התרגום אלא אינו מכוון למה שקורא יוצא ידי חובתו כקורא בתורה שבכתב, ולא כקורא בתורה שבע"פ שאם אינו מכוון למה שקורא אינו עולה לו ללימוד, עכ"ד. וצריך לומר שאין זה סותר למה שכתב באהל יעקב הנ"ל בשמו, לענין הקוראים פסוק עזי וזמרת וגו' שלא יצאו יד"ח כי לא הבינו התרגום, לפי ששם בפסוק דברי התרגום ורש"י מוקשים המה להבנה לידוע רק פירוש המילות, ולכן שם אינו מועיל מה שיודעים לפרש מילה מילה כשלמעשה אינם יודעים להבין בזה את פירוש הפסוק. העולה בשיטתו שהקורא תרגום ואינו מכוון למה שקורא יוצא יד"ח, כל שאילו היה עומד על הדבר היה מבין את פירושו, אך אם לא היה מבין את פירושו לא יצא יד"ח.

² דהא אמרינן בגמ' (שם) לגבי חיוב הסיבה בליל פסח בעת שתיית הכוסות, שיש מחלוקת בגמ' באילו כוסות יש להסב, ומסקינן דהשתא דאיתמר הכי ואיתמר

זכרון צבי מרדכי

גליון שיעורי הלכה

שיעורי הרה"ג ר' שמואל פעלדער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה, ליקוואוד

שיעורים שמסר הרב שליט"א בלילי שבתות בבוגרי (אלומני) בית מדרש גבוה
הרב שליט"א עבר על הגליון

עירוב תבשילין להכנות שאינם אוכל נפש

בשיעור זה נעסוק בדין עירוב תבשילין, אותו עושים כשחל יו"ט בער"ש כדי להתיר בישול ביו"ט לצורך שבת. ויש לברר אם עירוב תבשילין מתיר רק בישול ואפייה ביו"ט לצורך שבת או שמא היתרו הוא לכל דבר הנעשה לצורך שבת.

כתב השו"ע (סי' תקכח סעי' ב), יו"ט שחל להיות בער"ש אין מערבין לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין, ע"כ. והוסף הרמ"א דמירי אפי' בהניח עירובי תבשילין. רצונו לומר, שהגם שעירוב תבשילין מתיר לתקן מאכלים ביו"ט לצורך שבת, אינו מתיר לערב עירובי חצירות ותחומין ביו"ט לשבת. מקור דברי הרמ"א נובעים מהר"ן (ביצה ט. מדפי הרי"ף ד"ה ת"ר) וכפי שמתבאר כן בדרכ"מ (סק"א)^א, ושם כתב בשם הר"ן שטעם הדבר שעירוב תבשילין אינו מועיל להתיר לערב עירובי חצירות ותחומין, לפי שהוא לא מתיר אלא צורכי סעודה בלבד כגון אפייה ובישול, ע"כ. דבריו הובאו להלכה במג"א (סק"ב) ובמשנ"ב (סק"ג).

ביאור יסוד שיטת הר"ן והכרעת הרמ"א, שלדעתם היתר עירוב תבשילין בנוי על כך שבישול שני תבשילין בערב יו"ט הוי כאילו התחיל במלאכה לעסוק בצורכי הסעודה קודם יו"ט, ואח"כ כשמכין צורכי סעודה ביו"ט לשבת, ההתייחסות לכך תהיה שהוא רק ממשיך את ההתעסקות בצורכי סעודה שהתחיל בה מבעו"י, משא"כ שאר צרכים שאינם צורכי סעודה לא שייך לומר עליהם שהתחילם מבעו"י במה שבישל תבשילין, דמה שייכות ההכנה שעוסק בה עכשיו להכנת צורכי סעודה שעסק בהם מבעו"י כדי שייחשב להמשכו.

והנה לכאורה מפשטות דברי הר"ן והדרכ"מ הנ"ל היה נראה לומר שעירוב תבשילין מתיר רק תיקוני אוכל ממש כאפייה ובישול ותו לא, אולם הלבוש (שם סעי' ב) הביא את דין השו"ע ואת הוספת רבו הרמ"א הנ"ל וכן את טעם הדין מהדרכ"מ בשם הר"ן הנ"ל, ולאחר מכן כתב, דמ"מ מותר להדליק נר מיו"ט לשבת על סמך העירוב תבשילין, משום דהדלקת נר הוי בכלל צורכי סעודה, שהרי אין אוכלין בליל שבת סעודה ללא נר, עכ"ד. עולה מדבריו שעירוב תבשילין אינו מתיר רק תיקוני אוכל ממש כאפייה ובישול, אלא מתיר גם שאר דברים המתקנים את הסעודה כדוגמת נר להאיר את מקום הסעודה. כעין דברי הלבוש מצינו גם בשו"ע^א (סי' תקג סעי' ג) שהתיר להדיח כלים על סמך עירוב תבשילין, ולכאורה סברתו היא דהוי בכלל תיקון צורכי סעודה.

לפי האמור, המתארח אצל אחרים בשבת שלאחר יו"ט אין לו לקחת עמו בגדים ביו"ט לצורך שבת, וכן אין היתר לקחת ספרים לביהכ"נ ביו"ט כדי להשתמש בהם אח"כ בשבת, וכן אין לסדר את הבית ביו"ט לצורך שבת, דכל אלו הדברים אינם בכלל צורכי סעודה, וממילא לא הועיל להם העירוב תבשילין להתירם.

מעיו"ט, אבל אם עשה עירוב תבשילין מותר לערב עירובי חצירות ותחומין ביו"ט לשבת.

^א הדרכ"מ שם אף הביא את ההגהות אשר"י (ביצה פ"ב סי' ז) בשם אור זרוע (הלי יו"ט סי' שמג סעי' ט) החולק על הר"ן, ולדעתו דין זה מיירי דוקא כשלא עשה עירוב תבשילין

אמנם, יש שסמכו להקל בכל זה ע"פ מש"כ הגאון רעק"א בגליון השו"ע (סי' תקכח שם) ליתן טעם אחר לפסק הרמ"א שהטעם שאין מערבין עירובי חצירות ותחומין אף כשהניח עירוב תבשילין, מפני שעשיית עירובי החצירות והתחומין ביו"ט אינה יכולה להועיל ליו"ט עצמו אלא לשבת גרידא, לכן אין העירוב תבשילין מתירו, עכ"ד. מדבריו עולה, שאם יכין לשבת דבר כזה שיהא ביכולתו להועיל אף ליו"ט עצמו, אף אם הוא כדוגמת עירובי חצירות ותחומין שאינם מצורכי סעודה, תהא מותרת עשייתו על סמך העירוב תבשילין, שלדעתו אין כל חסרון בהכנת עירובי חצירות ותחומין ביו"ט לשבת מצד שהם אינם תיקוני צורכי סעודה, אלא כל חסרונם הוא רק בכך שאין ביכולת עירובי חצירות ותחומין להביא היתר ליו"ט עצמו ולכן אין העירוב תבשילין מתיר עשייתם לשבת גרידא. מיהו לא נראה לסמוך על זה להלכה למעשה, מאחר והגרעק"א עצמו בתשובותיו (סוף סי' יז) שנה להביא טעם זה, והסיק להשיג עליו בזה"ל, מ"מ מהא דנדחק הר"ן בטעם אחר, מוכח דלא סבירא ליה סברא זו, עכ"ל. הרי לן שהוא עצמו למעשה לא סמך להקל ע"פ סברא זו, מאחר ומהר"ן הנ"ל מוכח דלא סבירא ליה הא.

והנה, בתשובות ידידיה טיאה וויל (או"ח סי' לה) כתב, דלפעמים מותר להקל לסמוך על עירוב תבשילין אף שלא לצורכי סעודה, דמה שאמרו להתיר צורכי סעודה בלבד מיירי בעושה עירוב תבשילין בסתם, אבל באם מפרש להדיא בעת עשיית עירוב תבשילין שרוצה לסמוך עליו אף על שאר צרכים לעשותם ביו"ט לשבת, וכפי שמנהגינו לפרש ולומר 'למיעבד כל צרכנא', בכה"ג יהא מותר לעשות ביו"ט לשבת אף שאר דברים שאינם צורכי סעודה², עכ"ד. כדבריו משמע גם במחזיק ברכה (סי' תרסז סעי' ב), עיי"ש. דבריהם המה מחודשים הן מצד טעם הדברים שכפי האמור יסוד היתר עירובי תבשילין הוא שההכנה הנעשית ביו"ט נידונית כהמשך לעשייה שנעשית מבעו"י ולא כתחילת הכנה ביו"ט, וא"כ הא תינח אם מתעסק בצורכי סעודה ביו"ט יוכל לתלות דהוי המשך לצורכי סעודה שעסק בה מבעו"י אך עיסוק ביו"ט בשאר מלאכות שאינם צורכי סעודה האין אפשר לחשבם כהמשך לבישול התבשילין שמבעו"י, ומה יועיל בזה שיפרש שרוצה שייחשבו להמשכו האם הם אינם אותה התעסקות כלל. ועוד יש להוסיף, שאף מסתימת הפוסקים להתיר על סמך העירוב תבשילין רק צורכי סעודה, ולא פירשו לחלק ולומר שאם יהא מפרש שרוצה לסמוך עליו אזי יועיל אף לשאר צרכים, משמע שסברו שלעולם אין העירוב תבשילין מתיר כי אם צורכי סעודה בלבד.

ברם, לכתחלה אין לסמוך על דבריו להקל בהכנת דברים שאינם צורכי סעודה, אך יש לצרף את שיטתם להקל בריבוי בשיעורים, כגון המתארח בשבת וצריך ביו"ט ליטול עמו דברים הצריכים לו לשבת, שיהא מותר ליטולם באופן של ריבוי בשיעורים, דהיינו שנוטל שקית ומניח בה חפץ אחד הנצרך לו ליו"ט עצמו, ובאותו שקית יוכל ליתן גם את שאר החפצים השונים הצריכים לו לשבת, ואף שלכתחלה ראוי לכל אחד להחמיר שלא להתיר בריבוי בשיעורים (ראה בספר שיעורי הלכה, יו"ט פרק כג סעי' ב), מ"מ באופן כזה שבעת עשיית העירוב תבשילין פירש שרוצה להתיר בו את כל צרכיו לעשותם ביו"ט לשבת, נוכל לסמוך לצרף שיטת הפוסקים הנ"ל להקל³.

למעשה, א. עירוב תבשילין מועיל להתיר אפיה ובישול מיו"ט לשבת. **ב.** ההיתר אינו לאפיה ובישול בלבד אלא אף כל שאר צורכי סעודה מותר להכניס מיו"ט לשבת כגון הדלקת נר להאיר את מקום הסעודה וכיוצא"ב. אך דברים שאינם צורכי סעודה אין להתירם. **ג.** המפרש בעת עשיית העירוב תבשילין שרוצה לסמוך עליו להכין אף שאר צרכים [שאינם צורכי סעודה] ביו"ט לשבת, יוכל לסמוך להקל להכין אף שאר צרכים באופן של ריבוי בשיעורים, כגון היוצא מביתו ביו"ט כדי להתארח בשבת במקום אחר, יוכל ליטול עמו בשקית דברים הצריכים לו לשבת אם באותו שקית ישנו דבר אחד שהוא צריך לו ליו"ט עצמו.

בעושה ע"ת בסתם דאז הע"ת אינו מועיל אלא לצורכי סעודה בלבד.

³ כמו כן יש לצרף בזה אף את שיטת ההגהות אשר"י בשם האור זרוע המובא לעיל (הע' א), שלדעתו עירוב תבשילין מתיר להכין ביו"ט לשבת אף דברים שאינם צורכי סעודה.

² ראה שם שכתב ע"פ חידושו להשוות את דעת הראשונים הגהות אשר"י והר"ן הנ"ל (בפנים ובהערה אות א), דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, דההגהות אשר"י דיבר באופן שמפרש בעת עשיית הע"ת שיועיל גם על שאר דברים חוץ מצורכי סעודה ולכן הוא מועיל, ואילו הר"ן דיבר

גיליון מס' 578 חג הסוכות
תשפ"ה שנה שלוש עשרה

הגליון נתנדב ע"י
הרב דוד כץ שליט"א
והרב ד"ר יוסף דב פרעגער שליט"א
יה"ר שיזכו הם וב"ב וכיוצ"ח
לכוח"ט ולשנה טובה ומתוקה
Project of Israel Heritage Foundation

דברי שי"ח

ממזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - אשת חבר ואשתו כגופו לרגל יא"צ הרבנית ע"ה

לכין על אשתו כגופו בברכת כהנים

נשאל רבינו זצ"ל, מובא בגמ' חולין (מ"ט א') שבברכת כהנים הקב"ה מברך את הכהנים הם צריכים רק לכין לברך את הקהל והקב"ה מברך אותם, אם אשתו חולה והרי אשתו כגופו האם מותר לכהן לכוון לרפואתה, והשיב רבינו, יכול להתפלל וכן מותר לו להתפלל עבור עצמו, השאלה רק אם צריך, (שמענו כן ראינו ח"א פ"ז סי' כ"ב).

אם להמנע מלספר לאשתו מצות שעושה

נשאל רבינו זצ"ל, הצנע לכת במצוות העושה מצוה האם יש בזה משום הצנע לכת לא לספר אפי' לאשתו או דלמא אשתו כגופו ואינו מגרע, והשיב רבינו, יכול לומר לה אבל יתכן שיש ענין לא לומר לה משום הצנע לכת, (לבנימין אמר עמוד צ"ב, ועי' בהדיא ובמאירי כתב שמה שהלך עם אשתו בין שחשבה בגופו עדיין נחשב למתן בסתר אך אולי יש לחלק בין מתן בסתר לבין הצנע לכת).

אשת חבר כחבר לעמוד בפניה

כתב רבינו ד"א שצריך לעמוד בפניה כמו שנראה בשבועות (ל' ב') ואף שלא הובא בשו"ע ועי' פת"ש (י"ד סי' רמ"ד סק"א), ונשאל למה הביא בשם י"א הרי זה גמ' ערוכה, והשיב השו"ע לא הביאה, ונשאל כיון שהוא גמ' ערוכה ללא חולק למה הפוסקים לא הביאו זה, והשיב, אין זה הלכה אלא עיצה טובה. ועי' בתוספות מסכת שבועות (ד"ה אפרח ד"ה והאמר) דשמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף, ועדיין צ"ע אמאי השמיטו דין לכבד אשת חבר בחייו, והשיב רבנו, עי' ט"ז י"ד (סי' רמ"ב סק"ד) ושם כתב עשה דכבוד תורה לענין אשת חבר שמא אין שייך לאחר מיתה כן כתבו התוספות בשבועות העדות (ל' ב'), אבל בתשובת מהר"ם מינץ כתב אשת חבר שניסת לעם הארץ אין חייבין לכבדה כבראשונה עכ"ל, משמע דבעודה אלמנת תלמיד חכם חייבים לכבדה כבראשונה ע"כ מצאתי. וא"כ נפסק בט"ז. (ספר שערי ציון ח"ב עניני אשת חבר ובשערי שיח תשובה ל"ה).

כבוד אשת חבר לגבי אביו וישיבה במקומה

בהא דק"ל ב"ד (סי' ר"מ סי' ט"ד) בכבוד אביו ואמו שנתגרשו דשוין, דן רבינו, דאם נשאת לחבר תהא קודמת מדין אשת חבר. ושאלו האם יש קפידא שלא לישב במקומה הקבוע של אשת חבר, והשיב רק לאשה. (שערי ציון שם).

מוחלת על כבודה

השיב רבינו (שם) לגבי ת"ח שמחל על כבודו דק"ל שכבודו מחול דלכא' עדין איכא חיובא לכבד אשתו מדין אשת חבר, ודן אולי אשת חבר יכולה למחול על כבודה. (שם).

למה לא כתוב 'אשת חבר' במצבת הרבנית ע"ה

נשאל רבינו זצ"ל, אודות מצבת הרבנית אשת חבר לרבנו שכתוב בת מרן הגרי"ש זצ"ל, אבל לא כתוב אשת חבר, הגיב רבנו הקדוש בענותותו אינני זוכר את השיקולים שבניסוח המצבה ומה שלא כתבו יותר כי לא רצו לעשות לה בזיון, ומביא מפי השמועה כי ניסחו את המצבה עלפי נוסח מרן הסטיפלער במצבת אם רבנו הצדקנית אשת מרן הסטיפלער שהוא ניסח את המצבה לרבנית שלו. (סי' כל משאלות עמוד קנ"ח).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

לימוד אשת חבר בעוה"ב
נשאל רבינו זצ"ל, בענין העוה"ב של אשת חבר, ושל מי שלא למד אבל עשה יששכר וזבולון, האם ילמדו שם תורה, והשיב רבנו, מי שאינו לומד כאן בעוה"ב ואסור לו ללמוד לא ילמד גם שם, אלא שיש לה שכן מיוחד של מסייעי ועוזרי תורת בעליהן, (דרך שיחה ח"ב עמוד ש"ס ועי' מש"כ הגר"א גנובסקי זצ"ל בהקדמת ס' נאות אפרים עה"ת דמ"מ מראים להם תורת בניהם ע"ש מעשה מופלא שהיה עם אמו).

אשתו כגופו בהחזקת תורה ובעשיית חסד

סיפר רבי מאיר הרשקוביץ שליט"א לרה"י הגר"ד לנדו שליט"א (בבר מצוה לנינו כ"ה אלול תשפ"ד) שעוסק בצ"צ של אברכי כולל פונדז', ושאל ממזן רה"י הגר"א"ל שטינמן זצ"ל, דהאשה נוטלת חלק עם בעלה בתורתו וד"ז לא מצינו בשאר מצות, וא"כ נהי דעוסק בדבר שא"א לעשות ע"י אחרים אבל האשה מפסידה מכך, ואמר דכיון דמסייע להם שיוכלו ללמוד ג"ז בכלל ת"ת, ורבינו זצ"ל אמר לו דכיון דמסייעת לכך גם היא חולקת עמו בזה, וכשאמר לרבינו מה שאמר הגר"א"ל, אמר רבינו, הוא צודק, ונענה הגר"ד, מה אני יאמר, שניהם צודקים.

אשתו כגופו בהכנות לשבת ובסעודת סיום

נשאל רבינו זצ"ל במש"כ הערוה"ש (סי' ר"ג סי' ט"ג) בדין מצוה בו בהכנות לשבת, ואצלינו נשותינו עושות ומכינות דעצמן לכבוד שבת ואשתו כגופו, דאם אשתו מכינה א"צ להכין דאשתו כגופו, וכתב רבינו, צ"ע, (מועדי הגר"ח ח"א סי' תשכ"ד ועי' שאילת רב ח"א פ"א אות ל"ח שהניח רבינו בצ"ע אם אשתו כגופו לסעודת סיום כשלא היתה בסיום).

אשתו כגופו בנדרים ובנגעים

כתב רבינו זצ"ל במכתב לחמיו, בנדרים הקפידה תורה שהוא לא יחל נדרי עצמו כמ"ש לא יחל דברו, וכיון דאשתו כגופו הרי מחל דברו ע"י עצמו, ולכן צריך שאחר יתיר, אבל בנגעים הרי לא הקפידה תורה שלא יראה השייך לעצמו, דהרי נגעי בגדיו וביתו רואה למאן דשרי נגעי קרוביו, כמ"ש ה"ש בשם תוספתא, ורק נגעי גופו מתמעט מדכתיב וראה אותו הכהן כמ"ש הרא"ש, דהיינו שאין שייך רא' על גופו, ואשתו נהי שהיא כגופו היינו ששייכת לו, מיהו גופו ממש אינו, ושייך בה רא', דלא גרע מבגדיו וד"פ, (אגרות וכתבים דרך אמונה אגרות הגרי"ש אגרת ט"ז, ועי' שיח השדה ח"ב קונטרס הלקוטים סי' י"ד).

אשתו כגופו בבעל ברית

נשאל רבינו זצ"ל, למש"כ הפוסקים שבעל ברית הוא כיון שנחשב שמקריב קרבן, וביום שמקריבים קרבן זה כיו"ט א"כ יל"ע לגבי לכבס בגדים לפני הברית האם מותר להורים או לא כי בערב פסח נפסק במשנ"ב (סי' תס"ח סק"ז) דכבוס כליו הוא בכלל מלאכה גמורה ואסור, ואם מדמים יום של ברית ליו"ט של הבאת קרבן כמו בערב פסח, לכאורה צריך להיות שיהא אסור לכבס בגדים, האם לדינא יכולים לכבס או שראוי להמתין ולכבס רק לאחר הברית, והשיב, מצוותו אז, ונשאל, האם יש מקום לומר שרק לאבי הבן ראוי שלא יכבס ואילו האמא תוכל לכבס כי רק אבי הבן הוא נחשב למקריב קרבן שהוא מצווה להכניס את בנו בברית ואצלו זה יו"ט, משא"כ האמא לא נחשבת למקריבה קרבן כי לא מצווה להכניס את בנה בברית ואצלה אין זה כיו"ט ותוכל לכבס, והשיב רבינו אשתו כגופו כדאי' ביבמות (ס"ב ב'), ע"כ, (עזרת אלעזר עניני מילה עמוד מ"ה).

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

שָׁנִים קָדְמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קָדְמוֹנִיּוֹת - לַשְׁבּוּעוֹת הַבָּאִים בַּעֲזָה"

הגאון רבי אברהם הלוי הורביץ זצ"ל (כ"ו אלול תשס"ד) | הג"ר ראובן אליצור זצ"ל (י"ג תשרי תשס"ט)

הגאון רבי יצחק שוורץ, התנו של רבי זונדל קרליץ הי"ד - אחי החזון איש (כ"ג תשרי)

נשמה לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

הגה"צ רבי אליעזר בן ציון ברוך זצ"ל

ראש ישיבת 'בית יוסף' נובהרדוק - ירושלים (י"ד תשרי תשמ"ו)

החשיבו למורו ורבו

רבינו הכיר את רבי בן ציון משחר טל ילדותו, כתלמיד וידיד קרוב של אביו זצ"ל, והיה מספר בשבחו, שלמרות שהיה כמעט בגילו של אביו מרן הסטייפלר, שמע שיעורים ממנו בנערותו כשלמדו בישיבה של נובהרדוק, והסטייפלר כיהן שם כראש ישיבה, ורבי בן ציון היה קורא לו עד סוף ימיו רב'ה, כי החשיבו למורו ורבו.

שדכן משני הצדדים

כאשר עלה רבי בן ציון לארץ ישראל התגורר בשכונת 'בתי נייטן' בירושלים, וייסד בה את ישיבת 'בית יוסף' נובהרדוק. ביתו היה בסביבת משכנו של מרן הגרי"ש אלישיב, והשניים הכירו היטב זה את זה. וכשעלתה הצעת השידוך להשיא את רבינו עם בתו הגדולה של הרב אלישיב, שימש רבי בן ציון כשדכן, שתיווך ודחף את שני הצדדים, אותם הכיר היטב רבות בשנים, ומרן החזון איש היה זה שעומד מעל גבו ומעודד את הגמר הטוב של השידוך.

תמונה נדירה: רבינו בצעירותו עם חמיו מרן הגרי"ש אלישיב

ביקש למנותו למגיד שיעור

רבינו כדרכו לא הירבה לספר על עצמו, אך פעם 'פלט' לאחד מנכדיו של רבי בן ציון אנדקוטה מעניינת ולא ידועה בענינו: "רבי בן ציון הכיר אותי מצוין, ואיני יודע מדוע החזיק ממני...." גילה רבינו. והוסיף "כשאני התארסתי הוא בא לאבא ואמר, הרי מסתמא חיימ'קה יתגורר אחרי נישואיו בירושלים סמוך להורי הכלה, ואם כן אני רוצה למנות אותו לר"מ אצלי בישיבה...." וכידוע בישיבתו של רבי בן ציון כיהנו רמ"ם גדולי תורה ויראה כדוגמת הר"ש וינטרוב, הרא"מ שך, ר"א פלצינסקי, רש"א יודלביץ, זכר צדיקים לברכה. "אבל בסוף החזון איש הכריע שאני אשאר לגור בבני ברק, כנראה סבר שאיני מתאים להיות ר"מ בישיבה, אלא אני צריך לשבת וללמוד בכולל...." סיים רבינו את העובדה.

רבי בן ציון ברוך ראש ישיבת 'בית יוסף' בירושלים

הוא לא שומע כלום

מסופר שפעם נכנס רבי בן ציון אל מרן החזון איש, לדבר איתו על הצעת שידוך עבור רבינו, - יתכן שזו הצעת השידוך הנ"ל ויתכן שאחרת - ומכיון שרבינו ישב אז בחדרו של החזון איש ולמד, הציע רבי בן ציון לחזון איש שיאמר לרבינו שיצא, כי אין טעם לדבר על כך בפניו.

נענה החזון איש: אין כל צורך, כאשר חיים לומד הוא שאינו שומע כלום ממה שנעשה סביבו (מרבי מיכאל אריה שטיגל לרפו"ש)

דמי שדכנות

כאמור לעיל רבי בן ציון עסק בשידוכו של רבינו, שאכן בסופו של דבר נסגר למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת. על פי מסורת שעוברת במשפחתו של רבי בן ציון, כאשר נגמר השידוך בטוב, פנה החזון איש אל גיסו מרן הסטייפלר, ואמר לו שצריך לשלם 'שדכנות גלאט' לרבי בן ציון.... אך הסטייפלר, שהיה אז מחוסר אמצעים לא יכול היה לשלם דמי שדכנות, מכיון שידע בטוהר רוחו של רבי בן ציון, אמר לגיסו החזון איש, אדרבה, שהדוד (-של החתן) יתן ברכה טובה לרבי בן ציון שיזכה אף הוא לשידוכים הגונים לצאצאיו.... ואכן החזון איש נענה וברכו, וזה היה התשלום עבור השידוך....

ואכן רבינו וכן רעייתו הרבנית ע"ה כל השנים זכרו לטובה את היותו רבי בן ציון השדכן, וגם בשנים שאחרי כן, כשהיו מגיעים לרבינו בניו או נכדיו של רבי בן ציון זכר להם את טובת הסבא וקיבל אותם בקורת רוח מרובה, בזכות אבות.

מה כלול בירושה

פעם אחת הגיע לרבינו אחד מנכדיו של רבי בן ציון וביקש ברכה עבור בנו - מצאצאי רבי בן ציון, תוך שהוא מציין כי הלא 'רבי בן ציון לא קיבל כסף על השידוך אלא במקום זה קיבל ברכה לשידוכים הגונים, וצריך איפה לדאוג, שהברכה תתקיים...." נענה רבינו בענווה: אמנם ירשתי את החובות של אבא, אבל לא ירשתי את האפשרות לשלם את זה....

רבי בן ציון ברוך זצ"ל

מזל טוב כפול

עד נאמן שלח לנו תיאור מרתק מזכרונו, ממה שראה בעת שהגיע רבינו להשתתף בשמחת אחד מצאצאיו של רבי בן ציון, שנערכה באולמי 'וגשל' בבני ברק, בשנת תשמ"ג:

וכך הוא מתאר:

רבי חיים קניבסקי שהיה אז כבן שישים וחמש, נכנס לאולם השמחה, ומיד ניגש היישר אל שולחן הכבוד. הוא 'דילג' על החתן, המחותנים, ושאר הנכבדים, ופנה היישר אל רבי בן ציון שישב במרכז, ונעמד בפניו בהכנעה ובדרך ארץ ואמר לו: "באתי לומר לראש ישיבה 'מזל טוב' שתי פעמים" ומיד הסביר: "פעם אחת, כי אני שליח של האבא, הוא חלש וקשה לו להגיע לחתונה, ועשה אותי שליח לומר לראש ישיבה מזל טוב" "ופעם שניה, אני מרשה לעצמי גם כן לומר לראש ישיבה מזל טוב...."

דבר דבר

מרבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לנדרו שליט"א

סוכות ושמחת תורה במחיצתו

מלקות על ישיבה בסוכה

עובדא הוה שנזדמן רבינו שליט"א לשמחה של מצוה בחול המועד סוכות בסוכה של אולם שמחות, כידוע דיני הסוכה רבים וסוכה שלא נעשתה ע"פ חכמים מצויה שתהי' פסולה ואין יוצאים בה ידי מצות סוכה, ובפרט בסוכות ציבוריות, כשבא רבינו לסוכה של אולם שמחות, אמרו לו בעלי השמחה שרב פלוני הבקיא מאוד בהלכות מחיצות והלכות סוכה ה' כאן בשמחה קודם

לכן ובדק את הסוכה ואמר שהיא כשרה למהדרין, אמר רבינו אם כך שהרב הכשיר את הסוכה אפשר לחייב עפ"י דבריו מלקות! רבינו אמר את דבריו הסתומים כחידה למשתתפי השמחה להרבות שמחת חג לחשוב ולהבין למה חייבים על ישיבת סוכה מלקות בעקבות הכשרת הסוכה ע"י הרב.

התשובה לחידה זו מפורשת בגמרא, דמי שישן בסוכה בשמיני של חג ילקה משום איסור כל תוסף. וזה דווקא בסוכה כשרה עובר בבל תוסף ולא בסוכה פסולה.

ומקושיית הגמרא דהישן בשמיני בסוכה ילקה משום בל תוסף, מוכח לכאן דלא רק שינה הוה בכלל המצוה אלא מה ששוכב לישון בכלל המצוה הוא, דאל"ה לא משכחת לה כמעט התראה וקבלתה תוכ"ד דיבור לשנתו.

ולפי"ז יהי' אסור לשכב לישון לפנות ערב בשמיני עצרת אף שידוע שלא יירדם רק בלילה, ויל"ע אי לא יירדם אח"כ אם יש בזה קיום עשה או בעי שיירדם אח"כ, ואי בעי א"כ יהא בהתראת ספק. ולכאן מדברי תוס' ברכות י"א ב' שאין מברכין על שינה שמא לא יירדם מתבאר דאין בזה מצוה.

הסתפק דאם כיון

שח רבינו: היה יהודי, בעל השם הגדולים החדש, הוא מספר סיפור שבדידיה הוי עובדא. היתה לו סוכה יחד עם רבי שמעון סופר. סוכה אחת לשניהם. שנה אחת בלילה הראשון של סוכות, הוא ישן במיטתו ולפתע הוא רואה את הרב עומד על גביו ומקיץ אותו. ר' שמעון התנצל על שהוא מקיץ אותו באמצע הלילה. אך אמר כי הוא זקוק לו בדחפיות מכיון שהתעורר לו ספק אם הוא יצא ידי חובה באכילת הכזית הראשון בליל ט"ו. הבית שלו נעול מבפנים ואין אפשרות להיכנס. והוא מתנצל, אבל אולי אצלו בבית אפשר להיכנס ולהביא חתיכת חלה. הוא אכן הביא לו חתיכת חלה. רבי שמעון בירך את הברכה בכוה דביקות נפלאה. והודה לו מקרב לב.

סוף הסיפור הוא - מספר היהודי - וזה כבר בין אדם לחבירו, שהרבנית אמרה להם שהרב אמר שהיא יודעת לאפות היטב חלות! זה כבר בין אדם לחבירו!

1. א.ה. כנראה ברכת המוציא. דברת לישב בסוכה למה יברך.

גליון סוכות מוקדש
לע"נ איש החסד הרב ר' שמואל יצחק
בן הר"ר יו"ט ליפמן שטרן זצ"ל
נלב"ע י"ב מנ"א תשע"ב.
נרבת בנו ידידנו הרגול
הרב ר' אברהם ישעיהו שטרן שליט"א

אני עוד הכרתי את הבעל דבר בעצמו! הוא אמר שהוא בירך את הברכה בכוה מין.... מיוחד במינו. ומה היה הספק, אינני יודע.²

מעשה שלא היה

סיפרו מעשה על החזו"א שלא יתכן שהי', והסיפור הוא שיהודי שקטף אתרוג מן העץ, האתרוג היה מהודר בפיו וגדול, אך היהודי לא למד עדיין את דרך הקטיפה, ונתלש העוקץ מן האתרוג. החזו"א הביט על האתרוג והגיב: צריך להיות רוצח בשביל לפסול אתרוג כזה. ע"כ. ולא יתכן שהחזו"א אמר כך, ולא יתכן שציער אדם.

יום שמחת ליבו

בחג שמחת תורה, הוא יום שמחת ליבו של רבי דוב, והשמחה שלו בו מרקיעה שחקים. בסלבודקה כל הקפה נמשכת כשלושת רבעי שעה, ובכל הקפה בתחילתה מנגנים ניגון רגש. מאות מבוגרי הישיבה מגיעים לשמחת תורה בישיבה. בשונה מהרבה מקומות הריקוד הוא עם כובעים וחליפות כיאה לכבוד התורה. שיאן של ההקפות הם בשלושת ההקפות האחרונות בצהרי שמחת תורה, שבני הקיבוץ שתויי יין והשמחה בוקעת ועולה, כשראשי הישיבה רוקדים שעות ארוכות.

רבי דוב מגדיל לעשות שרוקד עם הילדים וקופץ ומפזז כנער צעיר באמצע המעגל. לא אחת מרוב התלהבות הוא עוצם את עיניו ואינו שם לב לכיוון שאליו הוא הולך תוך כדי ריקוד. העסקן הרפואי הרה"ח ר' אלימלך פירר הי"ו, שמשתתף באופן קבע בהקפות בישיבה, הבחין באחד הנשים בנשימתו של רבי דוב שאיננה סדירה עקב ריקודו הרציף, והורה לו לנוח. רבי דוב נח מספר דקות ומיד קפץ ושב לרקוד במלוא העוצמה. "איך אפשר להפסיק מלשמוח בשמחת התורה" - נימק. וכבר היה מעשה לפני קרוב לשלושים שנה, שרבי דוב אכן פיזז וכרכר כהרגלו עד כלות הכוחות לכבודה של תורה, ופתאום נפל והתעלף. המשגיח הגה"צ רבי משה טיקוצ'נסקי זצ"ל זעק מרוב בהלה: "כוהנים ארויים..."

2. א.ה. שמעתי שהרבי מסטריקוב זצ"ל כשהיה מספר מעשה זה היה מוסיף שהוא מוכן להאמין דבר אחד שרבי שמעון סופר שכת, לכיון את הכוונה השניה המוזכרת בב"ח סי' תרכ"ה, ע"י ש.

סדר התורה והמשנה במצות סוכה ולולב

שאלו את רבינו שליט"א על קדימת סוכה ולולב, שבתורה נכתב קודם לולב ואח"כ סוכה, ובמשנה הסדר הפוך קודם נכתבו דיני סוכה ואח"כ דיני לולב, ובפשוטו הסדר של המשנה יותר מובן שהרי בסוכה יש חיוב כבר בלילה, ובד' מינים החיוב רק ביום, וצריך ביאור למה בתורה אין הסדר כך.

ואמר רבינו שליט"א שיתכן מאד שבמדבר לא עשו סוכה כיון שהיו תחת ענני הכבוד (א"ה ע"י בית אלוקים למבי"ט שער היסודות פל"ז). וא"כ במדבר היו ד' מינים ולא היה סוכה, ולכן התורה הקדימה את מצות ד' מינים למצות סוכה.

ואח"כ דנו עוד, שאין ענין [ולא שייך] לעשות זכר לדבר בשעה שהדבר בעצמו קיים, וכשישבו תחת ענני הכבוד, לא שייך לשבת בסוכות זכר לענני הכבוד. והיה נראה שהוטבו הדברים.

ואמר רבינו שליט"א שיתכן לבאר מה שהתורה הקדימה לולב לסוכה, כי מצות לולב חשובה יותר, וכמו שנתבאר במקום אחר שהיא קודמת למצות סוכה. אבל המשנה כותבת את ההוראה למעשה, ובזה מעשה הסוכה קודם ללולב. כי סוכה כל אדם בונה לפני סוכות.

והזכיר עוד שיש לדון בקדימה בסדר אם יש בזה הכרעה להלכה לנידון הידוע בקדימת לולב וסוכה (א"ה יעו"י מש"כ בזה רבינו בספר ברכות מועד סוכה סי' י"ג).

בדברי הר"ן שלהי סוכה שיש קיום בעצם זה שיש סוכה

אמר שיש ר"ן בסוף סוכה שלא ברור איך לא מדברים עליו הרבה והוא ר"ן יסודי מאד, שכתב הר"ן (ד"ה מתני' ההלל וכו') נ"ל דהיינו טעמא כיון דאמר רחמנא בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה, והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג, כלומר שאע"פ שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהא בסוכה כל שבעה אפ"ה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג רשאי להורידן.

ומבואר בר"ן שיש קיום מצות סוכה בעצם זה שיש סוכה, וא"כ לכאורה לפי הר"ן הסוכה צריכה להאסר מייד שהרי יש בזה קיום מצוה של ישיבת הסוכה ולא רק מתי שיושב שם דלא כמש"כ הרמ"א (תרל"ח א'), וביאר את דבריו שהרי לא יתכן שיש ב' מצות, וא"כ ע"כ שמה שהר"ן כותב שיש בזה מצוה היינו המצוה של ישיבת הסוכה,

וא"כ לכאורה הסוכה אמורה להאסר אף כשלא יושבים שם, ותמוה שבפשוטו נראה שאין איסור אלא כשיושב שם.

ושאלו האם לפי"ז לאחר שכיסו את הסוכה בשעה שירדו גשמים צריך למהר ולהוריד את הכיסוי מיד כשמפסיק הגשם כדי שתהיה לו סוכה, ואמר שלא כיון שעכשו הסוכה מבוטלת, וכל הנידון הוא לא לבטל את הסוכה כשיש סוכה אבל לא לעשות סוכה (א"ה והתבאר מדבריו שאף לפי הר"ן לא נא' דין שכל אחד חייב לדאוג שיהיה לו סוכה כל הז' ימים, אלא שמי שיש לו סוכה אסור לו לעשות מעשה ביטול ולבטל את הסוכה).

ואמר שראוי לחבר חיבור שלם על הר"ן הזה.

ואח"כ שאלו אותו האם לפי"ז צריך להזהר שלא לכסות את הסוכה רק ממש כשמתחיל הגשם ולא קודם לכן, ואמר שאה"נ וכך יוצא לפי הר"ן כיון שיש בזה ביטול לסוכה אם מכסה קודם שהתחיל הגשם.

עוד שאלו אותו האם לפי הר"ן אדם שבונה ב' סוכות עובר על בל תוסיף שהרי יש כאן ב' מצות (א"ה והמכוון היה לדון האם הקיום מתייחס לשניהם או לאחת מהם, ויתכן שהנידון היה האם שניהם יאסרו בהנאה מיד אף שלא ברור באיזו מהם תתקיים המצוה), ואמר שזו שאלה שכבר שייכת ל'ספר' הנ"ל, והתחיל להאריך בנושא שיש ב' דברים שאחד מהם עומד לקיום המצוה, וכלשוננו מקדש אחת משתי אחיות במצות, כמו מקדש אחת מב' אחיות ומכוין לאחת משניהם גם כאן עושה מצוה באחד משניהם, ואמר שיש לדון בזה מדברי רש"י עירובין צ"ה ב' ד"ה ורבן גמליאל שכתב רש"י נהי דב"ת ליכא איסור שבת מיהא לא פקע, חזין מדבריו לענין קיום מצות באחד מהם, שא"א לומר שכיון שמקיים מצוה באחד מהם אין ב"ת, ואמר ששוב מצא שעומד בזה הגראמ"ה שם וז"ל .... ואמר עוד שהוא שייך לסוגיא בזבחים פ' ב' (א"ה יעו"י עוד מש"כ בזה בגליונות מס' עירובין).

ואמר שיש עוד נידון דומה מה הדין כל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו במצות.

בגדר המצוה של שינה בסוכה

שאלו איך מגדיר את המצוה של ישיבה בסוכה האם ללכת לישון או השינה עצמה, ואמר רבינו שליט"א שודאי שהמחייב הוא ללכת לישון בסוכה, והזכיר את מה שדן בספרו בענין ללכת לישון בהוש"ר שירדם בשמ"ע, וכן ללכת לישון בערב סוכות שידוע שירדם בסוכות.

אמנם אמר שפשיטא שגם אם המצוה היא ללכת לישון סו"ס יש קיום (אולי אמר חיוב) של המצוה גם בשינה בעצמה, וראיה לזה ממה שהגמ' בסוכה כ"ט א' דנה באדם שירדו גשמים והלך לישון עד שיעור או עד שיאור, ואמר שלפי המ"ד

עד שיעור בעין לא מטריחים אותו, והיינו שיש חידוש בברייתא לקולא, שעד שיתעורר הוא לא חייב, ואם אינו חייב כלל כשישן מה הקולא הרי בלא"ה אינו חייב, ומבואר שגם שהוא ישן חייב, והיה הו"א שחייבים להעיר אותו, קמ"ל שאם הלך לישון שירדו גשמים א"צ להעיר אותו (א"ה) וברש"י שם ד"ה אלא בסוה"ד ואם עלה השחר ולא ניער אין מקיצין אותו).

שיעור דופן עקומה

אמר רבינו שליט"א שבבחרותו הלך לשאול את מרן החזו"א זללה"ה אמאי שיעור דופן עקומה אינו אלא עד ד' אמות, דלכא' שיעור דופן עקומה יכול להיות ד' אמות ועוד פחות מד' טפחים, שהרי סכך פסול אינו פוסל אלא בד' טפחים, וא"כ עד ד' אמות שייך לומר דופן עקומה, ולאחר הפחות מד' אמות עד ד' טפחים שייך לומר שהוא סכך פסול שאינו פוסל את הסוכה, וא"כ הדופן עקומה תהיה סמוכה לסכך פסול ולא לסכך כשר, ואמאי לא אומרים דופן עקומה ומחלקים אותה.

ואמר רבינו שליט"א שמרן החזו"א זללה"ה ענה תשובה בלשון של גמ' בעירובין על כרמלית ומקום פטור, מצא מין את מינו ונייעור [והזכיר בזה את נידון המג"א והרעק"א אם שייך לחלק את הדופ"ע של הסוכה (ר"ס תרל"ב)].

ריבוי אנשים שמבטל את הסוכה ובר"ן מחיצות עראי בכלאים

אמר רבינו שליט"א איך יכול להיות שבסוכה יש מאה אנשים ואם יהיה בסוכה עוד איש אחד הסוכה תפסל, וענה שהוא במקרה שהסוכה עשויה ממחיצות של בנ"א, שהרי אפשר לעשות בנ"א מחיצה, אמנם היות והמחיצה עראי ממילא גם אדם אחר שהוא עראי יבטל את המחיצה, והיינו אם יש מחיצות מאנשים, וע"י שנכנס עוד אדם לסוכה נתמעטת הסוכה משיעור סוכה שבעה על שבעה, ואם המחיצות היו קבע כיון שהמחיצות הם קבע והאדם עראי אין בו כדי ביטול למחיצות, אמנם כיון שהמחיצות הם עראיות, שהם מחיצות בנ"א גם האדם שהוא עראי מבטלם.

והזכיר מענין לענין שהחזו"א [כלאים ו' ו'] אומר שכלים שלא ביטלם אינם מחיצה לכלאים, והיינו כיון שהם קבועים בקרקע אין מחיצה עראית חשובה להפסיק בקרקע קבועה, ושם בחזו"א [י"ג ט"ז] מבואר שעצמים שהם גבוהים עשרה הם מחיצה לעצמם, וביאורו שכיון שאין קיום הזרעים בעצמים קבוע יותר מהכלי מועיל הכלי.

השתמשות בדופן עקומה לב' סוכות בו זמנית

אמר רבינו שליט"א שבכ"ה ג' שמשמשים בב' בדופ"ע לב' הצדדים (עי' שעה"צ תרל"ג סקכ"ג)

אדם אחד יכול להוציא את חברו משתמש בדופן עקומה לצד השני, אמנם אותו אדם אפי' בזה אחר זה אינו יכול לסמוך על ב' הסוכות, ואינו דומה לשני אנשים.

סוכה שרובה סכ"פ ומיעוטה סכך כשר

רבינו שליט"א הראה ציור של סוכה שיש בה ט' טפחים על י"א טפחים, ויש מג' רוחות סכך פסול ב' טפחים, אף שאמצעה זע"ז כשרים, הפסול מרובה על הכשר והסוכה פסולה, כיון שהסוכה כולה היא צ"ט טפחים, הכשר הוא מ"ט טפחים והפסול נ'.

ואמנם כשהדפנות מגיעות לתקרה [ויש בסכך הכשר שיעור ז' על ז' הראוי לסוכה] תהא הסוכה כשרה משום דופן עקומה, יחשב הפסול כדופן. ולא יתחשב עם הסכך.

ואף שלא מצאנו מפורש שהסוכה פסולה בכה"ג, מצינו דין דומה לזה באויר כמש"כ רש"י ריש סוכה שהטעם שסוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה משום שהמועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו וכו', וא"כ ה"ה בסכך פסול, שמועט הסכך הכשר בטל ברוב הסכך הפסול. אמנם באו"ש [פ"ה הי"ד מהלכות סוכה ד"ה ?] נראה שנקט לא כן.

מה עדיף אכילה בסוכה או שינה

מעשה נער שעבר עליו עובדא הכי הוא רוח טהרה וחזר לצור מחצבתו ועקב הנסיבות וצוק העיתים נתאפשר לו אחד או לאכול בסוכה או לישון בסוכה מהשתים ועלו ונסתפקו כדת מה יש לו להעדיף האכילה או השינה.

וכותב הגר"א גינחובסקי ובחול המועד סוכות תשס"ד שאלתי להגאון רבי דב לנדו שליט"א לענין אכילה ושינה מאי עדיף וקאמר די"ל דבשינה יש יותר זמנים ואמרת דהנה במ"ב ס' תרל"ט ס"ק יא הביא מהפמ"ג דשיעור שינת ארעי דאסירא מחוץ לסוכה אפשר שהוא שיעור הלילך מאה אמה וקאמר דכ"ז כשישן ארעי אבל בשינת קבע חשיבא כל חלק וחלק ממנה קבע, ואמרת דא"כ באכילה נמי ואמר דאה"נ ומ"מ יש בשינה יותר מאשר באכילה דנהי דהנה דזה לכא' מספר אין סופי אך י"ל דזה עד המוחש ולא פחות מהמוחש וא"כ יש בשינה יותר מבאכילה וצ"ת בדברי תוס' נדה ולענין הטענה דזה בקו"ע וזה בשוא"ת אמר דמ"מ שוין הן וכן לענין אם ישן מקיים מצוה בסוכה בעת שנתו קאמר דמוכחא כן מהגמ' דדיינין להעירו כאשר האיר יום ואמרת דא"כ מוכחא דלא כהפרי יצחק שכ דטעמא דשרי מדינא לישן בתפילין אע"פ שיש היסח הדעת להסוברים דאף בלא קלות ראש מתסר מפאת דדמי למניח תפילין בשבת כיון דאינו מקיים מצוה וקאמר דאה"נ יהא מוכחא הכי תו קאמר דממטה אפרים דדן

מאי חשיבא סוכה או ד' מינים ולמה לא אתי עלה מפאת שינה וקאמר די"ל דאיירי בארצות הקרות דאין ישנים בסוכה.

ברכת שהחיינו בסוכה שלו

מצאתי בשו"ת רבבות אפרים ח"ה ס' תקצא שהחמיר לברך שהחיינו בסוכתו וז"ל הנה בברכת שהחיינו בלילה הראשון בסוכה כלל שלשה חיובים על שהחיינו א' על החג שצריך לברך שגם בחג שבועות צריך לברך שהחיינו אע"פ שאין שם שום מצוה מיוחדת ב' על המצוה כמו במצות שופר או לולב וזה שייך גם על סוכות אחרות ג' על עשיית הסוכה וזה השאלה אם שייך רק כשישב בסוכה שלו. ואני זוכר בשנים הראשונות אחר חתונתי היה לי השאלה הזאת כי הייתי סמוך על שולחן חותני ואני הייתי לוקח פרי חדש ומברך שהחיינו ומכיון לצאת גם על הסוכה וזכרתי שדברתי אז על זה עם הגאון ר' דוב לנדא משיבת סלבודקה וגם הוא אמר לעשות כן והורה לבחורי הישיבה שעשו להם סוכה לבד בשביל שינה שיאכלו בלילה הראשון בסוכתם ולא בסוכת הישיבה עכ"ל.

הולך לישון

הביא מרן הגר"ד לנדו שליט"א: מצינו בר"ה כ"ט א' לישנא בגמ' דהישן בשמיני בסוכה ילקה, ומוכח מזה לכא' דלא רק השינה בסוכה הוי בכלל המצוה אלא מה ששוכב לישון בסוכה הוי נמי בכלל המצוה. דאל"ה לא משכחת לה כמעט התראה וקבלתה תוך כדי דיבור לשנתו. ולפי"ז י"ל דיהי' אסור לשכב לישון לפנות ערב דשמיני עצרת אף שיועד שלא ירדם אלא בלילה. ויל"ע אם לא נרדם לבסוף אי יש בזה קיום עשה או"ד דבעי דוקא שירדם אח"כ. ואי בעי שירדם א"כ יהי' בהתראת ספק. ולכא' מוכח מתוס' ברכות י"א ב' (ד"ה שכבר) דכתב טעמא דאין מברכין על השינה בסוכה שמא לא ירדם והוי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה, ומשמע דאם לא נרדם לבסוף אין בזה מצוה.

מתעורר משינתו בסוכה ואומרים לו הנך צריך לחזור ולברך לישב בסוכה

יש לחוד חידה: היתכן שאדם יברך ברכת לישב בסוכה כדת וכדין, ובקומו משינתו בסוכה אומרים לו הנך צריך לחזור ולברך שוב לישב בסוכה.

הפתרון: בכתבי רבינו נמצא דבר חידוש דמי שהיה ישן בסוכה והוציאוהו בתוך שינתו לחוץ והחזירוהו, שכאשר מתעורר מוטל עליו לחזור ולברך לישב בסוכה.

עוד מצייר רבינו אופן אחר שישב בסוכה על גבי עגלה [או מכונית] ולא שם לב שהעגלה עומדת לעבור תחת גשר ועברה, שאדם זה כאשר נודע

לו שעברו תחת גשר צריך שוב לחזור ולברך לישב בסוכה.

ולמד כן רבינו מהדין המבואר בהלכות ציצית [סי' ח' סעי' ט"ו]

דמי שנפלה טליתו שלא מדעתו כשחזר ולובשה צריך שוב לחזור ולברך. (והיינו דס"ל לרבינו דכמו כן מי שנרדם ונפלה מעליו הטלית בתוך השינה והחזירוהו עליו, דכאשר מתעורר צריך לומר לו שיחזור ויברך).

וכאשר הקבלתי פני הגאון רבי דב לנדו שליט"א בחוהמ"ס תשע"ח והצעתי לפניו את הדברים הנ"ל, אמר דמי שהוציאוהו מן הסוכה בהיותו ישן והחזירוהו לסוכה, אכן נראה שצריך להעירו, אך לא מצד הברכה אלא כדי שיכין למצוה וכל זמן שלא נתכוין לשם מצוה הרי הוא כישן חוץ לסוכה, (וזה שלא כמתבאר מדברי המנח"ח הנודעים במצוה שכ"ה), ומה שכוין למצוה בעת הליכתו לישון לא מהני למעשה החדש שעושה כעת.

והערת דלפי זה יצא חידוש דמי שנפלה טליתו בעת השינה יהיה אסור להחזירו עליו, להמבואר בביאור הלכה בסי' ס' שהלובש בגד של ד' כנפות בלא כוונה הרי הוא מבטל מצות עשה. והרהר בזה הגר"ל ואמר שאכן כך יעלה לפי המבואר. (והוסיף שדברי הביאור הלכה הנ"ל זה הפשטות. אלא שהיה לו הערה בדברי המשנ"ב בהלכות יו"ט שכתב שם הביאה"ל בסי' תצ"ח סעי' י"ח ד"ה דם בהמה בסופו שמדוע הוצרך להוסיף שאם לא יכוין למצוה דילמא היה רישומו ניכר לערב הא בלא טעם זה הרי אם לא יכוין למצוה הרי הוא מבטל עשה בזה שמכסה בלא כוונה). (אגן הסהר ח"א)

סכך על פרגולות

רבינו זצ"ל אמר שבהיותו נער נתקשה היאך מסככין על גבי פרגולות הרי עושים אותם לשם בית ולא לשם צל ואם כן שייך גם בהם גזירת מעמיד שמא יבוא לסכך בסכך שאינו נעשה לשם צל. ושאל זאת להגר"ד לנדו שליט"א והשיבו דכל הגזירה היא שמא יסכך בהם עצמם וכאן כאשר יסכך בהם ממילא יוכשר פסולם דהרי נעשו לשם צל. עכ"ד. (אגן הסהר ח"א)

ברכת לישב בסוכה עבור אחרים אם נחשב להפסק קודם הטעמים.

בספר שלמי תודה סוכות עמ' רמו מסתפק באחד שלא יצא מן הסוכה משעה שגמר את הסעודה עד שבאו לסעוד שנית ובני ביתו יצאו וחזרו אח"כ כדי לסעוד בסוכה והם צריכים לברך שנית לישב בסוכה כשבאים לסעוד והוא אינו צריך לברך על הסוכה כיון שלא יצא משם אחר הסעודה הראשונה והוא בוצע על הפת ומברך המוציא להוציא את כולם האם יכול לברך ג"כ

לישב בסוכה אחר ברכת המוציא כדי להוציא את בני ביתו או כיון שהוא אינו צריך לברכה זו הד הברכה הפסק לדידיה בין ברכת המוציא לטעימה.

ושבו הביא ראייה דיש להוכיח דין זה מההיא דנר חנוכה דהנה המ"ב בסי' תרע"א ס"ק ס"ה כתב דשליח ציבור שהדליק נר חנוכה בבית הכנסת וחוזר ומדליק בביתו בברכה דאינו יוצא במה שהדליק בבית הכנסת כיון שאין זה ביתו וצריך לחזור ולהדליק בביתו בלילה הראשון לא יחזור ויברך בביתו ברכת שהחיינו שכבר יצא בברכה זו במה שבירך בבית הכנסת אם לא שמדליק להוציא את אשתו ובני ביתו ובשעה צ"ס"ק נ"ג הביא שכ"כ השערי תשובה בס"ק י"א בשם ספר מחזיק ברכה סק"ח שהביא כן בשם ספר שו"ת זרע אמת ח"א או"ח ס' צ"ו ע"ש והכא נמי תיקשי דכיון שכבר יצא לעצמו בברכת שהחיינו שבירך בבית הכנסת ואינו צריך לחזור ולברך עוד ברכה זו בשעת הדלקה ורק בני ביתו יוצאים בברכה זו א"כ היכי חוזר ומברך שהחיינו בין ברכת ההדלקה להדלקה כדי להוציאם והא הוי הברכה הפסק לדידיה בין הברכה על ההדלקה למעשה ההדלקה ואין רשאי לברך שהחיינו כדי להוציאם אלא מוכח דכל שמברך ומוציא גם אחרים בברכה אם הם צריכים לברך עוד ברכה אחרת והיא מסדר הברכות אף שהוא אינו צריך לברכה זו כיון שמברך כדי להוציאם אין זה נחשב הפסק אף לדידיה דכיון דלדידהו הוי זה עכשיו מסדר הברכות והם יוצאים ממנו בברכה ובהדלקה ובברכה זו שהיא מסדר הברכות אין הברכה הפסק לדידיה אף שהוא כבר יצא בברכה זו.

הגר"ד לנדאו שליט"א אמר שיש לחלק מההיא דנר חנוכה דהתם כיון דמצות נר חנוכה היא נר איש וביתו היא זה מצוה אחת על כל בני הבית ולא מצוה על כל יחיד בפני עצמו ובזה אמרינן שפיר דהיא שמוציא את בני ביתו בהדלקה והם צריכים לברך שהחיינו קודם ההדלקה הוי הברכה מצרכי המצוה ומצי מברך כדי להוציאם אע"פ שכבר בירך לעצמו ואין זה הפסק אף לדידיה דכיון דחדא מצוה היא והוא מוציא אותם במצוה א"כ כיון דלדידהו הוי הברכה צורך המצוה אין זה הפסק אף לדידיה אבל גבי סוכה דהוא מצוה בפני עצמה על כל יחיד ויחיד א"כ אף שמברך ומוציא גם את בני ביתו מ"מ אין שייכות בין המצוה והברכה שלו להמצוה והחייב ברכה שלהם וכיון דלעצמו אינו צריך לברך לישב בסוכה אפשר דחשיב הפסק לדידיה אע"פ שמברך כדי להוציא את בני ביתו ואין להוכיח מנר חנוכה למצות סוכה מיהו מההיא דרבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא את בניו ובני ביתו שפיר יש להוכיח דכל שמוציא אחרים החייבים בברכה זו אין זה הפסק אף לדידיה אע"פ שכבר בירך קודם לכן ברכה זו עכ"ד. (שלמי תודה סוכות עמ' רכח)

לישון עד הבוקר מחוץ לסוכה

כתב השו"ע ס' תרל"ט ס"ז היה ישן וירדו גשמים בלילה ונכנס לתוך הבית, ופסקו הגשמים, אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותה הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

שמעתי מהגר"צ גולדשטיין שליט"א ששמע מהגר"ד לנדאו שליט"א דכיון דהטעם משום דאין רגילים לקום בעלותה"ש א"כ כיום שרגילין לקום יותר מאוחר השיעור בשעה שרגילין רוב בני"א לקום.

ד' מינים

מטבע ברכות לולב

א. ברכת וצינונו על נטילת לולב שבעה

שאלו שמבואר בגמ' שמברכים וצינונו על מצוה דרבנן משום לא תסור, ושאלו האם החכם עצמו כר"י בן זכאי שתיקן ליטול לולב שבעה גם בירך וצינונו, וכי מי ציוה אותו הרי זו הוראה שלו.

ואמר רבינו שליט"א שר"י בן זכאי ובית דינו תקנו וכל אחד מהבי"ד חייב לשמוע לתקנת הבי"ד, וממילא שייך שפיר גם אצל החכם עצמו לברך וצינונו.

ב. ברכת על ענף עץ עבות

הביאו דברי הפוסקים בברכת מין יחידי (יעו"י משנ"ב תרנ"א סקנ"ו) שמברך על הדס על ענף עץ עבות ועל ערבה על נטילת ערבה וכן על אתרוג.

וצריך ביאור למה בהדס נקט לשון הכתוב ובשאר מינים תפס לשון בני אדם ולא אמר כפות תמרים או ערבי נחל. והביאו ישוב בזה שמבואר בגמ' בסוכה י"ב א' על הכתוב צאו והביאו על הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות, ומקשו היינו הדס היינו עץ עבות, ומשני הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב. הרי שלשון המקרא הדס הוא השוטה לפיכך קבעו מטבע ברכתו עץ עבות. ואמר רבינו שליט"א שהוא ישוב נכון, והוסיף לבאר שודאי שם הדס אינו לשוטה לבד, אלא שהוא שם הכללי למין והוא כולל בין השוטה בין העבות, ומ"מ כיון שנמצא שימוש בלשון המקרא בהדס לשוטה לא רצו לקבוע כן בברכתו.

ג. ברכת לולב בלע"ז

אמר רבינו שליט"א דיש לדון מה הדין באדם שאינו יכול לברך על נטילת לולב משום שאינו יודע אלא שפה אחרת, ואף שאפשר לברך בכל לשון, בשפה אחרת אין תרגום ללולב שהתורה דברה עליו לצאת בו למצוה, אלא לענף דקל ובזה אין יוצאים יד"ח של ברכת הלולב, ולכן יצטרך

לברך על המינים האחרים (א"ה והיינו שהגם שהתרגום של המילה ענף דקל כך הוא, סו"ס אין זה תרגום של הלולב שמשמש למצוה, ובכזה תרגום אמרינן שאינו יוצא יד"ח כיון שלא מתרגם את מצות לולב אלא את החפץ ששמו לולב.

וזו שאלה טובה בהלכות ברכות, האם מהני תרגום כזה לצאת בו יד"ח הברכה.

לקחת ערבות מבחור

כותב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א: לפעמים יש ליהדר שלא לקנות גם מנערים גדולים למעלה מגיל שלש עשרה אף שהביאו ב' שערות כגון שסמוכים על שולחן אביהם והם לוקטים ערבות ממקומות של הפקר ומוכרים אותם שלא ביריעתו ורשותו של האב. באופן זה לכאורה אין הקונה יוצא יד"ח בערבות אלו שהרי מצד הדין מציאת בנו הגדול הסמוך על שלחנו וכן זכיותו מן ההפקר שייך לאביו כמבואר בחו"מ ס' ער ונמצא שאין הקונה יוצא בהן לפי שאין קנויות לו וחסר בדין לכם ביום הראשון. ואין עצה לכאורה אלא שיטול רשות מן האב וצ"ע.

אמנם אם היה בדעת הנערים הללו שלא לזכות מן ההפקר עד שיגיעו הערבות לידי הקונה שבאופן זה אין האב זוכה יכול הקונה לצאת בהן שפיר שהרי או הן שלו כזוכה מן ההפקר, וכבר שמעתי הערה מהגאון דב לנדאו שליט"א. [ועי"ש מה שכ' לדון בזה] (קובץ בית דוד - סוכה עמ' קג)

לשלם לפני החג

ומזה שנים רבות נשאלתי מהגאון ר' דב לנדאו שליט"א על מש"כ במחנה אפרים הלכות קנין משיכה והובא במ"ב בסי' תרנ"ח סק"י לחוש להדעות הסוברות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא ולכן הלוקחים לולב שצריך שיהיה לכם מה"ת לצאת בו ידי חובה אי פרעי לאחר החג לא יאות עבדי שהרי משיכה קונה מדרבנן בלבד ואנן בעינן לכם דבר תורה על כן יראה לשלם לחובו קודם החג ואז יזכה בו בקנין כסף.

ותמה דאחר שמדרבנן קנה הלוקח והרי מעתה תו אם ירצה המוכר להוציא בדיונים פשיטא שלא יוציאו מרשות הלוקח אותו שהרי מדרבנן הוא בעלים וא"כ לא יועיל בו עתה קנין מה"ת אף אם ישלם לו הכסף משום שאין הלולב הזה ברשות הבעלים וכלל הוא שכל שאינו יוצא בדיונים אינו במכירה דאינו ברשותו הוא ואין עצה לקנות לולב מה"ת אלא בלשלם הכסף מעיקרא אבל לאחר שכבר קנה במשיכה לכא אין המוכר יכול להקנותו מה"ת. (הגרמ"ז איתן בס' זהב התרומה עמ"ס מע"ש פ"ד מ"ו)

צופה הייתי

ושמעתי פרפרת נאה מהגאון ר' דב לנדאו שליט"א. דנהג כתב הביאור הלכה (סימן תרעא

ס"ב ד"ה וי"א): "דזה לא נכלל בכלל מה דקיי"ל בעלמא דהלכה כבית הלל בדינא, אחרי דאינם מחולקים בענין הלכה אלא בענין הידור בעלמא". וסיים הביאור הלכה "אכן מודלא הוזכר דבר בשום פוסק אין לצרף דבר זה להלכה כלל". אלא שברייטב"א (שבת דף כא ע"ב) לגבי מחלוקת בית שמאי ובית הלל, לענין הדלקת נר חנוכה, מבואר שאחד עשה כדברי ב"ש וכתב וז"ל: ואפי' למי'ד שהעושה כדברי ב"ש לא עשה כלום או חייב מיתה כדאיתא בברכות (דף יא ע"א), שאני הכא שאין מחלוקתם אלא להדור מצוה בעלמא.. הרי דבדבר שאינו הלכה כי אם הידור, לא נכנס זה בכלל שהלכה כבית הלל, אם כן בעיננו מאחר והנענועים בהלל אינם מעיקר הדין כי אם הידור בעלמא, בזה אין לנו כלל דהלכה דוקא כבית הלל, ולכן הקהל כולו נהג כבית שמאי, ורבי עקיבא בא להעיד דרבן גמליאל ורבי יהושע נהגו כבית הלל.

אלא שתירוצ' זה אפשרי רק לדברי המאירי ודעימיה, שהנענוע בשעת ההלל הוא רק משום מנהג, אבל לשיטת רש"י והרמב"ן ושאר ראשונים שהנענוע בשעת ההלל הוא חיוב, והוא עיקר המצוה, הרי שפשוט שהלכה כבית הלל, כיון שהוא אינו הידור מצוה, אלא מצוה עצמה. (חשוקי חמד סוכה לז)

קטן שנטל בעבירה

ראיתי בשם הגר"ל שליט"א בזה"ל קטן שנטל לולב שנטילתו תלויה במצוה הבאה בעבירה אפילו אם נטל את הלולב מעצמו בלא ספיה של אביו לכא' לא נפטר אביו ע"י לקיחה זו ממצות חינוך דרמיא עלי' כיון דנטילה כה"ג לא יוצא בה יד"ח ואע"פ דלגבי הקטן לא שייך טעמא דמצוה הבאה בעבירה ממ"מ דומיא דגדלותו בעינן שיכול לצאת בו יד"ח עכ"ל. (ברכת צבי - ערכין)

כששניהם צריכים לחזור

שנים שנטלו ד' מינים (וכ"א נטל ד' מינים אחרים) ונמצא של אחד פסול ואין ידוע של מי היה פסול,

דשניהם צריכים לחזור ולנטול מספק ובלא ברכה דספק ברכות להקל, ויש לדון מהו שיברך אחד מהם

ממ"נ שאם הוא נטל את הפסול תעלה לו ברכתו, ואם חברו נטל את הפסול אזי מכוון להוציא בברכתו מדין

יצא מוציא, או"ד כיון שספק ברכות להקל שניהם פטורים מן הספק וליכא דין ערבות דלמא לא נאמר אלא כשחברו מחויב בברכה בודאי, ונראה דיכול לברך ולכוון ממ"נ או לעצמו או לחברו, דהא אם עשה כן הועילה ברכתו ואינה לבטלה, וממילא צריך לברך על תנאי וכנ"ל.

ביאורים בהלל

א. עינים להם ולא ידאו

נכנס ת"ח חסידי אחד וכבדו הגר"ל לשאלו משהו, ואמר להקשות על מה שאומרים בהלל עינים להם ולא ידאו איזו משמעות יש לעינים שלא רואות, ונהנה ואמר אגוטע שאלה.

השיב, עובדי ע"ז הקדמונים סברו שיש בע"ז כח רוחני, וכשנפל דגון ונכרת ראשו אמרו הפלישתים שעבר כחו אל המפתן. ועשו לו עיניים לקבוע לו כח בעינין זה. אין לנו השגה בע"ז, אבל כשרואים את כל חומש דברים, את ספר יהושע, רואים שהאמונה בזה משכה מאוד. וכמדומי' שהוסיף עוד דברים מהגמ' ע"ז מ"א.

ב' תשובה למה אשיב להשם

בזמן של ריבוי פיגועים שאלו חכם אחד שכולם שואלים כל יום מה אשיב להשם, מה עונים ע"ז. אמר, הפסוק עונה על זה בשם ה' אקרא, ויעוי' במפרשים שם כמה פירושים (א"ה האב"ע והרד"ק כתבו שם שכמו שאדם מתפלל בעת הצרה כך צריך להודות בעת הישועה, והספורנו ועוד פירשו שצריך לפרסם את שם ה' בקרב אלו שלא יודעים אותו).

ג' פתחו לי שערי צדק

אמר פתחו לי שערי צדק אבא במ אודה ק-ה. הסדיגערער רעבע אמר, פתחו לי שערי צדק. אדם מבקש להיות צדיק להכנס בשערי צדקות. זה השער לה', הבקשה בעצמה היא השער להצלחה. השאיפה והרצון.

ד' השמים שמים לה'

שאלו בשם ר' דן סגל, השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, הרי הארץ אף היא בהשגחה פרטית. וגם השמים מונהגים לפי מעשי בני אדם. אמר, יתכן לפרש, הפסוק מדבר כלפי הנמצאים בשמים ובארץ, בשמים הם המלאכים שאין להם בחירה וכל מעשיהם מאת ה'. ובארץ הם בני האדם שניתנה להם בחירה בין טוב לרע.

[א"ה העירו לעי' בחי' מרן ריז"ה עה"ת פרשת בראשית].

יום טוב

מלאכת אוכל נפש מיו"ט ראשון של סוכות לשמיני עצרת

השעה"צ [תק"ג סק"ד] כתב ואם מבשל איזה דבר ביו"ט ראשון וכוונתו בשביל יום השביעי לכאורה בודאי שרי, אבל באמת ד"ז תליא

בפלוגתא שנזכרה בסי' תצ"ה לענין אוכל נפש עצמו שאינו מפיג טעם אם עשאו מעיו"ט, וה"נ הרי היה יכול לבשל בחוה"מ לצורך יום שביעי. עכ"ד. ומבואר בשעה"צ שמדאו' מותר לעשות מלאכת אוכל' מיו"ט לחברו, אך מדרבנן כתב השעה"צ שהוא תלוי בפלוגתת השו"ע והרמ"א בר"ס תצ"ה, שנחלקו האם כל מלאכת אוכל' הותרה ביו"ט וכן דעת השו"ע, או שרק עשיית מלאכה בדבר שהוא מפיג טעם מעיו"ט הותרה, אבל מלאכה כזו שאין שינוי אם יעשה אותה מעיו"ט או ביו"ט נאסר לעשותה ביו"ט מדרבנן וכך דעת הרמ"א. ואליבא דהרמ"א כתב השעה"צ שיש לאסור גם כאן משום שיכול לעשות את המלאכה בחוה"מ ואינו מוכרח לעשותה ביו"ט.

ושאלו את רבינו שליט"א האם ההיתר לעשות מלאכת אוכל נפש מיו"ט ליו"ט אחר, נאמר גם בב' ימים טובים חלוקים לגמרי כגון להכין מחג השבועות לראש השנה, או דילמא דלא נאמר האי דינא אלא ביו"ט אחד כגון מיו"ט ראשון של פסח לשביעי של פסח.

אמר רבינו שליט"א שודאי כל דברי השעה"צ הם דוקא באותו בב' ימים טובים שבאותו רגל, אבל לא מיו"ט של רגל אחד ליו"ט של רגל אחר.

ושאלו לרבינו שליט"א מה הדין מיום ראשון של סוכות לשמיני עצרת, דמצינו בגמ' בכמה מקומות ששמיני רגל בפנ"ע לענין פז"ר קש"ב, ולשאר דברים חשיב המשך של סוכות. ויל"ע מה הדין לענין מלאכה מיו"ט לחברו.

ואמר רבינו שליט"א שנסתפק בזה מכבר. והיה מקום לדון לכוון כן בדברי הגמ' והראש' בר' של פז"ר שהוא "רגל", וכתב רש"י [ר"ה ד: יומא ג. חגיגה י"ז]. שאין שם חג הסוכות עליו, שנפ"מ במה שאין שם חג הסוכות עליו שהוא רגל אחר, וממילא אסור לעשות מלאכה מיו"ט ראשון של סוכות לשמ"ע, דבפסח מותר מיום ראשון ליום שביעי, משום שהוא רגל אחד, ובסוכות ששמיני נחשב רגל בפנ"ע יהיה אסור (א"ה, הוכיחו מדברי הב"י תקכ"ז י"ב ג' בשם 'מצאתי כתוב', כנטיית רבינו שליט"א שאסור).

חול המועד

טלטול תפילין בחוה"מ שלא לצורך המועד

דנו האם אדם שנוסע מעיר לעיר (מצוי בבחורים שנוסעים לשיבות בשמח"ת ונשארים לאחר החג) מותר לקחת תפילין בחול המועד כיון שאינם לצורך המועד.

ואמר רבינו שליט"א דלכא' פשוט שמותר שהרי לא גרע מכתיתבן שנפסק להלכה [תקמ"ה ג'] שמותר בחוה"מ.

רבים של הבני תורה

העבים גשם וכו', במקום שהטובה צומחת וניכרת שם סופה לנוח, אף כן דע, שאם יפול העץ וכו' אם ישכון אדם חכם וצדיק בעיר או במדינה, מקום שישכון, שם יהיו נראים מעשיו אחרי מותו וכו', ויפול מלשון על פני כל אחיו נפל.

ואומר על זה המהר"י מינץ, וז"ל, ואני מוסיף נופך משלי, שכונת הפסוק לומר, שאם הת"ח במדרגת עבים מלאים גשם, פירוש שהיה מלא על כל גדותיו, על הארץ יריקו, ת"ח כזה ישקה כל הארץ. וראוי לעשות רושם של פטירתו בכל הארץ, כי כולם נהנו מזיו הוד תורתו בחייו וכולם הספידו בהעדרו, ומסיים שם שאינו כמו עץ שעושה פרי רק במקום נטיעתו, שבמקום שיפול העץ שם ירגישו בהעדרו ושם יספידו, עד כאן דבריו.

מורינו ורבינו שהוד אצילות ההורה והצדקות להפליא שקרנה מאור פניו ומנועם הליכותיו, לא מדרא הדין, אלא מדרא קמא, השפיע שפע רגשות טוהר וקודש לא רק על אלה שנסמכו, אלא כל מי שנפגש עמו או ראהו אי פעם, הושפע רבות וגדולות.

ונקונן קינה גדולה ורבה ככזה וכמה יראה שמים ויראה חטא שלמדנו כולנו ממנו ומכל הליכותיו בקודש, אשרי הדור שזכה לאור גדול ונפלא זה, ואוי נא לנו כי אבדנוהו. וכמה טובה רבה ומכופלת שהשפיע על הדור בהוראתו ובפסקיו, בע"פ, ובספריו הגדולים, בכל השטחים, הלכה למעשה, ונתפשטו הוראותיו בקרב בני התורה למקומותיהן ואתריהן. וכמה גדולה וחשובה היתה פעולתו הנפלאה של הקמת ב"ד נכבד וחשוב מאוד בעירנו, שחולל רבות ונפלאות בעולמנו, זה יובל שנים, ואי"צ להאריך בגלויות ומובנות.

והננו נמצאים כאן בהיכל הקודש, בי מדרשא רבא, כולל חזון איש, שעמד רבינו במשך עשרות רבות בשנים שלמדו ולומדים בו במשך שנות קיומו עמלי תורה מופלגים. בשקידה ובמסירות רבה, ובי מדרשא קדוש זה היווה ומהווה דוגמא ונתיב לכוללים אחרים שנתסידו בעקבותיו, ורבינו זצ"ל הנהיגו והדריכו במשך רובי השנים, ותקוותיו ויחולנו שימשיכו בדרכו שסלל גם אחר סילוקו, ויהא הלאה למופת ולפאר.

ונסיים בדברי המהר"י אדרבי בדרשותיו (דרוש כז), שממשיל את פטירת האדם לעולמו, לגניזת בגדי לבן של כהן גדול אחר שעבד בהם עבודת יום הכיפורים. במקום שיפשוט אותם, דך הוא כל איש ואיש מישראל, הוא כהן לעבוד ולשרת להקב"ה בעולם הזה בבגדי לבן, כמו שאמר הכתוב (קהלת ט' ח'), לעולם יהיו בגדי לבנים שיהא שלם במידות, שהם מכונים בגדים, ופטירת האדם בוא יומו דומה לגניזה בגדי לבן הראויים לעבודה ונגמר תפקידם והם נגנים.

המקום ישלח עזרו מקודש לבניו ולחתניו, ולכל הנלווים, הרבנים הגאונים שליט"א, הממשיכים בפעולתו הנכבדה, ולאור דרכיו בקודש בחיים חיותו ויצליחו לקדש שם שמים בכל אשר יפעלו וימשיכו. ובלע המוות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים".

על אביו הגר"נ נחום מאיר קרליץ

הגר"נ נחום מאיר קרליץ, היה איש מאוד מעניין, ומסופר שהחז"א לקח אותו לגיס כי התפעל ממנו שדיבר עמו שעה ארוכה, ולא אמר שום דבר שטות, הכל דיבר לעניין.

מספר הגר"ש אלטמן שליט"א: שאלתי את מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בדין מעמיד סוכה שיש להם בית קיבול לקבל דיבלים של עץ האם נחשב הקדש למקבל טומאה. ושלחני לשאול את הגר"ד לנדו שליט"א כי הוא בקי בטוהרות, וכשהגעתי לביתו ראיתי שבפתח עומדת סוכה העשויה באופן הנזכר, כשנכנסתי אמרתי להגר"ל שליט"א שוכר אין לי צורך לשאול כי ראיתי את סוכתו שעשויה באופן זה. והשיב הגאון שאינו מוכרח כי סוכתי עומדת כל השנה ואין ראייה לסוכה שעומדת לפרק ומ"מ ודאי שאין לחלק, אך אין רוצה להכריע ושאל שאל משהו אחר. ושאלתי את מי לשאול, והשיב את רבי נסים והוסיף שהרבה מהבחורים שואלים אותו למי להציע את שאלותיהם, ואני שולחם לרבי נסים. ופעם אחת אמר שרבי נסים הוא רב העיר ובפעם אחרת התבטא שרבי נסים הוא הרב של בני התורה.

מספר הגר"א יוסף שליט"א: כשהבאתי למורינו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א את ספרי שאלת אשר ח"א שעוסק בפסקים של מו"ר רבינו זצ"ל אמר לי אז רבי דוב שליט"א על רבינו שהוא זוכר אותו בשיבה שהוא ישב ולמד עם אחיו רבי יהושע ולא עניין אותו כלום, ועוד הוא אמר לי אז על רבינו זה הרב שלנו.

הגר"נ זצ"ל היה שתקן, רבי דוב לנדו מעיד שהוא ישב אתו תקופה ארוכה על אותו ספסל והוא לא שמע אותו מדבר כלום מילה לא יצאה מפיו רק ישב ולמד ישב ולמד כל הזמן בלי שום דבר אחר שתקן נפלא ומתמיד עצום.

והוסיף רבינו שישב בסמוך לו כמה שנים בישיבה, ולא ידע את שמו ובזמן שחבריו דברו בלימוד הוא חזר הרבה המסכת שלמדו עם הטור וב"י.

ובהזדמנות הרחוב רבינו ואמר שאף שישב עם הגר"נ זצ"ל באותו הספסל לא היה ניתן להכנס איתו בשיחה שלא בלימוד אם הייתי פונה ומנסה לומר משהו מספר רבי דב שליט"א הוא היה מחייך אלי את חיוכו הנעים ולא היה משיב מילה כך ישב ולמד בשקידה עצומה לפי דרכו הוא.

מספר הגר"ש זקס: הראש ישיבה הגאון רבי דוב לנדו אמר לי עכשיו אחרי שרבי נסים נפטר הוא אמר לי מכל משפחת החזון איש מה שאני הכרתי באישיות מי שה' הכי דומה לחזון איש זה ה' רבי נסים.

הספר רבינו - אשרי הדור שזכה לאורו הגדול

נאספנו כאן לקשור מספר דוברי התעוררות אחרי כלות השבעה לפטירת מורינו ורבינו, רבים של בני התורה בעירנו בני ברק, ובכל קהילותיהם בארץ הקודש, הגאון הגדול והצדיק הנשגב רבי נסים קרליץ זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא.

ומה מתאימים, ובמלא מובנם, דברי המהר"י מינץ בדרשותיו לאמרם על רבינו זצ"ל, והם על דברי שלמה המלך ע"ה, במגילת קהלת (י"א ג'), אם ימלאו העבים גשם, על הארץ יריקו, ואם יפול עץ בדרום, ואם בצפון, מקום שיפול העץ שם יבוא, ופי' רש"י, אם ימלאו

דבר זכרון | ידידו הגאון הגדול רבי יצחק דזימטרובסקי זצ"ל מראשי ישיבת קול יעקב נלב"ע כ"א תשרי תשע"ח

הרב המובהק

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל סיפר שאמר לו רבינו שליט"א שרבי יצחק שהיה חברותא עמו בישיבת פוניבז' במשך ארבע שנים הוא בבחינת רב' כי ממנו קיבל את שיטת הלימוד שקודם שלמדו יחד הוא חשב שלחיות למדן פירושו ללמוד מערכות של ר' עקיבא איגר ור' שמעון וכו'. אבל ר' יצחק לימד אותו שצריך ללמוד טוב את הכל וגם תוס' שדנים אם צריך לכתוב האשה נקנית עם ה"א או בלי ה"א גם זה גופי תורה אז ממנו הוא קיבל את דרך הלימוד.

וכן בכינוס לב שומע חזר הגר"א על הדברים: בזמני היה בחור צעיר בפוניבז' עילוי שידע לפלפל ולתרגם וידע חידושי תורה רבים. פעם סיפר לי [א"ה רבינו הגר"ל] שהרבה המובהק שלו הוא ר' יצחק דזימטרובסקי (שליט"א) שהיה חברותא שלו בישיבה שהוא פתח לו את העיניים איך ללמוד דף גמרא ולדעת בה את הפשט המדויק ואיך שצריך להקפיד לא לדלג שום תוספות ולהבין הכל בהבנה פשוטה וישרה, והוא הרבה שלו יותר מהאחרים שלמדו אותו לפלפל וחריפות.

מכתב תנחומין

רבינו שליט"א כתב במכתב תנחומין בימי השבעה: להרבנים הגאונים שליט"א בני הגאון האמיתי נודע לפאר ולתהילה מוה"ר יצחק הלוי דזימטרובסקי זכרוננו לברכה וכל המשפחה הגדולה יחיו.

ובהמשכו תיאר את זכרונותיו מגדלותיו המיוחדות בימי נעוריהם יחד בישיבת פוניבז' נקונן כולנו מכיריו מוקירו עוד משחר נעוריו יחד עם כל בית ישראל וי לארעא דישראל דחסרא גברא רבא ויקירא, היינו אבלח"ט ומר אביכם זצ"ל בימי נעורינו בקשר לימודי מתמיד חברותא תקופות שנים כל עת למדי בישיבת פוניבז', ומה אומר ומה אדבר תמיד נפעמתי ועמי כל אלה שהכירוהו מגדול כשרונותיו וישר לימודו ובהירות שכלו הזך בהבנה מפליאה מיישר הדורים מפענח נעלמים מלבן ומעורר להבין ולהשכיל. ותמיד אזכרה לטובה ימים טובים אלו שלמדנו יחד. אבידה גדולה לכל בית ישראל בהיפקד מאיתנו גברא רבא ויקירא נעלה ומרום.

ומשנסתיימה התפילה, לא היה צריך לעבור ולו רגע - קל, בזריזות כשל נער צעיר רץ רבי אברהם מכותל המזרח אל המערב, וכבר היה עומד לפני רבי דוב, כדרכו, בהנעה רבה.

הסובבים, שמחו מאד על שעה של קורת-רוח שהזדמנה לידם - ביקור חג שכזה בתוך היכל בית המדרש. עוד אחד ועוד אחד הגיעו והתקבצו, עד שקבוצת מתפללים גדולה הקיפה את שני הגאונים, מטים אוזן לקלוט משהו מהשיח - של-תורה - עונג - יום - טוב ממש.

ורבי אברהם פותח ושואל: לשיטת הריטב"א בענין קידושי אשה מדין ערב (המבאר שאשה האומרת תן מנה לפלוני ואקדש אני לך, מקודשת, לא מפני שנחשב המנה שניתן לפלוני בציוויה כאילו בא אליה, אלא שמתקדשת בהנאה שנעשה מה שציוותה), האם יחולו הקידושים גם כשאמרה תתחייב לפלוני דבר שלא בא לעולם ואקדש אני לך (א.ה: בכוונת השאלה, יש לפרש בכמה פנים. ואכ"מ).

ורבי דוב עונה בקצרה, ורבי אברהם מוסיף מראה-מוקם, ושוב נדחית הראיה. וכן הלאה מתנהלת לה השיחה באיזורים קצרים של גמדות וראשונים, כדרכם תמיד בעת שהיו משוחחים בלימוד. גאון אחד נוקב בשמה של סוגיא וכבר משיב לו הגאון השני פירא מכח דיוק תוספות במסכת פלונית.

זה היה נשמע כמו "קודים" שמתעופפים באוויר. שמות של מסכתות וציונים של דפים, שיטות ראשונים שהיו מוכרות כמעט רק להם, שברגע כמימרא נקלט אצל הגאון שכנגד לאיזו שיטת ראשונים הכוונה, איך היא קשורה לנושא הנידון, האם יש ממנה ראייה, דחייה, שאלה או תירוק.

והנוכחים כולם עומדים ומשתוממים. רואים בעיניהם, ובאוזניהם שומעים, אך לא הרבה מבינים. "סיפור" כבר יש להם לספר ממה שהם ראו, גם אם כלל לא הבינו את תוכנו.

השיחה מתארכת והסובבים קצת מאבדים את הטעם לעמוד שם, לשמוע ולא להבין. מאד היו רוצים לראות גם כיצד נפרדים השניים זה מזה, ולכן הם מנסים לזהות איזה צליל של סיום, אבל מה לעשות, הם לא מבינים... אין להם מושג אם זו התחלה או סוף, כי הש"ס כולו נבלל שם, אבל לפי איזה סדר מיוחד שלא דווקא מוכר להם. כך, שאט אט הם נשמטו להם והלכו אחד אחד, כלעומת שבאו. נשארו שם לבסוף רק רבי דוב ולהבחל"ח רבי אברהם, כשאלהים נלווה החברותא.

שקועים לחלוטין בשיחה, החלו ביציאה מבית המדרש, לרחוב יהודה הלוי. ועכשיו התגלגלו הדברים לנושא חדש, בענין "גלגול שבועה", כשרבי אברהם מעלה נידון סובב הולך על דבריו של רבי דוב בספרו "זכר טוב". הם פסעו מתונות ועצרו לפרקים, מאמצים את מחשבתם ושוכים מעולם ומלואו. הם המשיכו והתקדמו כשהשיחה גם היא ממשיכה ומתלהטת. שוב הולכים מעט ושוב עוצרים. דרכם ממשיכה במורד רחוב יהודה הלוי, כשהפניה הסמוכה ימינה, לרחוב אבטליון, שם ביתו של רבי אברהם, נעדרת ממסלול הליכתם, כמו נשכחה מן הלב... הלאה והלאה הם יורדים ברגליהם וצוללים בתלמודם לעומקה של סוגיא בחריפות ובסברא.

הדרך מתפתלת, אך הקושיא שבפניהם עומדת וגם ניצבת, ישרה וחזקה כפלדה. הם ממשיכים בדרכם הלאה, קדימה, אך מחשבתם נתונה לאחור. כי אם נסתר המהלך שנאמר עד תנה, מעיקרו, הרי שנדרש תירוק חדש... דיבורים ושתיקות, פסיעות מדודות ועצירות, כך משך שעה ארוכה ששני הגאונים כלל לא חשו בה שחלפה, לולי היה לה עד מוכיח - השעון.

הפרטים נבדקו שוב. והסברות נהפכו אחת לאחת. הכיוונים לפתרון נראים עתה מסוכמים וברורים. אפשר לומר שמוצתה כאן שאלה, מורכבת מכמה וכמה סוגיות. נלמד כאן פרק שנבנה ונסתר מאין-ספור ראיות ודחיות, שאלות ותשובות הוה-אמינא ומסקנות. ורבי דוב מאשר כי הערתו של רבי אברהם אודות מה שכתב ב"זכר טוב", נכונה, אמיתית ובמקומה עומדת - ממש "את והב בסופה".

עכשיו, מתוך שמחת-יום-טוב אמיתית, כשענינו מלאות אור, זוקף רבי דוב את מבטו ולהפתעתו הוא מגלה - שרגליו עומדות כבר בפינת הרחוב של ישיבת סלבודקה... סמוך ונראה לביתו שלו, השוכן למרגלות הישיבה.

ידידות נפלאה וקשר של תורה שאין לתאר היה בין רבינו יבדלח"ט להגר"א זצ"ל, ונצרך חיבור גדול לכתוב על הקשר המיוחד שביניהם.

וכידוע הגר"א זצ"ל היה משוחח רבות עם רבינו, ואף חיבר חיבור מיוחד שקראו בשם "עטרה לראש" ובו י"ד חלקים כרוכים ומסועפים שבהם שהעלה על הכתב את הדברים ששוחח עם ריעו הגדול רבינו שליט"א. ונביא כאן מעט מזעיר מאשר בידינו - יש"כ למחבר הספרים הנפלאים "אגן הסהר" שפתח בפנינו את אוצרותיו. [והתבטא רבינו על ספר זה שגם אחרי למעלה מיוכל שנים של הכרות קרובה עם הגר"א זצ"ל נתחדשו לו דברים שלא ידע אודותיו].

תורה לשמה

שמעתי מחכם אחד שנכנס לרבינו שליט"א, ודיברו אודות הגאון ר' אברהם זצ"ל. אמר לו רבינו: האם יודע אתה מדוע זכה רבי אברהם זצ"ל ששמועותיו והנהגותיו מתבדרים בכל בתי מדרשות התורה, וכל חוג ועדה בכל אתר ואתר דנים ומפללים בדבריו ומתענגים בנעימותם ועריבותם, אשר כידוע זה דבר נדיר ביותר? הסיבה לכך היא: כיון שלמד תורה לשמה. עד כאן היו דברי רבינו שליט"א. (אגן הסהר)

זהירות בכבוד התורה - נכתב ע"י הגר"ר משה גרוסמן שליט"א

הימים לא היו ימים של שיגרה. זה עתה נסתיימו ימי השלושים לפטירת הבן הבחור היקר והחביב רפאל יונה זכרנו לברכה. והאב, הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל מצא ניחומים בלימוד התורה הקדושה כשהוא שם את עינו העמוק בשקיעות ובשקידה

מופלאה בת ימים ולילות לארכן ולרוחבן של סוגיות הש"ס, כדרכו תמיד, מבלי לשנות מאום מכל מה שהיה רגיל עד אותה התקופה הקשה. אחת החברות ששאב מתורת רבו מלא חפניים בכמות ובאיכות היה הרה"ג רבי אברהם ישעי' ניימאן שליט"א שבשנות בחרותו בישיבת טשעבין זכה ללמוד עם רבי אברהם במשך כמה שנים (תשמ"ז תשמ"ט), כשאותה התקופה הנזכרת בתוכם גם בימי בין הזמנים לא הפסיקו מללמוד בחברותא ואדרבה הם אף הוסיפו על לימודם ביתר שאת וביתר עוז. סדר הלימוד בימי בין הזמנים החל בשעה שמונה בבוקר והסתיים בשעה שלוש בצהריים! כשבאמצע הם מפסיקים לתפילת מנחה בלבד.

יום אחד מימי חול - המועד - פסח, באמצעו של הבוקר ותוך כדי לימודם המשותף בפרק "אלו הן הלוקין" שבמסכת מכות, הטלפון מצלצל בביתו של רבי אברהם. לא עבר רגע, עד שניגשו והודיעו לרבי אברהם כי מעברו השני של הקו נמצא הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א, ראש ישיבת סלבודקה. "תאמרו בבקשה", השיב רבי אברהם, "שאינני פנוי כרגע". ואכן כך השיבו, שהרב לא פנוי כרגע.

לחברותא, שהתפלא לא מעט על ההתנהגות התמוהה של אי-קבלת שיחת-הטלפון מאת ידידו ורעו הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, פנה רבי אברהם והסביר מיד: "מה נראה לך רוצה ממני רבי דוב? - ודאי רצונו לתאם מועד נוח, בו הוא יבוא לבקרני בביתי!

אמור לי אתה", המשיך רבי אברהם לשתף את החברותא, "וכי נראה לך כי זה הוא כבוד-התורה שרבי דוב יטריח את עצמו לבוא אלי? ובדיק בשל כך לא ניגשתי אל הטלפון".

הלימוד נמשך, עד שהגיעה שעת מנחה גדולה. אז, פנו הרב והתלמיד לבית המדרש "צאנז" להתפלל מנחה.

רבי אברהם ניגש להתפלל במקומו הקבוע סמוך לעמוד התפילה של שליח-הציבור, שוכח מעולם ומלואו, טובל כל כולו בריכוז מוחלט ומופלא בתפילת מנחה שתיתקן יצחק אבינו ע"ה. אך החברותא הבחין מיד ב"אורח" שפיאר בנוכחותו את שעת התפילה ב"צאנז". היה זה הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, שהתמקם לו בירכתי בית המדרש, במערב.

רבי אברהם כבר פסע לאחוריו "עושה שלום", ובזווית-עיניו כבר הספיק לקלוט את רבי דוב שהגיע עד אליו לצאנז. הוא נשאר לעמוד במקומו מאזין ברוב קשב לכל מילה היוצאת מפיו של שליח-הציבור, כהרגלו, עד לסיום התפילה.

היה דרכו ללכת אל הגאון רבי דב לנדו שליט"א בימי ראשון, והיו מתלויים עמו מן התלמידים, ובדרך דיבר הרב על השאלה שישאל את הגר"ל. והיה כדרכו מעלה צדדים וחילוקים, אבל כשבא אל הגר"ל היה שואל רק את השאלה האם כך או כך. והרב כשהיה יוצא היה שש ושמש בתשובת הגר"ל, והיה אומר לנו ראינו את האמר כך וכך. וגם כשלא הכריע את הדברים, היה הרב אומר שהיה נראה שנוטה לצד זה. והיה אומר זאת בשמחה, כילד שקיבל מתנה. ופעם אמר לנו שהגר"ל כל כך העמיק, שאם הוא לא היה מוכן קודם בדברים אלו הוא לא היה מצליח להבין.

סיפר לי הגר"צ גולדשטיין שליט"א שהיה נוכח אצל הגר"ד לנדו והנה נכנס הרב, ואמר שיש לו קושיה וגם דרך ליישב ואמר דבריו. ואמר לו הגר"ד בא נבדוק והזכיר גמרא פלונית, והרב השיב שמשם אין קשה, ועוד גמרא ואמר הרב שגם משם יש ליישב כך וכך, וכך הלאה עד שהזכיר הגר"ד גמרא אחת אז אמר הרב שמכאן פירא לדבריו וחוזר בו.

וכשיצא הלך עמו (הגר"צ), ואמר לו הרב, תראה כמה גדול המארח שלך. הרי כבר בתחילה הוא ידע שאני צודק, רק שלא רצה לבייש אותי לכן אמר בא נבדוק עד שבסוף הביא את הראיה. כך היה תמיד דרכו לרומם את החכמים והוא כלום! (ע"כ מדברי הגר"ש אלטמן שליט"א)

מספר הגאון רבי נחום שניאורסון שליט"א (נשיא ישיבת טשעביץ) היה מן המיוחדות שבאומנותיו כשמחד ראשו היה עליו נדיר שמחשבותיו מתהלכות במהירות שיא ועד היום זכורני כשהיה מדבר עם ידידו מרן הגאון רבי דב לנדאו שליט"א היתה שיחתם מתנהלת בקודים ממש שלפי שיטה זו יהיה כך ולפי דעה זו יקשה כך וכך ואיש לא יכול היה להבין זאת מאידך בשיעוריו ובלימודיו עם בני הישיבה יכול היה לירד לאומנותם ורמתם של כל הבחורים.

אמנם מספר תלמידיו הגאון רבי ישראל ברגר שליט"א (אב"ד בבית דינו של מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל) שהיה נכח לפני כשלושים שנה כאשר רבנו נשתתף באיזו שמחה ועל ידו בשלחן המזרח ישב אדם נכבד שעסק בצרכי ציבור באמונה והנה נכנס לשמחה הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א ואחריו נכנס מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א ונתישבו לצידם בשלחן המזרח והתחילו לשוחח בדברי תורה, ושמתי אל לבי שרבינו מטה אזניו ומאזין בקשב רב לדבריהם אבל שלא כדרכו שתק כל משך זמן שיחתם ולא התערב כלל והיה הדבר לפלא בעיני, אבל שוב התבוננתי שרבינו חשש שמא תגרם חלישות הדעת לאדם היושב לצידו בזה שאין באפשרותו להיות שותף עמם במשא ומתן של הדברים העמוקים שהם עוסקים בו ובזה שרבינו שותק גם כן אין הוא מרגיש זר בחברתם, בינה זאת.

*

[אגב, רגיל רבינו שליט"א לספר אודות אביו של הגר"א - ר' אליהו משה גנחובסקי שהיה תלמיד ישיבת לומזא בחוץ לארץ כאשר התגורר בבני ברק סמוך לישיבת סלבודקא היה מתפלל ביישיבה ובשעה שהיה עונה 'אמן יהא שמיה רבה מברך' קולו היה גבוה מעל כולם]

זהירות בכבוד גאוני התורה

באחד המקומות בכתביו מביא הגר"א חלופת דברים בנושא מסויים שהיתה לו עם הגאון רבי משה עקיבא טיקוצינסקי זצ"ל ויבלחט"א מרן הגר"ד לנדו שליט"א. והמעניין הוא שנושא זה נכתב על ידו בב' פעמים שונות בשני מקומות וכהרגלו היה כותב שוב ושוב את חידושי אדם נתוספו לו פרטים מסויימים שהעשירו את אותם חידושים אלא שדייק אחד בדבריו הביא אותנו לפליאה שבסוף במקום האחד הוא רושם את שמו של הגר"מ טיקוצינסקי ואילו את דברי מרן הגר"ד לנדו שחולק עליו הביא בשם העיריני אחד מגאוני הדור ולא הזכיר את שמו כלל. ואילו בפעם השניה שהזכיר וכתב על אותו ענין נהג בהיפוך שאת שמו של הגר"ד לנדו הוא כתב מפורשות ואילו את דברי הגר"מ טיקוצינסקי הסתיר וכתב זאת תחת הביטוי חכם גדול, בעיון ראשוני היה הדבר לפלא מדוע באותו נידון פעם הוא מזכיר שם אחד ומסתיר שם רעהו ובפעם השניה נהג בדיוק להיפך.

אלא שעיון דקדקני בתוככי הדברים כפי הנראים כאן הוכיחו בעליל סיבת הדבר ולימד עד כמה החשיב עניני בין אדם לחבירו אף בתוככי כתיבתו בלימוד שבמקום

עד לאותו רגע הוא לא חש בכלום, הוא לא שם לב לדרך. הוא היה נתון בלב ליבו של העיון - ורבי אברהם הוביל אותו, לאט ובטוח, עד לביתו שלו...

בחיך המיוחד השמור לו לרבי דוב, ובלבביות המופנית כלפי ידיד - נפש, פנה לרבי אברהם ואמר: "גם בזה ניצחת אותי רבי אברהם...!!"

"מה למדת מכאן? - שאל רבי אברהם את תלמידו הרה"ג רבי אברהם ישעי', לאחר שנפרדו מעל פניו של רבי דוב שליט"א.

"למדתי", השיב התלמיד, "שקיעות בלימוד, כמו זו של הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, עד היכן מגעת - עד שאין הוא מרגיש ויודע להיכן מוליכות אותו רגליו. למדתי, שניתן ללכת לאיזה מקום מתוך כוונה לפגוש ידיד וללוותו לביתו, כשלבסוף הנך מושב על עקבותיך לביתך שלך..."

"יפה למדת!" אישר לו הרב.

"אך דבר נוסף למדתי", סח לנו התלמיד במרחק של שנים, "ודווקא מהנהגתו של מורי רבי, רבי אברהם זצ"ל; שלאחר שהכריע בדעתו כי אין זה מן הראוי שרבי דוב יטרח ויגיע אליו לבקרו בביתו, כמה השתדלות עשה, בשיתוף כל כישוריו הגאונים, למען מה שהיה נראה בעיניו ככבוד התורה". [ע"כ מכתובת הגר"מ משה גרוסמן שליט"א]

*

וכן מספר תלמידו הגר"ד רבי שמואל אהרן פיש שליט"א: ומנהגו זה של רבינו זצ"ל לברוח מן הכבוד בכל כוחותיו כבר נהג כן מימי צעירותו. כפי שסח לי הגאון רבי יהושע אהרן גריינמן שליט"א שזכור לפני למעלה מארבעים שנה שיבדל לחיים ארוכים הגר"ד לנדו ראש ישיבת סלבודקה נגיש ממקום מושבו במזרח לשאול שאלה את רבינו, וקפץ רבינו זצ"ל כנשור נחש ורץ למזרח וחיכה שהגר"ד יחזור לשם, ועמד כעבדא קמי' מר' שישאלנו.

כמו כן בימי חוליו של רבינו זצ"ל כאשר הגר"ד לנדו שליט"א רצה לבקרו כמה פעמים, והיה מתקשר מטעמי נימוס קודם לכן שרוצה לבוא, מיד היה רבינו דואג שהמצוה תסתיים בטלפון שלא יטרח לבוא אליו. ופעם אחת תכננו התלמידים פגישה שיבוא בלא ידיעת רבינו, והנה באותו יום מסיבה מקרית [שקשה לפרטה] הוכרח רבינו שלא להתפלל במנינו הקבוע אלא לילך לביהכ"נ אחר, והנה רבינו מבקש שיקחוהו לבית הכנסת הגדול וניסו לשכנעו שעדיף שילך לבית הכנסת אחר הסמוך יותר לביתו ששם יש הרבה יותר סיכוי שימצא מנין אך ללא הועיל ונסעו להיכן שרבינו ביקש. ובהגיעם בדיוק נדמן שם מנין שרצו להתפלל, ובגמר התפילה נכנס הגר"ד לנדו מאיזו סיבה לאותו ביהכ"נ, ופגשו זה בזה בשמחה ודברו יחדיו. וראו תלמידיו שרצון יראיו יעשה וכיון שלא רצה רבינו להטריח לא הועילו כל תחבולותיהם.

*

מכתבי תלמידו הגר"ש אלטמן שליט"א: בעת דברי ההספד שהספדתי את הגר"א זצ"ל, ישב בין השומעים הגאון רבי דב לנדו שליט"א נגשתי לבקש ממנו מחילה שאני עומד ומדבר בפניו, ואמר לי דברתי טוב מה שצריך לדבר, אבל דבר אחד לא עשית טוב שכתוב שבדברי ההספד מוסיפים קצת בשבח, ואתה לא הוספת כלום.

עוד מספר: הרב היה ענק בתורה וזה חלק נסתר שבו כי כולם ידעו שהרב ת"ח מופלג, אבל לא הבינו עד כמה כיון שהרב היה תמיד מדבר עם כל אחד לפי דרגתו.

אך כשראו את הרב מדבר עם חכמי הדור, הבינו את דרגתו. כשהיה מדבר עם הגאון רבי דוב לנדו שליט"א היו מזכירים גמרא זו או אחרת בלא לבאר כוונתם, והבינו אחד את השני מה רוצים להקשות ולשאול.

סיפר לי הגר"י מרמורש שליט"א שלמד בחברותא עם הגר"ד לנדו, ואמר לו שעוד מעט יבא לכאן הרב גנחובסקי, ותדע שהוא ת"ח אמיתי והרבה ראשי ישיבות גם מפורסמים אינם מגיעים לדרגתו. וברור לו שאם יושיבו את הרב בחדר סגור בלא ספרים, ויחד עמו חכמים מפורסמים (ונקב בשמם) ויצטרכו לענות על איזו שאלה, ברור לו שהרב יענה תשובה טובה יותר.

לא היה לרב שום רצון להראות את ידיעותיו. (או אולי היה לו רצון ופעל נגדו).

לא רק בכללות אלא גם בפרטות מה הוא לומד ומה הוא מסיים. ב. לרומם את ערך התורה בעיניה שתרגיש בחוש מה צריך להיות הדבר שצריך להיות השמחה של האדם הגדולה עלי אדמות. (אגן הסהר)

שני מכתבים מרבינו שליט"א להגר"א זצ"ל. בהיותו עם בנו המנוח הילד רפאל יונה ז"ל בבית הרפואה בבוסטון שבארצות הברית (נעתק מכתב"ק).

מוצש"ק פ' שופטים תשל"ט

לידידי ועמיתי הגאון האמתי ר' אברהם שליט"א

שוכט"ס ורב ישע' לך ולכל אשר לך.

הומה ליבנו לכם כי לארץ מרחקים הוטל חבלכם, ולבן יקיר יאיר נרו מהרה מקודש ישלח מזורו, ועד ארגיעה המית לב הורים ירגיע, ושבבתם בשלום לאהלכם ואך שלות השקט מנת גורלכם.

זה עתה היה אצלי בכורכם יקירכם יוסף נר"ו וסיפר אודות השיחה הטלפונית בעש"ק עם הסבתא תחי. והננו מקוים ומצלאין יחד עם כל ידידיכם ומוקיריכם לרפואה שלמה במהרה, ושבבתם בשלום לביתכם, ורוב נחת מכא"ל כל הימים.

אני מקוה ר' אברהם כי למרות כל הטרדות והחרדות וטלטולא דגברא, הרי מאז אך תורת ד' שעשועיך בכל עת ובכל המסיבות, וגם שם בקצוי ארץ ימצאו לך לבבות מקשיבים, שומעי לקח ונבונים השכל למען יוכלו לדלות מבארך מים עמוקים ולהשפיע עליהם משפעת חוכמתא עמיקתא מברכת אברהם.

ואשר לו נתכנו עלילות יסבב הסיבות ויכוון הנתיבות ומהרה משמים ישלח עזרו, לרפא ולהחלים לרפאל יונה מגזע הקודש, ולהחזירו שלם ובריא עם הוריו בעגלא לארץ הקודש, כעתירת כל אוהב ורע, ובתוכם ידידכם ורעכם המיחל ומקוה ומצפה בכליון לב.

בברכת כוח"ט בסשצ"ג דוש"ת הרמה.

דוב

אבקשך, ר' אברהם, אם לא יקשה, אם יזדמן לך לפגוש את ידידי היקר מאז הרה"ג ר' אברהם ישעיה טורצין שליט"א, לפרוס בשמי בשלומי ולאחל לו רפואה שלמה במהרה ולשוב אל כל אשר לו בריא ושלם, וכן לחוותנו הדגול הגר"ד שמידל שליט"א פריס"ש, וברכת כוח"ט בסשצ"ג. - פריס"ש וברכת רפ"ש מרעית לרעיתך תחי. - בודאי תחפץ לידע ענין הדבר מצוה שעסקת בו עם יציאתך מפה, ואורך על כך בכל לב, ואודיעך כי נפגשתי עם המוצע נ"י, ומאד ערב לי. ואם מד' יצא הדבר אין לנו אלא לקוות לטוב במהרה.

עכ"ל המכתב הראשון.

*

בס"ד ו שבט תשמ"ח

לידידי ועמיתי איש בריתי ורעי הגאון האמתי מוהר"א שליט"א

שוכט"ס

מאד צר הי לי בשמעי דבריך אודות חולי שהתחדש מבלי דעת טיבו, ולא ידעתי אז איך אשית עצות בנפשי ומה אומר לך להקל מעליך מוראות חרדתך. ואח"כ, אחר נסעכם, רבות התעניינתי אצל הבן הגדול נ"י מידי פעם, ואשמעה ממנו השתלשלות המצב ותהלוכותיו, יתן ד' וישלח עזרו מקודש וירפא במהרה ברפ"ש את הבן יקיר רפאל יונה נ"י בתושח"י, וישוב לביתו בריא ושלם ואך נחת יריו הוריו ממנו ומכא"ל [ומכל אשר להם], ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות, וימלא המקום כל משאלות לבנו לטובה, וכל חסרון ימולא, וכל דאגה תוסר, וכל חשש יבוטל, וכל חרדה ומורא יעברו, ולבבות אמולים אלומות - שמחות ישאו, וכל עצבת בל עוד ידעו, ואותותיה עלימו לא יוכרו ולא יראו.

השני שם דקדק הגר"א זצ"ל מגי' האבודרהם כפירושו של הגר"ד לנדו לכן הקפיד להביא את דבריו בשמו אבל לא רצה להזכיר את שמו של הגרמ"ט שמו ייראו דבריו כאילו כנגד אותם דברי ראשונים ולכן הסתיר את שמו. ואילו בכתיבה הראשונה שהביא בדבריו שהראו לו שבספר אהבת חסד מפרש כהגרמ"ט אחד מגאונים הדור שלא לפגוע חלילה בכך שהפירושו אינו כמוותו בכך מאותו ספר שהביא בדבריו.

בשפוגעים בטעות יש לפייס בחכמה

עוד מספר תלמידיו הגר"ר שמואל אהרן פיש שליט"א: רבינו הגר"א זצ"ל היה רגיל לומר שגם כאשר בטעות פוגעים באדם מסוים, אפשר אחר כך לפייסו ויש לעשות כן בחכמה.

וסיפר לי בנו הגר"ר שלמה יוסף שליט"א שהלך פעם עם אביו לאיזו שמחה, ובפתח האולם ניגש אברך לאביו ושאל אותו איזו שאלה בדברי תורה, ותיכף השיב לו רבינו שזה גמ' מפורשת במקום פלוני, ונפרדו, אח"כ אמר בנו של רבינו לאביו שהאברך ששאל הוא מוסר שיעורים בישיבה פלונית ואותם בחורים שעמדו שם על ידו בעת ששאל את השאלה הם תלמידיו, ונתעורר רבינו שיש חשש פגיעה בזה שהראה בתשובתו שנעלם מהר"מ שלהם גמ' מפורשת.

שוב נודע לבנו ע"י אחד מבחורי הישיבה שהסיח לו לפי תומו ואמר לו היודע אתה, אביך היה בישיבתנו וניגש לר"מ פלוני לשאול אותו שאלה בדברי תורה בפני התלמידים. הגר"ר שלמה יוסף שידע שזה היה אותו הר"מ שרבינו השיב לו ששאלתו היא

גמ' מפורשת, הבין שרבינו עשה זאת כתשובת המשקל כדי לפייסו ולכבדו בפני תלמידיו. וסמוך ונראה סיפר את הדברים למרן הגר"ד לנדו שליט"א והגיב: "הרי זה כל כך מתאים לאביך סיפור כזה".

להתיעץ עם רבי אברהם

עוד מספר הגאון הנ"ל: סיפר לי הגר"ר יהודה דויטש שליט"א שכאשר היה שותף בהוצאה לאור של כתבי הגרע"א על חולין שנדפסו בוארשה ע"י הרב זילברברג ורצו להדפיסם מחדש כיון שלא נשארו מזה עותקים, היו כמה מגדולי הדור שחששו שיש שם זיופים בכמה מקומות. אמר לו הגר"ד לנדו שליט"א שיפנה לרבינו להתיעץ עמו בענין זה. וכאשר שמע רבינו זאת שאל באיזה קטעים יש פקפוקים וכאשר הוראתי לו, מיד אמר קטע זה נמצא גם בתשו' פלונית, וקטע זה נמצא בגליון י"ד במקום זה, ולשון זה (שכתב שם הגרע"א על סברא ש"מומתקת היא", וחששו שאין זה לשון של הגרע"א) נמצא בעוד מקומות כאן וכאן, וכך היה מונה והולך. ונשתוממתי עד מאד מגודל בקיאותו בתורת הגרע"א. (והוסיף שאמרתי לרבינו שכאשר הראו זאת להגאון המרჩשת הוא אמר אין כאן חיבור חדש של הגרע"א אלא הרכבה חדשה של חידושי הקיימים, ואמר לי רבינו שאין זה מוכרח שכן הוא).

אבא סיים היום תשובת רבי עקיבא איגר

שח בנו של רבינו, הגאון ר' שלמה יוסף שליט"א זכורני בהיותי ילד קטן, יום אחד חזרתי הביתה וראיתי את אבא שקרנו פניו בשמחה מיוחדת [אבא תמיד היה שמח, אבל באותו יום היה משהו מיוחד], שאלתי את אמי ע"ה מדוע אבא כל כך שמח היום, השיבה לי אמי ע"ה "אבא היום סיים את תשובות רבי עקיבא איגר" [קמא ותינא והחדשות], וזה הסיבה שאבא כל כך שמח, ואימי הוסיפה שזה לא הפעם הראשונה שהוא מסיים תשובות אלו אבל השמחה היא כל פעם מחדש.

סיפרתי הדברים להגאון הגדול רבי דב לנדו שיבדל לחיים ארוכים, אמר שמלבד הגדלות של הסיים תשובות רע"א, יש כאן גדלות נוספת לראות איך הוא משתף את אשתו בכל פרטי לימוד תורתו. ויש בזה ב' בחינות א. כדי לשתף אותה בשמחותיו

מה אומר לך ידידי ורעי, לבי לבי עמך, ולואי ויכולתי להטות כתף ולהחליץ חושים להסיר כל מדאבה מני נפשך הגדולה, אך לאלוקים הישועה, ולחסדו הגדול נקוה במהרה, אכ"ר.

דושה"ר בידדות אמת דוב

לא להוציא המכתב בלא ד"ת משמחי לב ונפש מני"ר, אכתוב הערה קטנה: רמב"ן פיה"ת שמות ל"ד כ', והנה הבאים לחוג יתענגו לאכל הבכורות בכל המטעמים עם הכהנים, ולכן וכו'. ולכי אי בבכור תם אסור בשור לזרים, ואי בבע"מ אין מעלין אותו לירושלים. ויל"ק. עכ"ל מכתבי רבינו שליט"א.

הספרו של רבינו שליט"א על הגר"א זצ"ל בזמן חליו - יקרה היא מפנינים

הכתוב (משלי ג, טו) אומר יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה. ומסביר הגאון ר' דוד טעביל זצ"ל בעל נחלת דוד בהספד שנשא על אחד מהרבנים הגדולים בדורו כך:

להיות כי יש כלי יקר מאד העשוי ממתכת יקרה זהב ורב פנינים, אולם אין תשמישו נצרך כל כך לכדי צורך חיותו של אדם. כי גם בזולתו חיו יחיה, ועפ"י רוב כלים כאלו ימעיטו בתשמישו שלא יתקלקלו. ואינם עשויים רק לכבוד ולתפארת.

אמנם יש חפץ וכלי תשמיש אשר איננו יקר כל כך. אבל הוא נצרך מאד לכדי חיותו. ולזה בא הכתוב כי בתורה הנה נמצאו שתי אלה. כי יקרה היא מפנינים, אשר אין דבר יקר מזה. ועוד נוסף, כי כל חפצין לא ישוו בה. הרצון, כי אין לך חפץ הנצרך לכדי חיותו של

אדם כמותו. [כי חפץ יקרא הדבר אשר יחפץ בו האדם לרוב צרכו לזה]. ככתוב כי היא חייך ואורך ימים ע"כ. ואח"כ הוא מאריך לתאר את ב' הסגולות המיוחדות בגדול ההוא. גדלו בתורה. והצורך הרב שהיה לכולם במעשיו הנעלים.

קשה מאד להספיד ידיד יקר ורע קשור ודבוק זה שנים על גבי שנים. הגאון האמיתי והצדיק האמיתי מורנו ר' אברהם גנחובסקי זכרנו לברכה לחיי העולם הבא. ידיד יקר עוד משחר נעוריו. כשנפגשתי עמו אז לראשונה הנני נזכר איך נפעמתי בכל מורשי הלב. נער צעיר אשר עוד טל ילדות על פניו. ומדבר בדברי תורה בכשרון כה מפליא לבבות ומכל הבחינות. והכל בלמדנות אמיתית ומשכנתת אשר גם בלמדנים מובהקים היתה לשם ולתפארת. והכל היה בענות חן ברוב טעם ונועם לוקח לב.

ומאז, על אף הפרש הגילים שהיה אז קשרנו ברית רעים לאורך כל השנים. וכל דיבור בדברי תורה עמו היה תמיד משהו מיוחד. מעורר. מאלף. מבונן. ומרחיב אפיקי מחשבה. ורבות רבות למדתי ממנו ומחכמת תורתו מפליאות לבבות.

וכך גדל וצמח לאילנא רבא גאון אמיתי במובן האמיתי והמקורי של המילה. אשר גם בדורות קודמים דורות ששלטה בהם האמת. היה לשם ולתפארת בפי כל.

ומה ארחיב דבר והרי הכל הכירוהו וידעוהו. מי לא נפעם כשדיבר עמו בדברי תורה. או שמע שיעוריו ודרשותיו המקסימות. או שמועותיו דאיתבדרו בי מדרשא.

חזק חזק ונתחזק

ברמ"א כתב על שם הפסוק לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך רק חזק ואמץ שנהגו לומר לעולה לתורה חזק וכן מנהג הספרדים לומר לעולה חזק וברוך ואצל האשכנזים נוהגים לומר בסוף כל ספר חזק חזק ונתחזק ופירוש הברכה חזק חזק שזה ברכה לעולה שיהיה חזק ונתחזק היינו שכולנו נתחזק וראוי שהעולה לתורה לא יאמר חזק חזק ונתחזק מב' טעמים הא' שאין טעם שיברך את עצמו והב' שעושה הפסק בין הקריאה לברכה לאחריה וכן שנועתי שנוהג הגדול"ל.

העמיד דורות דורות של תלמידים מובהקים שצמחו לגדולי תורה. אך אפשר לומר דכולי עלמא כל ששמעו דברי תורתו ממנו או משמו. תלמידיו הם. כי החכים לבבות ע"ג לבבות באמרי התורה הנפלאים האמיתיים ומרחיבי הדעת מכל הבחינות.

וכגדולתו המפליאה בתורה כן גדול היה להפליא בצדקתו. דקדוק מעשיו שיהיו ע"פ דקדוקי הדין ומחושבים לכל פרטיהם בין בין אדם למקום בין בין אדם לחבירו היו מופלאים, והשקיע גם בהם את כוח למדנותו וכשרונותיו. שלא היו אצלו דברים נפרדים התורה ולימודה וקיום מצוותיה לאשורם. ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך היה אצלו הכל חטיבה אחת בלי שום הפרש.

וכמה גדולים מופלאים היו מעשי החסד וההטבה והצדקה שעשה. בין אותם הידועים ובין שאינם ידועים, ורבים המעשים המפליאים שעשאו בכל לב ובמסירות לב.

וכמה נתגלתה גדלותו בימי חליו. אשר בכל ענין ובכל הזדמנות גם במצבים קשים דיבר בדברי תורה כבימים הטובים. בהפלות חכמה וכשרון. ואף מסר שיעורים בשארית כוחותיו. והיה לפלא ולמופת. וכן במעשי חסד והטבה שפעל והמריץ אחרים לעשות כאילו היה אדם בריא בלי שום עיכוב ומעצור.

מאור גדול האיר בשמי עולמה של תורה ובעולם היהדות בכלל. ובעוה"ר לא זכינו וכבה המאור הגדול בעצם האירו פני הדור. אוי נא לנו כי חטאנו. וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף השם.

זכותו תגן על האלמנה הרבנית תחי' ועל הצאצאים הברוכים על תלמידיו ושומעי לקחו ועל כולנו.

ואבקש מחילה אולי לא נהגתי בו כבוד כראוי לגברא רבא וצדיקא. אף שידעני כמה לבו

היה טוב ומלא רחמים וחסד לכל אדם. ובלע המות לנצח

אודות ספרי הגר"א זצ"ל

הננו לצרף בזה מכתב שכתב רבינו שליט"א לרגל הוצאת חיבורו הגדול של הגר"א זצ"ל 'בית אבי' על ספר שב שמעתא.

וז"ל, בס"ד. ט' תמוז תשע"ז רכות שמחתי הבשורה המרגינה לב כל לומדי התורה ומבקשי חכמתה על צאת בקרוב הספר הנפלא בית אבי לידידי הבלתי נשכח הגאון האמיתי והצדיק האמיתי תפארת הדור ופלאו מוריני ומאוריני ומשוש ליבנו מוהר"ר אברהם גנחובסקי זכרנו לברכה לחיי העוה"ב.

והם חידושי ועיוני מאלפי בינה מעוררי לבבות ומשמחי לבבות על ספר שב שמעתא וכמדומה דאי"צ להאריך בשבח הדברים ומעלת ההוגם וכותבם אשר מלאה הארץ מתנובות חידושי תורתו המאירים והמחכימים ומרגיני לבבות הצמאים עוד ועוד לגילוי גנוזי נעמי החכמה והתבונה של דברי תורתו אשר לא הופצו עדיין על פני תבל ונודה מאוד לבנו הנעלה ידידי הרב הגאון ר' שלמה יוסף שליט"א על רוב השתדלותו ומרצו בהוצאת הכתבים לאור למען ישוטטו בהם הרים וירוו צמאונם ממי מבועם ותרבה הדעת ותבונת החכמה.

ונקוה להשם כי יזכה להוציא לאור בקרוב עוד ועוד מכתבי תורתו המאירים של מר אביו ז"ל אשר עדיין לא נדפסו לשמחת לב רבנן ותלמידיהון בכל מותבניהון בברכה נאמנה. דוב לנדו

הדעה

א"ה בשבועות הקרובים נכתוב על קשרי מורן רה"י שליט"א. פרשת נח - הגאון רבי חיים פרימין זצ"ל. וראש ישיבת סלובודקה הגאון רבי מרדכי כהן זצ"ל. פרשת לך לך - ידידו מורן הגר"מ אזרחי זצ"ל. פרשת וירא - מורן החזון איש זיע"א. פרשת חיי שרה - מורן הגר"ד יפה זצ"ל. הגר"צ שולמן זצ"ל. הגר"א איברהם זצ"ל. פרשת תולדות - מורן הגר"א קוטלר זצ"ל. מורן הגר"נ קרליץ זצ"ל. נשמח לקבל חומרים.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א סוכות תשפ"ה (50)

ולמקנהו עשה סוכות

למקנהו עשה סוכות, ומדוע קרא יעקב אבינו את שם המקום על שם בניית הסוכה למקנהו?! והביאור בזה שיעקב אבינו אכן דאג למקנהו ובנה להם סוכות, אך לעצמו בנה בית מדרש ולא בית, כמו שמפורש בדברי התרגום בן עזיאל: 'ואתעכב תמן תריסר ירחי שתא ובנה לי' בי מדרשא ולגילוי עבד מטלן, בגין כן קרא שמא דאתרא סוכות', ואכן בעולם הזה שהוא עולם עראי והאדם בו אינו אלא אורח, לא הי' צריך יעקב אבינו בית אלא 'בית מדרש' שהוא בעצם הי' הבית בעבורו, וזהו שנא' 'על כן קרא שם המקום סוכות' – לרמוז ולהשמייע שיעקב אבינו לא בנה לעצמו בית אלא 'בית מדרש'.

זהו אם כן, יסודו של חג הסוכות, שנצטוונו בו לצאת מדירת קבע לדירת עראי, כדי להשריש בנפשנו שהעולם הזה אינו אלא עראי, ומקומו של אדם הוא בבית המדרש דווקא בכדי שיוכל לקיים את חוקות התורה ואת מצוותי' כדי לזכות לדירת קבע בעולם הבא, ועל כן זכו ישראל לחג הסוכות כנגד יעקב אבינו שנא' ולמקנהו עשה סוכות'. (סוכת היוצרים)

כ' הטור בהל' ר"ח (סי' תיז): ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב 'לושי ועשי עוגות' – פסח הי', שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה הי' בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב 'ולמקנהו עשה סוכות' ע"כ.

ותמה ע"ז רבינו שליט"א: בשלמא מה שחג הפסח כנגד אברהם אבינו, הי' זה בזכות מידת חסדו של אברהם שנתאמן כ"כ להכנסת אורחים בהיותו חולה ביום השלישי למילתו, ובשכר זאת זכו ישראל לפסח, וכן חג השבועות כנגד יצחק אבינו, שהרי בזכות אילו של יצחק המרמז על מסירות נפשו בעקידה – זכו ישראל לקבל את התורה, אך מה המעלה הגדולה שיעקב אבינו עשה סוכות למקנהו, ובזכות זה זכו ישראל לחג הסוכות!?

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה עפ"י יישוב תמיהה אחרת על פסוק זה: הנה נאמר (בראשית לג, יז): ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, על כן קרא שם המקום סוכות, ולכאורה קשה, שהרי לעצמו הוא בנה בית ורק

קבלה טובה - הושענא רבה

עוד מעט מתחיל זמן חורף. אנחנו חיים בתקופה שכל הזמן יש חדשות, אנשים פשוט 'מכורים' לדבר. סקרנות זה דבר טבעי. אבל אני חושב שראוי ונכון שכל אחד יקבל על עצמו, ושיעמוד על כך בכל תוקף עם עצמו, **שהחצי שעה הראשונה של הסדר יהיה קודש**, שיהיה בתענית דיבור מוחלטת, בלי דיבורים בשום אופן ובכל ענין. התועלת מכך תהיה עצומה, **אחרי שמתחילים את הסדר בצורה כזו כל הסדר יראה אחרת**, החצי שעה הראשונה היא קובעת הכיכוד יראה כל הסדר. בוודאי שגם באמצע הסדר אפשר להתפתות, אבל אם נתבונן הרי בתחילת הסדר הניסיון הוא גדול יותר. הרי מיד שנפגשים, מחפשים לדעת את החדשות וכו', אבל אם מתחילים את הסדר כמו שצריך והניסיון הוא **להפסיק** את הלימוד, יותר יהיה קל להתמודד. זו קבלה קטנה שכל אחד יכול לעמוד בה. אבל אם ניכנס עם קבלה כזו להושענא רבה, זה דבר גדול מאוד. זה יכול לשנות הכל.

(ועד לאברכים - ערב הושע"ר תשס"ה)

בצילא דמהימנותא

עראי, כדי להשריש בקרבו שהוא יושב תמיד על שולחנו של מקום בביתו של הקב"ה, וכפי שחל שם שמים על קרבן שמקריבים לפניו ית', כך גם חל ש"ש על הסוכה. כך הי' במדבר כשבני ישראל היו מוקפים בהיקף ענני הכבוד ובכך הרגישו שהם נמצאים על שולחנו של מקום. וכך יהי' גם לעתיד לבוא, כשהקב"ה יפרוש עלינו סוכתו כשנשב בצל עורו של לויתן. זה היה גם יסוד מצות הכנסת האורחים של אברהם אבינו, שלימד את האורחים שאין הם אוכלים משלו, אלא הם מסובים על שולחנו של מקום ולו הם צריכים להודות. לכן, כשכר על מצוה זו, זיכה הקב"ה את בניו במצות סוכה שכל מהותה היא השרשת האמונה בכך שהאדם יושב תמיד על שולחנו של מקום.

חז"ל (ב"ר מוח) מבארים את השכר שהגיע לזרעו של אברהם על הכנסת האורחים שלו: אתה אמרת 'והשענו תחת העץ', חיך שאני פורע לבניך: 'פרש ענן למסך' (תהלים קה) הרי במדבר, בארץ מנין - 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג) לעתיד לבוא מנין - שנא' 'וסוכה תהיה לצל יומם מחורב' (ישעי' ד'). כך כתיב 'והוא עומד עליהם' חיך שאני פורע לבניך - 'וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך' (שמות יג) ע"כ, ויש להבין מה המיוחד במצות סוכה, ומדוע מצות 'בסוכות תשבו שבעת ימים' מהווה שכר על הכנסת אורחים.

ונראה ביאור הדבר, דיסוד מצות סוכה היא להיות בצילא דמהימנותא, לצאת מדירת הקבע שבה האדם דר בכל ימות השנה ולעבור לדירת

סוכת דוד הנופלת

וכן בהושענות ליום ב' כינו לביהמ"ק סוכת שלם וכמאמר הכתוב (תהלים עז, ג') ויהי בשלם סוכו, וצריך לפרש מה שנתכנה ביהמ"ק בשם סוכת דוד, ובזוהר פנחס רט"ז ע"א בזכות אתרוג איתמר ביום ההוא אקים את

בברכת המזון 'הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת', ע"ש הנאמר (עמוס ט', יא) ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, והנה אעפ"י שפירשוהו על מלכות בית דוד, אמנם פשוטו נראה דקאי אבית המקדש

סוכת דוד הנופלת עי"ש, והוא מקור נפלא לתפילה זו.

אמנם נראה לפרשו עפ"י דברי הגמ' בשבת ל' ע"א, כשבנה שלמה את ביהמ"ק ביקש להכניס ארון לבית קה"ק דבקו שערים זב"ז, אמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה, פתח ואמר שאו שערים וגו' ולא נענה כו' כיון שאמר 'ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך'.

אהבת כלולותיך – סוכות ממש

אף שנבנה בהרבה כסף וזהב אבל עיקרו ה' רצוף אהבה, כמאמר חז"ל (במדב"ר יד) שלומדים את אופן הנחת הלוחות בארון, מהפס' (שה"ש ג', ט') 'אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון, עמודיו עשה כסף, רפידתו זהב, מרכבו ארגמן, תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים'. 'עמודיו עשה כסף' היו בארון ב' עמודים מכסף. 'רפידתו זהב' החלק הפנימי של הארון היה עשוי מזהב ('מבית ומחוץ תצפנו'), 'מרכבו ארגמן' זו הפרוכת, 'תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים' פנים הארון ה' מרוצף באהבה של כנסת ישראל. הסככה של הארון, הפנימיות של ביהמ"ק נבנתה ע"י אהבת ישראל להקב"ה.

לכן כל שנה בהגיענו לקיום מצות סוכה, בשעה שמתעוררת בלבנו אהבה הישנה של עמ"י לקב"ה, אנו מתפללים שיקים לנו הקב"ה את סוכת דוד הנופלת, הרחמן הוא ישלח לנו משיחו במהרה אמן.

להסביר ענין תפילה הנ"ל לחג הסוכות, עפ"י מה שנחלקו ר"א ור"ע בפ' הפס' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ר"ע ס"ל סוכות ממש ור"א ס"ל ענני כבוד, וכבר עמדו האחרונים בשיטת ר"ע דס"ל סוכות ממש דא"כ מה זכרון יש בדבר, ובשלמא לר"א דס"ל ענני כבוד ה' נס גדול שהקב"ה הקיפם בענני כבוד לבל יכם שרב ושמש, אבל לר"ע דישבו בסוכות שעשו לעצמם וזוה לא ה' שום נס כלל, יעוי' בט"ז או"ח סי' תרכ"ה. והנראה לענ"ד בזה שהוא לזכר אהבת ישראל להקב"ה כמאמר"כ (ירמיהו ב') 'זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', ששים רבוא אלף גברים ונשים לבד מטף הולכים בארץ לא זרועה בלי בית וקורת גג ורק ישבו בסוכות בדירות ארעי, להזכיר ד"ז ציוה עלינו הקב"ה לישב בסוכה בכל שנה כדי לעורר אהבה זו הראשונה של כלל ישראל להקב"ה בלבם של דורותינו, אהבה טהורה שע"ז זכו למתן תורה ולבנין המשכן, וכן ה' בבנין ביהמ"ק

איך מצליחים לשמר את העליה הרוחנית של הימים הנוראים?

צריך לדעת קודם כל שזה טבעו ודרכו של עולם, ושאף אחד לא ירמה את עצמו. ככל שעובר הזמן, גם הרגשות פוחתים והולכים.

כבר מצינו בגמ' תענית דט"ז א' א"ר זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי, רבי זירא אמר כשהיו נותנין את האפר מקלה על הס"ת גופו היה מזדעזע, אבל זה היה 'מריש' - בתחילה, דהיינו שלאחר מכן היה לו כבר את כח ההרגל, מתרגלים גם לדברים נוראים ומזעזעים. ואם אצל רבי זירא הקדוש שכל גופו היה קודש קדשים - הגמ' במס' ב"מ אומרת שרבי זירא ה' בודק את עצמו בתנור אם שולטת בו אש של גיהנום, ואפי' הוא הרגיש הבדל בנפשו מהפעם הראשונה, אם כן, אנחנו קטנים שבקטנים שפלים שבשפלים מה נענה אבתריה.

ומה נאמר ומה נדבר הלא שעה קלה אחרי 'נעילה' כבר מתפוגג אצלנו הרושם שהיינו בו מקודם. נכנסים למרוצת הזמן, להכנות ליו"ט וכו', ודאי שחובה על כל אחד לטרוח בהכנות ליו"ט, לעזור בבית וכל מה שנצרך, אבל אם רוצים לשמר את העלייה הרוחנית, צריך לכך עבודה מיוחדת. כבר אחז"ל 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', יש עלינו חובה לעורר את עצמנו, ואם האדם לא יעורר את עצמו מה יועילו המוסרים.

כל אחד צריך לעורר את עצמו, להתבונן, לחשוב טוב, איך לסדר לעצמו את סדר היום שלא ילך לריק. כל אחד מן הסתם מקבל על עצמו קבלות ביו"כ פ' כמו שכותב רבי ישראל זיע"א, שכל אחד יתבונן איך הוא מתחיל ליישם אותם. עלינו לזכור שיש הושענא רבא וצריכים פתקא טבא, ועצה טובה לכל אחד שיעבור שוב על ה'ונתנה תוקף', קצת להתעורר, לדעת מה עומד על הפרק.

ידוע ממרנא החתם סופר זצוק"ל שאמר בשנה שנסתלק: 'בראש השנה איז גיווען גוט, ביום כיפור איז אויכעט גיווען גוט, אבער הושענא רבא...!'

(שיחה לאברכים, תשרי תשע"ט)

'כי בסוכות הושבתי את בני'י'

מי מכפר עליהן, וברש"י שם מכפר כדי שירדו עליהם גשמים, והיינו שלאומות העולם יש זיקה עם חג הסוכות ומוספי החג מכפרין עליהם, וכ"ה בנבואת זכריה (יד, טז) והיה כל הנותר מכל הגוים וגו' ולחוג את חג הסוכות וגו' ולא עליהם יהיה הגשם וגו' זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות.

אך בגמ' ריש מס' ע"ז (ג', א') דאמר להו הקב"ה לאומות העולם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו' וכל אחד הולך ועושה אותה ולבסוף מבעט בסוכתו, ומבואר שם שאין להם שייכות למצות סוכה, ולכאז' ד"ז מפורש בקרא כל האזרח בישראל דייקא ישבו בסוכות, למען ידעו

במשך חכמה (פרשת פנחס) עמד ע"ז שבמוספי כל המועדים נזכרו ג"כ מצוותיהם המיוחדות להם, וקודם מוספי חג המצות נזכרו ג"כ מצות קרבן פסח ב"ד ניסן ואכילת מצות כל ז' ימים ואח"כ מפרש את מוסף היום, וקודם מוסף חג השבועות נכתב 'וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לד' בשבעת ימים', ועוד שם נזכרה מצות שופר קודם מוסף ר"ה, וגבי מוסף יוה"כ נכתב ג"כ ענין התענית, אבל בקרבנות החג לא נזכרו כלל מצוות סוכה וד' מינים.

ונראה בזה, דהנה בגמ' סוכה דנ"ה ב' א"ר יוחנן אוי להם לעכו"ם שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו

דורותיכם כי בסוכות הושבת את בני וגו', אבל אי"ז שייך כלל לאומות העולם אף שיש להם ענין בעצם המועד וקרבתו, וי"ל דמש"ה לא נזכרה מצות סוכה בפרשת מוספי החג שבאין לכפר על ע' אומות כידוע בחז"ל.

וביאר ד"ז כמו שאין מקבלין מהגויים קרבנות אלא עולות, כי גוי יכול להבין רק ענין קרבן עולה שהוא כליל לד', אבל אינו יכול לשמוע שיש קרבן לד' שגם אדם מצווה לאוכלו ועדיין הוא קודש קדשים, וה"נ אין הבנה לגוי במצות סוכה שלמדו חז"ל מקרא דחג הסוכות לה' מלמד שחל שם שמים על הסוכה כדרך שחל ש"ש על החגיגה, ושייך ד"ז בסוכה של פסולת גורן ויקב אשר אדם נכנס בה בכל גופו וגשמייתו כדי לשהות בצל דמהימנותא, ולכן מופקע הגוי ממצוה זו.

וה"נ מצות ד' מינים שעניינה מבואר במד"ר ויקרא (פר' ל') א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסיב באיין בידה (פ' הערוך, מתוּק כידון בידו) אנן ידעין דהוא נצחייא, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישאל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישאל אינון נצחייא לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון ע"כ, וא"כ פשוט שאומות העולם מופקעים ממצוה זו ולכן לא הזכיר הכתוב מצוות אלו בפ' פנחס העוסקת במוספי היום שבאים גם לכפרת הגויים.

הנהגה הראויה בבית - בין אדם לחבירו מתחיל בבית

בימים של ערב הסוכות הנהגה בבית צריכה להיות הנהגה של שמחה של מצווה. היות וישנם ימים ספורים ממש בין יום כיפור לסוכות, ובפרט השנה, מטבע הדברים יש לחץ בבית, צריכים לדעת שאדם עלול להיכשל. **אדם צריך לנהוג בבית באווירה רגועה ללא ללכת בקפדנות בשום פנים ואופן, לא לגרום חלילה צער לאף אחד, לעזור עם הילדים ובכל מה שצריך.**

כמה צריך להיזהר איך שמתנהגים בבית, כמה צריך לשים לב ובפרט בימים אלו. בוודאי רוצים להשיג ד' מינים שיהיו למהדרין מן המהדרין ובכמה שפחות כסף, אבל צריכים לדעת שעדיף לשלם מעט יותר כסף על זה בשביל שתהיה בבית אווירה רגועה ושלווה יותר.

הרי רק ביום כיפור, ביום הקדוש, קוראים אנו את ההפטרות שמדברת על ענייני בן אדם לחבירו. (רבינו הגדול מרן שליט"א פתח את המחזור של יו"פ והקריא ברגש): "כי כה אמר ר' ונשא... מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים... הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף רשע... הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם".

כמה על כל אחד להיזהר בנפשו - בין אדם לחבירו!!!

בין אדם לחבירו מתחיל בבית. בהנהגה עם הבני בית.

ישנו מעשה שהוא נורא למתבונן ממרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל. פעם אחת הגיעה אישה לרבי אריה לויין זצוק"ל, והתלוננה בפניו על בעלה שהוא מבזה אותה וכו', ור' אריה לויין לא רצה לדבר עם הבעל בעצמו, הוא חשב שזה יזיק יותר.

רבי אריה היה מוסר שיעור בפרשת השבוע בבית הכנסת 'אהל רחל' שבשכונת כנסת, והוא החליט שהיות ובעלה של האישה משומעי השיעור, הוא יקשר בשיעור את עניין הפרשה ל'שלום בית'. בתקווה שהבעל ישמע את הדברים ויוסיף לקח לעצמו.

מרן רבי איסר זלמן זצ"ל, גם כן היה יושב בביהכ"נ באותו הזמן ואף הוא שמע את השיעור. לאחר השיעור ניגש רבי איסר זלמן לר' אריה לויין והודה לו על השיעור והוא אמר לו שהוא מבין מדבריו שהוא מתכוון אליו... ושכנראה שכשהוא (ר' אריה לויין) עולה לביתו, הוא רואה שהוא - רבי איסר זלמן, מרוב שהוא שקוע בלימוד הוא לא מספיק נותן תשומת לב לדאוג לכבד את אשתו וכמו שכותב הרמב"ם.

אתם שומעים, זה נורא נוראות!! ר' איסר זלמן שמלבד גדלותו בתורה, היה ידוע במיוחד במידות הטובות שלו, בהטבה שלו. הוא חשב על עצמו שאולי הוא לא מספיק מכבד את אשתו...

לאחר מכן סיפר ר' אריה שהדבר המפליא שהיה, שדווקא רבי איסר זלמן חשב שהדברים שנאמרו בשיעור נסובים עליו... ואילו אצל המדובר לא היה כל שינוי...

(מכתבי תלמידים. תשרי תשע"א)

שמיעת התלמיד את דברי הרב (לשבת חוה"מ)

מפני שעשה אותם מסמרות והמסמר שיש לו שושנה נח לשלוח, לכן אמר 'וכמסמרות נטועים' שרשיו של אילן הנטועים קשין לעקור אבל אין להם כח ככחו של ברזל והמסמר של ברזל יש לו כח, נתן לדברי תורה כחו של ברזל וכמטעי שרשיו של אילן ע"כ. ונראה להסביר הדברים, דברי חכמים ככדור של בנות דבתחילת הלימוד דבריהם ככדור של בנות הנמסר מיד ליד, סברא לכאן וסברא לכאן, אמנם אח"כ 'וכמסמרות נטועים' המסקנא אסור לה להיות ככדור אלא כמסמר.

והנה בברכות ד"ז ע"א אמר' כי הוי מופטרי רבנן מבי ר' אמי ואמרי לה מבי ר"ח אמרי ליה הכי, עולמך תראה בחיך ואחריתך לחיי העוה"ב ותקוהך לדור דורים, לבך יהגה תבונה, פִּיך ידבר חכמות כו', ופירש"י עולמך תראה בחיך - כל צרכיך תמצא, פִּיך ידבר חכמות - בלשון ברכה היו אומרים עכ"ל, וצ"ע למה המתין לכתוב כן והו"ל לכתוב זה

דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד (קהלת יב', יא). במד' קה"ר 'כדרבנות ככדור של בנות' מה כדור זה מתכדד מיד ליד ואינה נופלת לארץ וכו' כך משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' ע"ש והיינו שפירשוהו על מסירת התורה מיד ליד, ונתתה תורה בטהרתה מדור לדור, ובפסיקתא ביום השמיני וכו' מהו כדרבנות א"ר ברכיה כדור של בנות כהדא ספירא דמינוקייטון שהן מלקטות בם זו זורקת לכאן וזו זורקת לכאן, כך הם חכמים נכנסים לתלמוד ועוסקים בתורה זה אומר טעמו וזה אומר טעמו וזה אומר טעם אחר ודבריהם של אלו ואלו כולם נתנו ממושה הרועה ממה שקיבל מיחידו של עולם 'נתנו מרועה אחד', מפני שזה אומר טעם א' וזה אומר טעם אחר שמא דבריהן פורחין ת"ל 'וכמסמרות נטועים בעלי אספות', לא אמר וכמסמרות קבועים אלא 'נטועים' למה, אלא

כבר בתחילת הברכה.

והנה כבר נודע מה שמפרשים דברי הגמ' בסוכה דכ"ח שאמרו על ר"א בן הורקנוס שלא אמר מימיו דבר שלא שמע מפי רבו, והוא תמוה דבש"ס מצאנו כשלוש מאות הלכות לר"א בן הורקנוס, וכי כולם שמע מפי רבו ולא אמרם מסברת עצמו, וביותר מ"ש באבות דר"נ פ"ו ג', אמרו אותו היום נתן עיניו ר"י בן זכאי ברבי אליעזר וא"ל פתח ודרש, א"ל איני יכול לפתוח, דחק עליו ודחקוהו התלמידים, עמד ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם ע"כ, ומוכרח מזה דב' הדברים אינם סותרים ושניהם אמת, דאכן לא אמר ר"א דברים שלא שמע מפי רבו, ואכן הוא שמען והוא הבינם מתורתו של רבו, ועוד נראה דאף ריב"ז רבו לא הבין מה שר"א השכיל להוציא מתורתו, וזהו כח התורה דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמור למשה מסיני כמבואר במגילה י"ט ב' ובירושלמי פ"ב דפאה ה"ד דכל מה שנתחדש בתורה הר"ז גופו תורה, וכל תלמיד ותיק

יכול לחדש שוב בזה כפי הבנתו וזהו אמת ודוק היטב, וממילא כשרבי אליעזר הבין זה מתורתו של רבו אמרם כמפי רבו, אמנם לא שמעתן אוזן מעולם מבלעדיו. ומעתה זהו ביאור הא דהוי מברכי רבנן כי הוי מיפטר ר' לבך יהנה תבונה פ"ך ידבר חכמות, דלכאורה תבונה הרי היא מדרגה יותר גדולה מחכמה, דבינה היא הבנת דבר מתוך דבר, וכשהלך יהנה תבונה מדוע הפה מוציא רק חכמה, וזהו מה שדייק רש"י לכתוב 'בלשון ברכה קאמרי', דאח"כ במחשבת הלב הוי 'בינה' הבנת דבר מתוך דבר, אמנם מהפה צריך לצאת 'חכמה' 'כך למדתי מדברי רבותי' 'הדבר מפורש בגמרא ובראשונים', 'כך נראה לדעתי מפורש בדברי הקודמים', וכ"ז יתכן רק ע"י מסקנא אחת כמסמך הנטוע, אמת אחת שיכול להעיד עלי' שכן קבלת רבותיו הקודמים לו.

כמשמרות קבועים – נתנו מרועה אחד

ועי"ז יוצאת אמיתות ההלכה. ויש לפרש בזה הגמ' בגימין דל"ז א' גבי אלמנה אי גובה כתובתה ע"י נדר או שבועה חוץ לב"ד, וקאמר ר' יהודה לר' ירמיה ביראה אשבעה חוץ לב"ד או אדרה וליתי קלא וליפול באודני דבעינא דאעביד בה מעשה, ורש"י פ"י שרצה שעוד בחייו יתפרסם הדבר כרבו, ואמנם להנ"ל יש להסביר דר' יהודה רצה שהדבר יהי' נוגע למעשה כיון שע"ז יכוין יותר ויגיע לידיעת האמת, וזהו ביאור מליצתו 'וליתי' קלא וליפול באודני' שיכנס הדבר באוזני שאשמע הדבר ואבינו, דבעינא דאעביד ב"י מעשה.

ב"ב דק"ל ב' א' לר"ב אסי לר' יוחנן כי אמר לן מר הלכה הכי נעביד מעשה, אמר לא תעבידו עד דאמינא הלכה למעשה, ופירש שם רשב"ם הלכה למעשה - שאומר לכם הלכה בשעה שתשאלו לי ע"י מעשה, דבשעת מעשה אדם ירא לדון ומכוין לבו יותר, כדאמרן לעיל אין למדין הלכה מפי גמרא עד שיאמרו לו הלכה למעשה עכ"ל, והוא הפלא ופלא למתבונן, הלא עסקינן הכא ברבי יוחנן שהלכה כמותו בכלי ש"ס ותלמידיו גדולי האמוראים הראשונים שעוד קיבלו תורה מרבינו הקדוש מסדר המשנה, וריו"ח מעיד על עצמו שבשעת מעשה יש לו יותר יר"ש ומכוין לבו ביותר

אתרוג תימני

מנהגו של רבינו הגדול מרן שליט"א ליטול ל' מינים אתרוג תימני. במכתב נדיר מיום י"ד תמוז תשס"ג מסביר רבינו הגדול שליט"א את פשר מנהגו. וז"ל: בזכרוננו שפעם אחת הבאתי אתרוג גדול מהזן התימני אחרי סוכות לרבן של ישראל החזן איש צוק"ל, ולקח סכין ופתחו, וראה את סידור הגרעינים בפנים, וגרעיני המיץ, ובשר האתרוג והשקיעה בעוקץ, ואמר לי שכפי שהוא רואה "זה נראה ודאי בלתי מורכב". ובזכרוננו ששאלתי אותו אז שאלה, היות והאתרוג ראוי לאכילה, האם אני צריך לברך גם ברכת שהחיינו על אכילתו. וענה לי: היות וכבר ברכתני עליו שהחיינו בעת נטילתו, אין לי לברך כעת עוד פעם באכילתו. - זה מה שנשאר בזכרוננו מאז ועל כן אני מהדר לברך על אתרוג תימני".

(מבקשי תורה מא תשס"ו)

ומנחתם ונסכיהם כמדובר

כמבואר בגמ' תענית ד"ב ב' האיך שלמדו זה חז"ל מאותיות מ"ם יו"ד מ"ם שנתיתרו ביום השני ויום הששי ויום השביעי, ונראה שרמזו כזה לעולם הוא נחשב רק כאמירה ולא כדיבור, וכיון שכאן אנו מזכירים רק את נסכי היין (כמ"ש 'ויין כנסכו') ואין אנו מזכירים ניסוך מי החג, לכן אנו אומרים 'ונסכיהם כמדובר', אבל אם היינו אומרים 'כאמור' הו"ל להזכיר גם ניסוך המים (קובץ ישורון, כרך ג').

מעם שלא נזכר נסוך המים בתפילת החג, כמו שלא נכתב להדיא בתורה, ורק נרמז בפסוקי המוספין שאנו ג"כ אומרים אותם בתפילה.

(רש"ת)

מעולם הייתי תמה מדוע אנו אומרים בתפלת המוספים 'ומנחתם ונסכיהם כמדובר', ובכל הנוסחאות שבתפלה שתקנו לנו אנשי כנה"ג מצאנו 'ככתוב' 'כאמור' 'ונאמר', ומ"ש כאן אנו אומרים 'כמדובר'.

וב"ה זכני השי"ת ומצאתי באילת השחר להמלבי"ם (אות שלד) דאמירה אם לא נתפרש בה אל הזולת תהי' האמירה בלב, ולא כן כדיבור רק כשמפרש ואומר 'ודיברתי אני עם לבי', והיינו שאמירה יכולה להתפרש גם בלב מושא"כ דיבור עכ"ד. ולפי"ז ביארת שיהי' חג הסוכות מצינו ב' מיני נסכים, ניסוך היין כמו בכל קרבנות מוסף של כל השנה וגם ניסוך המים שהוא רק בחג הסוכות, וניסוך היין נכתב בתורה מפורש, אבל ניסוך המים הלכה למשה מסיני ורק נרמז בייתורי אותיות של קרבנות החג

קבלת קהל אצל רבינו הגדול מרן שליט"א בימי חוה"מ סוכות
אך ורק לאחר תפילת מנחה במעונו בשעה: 13:00 בצהרים
לתיאום בזמנים אחרים: 052-7164015 | 052-7642827

יו"ל על ידי מערכת "דרכי אורה" | להנצחות ולקבלת העלון במייל ניתן לפנות לדוא"ל: 62112dw@gmail.com

מכבית הדבד

ממך ראש לראשי הישיבות רבינו הגרב"ד פוברסקי שליט"א

ברבד | על המועדים

בביאור סגולת מצות סוכה

בנחמיה ח' כתוב וביום השני נאספו ראשי האבות וגו', וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחדש השביעי וגו' ויצא העם ויביאו ויעשו להם סוכות וגו' וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל עד היום הזה וגו', ובערכין לב, ב א' אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא, אלא דבעי רחמי על יצר דע"ז ובטליה ואגין זכותיה עליהו כי סוכה, ע"כ. ומבואר כי ענין הסוכה סגולתה כביטול ע"ז.

ובדברי הגמרא נראה שנתפרש הכתוב שבימי עזרא בטלו יצה"ר דע"ז והגין עליהם כמו סוכה, וכבר עמדו בזה כי גם אין מקרא יוצא מידי פשוטו והרי כתוב כי לא עשו סוכות מימי יהושע בן נון, וראיתי מובא מספר יד יוסף שכתב להעיר מש"כ בנחמיה שם וימצאו כתוב בתורה וכו' אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחודש השביעי וכו' וצ"ב וכי לא היה ידוע להם מצות סוכה.

ואמנם יתכן לפרש כי אף שקיימו ישראל מצות סוכה גם קודם לכן, אבל לא נדרשו ולא שמו לבם לטעם המצוה, והנה בעיקר קביעות זמן מצות סוכה שהיא זכר לעניי כבוד כבר עמדו בזה קדמונים דא"כ היה ראוי להיקבע בניסן שהיא תחילת עניי הכבוד, ונראה דבעצם שאלה זו מבואר דברי הילקוט בפרשת אמור דתניא ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג הסוכות, זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה, והלא דין הוא ומה אם זה שאין טעון מצה טעון סוכה, זה שטעון מצה אינו דין שטעון סוכה, ת"ל זה וכו', וצ"ב טובא מה ק"ו הוא זה ומה ענין סוכה לחג הפסח, ולמה ס"ד שיהא חג המצות טעון סוכה, והרי לא אמרו ק"ו זה על ר"ה שטעון שופר ואינו טעון סוכה ומצה, אמנם לפי המבואר א"ש שבאמת היה ראוי שיהא חג הפסח טעון סוכה שהוא זמן עניי כבוד, וצריך קרא למעוטי ודו"ק.

והגר"א ביאר בטעם הדבר משום שכשחטאו ישראל בעגל נסתלקו עניי הכבוד, ולא חזרו אלא בט"ו בתשרי שבאותו היום החלו בבנין המשכן, ולזכר זאת נקבע חג הסוכות, והוא יסוד הענין שעניי הכבוד הם כנגד בית המקדש והוא מקום השראת השכינה ממש והוא גם ענין הסוכה.

ויש להוסיף דברים בזה כי גם עניי הכבוד היו מחלקי סגולת הכפרה על חטא העגל, כי גם המשכן עצמו יש בו משום סגולת כפרה, והענין הוא כמו שכבר נתבאר שענינו של יוה"כ שמכפר הוא ע"י התקרבות ודיקויות בהש"ת והוא ענין מקוה ישראל ה', ושלמות קיום ענין זה הוא בבנין המשכן שהוא מקום השראת השכינה ממש בתחתונים, והבא למשכן שהוא בית ה' הרי הוא דבק בו משלמת כפרתו, ולכן גם עניי הכבוד שהיו במדבר היה בהם סגולת כפרה זו, ובזה גופא נתכפר להם חטא העגל, וגם הסוכה שהיא זכר לעניי כבוד הרי הזוכה לקיימה כהלכתה ולחוש ענין צלא דמהימנותא, דביקותו בהש"ת מתעלה ומטוהר את עצמו מעוונותיו, ומפני שעניי הכבוד שחזרו בט"ו בתשרי היה בהם משום כפרה על חטא העגל הרי גם סוכה שהיא זכר

לעניי כבוד סגולתה לבטל ע"ז. והדברים מבוארים כי הדבק בהש"ת והוא בצילא דמימנותא כבר שמור הוא מעבודה זרה, והוא מה דא"י בגמ' שבטלו בימי עזרא יצה"ר דע"ז והגין עליהם כסוכה כי שורש הדברים אחד הוא.

וגם מבואר הענין מש"כ המהר"ל כי בזכות מצות סוכה יבנה בית מקדש, ומשום שעצם ישיבתו בסוכה הוא כבר תיקון המקדש של מעלה והוא מקרב ומכשיר את בנין בית המקדש של מטה.

וכל תורת השמחה בחג הסוכות היא ע"י המעלה הנשגבה להיות בני ביתו של הקב"ה, חוסים בצלו ודבקים בו והיא תכלית השלימות, והיא גם מעלת ימי הסוכות על יום הכפורים כי ביוה"כ שהיא תחילת התיקון והתשובה צריך האדם לפרוש מעניי עולם הזה וגם מאכילה ושתייה כדי שיוכל בנקל יותר להכין לבו ולטהר עצמו, ובימי הסוכות לאחר שכבר שב בתשובה ועלה במעלתו, מעתה חובתו לקדש עצמו וגם כל עניי גופו יהיו כולם לשם שמים ולעבודת הש"ת. וד"ז הוא הכנה להליכותיו בכל השנה שיהיו כולם לשמו יתברך והיא תכלית האדם, וכל האמור בספר קהלת הוא להשריש דברים אלו בלבו לטובה ולברכה.

ונראה להוסיף בזה דברים, כי הנה אף שכבר יסד מרן הגר"ז זצ"ל כי כי קיום המצוה כהלכתו הוא לעשות כאשר צוה ה' ולקיים מצותו, ואף שכל מצוה יש בה סגולות וכגון הלולב שנבטל ומרחיק רוחות רעות וכדו' אבל הנוטל לולב למטרה זו אינו עושה המצוה לשמה, ועיקר כונת קיום המצוה היא לעשות כאשר צוה ה', אולם בקיום מצוה סוכה שאני ומפני שסגולתה שהיא כמקדש, תורת כפרה בה ע"י דביקותו בהש"ת, והרי גם ענין זה מצוה היא להיטהר ולהתכפר מחטאיו, ולכן בודאי כי מן הראוי להשריש בלב ענין הסוכה וסגולתה ובאופן זה מקיים גם מצות כפרה.

ומעתה יש לפרש דמה שכתוב שלא עשו סוכות מימות יהושע בן נון אין הכוונה שלא ישבו בסוכה, אלא שלא נדרשו להבין עומק סגולת הסוכה, וקיימו מצות סוכה כמצוה בפני עצמה, אבל בימי עזרא דרשו הכתוב כי מצות סוכה היא בחודש השביעי ולא בניסן והוא כנ"ל, שסגולת עניי הכבוד הוא לאחר יוה"כ שנתכפרו ושלמות כפרתם היתה ע"י עניי הכבוד שהיו בבית ה' ודבוקים בו, והיא גם ענין הסוכה, וע"י זה זכו בימי עזרא לקיים מצות סוכה בשלימות ענינה וע"י זוכים להישאר נקיים ומזוכים ומשומרים מן החטא, והוא מה דאיתא בגמרא שבקשו רחמים שתגן עליהם קיום מצות סוכה שיתבטל יצר הרע, ואף שלשון הגמ' נראה כפשוטו ראוי לדחוק קצת ולפרש כמש"כ.

מים מיוחדים מאוצרו של הקב"ה

מנהג ישראל קדוש לעשות בימי הסוכות שמחת בית השואבה זכר למה שהיו נוהגים כן בביהמ"ק בימי הסוכות, הגמרא בסוכה (מח) דנה מה שייכות שמחה זו לימי הסוכות ומונה ב' טעמים בטעם

האחד מבארת הגמרא משום שנאמר (ישעיה יב ג) ושאתם מים בששון, ורומז בזה לענין ניסוך המים המתקיים בימי הסוכות. וקשה שעדיין אין טעם זה מבאר מדוע נעשית שמחה מיוחדת לכבוד ענין זה יותר משאר ענייני החג, כנסכי היין, או שבעים פרי החג ושאר הקרבנות, והביאור בזה שענין ניסוך המים בא כדי לברך מימי השנה, וכוונתנו בזה לרמז כי אין מים הללו להם אנו זוכים מכת ניסוך המים מים רגילים, שהרי בפרקי דרבי אליעזר פ"ה נאמר על המים הרגילים שהם מים שאין בהם חשיבות, אלא מים הללו עליהם נאמר בכתוב (דברים כה, יב) יפתח ד' לך את אוצרו הטוב, הם מים מאוצרו של הקב"ה ואינם המים הבאים מעננים הבאים מאדי הים, אלא הם מים מיוחדים מאוצרו של הקב"ה השמור לברכה.

מחותו של יום הושענא רבא

יום הושענא רבא כתבו הספרים שהוא יום גמר חיתום הדין, והוא ענין פתקא טבא, יום מסירת פתקי גזר הדין של כל אחד ואחד, ורגיל הייתי לבאר עניינו של יום עפי"מ דמצינו בב"ק סח דחלוק היכן שאמרו בית דין חייב אתה ליתן לו, להיכן שאמרו צא תן לו, שהוא גמור החיוב באופן מוחלט יותר, והוא ענין מסירת הפתקים, אולם ביאור זה דחוק קצת ואינו מבאר בלשון פתקא טבא.

ונראה לבאר באופן אחר דהנה הרי"ף ביבמות ט' מדפי הרי"ף חידש דתוקף חתימת העדים היא רק כשיצאת מתחת ידם, ואז הוא גמר החתימה, וביום הכיפורים חתם הקב"ה גזר דינו של כל אדם, אולם עדיין השטרות תחת ידו, ובהושענא רבא הוא הזמן שמוציא הקב"ה כתבי הדין מתחת ידו, ואז הוא גמר החתימה, ולכן יש בסוגלת היום מקצת מסוגלת יום הכפורים ושייך עוד לפעול ולתקן בו.

להלן שו"ת שנערך לפני שנים אחדות עם רבינו שליט"א בעניני יום שמחת תורה על ידי רבני 'לב שומע' ובהשתתפות חדב"נ ראש הישיבה הגר"פ ברמן שליט"א ובאזכור כפי שנתפרסמו סמוך לאמירתם.

"בוכה יותר מכל יום אחר"

מועד השיחה בימי הדין, והאווירה מורגשת בכל פינות הבית. חג הסוכות נראה רחוק מאוד, אך רצוננו לדבר גם על חג הסוכות. ביקשנו לשמוע ממרן ראש הישיבה שליט"א על ההכנה הראויה ליום שמחת תורה, לשמוע על כך ממרן ראש הישיבה שליט"א שהוא סמל שמחת התווה שבדור, לדעת כיצד אפשר להיאחז בשולי גלימתו ולדבוק בשמחת התווה.

תלמידיו הקרובים של מרן שליט"א מציינים בפנינו דבר פלא שלא נשמע כמונו כי ביום שמחת התורה מרן ראש הישיבה שליט"א בוכה יותר מכל יום אחר! ובוודאי כי בכייתו היא בכיה של השתוקקות וייחוד הלב בטהרת התורה- הלא דבר הוא.

מהי ההכנה הנדרשת לשמחת תורה

ש. אנשים רגילים להכין את עצמם לקראת ראש השנה ויום הכיפורים, יודעים מה העבודה. אמנם כשמגיע סוכות, אנשים לא יודעים מה ההכנה שצריך לעשות, מה היא הדרגה של אלו הימים, ומה היא ההכנה לשמחת תורה.

מרן ראש הישיבה שליט"א: "אומר לכם: שלמה המלך נהיה מלך בגיל צעיר מאוד, בגיל 12, הוא היה בגבעון וחלם חלום מהשמים שישאל מה שהוא רוצה, אם רוצה להיות עשיר, או מלך גדול, ואמרו במדרש קהלת (קה"ר א, א) שבגבעון נראה הקב"ה לשלמה בחלום אחר שנתמנה למלך ואמר לו, שאל מה אתן לך וכו', והוא ביקש ונתת לעבדך לב שומע, אמר לו הקב"ה החכמה שאלת ולא שאלת לך עושר וכבוד ונפש אויבך,

לפיכך החכמה והמדע נתון לך, היתה תלמיד חכם הכי גדול בעולם, תדע את התורה באופן מיוחד, ועל ידי כך גם עושר ונכסים וכבוד אתן לך. מיד יקץ שלמה והנה חלום.

"אמר רבי יצחק, חלום עומד על כנו, צפור מציין ויודע על מה מציין, הוא הבין אותם, חמור נוער ויודע על מה נוער, הבין את חלומו, מיד אסף את עבדיו ויבא ירושלים, ויעמד לפני ד' ויעל עולות ושלמים ויעש משתה לכל עבדיו. אמר רבי יצחק, מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה.

איני יודע אם צריך מקור לסעודת סיום, מטעים מרן ראש הישיבה שליט"א, אבל אם כן צריך, וכי זה מקור? הרי לא היה עוד אדם בעולם שקיבל ברגע אחד כל הטובות שבעולם, עשירות וחכמה ושיחות חיות וכו', ובוודאי על כגון זה ראוי לעשות שמחה גדולה, ומניין שגם על גמרה של תורה ראוי לעשות שמחה!?

ממשיך מרן ראש הישיבה שליט"א: "ישנו מדרש נוסף לפני זה, במדרש שם איתא משל לבלוטוס שהיה גדל בפלטיץ של מלכים, היה שר שהמלך מאד אהב אותו, אמר לו המלך שאל מה אתן לך. אמר אותו בלוטוס, אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות הוא נותן לי, בגדים הוא נותן לי, אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו וכו'. הוא ביקש להיות חתנו של המלך, וכך היה לו את הכל. וכך אמר שלמה הריני שואל את החכמה והכל בכלל; עכשיו שזה כבר קושיה, שאם כן, כבר אין רואים בזה מעלתו של שלמה המלך, אלא זה רק היה חכמה וטכסים לזכות בכל.

וביאורו של דבר, שאותו שר שמבקש את בתו של מלך יש בזה גם צד הפסד, כי הרי יתכן שלא תאבה בת המלך להינשא לו, ובוודאי אם תרגיש שחפץ בה כדי להשיג על ידה כל כבוד המלכות לא תרצה להינשא לו, ורק אם תרגיש בו שהוא חפץ בה מפני מעלותיה שלה תואיל להינשא לו. וכך הוא בתורה. אם היה שלמה המלך מבקש את החכמה רק כדי להשיג על ידה את כל הסודות, לא היתה החכמה נקנית לו, כי התורה בעל דבר היא, ואינה מקנה עצמה לכל אחד אלא רק למי שאוהבה באמת, וכך היה.

כמו שכתוב בזוהר בפרשת משפטים, שהיתה למלך בת, וכולם רצו לראות אותה, וכיסתה את עצמה מאחורי הווילונות, ופתחה את הווילון והסתכלה, וראתה שכולם עסוקים, אבל היה בחור אחד שאינו עוזב את המקום לרגע, ואליז היא הסכימה להינשא, מכיון שכעת ראתה שבאמת חפץ בה, וזה המשל שהיה אצל שלמה המלך, שלמה המלך שעשה משתה לגמורה של תורה, אם היה רוצה את התורה רק בגלל שהוא שלמה המלך, לא היה זוכה לכולם, ואם שלמה המלך קיבל את החכמה, והתורה גילתה לו את כל הסודות, סימן שהוא באמת אהב את התורה, ומזה למדים שעושים סעודה לגמרה של תורה, זה המשך לשמחת תורה, אם רוצים לזכות לתורה, צריכים גם שהתורה תסכים, ואם התורה תראה שאתה אוהב אותה, אז יהיה לך את התורה.

זה מוסר והכנה לשמחת תורה, אתה צריך לאהוב את התורה, להרגיש כי הם חיינו ואורך ימינו, ומכיון שהתורה היא בעל דבר והיא תראה את זה, היא תגלה לך את כל סודותיה הטמונים בה, כפי שכתוב הביאני המלך חדריו, הם חדרי תורה, חדר לפנינו מחדר.

מרן ראש הישיבה שליט"א מדגים וממחיש את הדברים: בירושלים, בבתים הישנים, הדירות בנויות חדר בתוך חדר, כך היא התורה, בתורה יש הרבה חדרים, אבל אי אפשר לפתוח את החדרים, ומי שזוכה ומצליח להיכנס לחדר אחד, אז נפתחים גם החדרים האחרים, חדרי חדרים בתורה.

אם רוצים לזכות לתורה, לא מספיק ההתחלה וללכת לישון, אם זכית, אל תלך לישון. רגע, זה רק ההתחלה, יש עוד ועוד ועוד... מי שמצליח יודע שזה לא נגמר, אין כזה דבר לומר גמרתי, רק התחלה. זכית לחדרי תורה, אבל דע לך שבתוך החדר יש עוד חדר, בשביל לפתוח את החדר השני צריך לעבוד עוד פעם.

אם כן, מהי ההכנה שצריך לעשות?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "לא להפסיק, אל תגיד אני כבר יודע, אם תגיד שאתה לא יודע כלום, אז תדע, אם אתה יודע שאינך יודע, זה הכלל. "אפילו מי שיועד ללמוד, לא יחשוב שהוא כבר יודע, אינך יודע כלום, ואז יפתחו לך חדרי חדרים בתורה".

הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א מסתובב לארון הספרים ומוציא גמרא מסכת סנהדרין. מִן שליט"א פונה אליו, "מה אתה אומר?"

הגאון הגדול שליט"א פותח בדף צ"ט: "זמר בכל יום זמר בכל יום, ופירש רש"י אפילו שאתה יודע, ולימודך סדור בפניך כמו זמר, תלמד עוד פעם, שזה יגרום לך שתהיה תמיד שמח, שמי שעושה את זה התורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך למה, מפני שאכף, שכפף פיהו על דברי תורה".

מִן שליט"א שמח בדברים ואומר - "אתה מבין, החתן מגיע, אבל התורה זה הכלל, ואם היא לא רוצה אותו לא יעזור לו כלום, אבל אם הוא נפש עמל, ואפילו שיועד, עמל עוד פעם ועוד פעם חוזר, הכלה עולה למעלה ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וזה החדר היותר פנימי".

ש. האם מבואר כאן שאין לאדם מה להתייחס גם אם אינו כשרוני ואיננו יודע מספיק?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "ודאי, אתה תעשה את שלך, תרצה ותבקש, והתורה כבר תפתח בפניך".

ההכנה הראויה לשמחת תורה

מדוע באמת חג שמחת תורה מגיע אחרי ראש השנה ויום כפור?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "אחרי ראש השנה ויום הכיפורים זוכים לזה, לפני זה אין עם מי לדבר. אחרי ר"ה ויוה"כ רואים את האמת, מתקרבים להקדוש ברוך הוא, אהבת עולם אהבתיך, רואים שהקב"ה אוהב אותנו, והוא נתן לנו את תורתו.

הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א: "יום לפני שמחת תורה זה הושענא רבא, מה התרגום של המילה 'הושענא רבא' מִן ראש הישיבה שליט"א אומר על אתר: "ריבוי תפילה, הרבה תפילה". ממשיך הגאון הגדול שליט"א: "אם כך, היום שלפני שמחת תורה צריך הרבה תפילה". הרי הראש ישיבה תמיד אומר בישיבה בשם המשגיח רבי ירוחם שאינו יודע עם מה הקב"ה שמח יותר. עם הנעילה שלנו או עם שמחת התורה שלנו.

ש. אצל רבי ירוחם זה היה מורגש?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "בוודאי, הוא היה למדן גדול, רבי ירוחם ידע ללמוד! כל התלמידים של מיר למדו ממנו גם תורה, לא רק מוסר. בשמחת תורה הוא היה אומר כל הזמן מאמרים, היה מפעם לפעם מפסיק את הריקודים ואומר עוד מאמר. אשריכם ישראל.

"עוד פעם ועוד פעם שרים את שירת התורה"

מה יעשה האדם כדי לזכות להיות תלמיד חכם?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "רבי ירוחם לקח את חותני לחתן, הגה"צ רבי ישראל חיים, ושאלו אותו, הרי במיר היו כאלו שהיו יותר גדולים, למה בחרת אותו? אמר רבי ירוחם, אני אומר שיחות, ואני רואה שכל אחד שכבר שמע את השיחה הזו בעבר, אינו מקשיב כעת כל כך, ואילו רבי ישראל חיים, כל שיחה שאני מוסר, כאילו שאמרת אותה פעם ראשונה.

"וסיפרו לי שכך היה גם רבי ירוחם בקלם, ורבי שמחה זיסל אמר כך על רבי ירוחם, אני אומר שיחות, וכל שיחה שאני אומר רבי ירוחם שומע כמו פעם ראשונה.

ש. שיר זה דבר שאדם חוזר עליו שוב ושוב בשמחה, זה המשל של הגמרא ובדברי רש"י. האם כך צריך להיות עם התורה?

מִן ראש הישיבה שליט"א: "עוד פעם ועוד פעם שרים את השיר, שהרי התורה היא שירה, כתבו לכם את השירה הזאת".

מתי דוחים תפילה על הגשם משום עוברי דרכים

משיב הרוח מתחילים לומר במוסף של שמיני עצרת (ש"ע או"ח ס' קי"ד א') אבל טל ומטר מתחילים לשאול בארץ ישראל בליל ז' במרחשון (ש"ע ס' קי"ז) אף שכבר הגיע זמן גשמים מיד מחכים שבועיים עד שיחזרו ישראל מהעלייה לרגל בירושלים, עד שיגיע האחרון לנהר פרת בכדי שלא יצטער ויתלכלך בהליכתו בדרך והוא מלא גשמים ושלוליות, ויש להעיר דא"כ נפסיק לומר טל ומטר בר"ח ניסן, היות שאותם יהודים יוצאים מביתם לעלות לרגל ולהגיע לירושלים.

ומטים משמיה דרבינו שליט"א לתרץ כשמגיע לר"ח ניסן ועדיין לא ירד כל הגשם שצריכים לתבואה לא מוותרים על זה בשביל עוברי דרכים, דהרי כלל ישראל צריך את התבואה והפירו ואם יפסיק עכשיו הגשם אח"כ כבר עבר זמנו דלאחר הפסח כבר התחיל הקיץ, משא"כ לאחר סוכות אם מחכים שבועיים מלשאל גשמים עדיין יש את כל החורף להשלים את מכסת הגשם ולכן שואלים רק בז' מרחשון. (גליון מים חיים להגרי"א דינר, ועין 'בד קודש' מועדים בנוסח אחר).

כבוד מר"כים

מִן רשכבה"ג הגאון רבי יצחק זאב סולובצ'יק זצ"ל גלב"ע ט' תשרי תש"ך

רבינו שליט"א לשידוך לאחת מקרובותיו, ומטעמים שונים לא יצא הדבר לידי גמור.

לימים נעשה רבינו שליט"א מחותן עם מִן הגרי"ז זצ"ל בנשואי בתו תחי' לנכד מִן זצ"ל - הגרי"ז שליט"א ראש ישיבת בריסק - הגרמ"ד

נביא כאן מעט מאשר העיד רבינו שראה אצל מִן זצ"ל.

קשר מיוחד היה בין מִן הגרי"ז ליבדלח"ט מִן רבינו שליט"א, רבינו שליט"א היה פוקד את ביתו של הרב זצ"ל בקביעות אחת לשבוע, מִן הגרי"ז התפעל מלמדנותו בתורה וקירבו קירבה יתירה, ואף שלחו לשליחות חשובות, וכן הורה לבנו הגר"מ זצ"ל ללמוד עמו בחברותא תקופה ממושכת.

ובאחד הפעמים שאביו מִן הגר"ד פוברסקי זצ"ל היה אצל מִן הגרי"ז הפליג בשבח בנו - רבינו שליט"א. מִן זצ"ל אף נתן עיניו על

סיפר רבינו למרן הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל, שהוא זוכר איך בשעה שהרב מבריסק מסר את שיעורו על הדף בויילנא, היו הילדים הקטנים יושבים ומשחקים מתחת השולחן, והרב מניח להם להישאר. [א"ה, ומסופר כששוחח פעם מרן הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל עם הרב מבריסק על כך, שכשיש ילדים קטנים בבית, פעמים שהדבר מפריע ללימוד, אמר הרב מבריסק בפליאה: "ילדים קטנים מפריעים ללמוד?! אצלי, כשהילדים היו קטנים, לגמרי לא היה אכפת לי, לגמרי לא הפריע לי, כשהילדים נהיים גדולים, אז זה מפריע ללמוד..."]

יותר משניים

בישיבתה השנתית של ההנהלה הרוחנית של מפעל הש"ס שהתקיימה בביתו של מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל נכחו גדולי התורה חברי נשיאות מפעל הש"ס שישבו ודנו בתוכנית הלימודים לשנת תשמ"ח תוך כדי הדיון עלתה השאלה כמה נושאים יכול בן תורה ללמוד בו זמנית, ענה מרן הגר"ב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' ואמר כי לדעתו רצוי ללמוד רק שני נושאים ולא יותר, וכי יש לו מעשה רב על כך מצעירותו.

וכך סיפר הגר"ב שליט"א ביקרתי עם אבי מורי (שליט"א) זצ"ל אצל מרן הרב מבריסק זצ"ל תוך כדי השיחה שאל הרב את אבי ומה בנך לומד כעת, אבי השיב כי אני לומד שלושה נושאים, והתחיל לפרט. תמה הרב מבריסק איני יודע אם אפשר ללמוד יותר משניים, כראיה על כך הביא הרב מעשה שהיה עם אביו מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, אבי אמר פעם למישהו תוך כדי שיחה כי בנו אינו יכול ללמוד יותר מדבר אחד. דייק הרב מבריסק מלשון אביו - האבא אמר יותר מדבר אחד, ואם כן על שנים יש לי ראייה על יותר משנים לא. (מפי עד שמיעה)

ובהזדמנות אחרת פירט יותר: זכורני שנכנסתי עם אאמו"ר זצ"ל בנערויותי למרן הגר"י זצ"ל, ושאל מרן את אאמו"ר מה אני לומד ואמר לו, בבא מציעא, יומא וערכין, שבכל סדר למדתי דבר אחד, והיה נראה לו כדבר זר ללמוד שלשה דברים כאחד, איך אפשר כן, ואמר ששני דברים יש לו ראייה מדברי אביו הגר"ח זצ"ל שאפשר, כי אמר אביו 'מיין ועלועל אינו יכול ללמוד ב' מסכתות יחד' ונראה מזה שישנם כאלו שיכולים, אבל על יותר משתי מסכתות אין לו ראייה שאפשר.

בכספי צדקה יש להזהר על כל פרוטה ופרוטה

סיפר רבינו: הגאון רבי אליעזר סלבר היה גאון אבל היה בטבעו מפוזר, פעם נכנס למרן הגר"י זצ"ל ואמר לו שיש לו בשבילו מאה דולר ששלחו עימו עבורו, והתחיל לשוחח עם הרב, כשסיים פונה לצאת שאלו מרן היכן המאה דולר שאמרת, השיב הם במלון ואני אביאם אחר כך, אמר לו מרן כמה יש אצלך כעת בדק ומצא שלושים דולר, אמר לו מרן שיתנם לו, שוב שאלו כמה יש לך במטבעות קטנות בדק ומצא ארבעים סנט, ואמר לו מרן שיתנם לו, ומשום שכיון ששלחו את המאה דולר עבור הרב זצ"ל סבר שהוא שומר עליהם וחייב לשמור ככל שיכול, וכיון שחשש הרב לפזרונו של הרב סלבר לכן מה שיכול היה להוציא ממנו מיד לקיים שמירתו הוציא, כך כל מעשיו בדקדוק על פי דין היו.

סיפר רבינו: בעיני ראיתי איך מרן הגר"י זצ"ל היה יודע את הרמב"ם בעל פה מילה במילה... פעם הייתי אצל מרן הגר"י זצ"ל במוצאי שבת עוד בטרם הדליקו שם את האור, ושאלתי את מרן הגר"י זצ"ל שאלה ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין [פ"ו הל"ח] וז"ל "אין אומרים שירה אלא על עולות הצבור וזבחי שלמיהם האמורין בתורה. אבל עולות נדבה שמקריבין ממותר תרומת הלשכה, אע"פ שהן של צבור, אין אומרים שירה עליהן" וכו'. עב"ל.

ושאלתי למרן הגר"י זצ"ל, הרי עיקר דבריו של הרמב"ם בהלכה הנ"ל, הם שעל נדבת ציבור אין "שירה", וא"כ מדוע מדגיש וכותב הרמב"ם "אבל עולות נדבה שמקריבין ממותר תרומת הלשכה", והרי כל המותרות הם של ציבור, וא"כ היה צריך הרמב"ם לכתוב "אבל עולות נדבה שמקריבין מהמותרות" ותו לא, ומדוע פירט וכתב "מותר תרומת הלשכה" שהיא באה רק פעם אחת בשנה, בחודש ניסן.

החל מרן הגר"י זצ"ל, לומר את דברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש [פ"ג הל"א והל"ב] מילה במילה בעל פה, וז"ל הרמב"ם שם "זרע לוי מובדל לעבודת המקדש שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וכו'. עבודה שלהן שיהיו שומרים את המקדש, ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהניף דלתותיו וכו'. ומתי אומר שירה על כל עולות הציבור החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין. אבל עולות נדבה שמקריבין הציבור לקין למזבח, וכן הנסכין הבאין בפני עצמן, אין אומרים עליהן שירה". עכ"ל הרמב"ם, ואמר מרן הגר"י זצ"ל את שתי ההלכות הנ"ל מילה במילה בעל פה.

כאשר סיים לומר את הרמב"ם, פנה אלי ואמר "הנה כתוב ברמב"ם כמו שאתם רוצים שיהיה כתוב" ... [היינו שלא פירט הרמב"ם כלל, אלא רק כתב "אבל עולות נדבה שמקריבין הציבור לקין למזבח, וכן הנסכין הבאין בפני עצמן, אין אומרים עליהן שירה"].

כאשר עמדו ללכת להתפלל מעריב, קם מרן הגר"י זצ"ל ממקומו כדי ליטול את ידיו, ובעמדו תוך כדי הנטילה פנה אלי ואמר, "האבער וואס איז פארט דער חילוק, פאר וואס שטייט דא אזי, און דא אזי..." [אבל מהו בכל זאת החילוק, מדוע כתב הרמב"ם כאן כך, ושם כתב כך...] והוסיף ואמר "אני יאמר לכם החילוק..."

ואמר מרן הגר"י זצ"ל "הנה כאשר כתב הרמב"ם את ספרו, עשה זאת בשתי דרכים, בדרך כלל כותב הרמב"ם את ההלכות, איך צריך לנהוג, אולם יש פעמים שכותב הרמב"ם באופן אחר, דברים שהיו ואירעו במקדש, כותב אותם הרמב"ם כפי שהיו, וממילא מתבררת על ידי כך ההלכה... ועל כן בהלכות "תמידין ומוספין" ששם כתב הרמב"ם, איך היו הדברים, וכיצד נעשו, "כיצד היו עושין" ... ועי"כ מבוארת ההלכה, שם כותב הרמב"ם "אבל עולות נדבה שמקריבין ממותר תרומת הלשכה", כי הנה הדין שמותרות הולכים לקין המזבח, היינו "חטאת שמתו בעליה", הדין הוא שהמותרות הולכים לקין המזבח.

אולם כאשר נבוא ונדון, האם היה פעם מקרה שכזה, זאת לא נדע, ומאוד יתכן שמעולם לא היה כזה מקרה, אולם "מותר תרומת הלשכה" זהו דבר שחייב להיות מידי שנה בשנה, שכן הדין הוא "אין פוחתין משה טלאים המבוקרים במקדש", וא"כ בכל יום היו

רבינו שליט"א עם הגר"ד הלוי זצ"ל, מימין נראה בנו ראש הישיבה הגר"י הלוי בצעירותו

רבינו שליט"א עם מחותנו הגר"מ ד הלוי זצ"ל

צריכים להביא ששה טלאים, ובראש חודש ניסן שמוכרחים לקחת תרומה חדשה, ולוקחים כבר מהשקלים החדשים, א"כ הארבע טלאים שנשארו מכ"ט אדר, הם נקראים "מותר", והם הולכים לקיץ המזבח.

והנה דבר זה היה קבוע מידי שנה בשנה. ועל כן כאשר הרמב"ם כותב את הדברים כפי שהיו, מוכרח הוא להביא את הדברים כפי שאכן היו והתרחשו, ועל כן בהלכות תמידין ומוספין מפרט הרמב"ם וכותב בדוקא "אבל עולות נדבה שמקריבין ממותר תרומת הלשכה".

אבל בהלכות כלי המקדש, לא כתב הרמב"ם הדברים שהיו, אלא את הדין גופא, ועל כן בשעה שכתב את הדין כתב "אבל עולות נדבה שמקריבין הציבור לקיץ למזבח, וכן הנסכין הבאין בפני עצמן, אין אומרים עליהן שירה". ולא פירט על איזה מותר מדובר. והדברים מאירים ושמיחים. (עובדות והנהגות ח"א עמ' קפט)

רבינו שליט"א נושא דברים בחלוקת פרסים לבחורי ישיבות לע"נ הרב מברסק

ומה באמת שואל המהרש"א המשיך ואמר מרן הגרי"ז, הרי כתוב 'הללך זר ולא פייך', וא"כ איך רב יוסף אומר כך על עצמו שבחים שכאלו, ומתוך המהרש"א לאוקמי גירסא שאני, ואז הרי זה מותר על כל פנים את הקושיא שלכם הוא איננו שואל.

[הערת הכותב, יש בנותן טעם להביא כאן מה שאמר לי הגרי"ד פוברסקי שליט"א פשט בדברי הגמ' הנ"ל, דהנה לו יצויר שהיה רב יוסף אומר לא תיתני ענוה דאיכא ר' יעקב או דאיכא ר' אברהם וכו' הרי שאז לא היינו חושבים שהוא משבח את עצמו כיון שאומר זאת אודות אחר, ועל כן הדרגא הכי גדולה בענוה היא שאדם מדבר על עצמו ואינו מתייחס לזאת כלל, והרי זה אצלו כמי שמדבר על אדם אחר, וזו היתה דרגתו של רב יוסף]. (עובדות והנהגות ח"א עמ' רמג)

לב עינים אזנים

סיפר רבינו: פעם ישבו אצל מרן הגרי"ז זצ"ל ודברו אודות הספר 'אזנים לתורה' שחיבר גאב"ד לוצק ה"ה מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל. נענה הרב הגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל והביע את פליאתו אודות השם אזנים לתורה ושאל מדוע לא קרא לספרו עינים לתורה, הגיב מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר מניין לכם שעיינים חשוב יותר מאזנים.

והרי כתיב גדולה שמיעה מראיה ענה הרב זווין זצ"ל בתניא כתוב כן. הגיב מרן הגרי"ז ואמר נו, דער תניא האט גיווסט, נו, התניא ידע. לאחר קצת זמן המשיך מרן הגרי"ז ואמר אנו אין לנו אלא מה שכתוב בתורה, בואו ואגיד לכם החילוק שיש בין אזנים לעינים יעין ברש"י בפרשת האזינו (ל"ב מ"ו) עה"פ ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום וגו', וכתב רש"י 'צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה. וכן הוא אומר (יחזקאל מ') בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך, הרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין, דברי תורה שהן כהררין התלוין בשערה על אחת כמה וכמה, והסביר מרן הגרי"ז זצ"ל 'עיניו' הכוונה לתורה שבכתב, 'אזניו' הכוונה לתורה שבעל פה, 'ליבו' הכוונה ל"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, ובנביא (ישעיה ו') כתיב 'השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו'.

וא"כ בתחילת הפסוק כתיב הסדר לב, אזנים, עינים. ובסוף הפסוק כתיב בסדר עינים, אזנים, לב. וביאר הדבר כי בשעה שאדם מתרחק מהיהדות דבר ראשון שוכח הוא את הדברים שבלב י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, לאחר מכן שוכח הוא את הדברים שבאזנים תורה שבעל פה אזניו הכבד, ולאחר מכן עיניו השע שוכח הוא את התורה שבכתב, וכאשר חוזר האדם אל ה' הרי זה הולך בסדר ההפוך דבר ראשון יראה בעיניו היינו תורה שבכתב, לאחר מכן באזניו ישמע היינו תורה שבעל פה, ולאחר מכן ולבבו יבין היינו הי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, כך אמר מרן הגרי"ז זצ"ל. ולאחר מכן ראיתי שהגרי"א על ישעיה ביאר כן מלבד שינוי אחד, שעל ליבו ביאר הגרי"א היינו סתרי תורה. ואילו מרן הגרי"ז זצ"ל אמר שליבו היינו י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, סיים מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר להרב זין זצ"ל כאשר אנו מדברים אודות מעלות העינים ואזנים אין לנו אלא מה שכתוב בתורה ותו לא. (עובדות והנהגות ח"א עמ' רע"ו - רע"ז)

זמן קריאת שמע לכתחילה

סיפר רבינו: פעם אמר לי מרן הגרי"ז זצ"ל שזמן קריאת שמע של הגר"א זצ"ל הוא לכתחילה ולא רק בדיעבד, ומעשה שהיה כך היה, כאשר אמרתי לו שמתחילים תפילת שחרית בישיבה בשעה 7 בבוקר, הגיב ואמר, מן הסתם אין הטעם בגלל זמן קריאת שמע, שכן יש לנו את הזמן של הגאון, אלא זהו כנראה מסדרי הישיבה שמתפללים בשעה זו, והיה מובן מדבריו שזמן קריאת שמע של הגאון הוא לכתחילה. (עובדות והנהגות ח"א עמ' רלו)

חשש שעטנז

סיפר רבינו: בשנת תש"ח בזמן המלחמה בשעה שבא מרן הגרי"ז לשהות בבני ברק בישיבת תפארת ציון שלחני אבי זצ"ל להביא למרן הגרי"ז זצ"ל כסא מרופד שיוכל לישב עליו בנוחות, אולם מרן הגרי"ז לא השתמש בו. לאחר מכן אמרו לי דהטעם שלא רצה להשתמש בכסא כיון שראה שהוא מרופד ולא היה ברור לו אם הכסא נבדק מחשש שעטנז. (שם ח"א עמ' רפ"ח)

לו היינו יודעים ענוה מהי

סיפר הגאון רבי חיים ברים זצ"ל מה ששמע מהרב מחרקוב זצ"ל שהיה מתלמידיו וממקורביו של מרן הגרי"ז זצ"ל בשבת אחת אחר הצהרים שאל הרב מחרקוב זצ"ל את מרן הגרי"ז מה הביאור בדברי הגמ' בסוטה מ"ט ע"ב משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, ולכאורה הוי סתירה בין דברי המשנה לדברי הגמרא ואמר מרן הגרי"ז זצ"ל כהאי לישראל אנחנו לא יודעים מהי ענוה ועל כן הדבר נראה לנו כסתירה, לו היינו יודעים מהי ענוה היינו מבינים שאין כאן סתירה, ולא היינו שואלים שאלות.

והוסיף לי בזה הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' שהיה נוכח בשעת מעשה שהרב מחרקוב זצ"ל אמר למרן הגרי"ז זצ"ל שכל השנים היה מתקשה בהבנת דברי הגמרא עד שראה שהמהרש"א מתקשה בדבר, ישב מרן הגרי"ז וחיך וביקש את הגמרא לעיין בפנים, לאחר שעייין אמר ידעתי שהמהרש"א לא שואל זאת, רק רציתי להיות בטוח ואכן רואה אני שצדקתי המהרש"א לא שואל זאת.

דיני חתן משעת החופה

סיפר רבינו: ערב לפני חתונתו של בן מרן הגרי"ז זצ"ל הגאון הגדול רבי מאיר הלוי זצ"ל פגשתי אותו בהיותו בבני ברק וראיתי שהולך יחידי בלילה שלפני חתונתו ותמהתי על כך? אמר לי רבי מאיר הלוי האבא סובר שעד החופה אין שום דין על החתן, ומה שכתוב שחתן צריך שמירה הוא רק משעה שנהיה לחתן אך לא לפני כן. (שם ח"ב עמ' לט)

שיעור יחוד

סיפר רבינו ששמע מהגרי"ד הלוי זצ"ל בן מרן הגרי"ז זצ"ל שהשיעור ביחוד שלאחר החופה הוא רגע כמימרא ותו לא. (שם ח"ב עמ' מ')

דרך ארץ

סיפר רבינו: פעם הייתי בבית מרן הגרי"ז זצ"ל בשבת חנוכה בשעה שאכלו הוא ובני ביתו סעודה שלישית, כאשר ברכו ברכת המזון בדרך מרן הגרי"ז ובסוף ברכת המזון לפתע נזכר שלא אמר על הניסים, מיד שאל את בניו האם שמתם לב אם אמרתי על הניסים, וענו לו הבנים שאכן הבחינו שלא אמר, אך מחמת דרך ארץ לא העיזו להעיר לו על כך, נזף בהם מרן הגרי"ז על כך שלא העירו. (עובדות והנהגות ח"ב עמ' מ)

מותר לכתחילה לאכול

סיפר רבינו: פעם הייתי בבית מרן הגרי"ז זצ"ל בשבת חנוכה בזמן סעודה שלישית והציע לי מרן הגרי"ז שאטעם דבר מה, ואמרתי לו שאכלתי סעודה שלישית וכבר ברכתי ברכת המזון, ואמר לי שאעפ"כ אני יכול לאכול, ושוב אמרתי שהזמן הוא כבר שתיים עשרה דקות לאחר השקיעה, ושוב אמר לי מרן הגרי"ז שאני יכול לאכול.

ובטעם הדבר אמר, מה שאסור לאכול הוא מכיון שאסור לאכול לפני הבדלה, אולם כל זמן שעדיין אי אפשר לעשות הבדלה, א"כ מאי אכפת לן שכבר אכלת סעודה שלישית, וכן שעברו כך וכך דקות מהשקיעה, והרי עדיין אסור לעשות הבדלה כיון שזה זמן של בין השמשות, ועל כן מותר לכתחילה לאכול. (עובדות והנהגות ח"ב עמ' סז)

ביעור מעשר שני

סיפר רבינו: שנה אחת נתן לי מרן הגרי"ז זצ"ל בחול המועד פסח שקית עם הרבה מטבעות של מעשר שני, וביקש ממני שאזרוק את המטבעות הנ"ל לים. אגב מכאן מבואר שלא היה מקפיד מרן הגרי"ז זצ"ל לבער המטבעות לפני יו"ט ראשון של פסח שכן הוא נתן לי את השקית עם המטבעות באמצע חול המועד.

ואמר לי היכן בדיוק ללכת בעיר יפו על יד הנמל יש איזה שהוא מקום אשר שם המים הם עמוקים מאוד כבר בתחילתם. והורה לי מרן הגרי"ז זצ"ל שאזרוק כל מטבע ומטבע בפני עצמו ולא כל השקית עם המטבעות בבת אחת. (עובדות והנהגות ח"ב עמ' נב)

ועד היום בחול המועד אני נוסע לאותו מקום ששם זה עמוק לזרוק המטבעות, יש עוד מקומות אבל הוא אמר לי למקום זה ולשם אני נוסע. [חבורת שביעית יום ו' ערש"ק חיי שרה מר חשון ה'תשע"ה]

בריקת החיטים

סיפר רבינו: שליחות נוספת שלח אותי לבדוק את החיטים למצות אם הם מבוקעות או לא, בתל אביב היה לו דוד שהיה ראב"ד בבית דין רבי שמואל יצחק יפה שהיה גיס של הגר"ח זצ"ל, הוא נשא את בת הבית הלוי, והוא היה מומחה בבדיקת החיטים, והיה מרן שולח אותי אליו עם שקית החיטים, וכשהייתי בא לשם אירע פעם שהיה באמצע דיון אבל רק אמרתי שאני בא בשליחות הגרי"ז הפסיק מיד לבדוק החיטים. [כנ"ל]

מצב הרבנים

סיפר רבינו: כאשר הגיע מרן הגרי"ז זצ"ל לארץ ישראל היה מדוכדך מאוד ממצב הרבנים כאן, פעם אחת הגיע אליו הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל רבה של רמת השרון ודיבר עימו בלימוד שעה ארוכה, כאשר סיים שאלו מרן הגרי"ז זצ"ל כמה זמן הינכם כבר בארץ ישראל, ואמר לו רבי צבי יהודה אידלשטיין זצ"ל שהוא נמצא בארץ ישראל כבר שבע שנים, הגיב מרן הגרי"ז ואמר בפליאה שבע שנים אתם בארץ ישראל ועדיין אתם יודעים ללמוד. (עובדות והנהגות ח"ב עמ' קעח)

האיך חשבתם עלי כזאת

סיפר רבינו: פעם התהלכה שמועה בהיכלי הישיבות כי מרן הגרי"ז זצ"ל הורה שהבחורים בישיבות צריכים ללכת ולעזור לפעילים כשמוע זאת אאמו"ר זצ"ל לא התעצל ונסע לירושלים, ונכנס לבית מרן הגרי"ז זצ"ל ושאל האם נכונה השמועה הנ"ל, כשמוע מרן הגרי"ז זצ"ל את שאלתו של האבא זצ"ל היה בתרעומת, ושאל בפליאה הכיצד אתם יכולים להאמין לדברים מעין אלו שאומרים בשמי, וכי היה עולה על דעתכם שאני מורה לבטל תורה.

כאשר שמע האבא זצ"ל את דבריו אמר מתוך התנצלות והרגשת אי נעימות כי באמת הוא לא האמין לדברים ולכן בא לברר, אולם דעתו של מרן הגרי"ז זצ"ל לא נחה ואמר מתוך תרעומת אם טרחתם ועליתם לירושלים כדי לברר את הדבר על כרחך שהאמתם במקצת לדבר, והאיך יכולתם לחשוב עלי שאומר דברים אלו. (עובדות והנהגות ח"ב עמ' כח)

כמה נפשות שיקעו כאן

סיפר רבינו: בשעתו כאשר עמל ויגע מרן רבי יוסף כהנמן זצ"ל לבנות את הישיבה הגדולה ישיבת פוניבז' וטרח מאוד ועלה לו הון רב אמר לי מרן הגרי"ז זצ"ל שאראה לרב מפוניבז' זצ"ל את מאמר חז"ל המובא בירושלמי שקלים פ"ה ה"ד מעשה רבי חמא בר חנינא ור' הושעיא רבה הווי מטיילין באילין כנישתא דלוד, פירוש קרבן העדה בבתי כנסיות שבלוד, אמר ר' חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם, אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם, ונראה שהיה ידוע לר' הושעיא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין בית הכנסת. ואמר

מרן הגרי"ז זצ"ל שבשעה שבונים ישיבות יש תמיד לזכור ולידע ולקחת בחשבון כמה נפשות שיקעו כאן. (ח"ג עמ' לז)

וזכורני שהתלבטתי רבות אם לומר זה לרב ז"ל, ובאמת בבריסק לא היו בניינים ואח"כ במשך השנים כשבנה הגרמ"ד זצ"ל בנין ברחוב

רבינו שליט"א זורק מטבעות חילול מעשר שני לים ביפו במקום אליו נשלח ע"י מרן הרב מבריסק זצ"ל

גרוסברג ביום זה לא היתה דעתו נוחה עליו, ואמר לי שאי"ז רצונו של אביו, וזכורני ראשית ישיבת ליקווד שהיתה בצריף ואמר לי אז מרן הגר"א קוטלר זצ"ל מפצירים בי מאוד שאבנה בנין גדול אבל איני מבין צורך לזה מה לא מספיק צריף זה, דישיבה אי"ז בנין דוקא. [מדו בד פרשת תרומה]

לא ניכר הדבר עליכם

סיפר רבינו: בשנת תשי"ד כאשר הגיע בפעם הראשונה לארץ ישראל מורי חמי הגאון רבי ישראל חיים קפלן זצ"ל נכנס לביתו של מרן הגר"א זצ"ל והיה זה לאחר 14 שנים שלא ראה אותו מרן הגר"א זצ"ל מאז היותו בבריסק ודיבר עימו בחביבות מופלגת, לאחר מכן אמר לו מרן הגר"א רבי ישראל חיים לא ניכר עליכם כלל שהייתם שנים באמריקה כאילו עכשיו הגעתם. (עובדות והנהגות ח"ג עמ' עד)

ראיה מכך שאינו מובא ביפה עינים

סיפר רבינו: פעם הייתי אצל מרן הגר"א זצ"ל ואמרתי לו סברא בגמרא בכורות מ"ו ע"ב דבגמרא איתא אמור רבי שמעון בן לקיש פדחת פוטרת בכל מקום, היינו שחל שם ילוד

על האדם כאשר רואים את פדחתו מלבד דין בכורה, שלגבי דיני בכורה כתיב בו יכיר וצריך שיהיה הכרת הפנים, ורציתי לומר פשט בזה דאין זה רק ענין של גזירת הכתוב שכך צריך לדיני בכורה, אלא הפשט הוא שלגבי דין בכורה יש שיעור אחר של לידה, ואינו נקרא ילוד עד שיהיה הכרת פנים, וראיה לכך מרש"י שכותב בד"ה חוץ וכו' דהבא אחריו הוא בכור לנחלה, ואם נאמר שזהו גזירת הכתוב גרידא אבל עכ"פ ילוד נחשב מיהא, א"כ מדוע הבא אחריו הוא בכור, והרי הוא השני ולא הראשון, אלא על כרחך שהראשון לא נחשב כלל לילוד מכיון שלא היה לו שיעור לידה של הכרת פנים הנדרש לדיני בכורה. ואמר לי מרן הגר"א זצ"ל שגם הוא אמר כן, והוסיף עוד שיש להביא ראיה לזה מדברי הירושלמי בנדה פ"ג ה"ב אמר ר' יוחנן משונה לידה זו מכל לידות שבתורה, וא"כ חזינן שלידיה זו משונה משאר לידות ויש לה שיעור לידה אחר, א"כ ביקש מרן הגר"א זצ"ל לעיין בגמרא בפנים ולאחר שעיין בגמרא בפנים אמר שאין זה יכול להיות שכן היפה עינים לא מציין את הירושלמי הנ"ל, וא"כ מוכרחים לומר שהם שני דברים נפרדים, ומה שכתוב בירושלמי הוא לענין מפלת ולא שייך לגמ' הנ"ל, והיה הדבר לחידוש גדול אצלי שהביא מרן הגר"א זצ"ל ראיה ממה שלא מובא ביפה עינים, שאם היפה עינים אינו מציין לירושלמי הנ"ל על כרחך דהם שני דברים נפרדים. (עובדות והנהגות ח"ג עמ' פא)

אין בזה אפילו לפנים משורת הדין

זכורני לפני שנים רבות לאחר השבע ברכות האחרון לבן מרן הגר"א זצ"ל (איני זוכר אם של רבי מאיר או של רבי רפאל) ישבנו סביב השולחן עם מרן זצ"ל [היה זה בוגשל בחדר של הירש מייזל] והיה עת רצון, ובתו הרבנית רבקה הורידה השיריים מהשולחן, ואמר לה אביה שאין בזה אפילו מידת חסידות מפני שיש כאן אולם עם עובדים שתפקידם לעשות זה. ולא מכבר פגשתי את בעלה רבי יעקב שיף שליט"א וסיפרתי לו מעשה זה, ובא להצדיק את אשתו ואמר מיין שוער אר"ז נישט גירעכט שעשתה כן לכבוד אב וברגע זה שעדיין לא פינע עובדי האולם היה לו נייח נפשא מזה.

[והסביר רבינו שליט"א דכוונת מרן הגר"א זצ"ל כנראה היתה שהרי המשפחה שכרו את האולם ושילמו עבור עריכת השמחה וכו' וא"כ

אין בזה אפילו משום לפנים משורת הדין לעזור לנקות את האולם ויהא זה כאילו תבוא אותה בת משפחה בכל יום אחר ותעזור לנקות את האולם, וכי יעלה על דעתנו שיש בזה איזה ענין של מצוה או חסד, והרי לשם כך שכרו האנשים את האולם ושילמו על זה. (עובדות והנהגות ח"ד עמ' כד).]

מרן זצ"ל היה דרכו כשהיתה בתו מגישה לפניו כוס תה לא היה בוחש בעצמו את הסוכר, אלא היה מורה לה לבחוש, כי אם יבחש הוא מה תועלת יהיה מזה ואילו כשהיא תבחש מקיימת בזה כבוד אב. וזה מזכיר דברי הגמרא בסוטה מט. רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל א"ל אשקיין מיא, אמר לו לאו בריך אנא, והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא, ע"כ. וצ"ב אפילו אם אינו בנו מדוע לא ימזוג לו מים להשקותו, ונראה דודאי מזג לו והשקהו רק חפץ היה להודיעו האמת שאינו עושה כך משום שמחוייב בכבודו מדין כיבוד רק סתם גמ"ח.

רבינו שליט"א במסירת שיעור בביתו מעביר לתלמידיו דברי רבו הרב מבריסק בספר חידושי מרן ר"ז הלוי הבלוי מרוב שימוש

ביקש כמה פעמים שלא אקפיד

סיפר הרב הגאון רבי יצחק הלברשטט זצ"ל בחג הסוכות תש"ט כאשר שהה מרן הגר"א זצ"ל עם בני משפחתו בישיבת תפארת ציון אשר בבני ברק שאל מרן הגר"א זצ"ל את הגאון רבי יעקב שניידמן זצ"ל מי הוא הבעל קורא שנוהג לקרוא בתורה בישיבה ואמר לו רבי יעקב זצ"ל שאני הוא הבעל קורא ביקש ממנו מרן הגר"א זצ"ל שיברר אצלי אם אינני מקפיד שיחליפני לקרוא בתורה רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א וכמובן שהסכמתי ללא היסוס. והנה על אף שאמרתי שאין לי שום קפידא בכל זאת המשיך מרן הגר"א זצ"ל כמה פעמים לבקש את מחילתי על כך שביקש להחליפני.

הערת הכותב - והוסיף לי בזה מרן הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א כי באותו הזמן כאשר הוא קרא בתורה במנין של מרן הגר"א זצ"ל הכיר לו מרן הגר"א זצ"ל טובה על טרחתו, ובערב יום כיפור כאשר בא השוחט לשחוט את העופות לכפרות של בני משפחת מרן הגר"א זצ"ל גמל לו מרן הגר"א זצ"ל וכיבדו לקיים מצוות כיסוי הדם. (עובדות והנהגות חג עמ' רמח)

והוסיף רבינו: הביאו [כמדומה] את רבי נתן ברכר שישחוט, ומרן הגר"א זצ"ל כיבד אותי בכיסוי הדם של אחד העופות בשכר הקריאה, וגם למדתי כל אותה תקופה חברותא עם בנו מאיר, הכרנו עוד מוילנא שהיינו שם שנה ביחד.

בהזדמנות אחרת הוסיף רבינו: כי הטעם שלא היה ניחא ליה למרן הגר"א זצ"ל בקריאת הבעל קורא הקבוע הוא מחמת שהיה קורא במבטא של יוצאי אשכנז, ומרן לא היה רגיל במבטא זה.

בנוסף סיפר רבינו כי לקריאת מגילת קהלת בשבת חול המועד סוכות מגילה כשירה בקלף, וקראו את המגילה לפני תפילת מנחה.

איזה פרשה לקרוא

סיפר רבינו: בשנת תשי"ח ביום שני שלאחר חג הפסח נסעתי לארה"ב באונייה, והנה באותה שנה חל חג הפסח ביום השבת ושביעי של פסח חל ביום שיש, ובשבת שלאחר שביעי של פסח קראו בפרשת שמני, אולם לבני חו"ל אשר נוהגים ב' ימים שביעי של פסח א"כ שבת היה ג"כ יום טוב, ולא קראו עדיין את פרשת שמני, והנה באונייה היה בית הכנסת וכשהגיע השבת החלו כמה אנשים שהיו שם חלקם ישראלים הרוצים לקרוא פרשת תזריע מצורע, וחלקם אנשי חו"ל הרוצים לקרוא פרשת שמני, וכאשר שאלו

בזה אני לא מכבד

פעם נכנס למרן הגרי"ז זצ"ל רב מדייטשלנד וכיבדו מרן במזונות ולא נטל ואח"כ הציע לו שוב, ואמר אותו רב רצונו של אדם זהו כבודו, נענה מרן הגרי"ז ואמר עד כדי כך לא כיבדתיך! אני איני מכבדך אלא במזונות ולא ברצונו של אדם זהו כבודו. (שיעור' כ יום ד' לס' מקץ ב' דחנוכה תשס"ח בד"ץ מיטב על דברי המאירי דמה שחפץ הניזק זהו המיטב)

אין בחז"ל

זכורני לפני רבות בשנים הייתי בברית מילה במשפחת מרן הגרי"ז זצ"ל, ומלבד מרן זצ"ל גם נשתתפו שם מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, והרב זין ז"ל, ואמר שם הרב זין למרן הגרי"ז שמפני מה לא נתמנה פנחס למנהיג ישראל מפני שקנאי היה, וקנאי אינו ראוי להנהיג ישראל, ואמר שבחז"ל איתא כן, ומרן הגרי"ז אמר לאתרו שאין כדברים האלה בדברי חז"ל כלל, ולא קיבל הדברים כלל וכלל, ולבסוף הביא כן הרב זין מספרי חסידות, ואמר מרן זצ"ל שספרי חסידות אי"ז דברי חז"ל, ובחז"ל אין דברים כאלו, ואנו הבאנו דברים אלו בשם המגיד מדובנא בשם גדול אחד. [בד קודש פרשת פנחס]

בשיח תורה עם מחותנו הגרמ"ד הלוי זצ"ל

ניצחו במלחמה

ידוע המעשה בעיר בריסק בזמן כהונתו ברבנות של מרן הגרי"ז זצ"ל, שלחמו המשכילים והמזרחי אז לעקור הדת, וערכו הצגה אין הוא מראה של מלחמה יהודית על פי חוקי התורה, והגיע מחנה צבא ועלה אחד ואמר מי האיש וכו' ועל כל קריאה נתרוקן מהלוחמים עד שלבסוף הלכו כולם ונשארו ג' זקנים מזקני הדור [כמדומה שהציגו את הח"ח, הגר"ח מבריסק, והגר"ח ע], ואמר הגר"ח לחפץ חיים שהוא יפתח במלחמה וירה את היריה הראשונה כיון שכהן הוא, והח"ח אמר לו שעליו לפתוח ראשון כי הוא חכם, ובזה סיימו, ונתפרסם מעשה זה בכל העיר והיטב חרה הדבר ליראי ה', ובאו לפני מרן הגרי"ז זצ"ל לספר לו דבר המעשה, ואמר שהן אמנם כך תראה מלחמה בישראל, אלא שהשמיטו המשכילים סוף המעשה שבאמת נצחו המלחמה, ע"כ. [מדו בד פרשת שופטים]

נהנים מהדרשה

אמרתי פעם למרן הגרי"ז זצ"ל שראיתי דרשת הגר"ח הנדפס בנפש החיים ליל א' דסליחות ומאוד נהניתי ממנה, ואמר לי שכשאמרה הגר"ח זצ"ל בוילנא אחר שדיבר כעשרים מינוט כבר צעקו הבעלי בתים, רבינו די אנו מבטיחים שנשפר מעשינו, כי לא יכלו לעמוד בתוכחתו הגלויה, ואילו אתה אומר לי שנהנית מדבריו, ובאמת סיבת הדבר כי אני כשקראתי דברי הגר"ח לא הרגשתי שהם מכוונים כלפי שאבהל מהם כ"כ, אולם האמת שצריך להרגיש בכל דבר שהוא מכוון אלי, וזה נתכוין מרן להעירני בזה.

ברכת הגרי"ז

בזמן מלחמת העולם כששהו רבים מבני התורה וגדולי הרבנים בעיר ורשא, והיה קשה מאוד להשיג אישורי עליה לעלות לארץ ישראל, והגיע אישור אחד והיה מיועד עבור רבנים והיה ספק למי ליתנו מבין שני רבנים, והכריע מרן הגר"ח זצ"ל ליתנו לרבי צבי איזנשטט שהיה

אותי מה לעשות אמרתי בפשיטות, הרי עתה אנחנו נמצאים בלב ים, והיינו חוץ לארץ, וא"כ פשוט שצריך לקרוא כמו בחוץ לארץ, וכן היה אילו כבר היינו מגיעים לארצה"ב הרי גם כן היינו שומעים שוב את פרשת שמיני, כאשר חזרתי לארץ ישראל נכנסתי למרן הגרי"ז זצ"ל וסיפרתי לו כל המעשה הנ"ל ושאלתי האם נכון הוריתי, ענה לי מרן הגרי"ז זצ"ל למאי נפק"מ הרי כבר פסקתם להם ולא ענה לי. (עובדות והנהגות ח"ד עמ' רעה)

זהירות ביתם

עובדת הנקיון בביתו של מרן זצ"ל היתה נוהגת להביא עמה לעבודתה את בנה הקטן שהיה בטבעו מלא מרץ נעורים תוסס ושובב, אחד מבני הבית שם את עינו על הילד ונהג להדריך אותו ולטפל בחינוכו, באחד מימי מלחמת תש"ח נהרג בעלה של האשה מפגיעת פגז ל"ע, כשנודע על כך למרן זצ"ל קרא אליו את בנו ואמר לו כי מעתה יש לילד דין מיוחס בשל היותו יתום, ושומה עליו להיזהר מאד שלא לצערו, הוא אף פתח את הרמב"ם והראה לו את ההלכות הנוגעות לזהירות מפגיעה ביתומים. (הרב מבריסק ח"ב עמ' 568)

היה רגוע

בשלהי שנת תרצ"ט פרצו חילות גרמניה לפולין, וצבא פולין הלך והתפרק מיום ליום, מרן הגרי"ז זצ"ל שהה בזמן זה בורשא שכבר יצא מבריסק קודם, והיה שם פגזים ופצצות בצורה נוראה, וזכורני קצת זמן זה, ובורשא שהיתה עיר הבירה שם היתה המטרה העיקרית והגרי"ז זצ"ל התגורר אז בבית בקומה שלישית וכל ימים אלו היה דואג, וכל מי שנכנס אליו שאלו אם יודע על דירה בקומה ראשונה עבורו, והיה בפחד מזה, והמבצב היה שכל העיר היתה מליאה פליטים והיה קשה להשיג עבורו דירה, ולבסוף נמצאה עבורו דירה בקומה ראשונה וכשהגיע מרן הגרי"ז זצ"ל לבית זה נעשה שליו ורגוע, ובאו וסיפרו לו על בתים שלמים שנפלו כולם ולא נשאר כלום גם מהקומה התחתונה והוא נשאר בשלוותו, ושאלוהו מה נשתנה שפתאום נעשה רגוע, והשיב, וכי עלה על דעתכם שפחדתי מההפצצות, כל פחדי היה מפני שחיוב הוא על אדם הנמצא במקום סכנה שיעשה מה שיוכל כדי לצאת משם, וכל זמן שחשבתי שאוכל להשיג דירה בקומה ראשונה שיש בה הפחתת הסכנה דאגתי על זה, ועכשיו כבר אין בידי יותר מה לעשות, ומעתה איני דואג, ועניינו דכל פחדו היה מחטא, שלא יהיה מצב שמתרשל בשמירתו, על עצמו כי יש חיוב לעשות מה שיוכל להרחיק עצמו מן הסכנה, וביעקב מצינו ויצר לו ופרש"י שמא יהרוג הוא את אחרים וגם הוא פחד מן החטא.

איוב צריך לצועק

זכורני בתקופת מאורעות חיטוטי שכבי דהיה דעת מרן הגרי"ז שצריך למחות, והיה מי שטען מה יועילו המחאות הרי הם שולטים ועושים כחפצם, והשיב לו מרן הגרי"ז זצ"ל דכשפרעה גזר גזירותיו היו לו ג' יועצים בלעם ויתרו ואיוב, בלעם יעץ, יתרו מיחה, ואיוב שתק, ובלעם נענש שנהרג, ויתרו זכה להיות חותן משה ולחלק בארץ, ואיוב שתק ומחמת כן נידון ביסורים, ומה כאן המידה נגד מידה, וביאר דבעצם איוב צודק דמה יועיל לו שימחה, וקיבל יסורים וזעק ומה יועילו זעקותיו אלא כשכואב לאדם זועק. [שיעור יומי ב"ב חורף התש"ע שיעור כ"ב].

גיסו של הרב שבתי פרנקל ז"ל, והכרתיו שהיה ת"ח מופלג, ופירש טעמו מפני שלא זכו עדיין לזרע של קיימא ואולי בזכות שיעלו לארץ ישראל יזכו, וכך הוה שעלו לארץ ישראל ונתיישבו בתל אביב והיה לו שם בהכ"נ, וחיו בדחקות גדולה, ולאחר זמן שלחו לו גיסיו ה"ה ר"ש פרנקל וגיס נוסף שהתגוררו באמריקה שיעלה אליהם וייקל עליו עול הפרנסה, ונכנס קמי מרן הגרי"ז זצ"ל לשאול את פיו על דבר הצעה זו, ואמר לו מבנים כבר נתיאשת, כיון ששמעה רעיתו דבר זה דחתה ההצעה לעבור לאמריקה ונשארו לדור כאן, לאחר כמה חדשים לא חשה בטוב ודרשו ברופאים ובדקה ואמרו שרואים אצלה את ה"מחלה" הידועה, ונכנס למרן הגרי"ז זצ"ל לספר לו ולהתברך מפיו, השיב לו מרן הגרי"ז זצ"ל אתה מאמין לרופאים, אולי סיבת הדבר שכבר נפקדתם, וחזרו ובדקו הדבר ונמצא נכון ומכיר אני את בנם, הרופאים לא העלו על דעתם אפשרות זו באשה מבוגרת חשוכת בנים, והאמת היתה כדברי מרן הגרי"ז זצ"ל. [שמעתי דבר זה מפי בתו הרבנית ליפשא פינשטיין ע"ה שהיא היתה נוכחת אצל אביה בשעת מעשה] [מדו בד פרשת לך לך]

טעות בספר

זכורני עת ישבנו קמיה מרן הגרי"ז זצ"ל והדיבור היה אודות ספר חדש שהוציא הרב ... ובנו הגרי"ד סיפר כמה טעויות שמצא בספר, נעניתי ואמרתי שאף אני מצאתי טעות בספרו, שכתב לדון אם פקוח נפש דוחה איסור עדות שקר, שהרי פיקוח נפש דוחה כל התורה, והביא דוגמה לדבר בשנים שרואים איך באו עדים על פלוני שרוצה הוא, וב"ד עומדים לדונו למיתה, והם ראו המעשה ויכולים להעיד על פרט נוסף שהראשונים לא נתנו לבם לזה ויצילו בזה את הנידון ממיתה, אולם הם ראו מב' חלונות, ונסתפק האם יהיו רשאים לשנות ולומר שראו מחלון אחד כדי שיקבלו עדותם, ואמרתי על זה שטעות גמורה היא שהרי כל מה שאין מקבלים עדות מיוחדת הוא רק כדי להרוג את הנפש על פיה אבל להציל על פיה ודאי יקבלו עדותם אף אם יאמרו שמב' חלונות ראו, ועי' רש"י סנהדרין פא: ד"ה בעדות מיוחדת, אולם למרבה הפלא תגובת מרן זצ"ל היתה מנין לך דבר זה שעדות מיוחדת להציל מתקבלת, ודברים אלו הם כשגגה היוצאת מפי השליט והדבר ברור אצלי ללא כל ספק שיקבלו עדותם להציל. [שיעור יומי סנהדרין קי"ז ה'תשע"ב שיעור י"ז]

קיבל את הדברים

ישבתי פעם בחדר ההמתנה אצל מרן הגרי"ז זצ"ל ועימי ישב רבי משה שמואל שפירא מבאר יעקב [מרן הגרי"ז עשה אז הטבת חלום לפני בנין] ושאלני על מה אני חושב לדבר עם הרב, ואמרתי לו את הביאור בגדר זמן פרעון שזה שאלה על החוב, ואמר לי אתה תלמיד של רבי שמואל רוזובסקי, זה נוסח של רבי שמעון וזה לא יתקבל בבריסק, ובלבי כבר פחדתי, אבל נכנסתי למרן זצ"ל והצעתי את דברי ואמר לי נכון הדבר, וכשיצאתי אמרתי לרבי משה שמואל שמרן קיבל את הדברים.

הכל בדקדוק

זכורני שראיתי שבנו רבי מאיר מבקש כסף ללכת להסתפר, שאלו מרן כמה זה עולה השיב לו עשרים ושלוש אגורות, נתן לו מרן

שני מטבעות של עשר ושלוש מטבעות של אגורה ולא הוסיף לו אפי' אגורה, כך היה דרכו, אין לעשות מעשים סתם הכל בדקדוק.

גם אצל מרן החזון איש היה אותו הדבר, אנשים חושבים שיש חומרות ועניינים, שום דבר כל מעשיהם בדקדוק על פי הדין, החזון"א היה בודק את הבצק של המצות בידיו וכשהיה סבור שלא החמיץ הורה לאפותו ולא להשליכו, מדוע להשליך אם אין זה חמץ עדיין. [ניסן ה'תשע"ה]

מכתב ברכה על הספר עובדות והנהגות

כב' ידי"ע הרב הגאון הנעלה מוה"ר שמעון יוסף מלר שליט"א שלום וברכה וכט"ס

באתי בזה להודות לכב' מקרב לב על הספר היקר והנשגב עובדות והנהגות לבית בריסק ב"ה אשר כתב בחכמה ובתבונה והואיל להעניקם לי, ואמנם מאד התענגתי עליהם ומה רבה התועלת למבקשי ה' ואוהבי תורה אשר ימצאו בהם דברי חפץ לידע ולהודיע דרכי רבותינו פארי הדורות זצ"ל והנהגותיהם הנשגבות בכל עת ובכל שעה זו הדרך אשר ילכו בה בעמל התורה באימה וביראה ובדקדוק קיום המצוות כהלכה לפקוח עינים ולהשכיל, כי כל ההנהגות יסודותם בהררי קודש ע"י בירור ההלכה כהווייתה לאמיתה של תורה לשמור לעשות ולקיים דברי התורה כנתינתן מסיני, ובעז"ה יושפע בזה לעורר הלבבות להטיב הדרכים ולהתגדל ולהתעלות בתורה וביר"ש יישר כחו על זיכוי הרבים.

והנה שמחתי באומרים לי כי כב' ממשיך במלאכתו היא חכמה להו"ל נוספות, ואין מזרזין אלא למזרזין כי יש להקפיד מאד בדקדוק הדברים, ידוע כמה ה' מצטער אותו צדיק מרן הגרי"ז זצ"ל על דברי שמועתו שלא נמסרו כהווייתם תוך כדי דיבור צריך זהירות מרובה בענינים אלו ואברכו בזה כי כמעשהו בראשון כן יהיה מעשהו בשני בדעת ובהשכל, ויזכרו השי"ת להוציא מתח"י דבר נאה ומתוקן ולהוסיף עוד כהנה וכהנה כיד ה' הטובה עליו להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות כבוד שמים.

ואחתום שלו' בכבוד וביקר

ברוך דוב

דברי הפרמ"ג על סיכוך בזכויות

שח רבינו: הנה הפרמ"ג בסימן תרכ"ט במשבצות זהב בד"ה והוי יודע דצומח וכו' כתב דבמקום שעושים זכויות מאפר פסולת גורן ויקב בשעת הדחק מסככין בזכויות, ואם יש תערובת הולכין בתר הרוב כמו בכל התורה, ושאלו מקמיה מרן הגרי"ז זצ"ל דהא בסיכוך זכויות לבנה ליכא צל, וא"כ הוי חמתה מרובה מצילתה ואמר דזה מנין? דאין אנו יכולים לדעת לפי ראות עינינו בזכויות אם חמתה מרובה מצילתה דאפשר דזהזכויות מתשת את כח החמה בכדי הכשר צל לסוכה.

ראה בגליון על מרן הגרי"מ פינשטיין זצ"ל עוד דברים מהגרי"ז.

וכן בגליון פר' יתרו מה שהביא רבינו על רואים את הקולות.

א"ה בשבועות הקרובים נכתוב על קשרי מרן רה"י שליט"א.

פרשת נח - מרן הגר"נ קרלין זצ"ל. פרשת לך לך - מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל. פרשת וירא - מרן החזון איש. פרשת חיי שרה - מרן הגר"ד יפה זצ"ל. ותלמידו הגה"צ רבי יאיר ישראלי זצ"ל. פרשת תולדות - מרן הגר"א קוטלר זצ"ל. נשמח לקבל חומרים.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

סוכות תשפ"ה

יסוד עבודת ה' – הכרת חשיבות האדם

חסד עם אורחיו וכיבודם, הוא גרם בכך להחשיב את הקב"ה, ומשום 'מידה כנגד מידה' קיבלו בני כשכר את מצוות הסוכה, שהיא מרוממת את בני ישראל, וכפי שנתבאר.

הנוגע לנו מכל זה, שאנו צריכים להכיר במדרגתו הגבוהה, שאנחנו בצלם אלוקים, וכפי שהזהירו חז"ל 'דע את מי אתה מבזה!!' וכן היה מו"ר הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל אומר, על הפסוק (דברים יד א-ב) 'בנים אתם לה' אלוקים וכו', כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך, ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה', שאדם באופן טבעי אינו מכיר את חשיבותו הגדולה, אלא מכיר את עצמו רק מצד השפלות, שהוא קרוב לחומר, שכן 'עיר פרא אדם יולד', ויצר לב האדם רע מנעוריו, וכאשר היה ילד קטן הביט על עצמו מתוך מבט של קטנות, ואף כשגדל נשארה ההסתכלות שלו על עצמו בדרגה של קטנות. וכאשר אדם מסתכל על עצמו באופן כזה הוא באמת מתקטן, והרי הוא כעשיר שאינו יודע על עושרו ומתנהג כעני. ולפיכך חייב אדם להתבונן ולהכיר את חשיבותו הגדולה, וזה נותן לו כח גדול ביותר לתקן את מעשיו, מאחר ויודע את גודל מעלתו וחשיבותו. ומוסיף ר' אהרן, שכל שכן אנו שעוסקים בתורה ה', הרי אנו ככהנים, ובודאי אנחנו במדרגה גבוהה יותר, וצריכים להבין את מדרגתנו.

בימי חג הסוכות ושמחת תורה זוכה כל אחד - לפי דרגתו - לאיזו התרוממות ע"י הסוכה והריקודים, אבל צריך להתבונן מה נשאר לנו מכל זה, האם נשאר לנו איזה ריחוק מעולם הזה, הבדלה מהפינוק של העוה"ז, הכרה בחשיבות של 'צלם אלוקים', הכרה בחשיבות שלנו שאנו זוכים לעסוק בתורת השם. וכן כמה אכפת לנו מבזיון צלם אלוקים של אחרים, האם אנחנו דואגים לכבוד הבריות, האם אכפת לנו מכבוד חברנו. השם יתברך יזכנו להתרומם בימי חג הסוכות הבאים עלינו לטובה, ולזכות לקרבת אלוקים, ולהיבדל מכל עניני עוה"ז, ולכבד את צלם אלוקים, הן בכך שנתרומם בעצמנו, והן בכך שניתן כבוד לבריות. אמן.

דיוקנו, וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה מלך, ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי. כלומר, שכאשר רואים אדם תלוי זה זלזול בקב"ה. ולכאורה זה פלא, מה השייכות בין זלזול בבני אדם לזלזול בקב"ה. אמנם כתוב כאן יסוד, שכאשר אדם מזלזל באדם אחר, זה גורם לו גם לזלזל בקב"ה, וזאת מפני שהאדם עשוי בצלם אלוקים. ואף שודאי אין לאלוים צלם ודמות ח"ו, אבל מכל מקום זו המציאות, שזלזול באדם גורם לזלזול בקב"ה, שהאדם פחות מעריך את הבורא, ואף על פי שאיננו מבינים כיצד בדיוק זה פועל.

ויסוד זה כתוב כמעט במפורש בירושלמי במסכת נדרים (פ"ט ה"ד), וז"ל, 'ואהבת לרעך כמוך, רבי עקיבה אומר זהו כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר, זה ספר תולדות אדם, זה כלל גדול מזה'. וביאר הפני משה שם, שנקט בן עזאי את תחילת הפסוק, אך מונתו לסופו 'בדמות אלהים עשה אותו'. שכן כאשר יתבונן האדם בכך שחבירו הוא 'בדמות אלוקים' יזהר מאוד בכבודו. ולכן אמר 'זה כלל גדול מזה', לפי שהוא כולל שני עניינים, שכאשר יזהר אדם בכבוד חברו, כדי לחוס על כבוד קונו, מאחר וחבירו נעשה בדמות אלוקים, אזי כל שכן שייזהר מלמעול מעל בהשם, ויהיה זריז בעשיית המצוות לכבודו יתברך.

וכן כתוב במדרש (ב"ר פ"ר כ"ד ס"ז), 'ר' עקיבא אומר, ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חברי עמי, הואיל ונתקללתי יתקלל חברי עמי. אמר ר' תנחומא, אם עשית כן דע את מי אתה מבזה, בדמות אלוקים עשה אותו. והיינו כפי שנתבאר, שאם אתה מבזה אדם שהוא בדמות אלוקים, הרי זה כאילו אתה מבזה את הקב"ה בעצמו חלילה. והוא הדין לאידך גיסא, שאם אתה מכבד בן אדם ומחשיב אותו אתה מחשיב צלם אלוקים! וגורם בכך חשיבות להקב"ה.

ועל פי זה יש לבאר את השייכות שבין הכנסת אורחים לסוכה, שכן כאשר אברהם אבינו גמל

כתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ח): כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקדוש ברוך הוא את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות, והוא - כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היתה נמשכת להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד, נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ. ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מיישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך, ומקיף כל צדיק מיישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כולם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה.

דהיינו, שע"י הסוכה זוכים כלל ישראל להתרומם מכל העולם ולהתקרב לקב"ה, ומדריגה זו של סוכות נמשכת בכל דור, שאפשר להגיע לדרגות הגבוהות ביותר של קרבה לקב"ה, והיבדלות מוחלטת מכל הבלי עוה"ז בחג הסוכות.

והנה מבואר במדרש (ב"ר פ"ר מ"ח ס"ז), שאמר הקב"ה לאברהם אבינו 'אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך, פרש ענן למסך. הרי במדבר, בארץ מנין, בסוכות תשבו שבעת ימים', נמצא שזכו ישראל למצוות סוכה בשכר אמירת 'השענו תחת העץ'. וצריך לידע, מה ה'מדה כנגד מדה' שיש בזה, ומה השייכות בין הדרגה הרוחנית הגבוהה שזוכים ישראל בסוכות, להיות נשואים מן הארץ ומובדלים מן העמים, וכפי שנתבאר מדברי הרמח"ל, לכך שאברהם אבינו הכניס אורחים, ואמר להם שישענו תחת העץ. הרי אברהם אבינו נתן לאורחים טובה גשמית, ואילו חג הסוכות הוא מעלה רוחנית.

והביאור בזה, על פי המקרא (דברים כא כג) 'לא תלין נבלתו על העץ, כי קבור תקברנו ביום ההוא, כי קללת אלהים תלוי'. ופרש"י [על פי דברי הגמרא בסנהדרין (מ"ז)], 'זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות

בגדר דין דופן עקומה

את הסכך הכשר שבאמצע הסוכה לדפנות שבצדדים, נאמר רק משום שאינו נחשב שיש הפסק בין הסכך הכשר לדופן, ולפיכך היה מקום לומר, שסכך פסול - שהוא מין אחר מהסכך הכשר - חוצץ ומבדיל בין הדפנות לסכך, ואין אומרים בו דין 'דופן עקומה', וקמ"ל שאין הדין כן, אלא אע"פ שהוא מין אחר אינו חוצץ לגמרי בין הדופן לסכך הכשר.

והביאור בזה יש לומר שכאשר הסכך הכשר אינו מובדל לגמרי מהדופן יש כאן סוכה עם דפנות, אלא שהדפנות אינן סמוכות לסכך, ולגבי פסול זה מהני דין 'דופן עקומה' להכשיר, אבל כאשר הסכך והדופן מובדלים לגמרי זה מזה, אזי הדופן כלל אינה מתייחסת אל הסוכה, ונמצא שיש כאן סוכה ללא דפנות, וממילא אי אפשר להכשירה מדין 'דופן עקומה' ולהחשיב כמי שיש דפנות לסוכה.

ולפי זה נראה לומר שהגדר בדין דופן עקומה שנאמר רק עד ד' אמות אין הביאור בזה משום שרק עד ד' אמות דרך הכתלים להתעקם (וכמו שבמבואר בכמה ראשונים) אלא מצד שעד ד' אמות נחשב שהסכך הכשר מחובר לדופן, אבל ביותר מד' אמות הוא נחשב מקום חשוב לעצמו ומפסיק בין הסופן לסכך הכשר, ולכן לא שייך בזה הדין דופן עקומה.

ביאור שיטת רעק"א

ואם נאמר שהטעם שלא אמרינן דופן עקומה במקום שיש יותר מד' אמות סכך פסול היינו משום שבידן מד' אמות הסכך כשר אינו נחשב מחובר לדופן, אפשר ליישב את דברי רע"א, הסובר שאין חייבים לומר דין 'דופן עקומה' על כל הסכך הפסול, אלא אפשר לומר דין זה רק על תחילתו, עד שנותר פחות מג' טפחים סכך פסול, שניתן להכשירו מדין 'לבד', מאחר ובטל לסכך הכשר, ותמהנו על כך, מדוע אם כן סכך פסול פוסל מן הצד בארבע אמות, הרי גם כשהוא יותר מד' אמות ניתן להכשיר הסוכה, אם נאמר דין 'דופן עקומה' על פחות מד' אמות, ונכשיר את סוף הסכך הפסול מדין 'לבד' [כשאין בו ג' טפחים]. ולפי מה שנתבאר מיושבת תמיהה זו, שכן באופן שיש סכך פסול יותר מד' אמות לא אמרינן כלל דין 'דופן עקומה', מאחר והסכך הכשר מובדל מהדופן ע"י סכך פסול יותר מד' אמות.

ז' הרי היא פסולה, כל שאין בה סכך כשר בשיעור ז' על ז', שהרי הסכך הפסול אינו מתבטל לכשר.

האם שייך לומר דופן עקומה רק על חלק מהסכך הפסול

ומבואר מדברי רע"א, שדין 'דופן עקומה' אינו מוכרח להיות על כל הסכך הפסול ביחד, אלא אפשר לחלקו לשני חלקים, ולדון חלק אחד ממנו כדופן, מדין 'דופן עקומה', וחלק שני כסכך פסול פחות מג' טפחים, שמתבטל לסכך הכשר, ומצטרף להכשר הסוכה.

ולכאורה יש לתמוה על חידושו, שהרי נתבאר בדברי השו"ע שסכך פסול העומד מן הצד פוסל את הסוכה בד' אמות, אבל בפחות מד' אמות כשרה, מדין 'דופן עקומה', ולפי דבריו יקשה, מדוע בד' אמות פסולה, הרי ניתן להכשיר את הסוכה אפילו באופן שיש בסכך הפסול ד' אמות ועוד פחות מג' טפחים, שכן ניתן לחלק את הסכך הפסול לשני חלקים, ולומר שהחלק שהוא פחות מד' אמות יוכשר מדין 'דופן עקומה', והחלק שהוא פחות מג' טפחים יוכשר מדין 'לבד', וכעין האופן שעסק בו רע"א, בסוכה קטנה שיש בה סכך פסול יותר מג' טפחים מן הצד, שהחלק שהוא פחות מג' טפחים כשר מדין 'לבד', ושאר הסכך הפסול כשר מדין 'דופן עקומה'.

הטעם ששייך לומר דופן עקומה

ונראה ליישב, על פי סוגיית הגמרא בסוכה (יז.), שדנה מדוע הוצרך התנא להשמיענו דין 'דופן עקומה' בשלשה אופנים [בית שנפחת, חצר שהיא מוקפת אכסדרה, סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו]. ומבארת, שאילו היה התנא משמיענו דין זה רק בשני האופנים הראשונים, סבורים היינו שאין אומרים 'דופן עקומה' אלא בסכך כשר [שפסול לסיכוך מדין 'תעשה ולא מן העשוי'], ולא בסכך פסול. וכתב על כך הריטב"א (ד"ה והא), 'דהכי קאמר, דלמא הוה ס"ד דסכך פסול לא גמירי ביה דופן עקומה, דכיון שאינו ממין הסוכה כלל מפסיק וחוצץ הוא מאד, אבל כשהסכך סכך כשר, אלא שהוא נעשה לשם דירה, דמין במינו הוא ואינו חוצץ כל כך, ראוי להכשירו על ידי דופן עקומה. קמ"ל דאפילו בסכך פסול אמרינן לה, דהכי גמרינן'.

מתבאר מדבריו, שיסוד הדין 'דופן עקומה' שהוא לחבר

כתב השו"ע (סי' תרלב ס"א): סכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים, אבל פחות מד' כשרה, ומותר לישן תחתיו. מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות, אבל פחות מד' אמות כשרה, דאמרינן דופן עקומה. במה דברים אמורים בסוכה גדולה, שיש בה יותר על הסכך פסול שבעה טפחים על שבעה טפחים, אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז', בין באמצע בין מן הצד בג' טפחים פסולה, בפחות מג' כשרה וישנים תחתיו, ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור.

ומבואר, דמעיקר הדין צריך שיהיה שיעור הכשר סוכה המסוכך בסכך כשר, אלא שאם הסכך הפסול הוא פחות מג' טפחים, כיון שהוא מתבטל לסכך הכשר [מדין 'לבד'], ממילא נחשב כאילו כל שיעור ז' על ז' מסוכך בסכך כשר, אבל אם יש סכך פסול יותר מג' טפחים, שאינו מתבטל לסכך הכשר, אזי אם הסוכה קטנה, שאין בה שיעור ז' על ז' המסוכך בסכך כשר, הסוכה פסולה, אבל אם הסוכה גדולה, שיש בה שיעור ז' על ז' המסוכך בסכך כשר, אפילו אם יש בה סכך פסול יותר מג' טפחים הסוכה כשרה.

קושיית המג"א ויישוב הגרע"א

והקשה המג"א (שם סק"ג), דמדברי המחבר שכתב 'אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז', בין באמצע בין מן הצד בג' טפחים פסולה', משמע שאם יש בסוכה קצת יותר מז' על ז', אפי' אם יש בה סכך פסול ג' טפחים הרי היא כשרה. ולכאורה הדבר תמוה, שהרי אפילו אם הסוכה היא באורך ט' טפחים, מכל מקום אם יש בה ג' טפחים סכך פסול, בין באמצע בין מן הצד, יש לפסולה, שמאחר והסכך הפסול הוא יותר מג' טפחים אינו מתבטל לסכך הכשר, וממילא לא נותר בסוכה שיעור הכשר של ז' על ז' המסוכך בסכך כשר.

ובהגהות רע"א שם כתב ליישב דברי השו"ע, שאכן ישנו אופן שסכך פסול של ג' טפחים אינו פוסל סוכה שיש בה מעט יותר מז' על ז', והיינו כשהסכך הפסול עומד מן הצד, שאז דנים את מקצת הסכך הפסול כדופן, מדין 'דופן עקומה', וממילא נשאר פחות מג' טפחים סכך פסול, שהוא בטל לסכך הכשר, ושפיר אין הסוכה נפסלת בכך. אמנם באופן שהסכך הפסול של ג' טפחים עומד באמצע הסוכה, אזי אפילו אם הסוכה גדולה יותר מז' על

בדין שהחיינו על הסוכה אם פוטר את היו"ט

ולכאורה יש להקשות לפי זה, מדוע בני חו"ל מברכים ביו"ט שני שהחיינו על הכוס [כמבואר בביאור הלכה (סי' תרמג ס"א ד"ה ואח"כ)], הרי מאחר ונתבאר שאנו חוששים שברכת שהחיינו על הסוכה פוטר את הברכה על היו"ט, אפילו אם בירך אותה קודם יו"ט, כמו כן יש לומר שברכת שהחיינו שאמר בקידוש של יו"ט ראשון תפסור את היום טוב, אפילו על הצד שהיום הראשון אינו יום טוב [שהרי מטעם זה עושים יו"ט שני], שכן ברכה זו נאמרת אף על הסוכה, ושוב לא יברך שהחיינו ביו"ט שני, מדין 'ספק ברכות להקל'. ואכן בבכורי יעקב (סי' תרמא סק"ד) כתב, שיש הנוהגים מטעם זה ליקח פרי או בגד חדש לברכת שהחיינו ביו"ט שני, אמנם המשנה ברורה לא הביא מנהג זה, וכן לא נהגו לעשות כן, וצ"ע.

כתב השו"ע (סי' תרמא ס"א): העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר, אינו מברך על עשייתה, אבל שהחיינו היה ראוי לברך כשעושה אותה לעצמו, אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש.

מבואר מדבריו, שיש שני עניינים בברכת שהחיינו שאנו אומרים בקידוש: א. על מצות הסוכה. ב. על היום טוב עצמו, כמו בכל יו"ט.

ובביאור הלכה שם (ד"ה אלא, בשם ביכורי יעקב) הביא את ספיקו של הפרי מגדים, מה הדין באדם שבירך שהחיינו על עשיית הסוכה, האם חוזר ומברך שהחיינו גם בקידוש, וכתב, שהברכה יוסף תלה זאת במחלוקת ראשונים, והסיק, שמאחר וספק ברכות להקל, על כן לא יברך.

ונראה לומר בזה, שהטעם שאין ברכת שהחיינו של יום טוב ראשון פוטר את ברכת היום טוב, השני, כפי שברכת עשיית הסוכה קודם יום טוב פוטר, מפני שכאשר מברך שהחיינו בעשיית הסוכה קודם יו"ט עיקר הברכה היא על עשיית הסוכה, אלא שהיו"ט נכלל בזה ממילא, מכיון שעשיית הסוכה היא מחמת היו"ט, אבל כאשר מברך שהחיינו ביו"ט עיקר הברכה היא על היום שעומד בו, אלא שהסוכה נכללת בזה ממילא, וכיון שעיקר הברכה היא על עצם היום, נמצא שאין הסוכה נכללת בה אלא כשהוא באמת יו"ט, אבל על הצד שאינו יו"ט אין הברכה פוטר, כיון שעיקר כוונת הברכה היא על היום, ואם אינו יו"ט ממילא אין כאן ברכה.

בגדר דין 'לכם'

הריטב"א ריש פרק לולב הגזול (סוכה כט: ד"ה לולב) נתקשה, מדוע דין 'לכם' נוהג רק ביום הראשון ולא בשאר ימים [אפילו במקדש שחיובו מן התורה כל שבעה], ואילו דין 'הדר' ו'לקיחה תמה' [שיהיה שלם] נוהגים כל שבעה [במקדש מן התורה, ובשאר מקומות מדרבנן]. הרי כל הדינים הללו נלמדים מאותו הפסוק 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר', ומה מקום יש לחלק בהם. וכתב בביאור הענין, וזה לשונו: לפי שמצות 'לכם' אינו חומר בגופן של ארבעת מינין, אלא שהחמיר הכתוב ביום הראשון, כמו שהחמיר בציצית ובסוכה, דכתיב 'ועשו להם' - משלהם, 'תעשה לך' - משלך, לא למדו ממנו לשאר ימים, שהרי היום הראשון חמור משאר ימים, שהוא נוהג בגבולין מן התורה, ולפיכך אין לנו להחמיר בענין זה שאמר 'לכם ביום הראשון' שיהא נוהג בשאר ימים כמו ביום הראשון, אבל כל שפסולו מפני שאינו 'הדר' נוהג בכולם מן התורה, בימים של תורה.

וביאור דבריו נראה, שדין 'לכם' אינו מוגדר מעיקר ה'חפצא' של המצוה, שאינו נחשב חפץ אחר במה שהוא שלו, אלא הוא דין במעשה קיום המצוה, שיהיה במצב מסוים שהוא שלו, ואינו מעיקר דין המצוה, אלא מעלה צדדית, שקיום המצוה יהיה במצב שהחפץ שייך לו, ולפיכך יש סברא לומר שלא החמיר הכתוב בדין זה רק ביום הראשון, שהוא חיוב בכל מקום, ומשא"כ דין 'לקיחה תמה' ו'הדר', שהם דינים בגוף ה'חפצא' של המצוה, ולפיכך הם נוהגים בכל שבעת הימים.

בחינוך קטן למצוות אין דין 'לכם'

והנה כתבו התוספות בערכין (ב: ד"ה אביו), שקטן יכול לצאת בלולבו של אביו. וכן נקט המהרש"ל להלכה [הובא במשנ"ב (סי' תרנ"ד)], שאף שקטן היודע לנענע חייב אביו ליתן לו לולב, מדין 'חינוך', מכל מקום אינו צריך לקנות לו, אלא נוטל הקטן את הלולב של אביו. ומבואר מכך, שאין צריך לחנך הקטן לקיים את ה'לכם',

אלא רשאי לצאת בלולב שאינו שייך לו, ויש לבאר הטעם בזה. ולפי מה שנתבאר לעיל בדברי הריטב"א - שדין 'לכם' אינו בחפצא של המצוה, אלא רק מעלה צדדית בקיום המצוה - מובן הדבר, שכן מצות 'חינוך' נאמרה רק על הדינים הכלולים בגוף המצוה, ולא על שנאמרו בצורת קיום מעשה המצוה.

בדין 'לכם' בציצית

והנה פסק השו"ע בהלכות ציצית (או"ח סי' יד ס"ד), שמותר לאדם ליטול טלית חבירו שלא מדעתו, ולברך עליה. ובמגן אברהם (סק"ח) תמה על כך, דבשלמא מה שרשאי ליקח הטלית בלא רשות, היינו משום שקיימא לן ד'ניחא ליה לאיניש ליעבד מצוה בממוניה', אבל כיצד רשאי לברך עליה, אחר שהיא טלית שאולה הפטורה מציצית [דבשלמא בשואל מדעת, אמרינן דהוי כאילו הבעלים נותנים לו 'מתנה ע"מ להחזיר', ומיקרי 'לכם', אבל כששואל שלא מדעת הבעלים לכאורה אין בזה חיוב כלל]. ותיירץ, שאכן השואל טלית שלא מדעת פטור הוא ממצוות ציצית, ומכל מקום רשאי לברך עליה, כשם שנשים מברכות על 'מצוות עשה שהזמן גרמן', אף שאינן מחוייבות בהן.

והקשה על כך רעק"א [בהגהותיו שם], שלכאורה אין לדמות טלית שאולה למצוות עשה של נשים, שכן לגבי נשים יש כאן 'חפצא' של מצוה, שהרי לגבי אנשים יש בזה קיום מצוה, אלא שיש חסרון ב'גברא', שהנשים פטורות, אבל בציצית שאולה יש חסרון ב'חפצא' של המצוה, שציציות שאולות אין בהם מעשה מצוה כלל, וכיצד יתכן שיהיה מותר לברך עליהם?

ונראה ליישב שיטת המגן אברהם, על פי הגדר הנ"ל שנתבאר בדברי הריטב"א, שדין 'לכם' אינו חסרון ב'חפצא' של המצוה, אלא רק במעשה קיום המצוה, ונמצא שאף בציציות שאולות יש 'חפצא' של מצוות ציצית, ולפיכך ניתן לדמותם לחיוב נשים במצוות עשה שהזמן גרמא.

הטעם שמקריבים קרבנות כנגד אומות העולם דוקא בחג הסוכות

בכל עבודת הקרבנות שבמהלך ימות השנה אין התייחסות כלל לאומות העולם, מלבד בחג הסוכות, שאז מקריבים שבעים פרים עבור כל האומות. ודבר זה צריך ביאור, מדוע דוקא בחג זה מקריבים עבור אומות העולם? וביותר יש לתמוה, שהרי בחג הסוכות ניכרת הבדלתם ורוממותם של עם ישראל מכל האומות, כמבואר בדרך ה' (ח"ד פ"ח), שעל ידי ענני הכבוד נתרוממו ישראל מעל האומות, והארה זו חוזרת בכל שנה בחג הסוכות, וא"כ למה דוקא בסוכות שאנו נבדלים מהאומות, אנו מקריבים עבורם קרבנות.

ונראה לבאר בזה, על פי מה דאיתא בתהילים (ק"ז ב) 'הללו את ה' כל גוים, שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו'. ודבר זה צריך ביאור, וכי בגלל שגבר חסדו עלינו זו סיבה לכך שהגויים ישבחו את הקב"ה? וביאר בזה החפץ חיים, על פי המעשה בגר הצדק, שהכמרים שעמדו לשורפו ביקשו ממנו שלא ינקום בהם בעולם הבא. ואמר להם משל, לכן מלך שרוב עם חבירו על משחק, ואמר לו שינקום בו לכשיגדל, אמנם כשגדל אמר שעכשיו שהוא מלך, והדבר הקטן הזה לא מעניין אותו, וכן הוא עומד להגיע לעולם הבא, ושם בודאי לא יעניין אותו ליטול את נקמתו מהם. ועל פי זה ביאר את המקרא הנ"ל, 'הללו את ה' כל גוים', על כך שגבר עלינו חסדו לעולם הבא, וממילא אין לנו ענין לבקש מהם נקמה.

וכעין זה מתבאר מדברי הרמב"ם (דעות פ"ז ה"א), שכתב 'הנוקם מחברו עובר בלא תעשה, שנאמר לא תיקום. ואף על פי שאינו לוקה עליו דעה רעה היא עד מאוד, אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מידותיו על כל דברי העולם, שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי, ואינו כדאי לנקום עליהם'. והיינו כיסוד הנ"ל, שהדרך לעבוד על קנאה היא להיות 'בן עולם הבא', וממילא לא מעניין אותו ענייני עוה"ז.

ועל פי זה יש לומר עוד, שכאשר עם ישראל עומדים בדרגה גבוהה ברוחניות, אזי כבר בעולם הזה לא אכפת להם מהגשמיות, ומכך שהגויים מציקים להם, ולכן דוקא בחג הסוכות שעם ישראל נמצאים בדרגה הכי גבוהה של קירבה לקב"ה, יכולים הם להקריב קרבנות עבור אומות העולם, ואינם מתחשבים בכך שהם מציקים להם.

ולפי זה יתפרש המקרא כך, 'הללו את ה' כל גוים', על כך שגבר עלינו חסדו בעולם הזה, שאנו זוכים לדרגות רוחניות גבוהות, ויכולים להידיבק בבורא העולם, וממילא לא אכפת לנו מן הדברים הגשמיים, וממה שמעוללים לנו הגוים.

צא מדירת קבע'

אלא זה גם יגרסו לו לביטול תורה גדול. כך שלמעשה כל אחד צריך לבדוק מה מתאים מבחינת הבית שלו. אבל באופן כללי צריך לשים לב שזו המטרה, מכיון שכמו שאמרנו יש היום הרבה אברכים שעוברים את הגבול, ומחפשים את מה שהוא כבר מותרות אפילו מבחינתם, בית מפואר וכל מיני מעדנים. ולמעשה, בן עליה צריך להיות מוכן לחיות ברמה אחת פחות.

הבעיה הזאת לא נגמרת בכך שהאברך אינו חי ברמת חיים הראויה לבן עליה, אלא זה גורר אחריו הרבה בעיות אחרות. זה מתחיל בכך שמחפשים כל מיני מותרות, ואח"כ ממילא נצרכים ליותר כסף, כך שהנשים צריכות לעבוד הרבה יותר שעות כדי להרוויח יותר, ואז כבר מוכרחים לחפש מקצוע שגם יכניס יותר כסף, ובוזה נכנסים לניסיון בכל מה שנוגע לאקדמיה ותארים וכדו'. וכל זה נובע רק ממה שמחפשים לחיות בדרגה שלא שייכת לאברכים.

זה נכון שצריך שהבית יהיה נקי ונעים, אבל שיהיה פשוט, ובאופן כללי צריך לחפש בכל תחום את הפשטות. לכן הדברים שהזכרנו נוגעים גם לימינו.

מידת ההשתדלות והבטחון תלויה בדרגה של האברך

ישנה שאלה שהרבה אברכים שואלים היום, האם כדאי להרחיב את הדירה? לבנות יחידה או לפצל את הדירה? שהרי על ידי זה אפשר לעשות כל מיני תחבולות איך להרוויח יותר. ולפעמים זה באמת מוכרח, אבל הרבה פעמים, נכון לעכשיו אין לו בזה צורך כלל. אברך צעיר שמחפש לעשות דבר כזה, כדי שכאשר הוא יגיע לשלב שיתחיל לחתן את הבנות שלו יהיה לו מאיפה לתת, יש ליתן את הדעת אם זה בגדר 'השתדלות' הראויה, שכן רבים המקרים שההתעסקות סביב זה עלולה לגרום לו לביטול תורה גדול כבר היום, ובכגון דא זה דוחה את כל החשבונות שיש כלפי העתיד. על דבר כזה בודאי שיש לו היום את חובת הביטחון!

יש מעשה מפורסם על החזון איש, שאברך אחד הגיע אליו לשאול האם נכון לעשות איזה ניתוח, ושאל אותו החזון"א מה דעת הרופאים בעניין, וענה, שהרופאים ממליצים על ניתוח. ואמר לו החזון"א, שאם כן צריך לגשת לניתוח. אמנם לאחר מכן דיבר האברך עם החזון"א בלימוד, ועקב כך שינה החזון"א את דעתו, ואמר לו שהוא מתחרט על מה שאמר לו לגשת לניתוח, שכן לאחר שנכח לראות את הרמה הגבוהה שלו בלימוד, אם כן אברך ברמה שלו צריך שיהיה לו בטחון, ואין צורך לגשת לניתוח.

זאת אומרת, שרמת ההשתדלות והביטחון הנדרשים מכל אחד משתנה מאחד לשני לפי הדרגה שלו. אברך שנקרא 'בן עליה', כלפיו ההגדרה של חובת הביטחון היא שכל ביטול תורה של עכשיו דוחה את החשבונות של אחר כך! וכך גם ראיתי שכתב באגרות החזון"א. ואולי באמת לאחר זמן, כשיגיעו הדברים לשעת מעשה, יהיה הדין אחר, אבל כרגע אברך צעיר צריך להיות שקוע כולו בלימוד, ולא לדאוג מהחשבונות של העתיד.

להיות 'מחמיר' בזמן

הדבר השני שעליו דיבר ר' זונדל, וגם הוא שייך אלינו, הוא ניצול הזמן, שלא לבזבז זמן לריק, ובדבר הזה בן עליה חייב להיות מאוד 'מחמיר', לקבוע זמנים וסדרים ולהקפיד עליהם.

אבל לפני הכל, צריך כל אחד לדעת שיהיו מפריעים, ולהיות מוכן לזה, ובפרט אצל אברכים ישנם מפריעים כל הזמן. יש ילד שצריך לקחת לחיידר, לגן, לקנות, לסדר, ובפרט במצב שבו אנו חיים, שהנשים הן אלו שיוצאות לעבוד, ממילא הרבה דברים הם באחריות של האבא, וזה חלק בלתי נפרד מהחיים שלנו. צריך לקבל את זה, ולא להתלונן על כך כל הזמן, ולחיות בהרגשה שהלוואי שלא יהיה לי את כל זה, אלא צריך לקבל שזה המצב.

ואדרבה, כל אחד צריך להתאים את עצמו למצב שלו, לחשב כמה זמן אורכות המטלות שהוא צריך לעשות, ולפי זה לעשות את החשבון מתי הוא יכול ללמוד, ועל הזמן הזה הוא חייב להקפיד. אבל רק אחר שהוא מחשב את המפריעים. ובפרט, שמי שבאמת שקוע בלימוד יכול לנצל גם את הזמנים הללו.

צורה של בן תורה

בספר 'רבי יוסף זונדל מסלנט' (חלק הנהגות אית ית) יש כמה הנהגות שכתב, בהם אפשר להגדיר איך אברך צריך להיראות. ואף שחלק מהדברים אינם נוגעים כל כך למציאות של ימינו, מכל מקום כדאי לראות את הדברים בשלמותם, כי גם ממה שלא נוגע אלינו אפשר על כל פנים לקבל שייכות ב'מושגים'.

ובפתח דבריו כותב, 'תיכף כשישיבים ממיטתו, לומר בלב שלם ובשמחה הריני מקבל עלי עול תורה היום'. ואחר כך הוא מדבר לגבי אדם הצריך לעבוד לפרנסתו, וכותב שיש לו לעסוק בכך רק במשך שלש שעות ביום, ובשעת הדחק ארבע שעות. וכל זה רק באופן שכל השעות שהוא מתעסק בעבודה יהיו בפלס ובמאזנים, שלא יפיל ארצה שום רגע כמימריה בביטול הזמן, רק בעול תורה ועבודה, ואכילה ושינה בכלל עבודה. אבל כל זה אינו סותר לכך שעליו 'להיות רוב לילי השבוע דוקא בבית המדרש, או בבית המיוחד לתורה, ופשיטא ימים'.

מידת ההסתפקות

הוא מסיים בשני דברים שנוגעים אלינו יותר - 'עוד גדר גדול וסייג חכמים, סייג כלל התורה והמצוות והמידות ועול תורה בתמידות, הוא זה הסתפקות, להסתפק ולשמוח בחלקו באהבה, עד פת במלח ומים במשורה. ואחר הסתפקות במאכל ובמשתה בכסות ובדירה, לא לפי הנהגה וה'מודה', צריך להתחזק במידת הביטחון, ולא להשגיח על סיבות הזמן, כדרכת הגאון מוילנא, אנשי חיל אבירי לב בשלמות הביטחון, לעסוק בתורה ובמצוות יומם ולילה, ובביתו אין לחם ובניו ובני ביתו יצעקו לו הבה לנו מזון ומחיה, ולקולם לא יחת, רק הביטחון בלב ולשקוד על עול תורה'.

עוד כתב, 'כל היראות והחומרות וכל הזהירות אינו עומד ואינו כדאי לבטל מעול תורה אפילו רגע אחת. והתשובה המעולה היא גם כן עול תורה, כדמתרגמינא בפסוק 'ונקה לא ינקה', 'סלח לדתייבין לאורייתיה'.

כמובן שהדברים באופן כללי הם גבוהים מאוד, ומתוכם אפשר לקבל קצת מושגים מי היו תלמידי הגר"א, ומכל מקום נתייחס לשני דברים הנוגעים אלינו. הדבר הראשון שהזכיר ר' זונדל הוא ההסתפקות. בן עליה צריך לדעת שהוא חייב לדרוש מעצמו איזו מידה של הסתפקות, התנודות מסוימת מסוגי המאכלים שהוא מחפש לעצמו, וכן הסתפקות ביופי ונוחות שיש בביתו, בן עליה צריך לדעת להסתפק במועט.

וכן כתב ר' חיים מוולאז'ין בספרו רוח חיים, בפירושו על דברי המשנה באבות (פ"ו מ"ד) 'כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל', ומביא על כך דברי 'מדרש הנעלם', על הפסוק 'ויזד יעקב נזיד', המפרש 'ויזד' מלשון מחשבה, כמו שמצינו בכתוב 'בדבר אשר ודו אליהם' [שהכוונה במה שחשבו עליהם]. וכתב: רצה לומר, האדם חושב מחשבות להתדבק בה, ויבוא היצר הרע ואומר מה תעשה לבניך הצועקים ללחם ופורש אין להם, וגם אתה מה תעשה, הלעיטני נא כו'. ולזה אמר 'כך היא דרכה של תורה', אם על הדרך אתה עומד להתקרב אל ה', הלא תדע שאם תתאוה מאכלים ערבים ומגדים ותענוגי עולם, כל הימים תהיה מוטרת בהם ולא תוכל להתעלם מהם, ותוותרת מתי נעשית. לזאת תקבל עליך ללמוד, אף שלא יהיה לך רק פת חרבה מטובלת במים ומלח, ואין כסות בקרה.

אמנם הדרגות שמבוארות כאן הם גבוהות מאוד, אבל אברך בן עליה צריך להיות מודע לזה, כי זה עדיין נוגע אלינו - לפי דרגתנו - לחיי היום יום ממש. לפעמים אברכים מוציאים הרבה כסף על כל מיני דברים שאינם מוכרחים כל כך, אלא רק כדי שהבית יראה יותר יפה או יותר נוח, על כל מיני בגדים חדשים אפילו שלא צריכים להם כל כך, או על אוכל מיוחד כשמתחשק לו. ובאמת כולנו צריכים להימנע מזה, כל אחד לפי דרגתו.

לבן עליה צריך להיות רמת חיים הראויה לו וממילא ימנע

'מ'אקדמיה' וכד'

הזמן גורם שצריך להרחיב בזה קצת יותר, כי אמנם נושא זה של הסתפקות במועט אינו תלוי באברך לבדו, אלא תלוי גם באשה בהרבה תחומים. יש נשים בימינו שהכוחות שלהן מוגבלים מאוד, ואם עוברים אצלן את גבול היכולת שלהן זה עלול לגרום אח"כ בעיות בשלום בית חלילה, ואז לא רק שייצא שכרו בהפסדו,

דבריו החמה

ממרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א חג הסוכות תשפ"ה

• ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחני של מרן שליט"א

תשובה. תפילה בנץ היא מעלה גדולה שמוזכרת בהלכה, ולדעת הרמב"ם היא התפילה שלכתחילה, והתפילה אחר כך היא רק תשלומין, ובוודאי שהתפילה בנץ עדיפה, מאשר לצאת שיטה אחת, שד' מינים ליד הכותל היא דאורייתא. ובפרט שבד' מינים אינו חייב כעת, ואין חיוב ללכת למותל כדי להתחייב, משא"כ התפילה בנץ היא חיוב על כל אחד להתפלל בזמנו, ולכן יתפלל בנץ, וישתדל במשך היום אח"כ לבוא למותל המערבי.

האם יש למעט בעשיית מלאכות המותרות בחוה"מ

שאלה. האם מה שהותר בחול המועד לעשות מלאכות, כגון לנסוע ברכב ולדבר בטלפון, זה הותר לגמרי, או שמותר רק כשמוכרחים וראוי להמנע כמה שאפשר.

תשובה. לא הותר לגמרי לעשות מלאכות בחול המועד, ורק מלאכות שהם לצורך המועד מותרות. אולם כל צורך המועד, גם צורך קטן, ואפילו לצורך טיול מותר, ובעל האגרות משה זצ"ל התיר גם לנסוע ברכב למקום שאפשר בקלות ללכת אליו ברגל, ואף שלפעמים גם בימות החול הולך לשם ברגל, כיון שנסיעה במכונית יותר נעימה ונוחה מאשר הליכה ברגל, הדבר מותר. וכן הפטפוט בטלפון, אם אשה יש לה תענוג מכך מותר. אבל נסיעה או דיבור בטלפון שלא לצורך כלל, כגון שמתקשר בטלפון כדי לסדר דברים שצריך להם לאחר המועד, או שנוסע עבור דברים שאחר המועד, הרי זה בכלל מלאכה שאסורה בחול המועד.

מי ישב חוץ לסוכה, האם הילד הקטן או אמו

שאלה. משפחה שיש לה סוכה קטנה מאד, ואם הילד הקטן ישב בסוכה, הרי שאמו תשב מחוץ לסוכה, והילד רואה שהדבר כואב לאמו שאינה מקיימת מצות סוכה. ואמנם מצד אחד אמו לא מחוייבת בסוכה, והקטן חייב מדין חינוך, אך מצד שני הרי אם יתן הילד לאמו לשבת, יקיים בזה מצוה דאורייתא של כיבוד אם. מה עדיף?

תשובה. גם אם אמו היתה מבקשת בפירוש, שהיא רוצה שבנה ישב מחוץ לסוכה והיא תשב בסוכה, לא היה צריך לשמוע בקולה, וכמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רמ סט"ו) שאם אמר לו אביו [וה"ה אמן] לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה ובין לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו. וכ"ש הכא שהאמא מסתמא כלל לא רוצה לשבת בסוכה במקום הבן, ואדרבה לבה מלא שמחה שבנה מקיים מצוה, והיא יודעת שהיא פטורה מהמצוה, ובנה חייב מדין חינוך, ואמנם אולי כואב לה שאין לה סוכה גדולה יותר, אבל אמא כשרה בשום אופן לא תסכים לשבת בסוכה במקום בנה.

והנה שאלתי למו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כאשר יש לו מקום בסוכה או לבנו הקטן, או לאורח גדול, מי קודם. והשיב שבנו הקטן קודם, ואמנם חיוב חינוך הוא רק דרבנן, ואילו ערבות לחבירו הגדול הוא מדאורייתא, מ"מ מצות חינוך קומת שהיא מצוה שלו, ואקרקפתא ידידה מונח, משא"כ הדאגה למצות חבירו מונחת בעיקר על חבירו, וחייך קודמים.

אחד האחים נזחר, ומפריע לכולם לישון בסוכה

שאלה. אנחנו ארבעה אחים, וכולם רוצים לישון בסוכה, ואחד מהאחים יש לו בעיה שכאשר יושן בלילה הוא נזחר בקול רעש גדול אדיר וחזק, וגם כאשר אנו מניחים אטמים באוזניים הדבר מפריע לנו, ואיננו יכולים לישון כך. ובמשך השנה הוא יושן בחדר לבדו, השאלה היא האם אפשר לבקש ממנו שישיין כעת בבית ולא בסוכה, כדי ששלושתנו, נוכל לישון בסוכה.

תשובה. נראה שאדרבה, הדין בזה הוא להיפך ממש, שאותו אח שנזחר יישן בסוכה, כיון שהוא חייב בסוכה, אבל שאר האחים לא יישנו בסוכה, כי הם פטורים מחמת שהם מצטערים בשנתם בסוכה, משא"כ אותו אח שנזחר אינו מצטער והוא חייב בסוכה.

האם יש ענין להשקיע כסף לארגן אוטובוס עם סכך

שאלה. כמה עסקנים נמרצים עלה בדעתם להשקיע בחברת הסעות במיוחד עבור חג הסוכות, עם אוטובוסים שהגג שלהם נפתח, ויסקכו אותם כדין, וכך כל הנוסעים יקיימו מצוות סוכה גם בשעת הנסיעה, וגם ירוויחו שיוכלו לאכול ולישון במהלך הנסיעה. רצינו לשמוע דעת תורה ממרן שליט"א האם אכן כדאי וראוי להשקיע במיזם זה, או שאין בזה צורך.

תשובה. אמנם הדין הוא שהולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום והימים בלילה (סוכה דף כו ע"א), וטעם הפטור משום דתשבו כעין תדורו, וכמו שבכל השנה אין אדם נמנע מללכת בדרך לסחורה, כך בימות החג לא הצריכו הכתוב להמנע. ויש לדון האם מותר לאדם לכתחילה לנסוע בדרך, ולהפטר ע"י משיבה בסוכה, או שאין ראוי. ועוד יש לדון, כאשר הולך בדרך ופטור, האם יש לו ענין לשבת בסוכה, או שזה נכלל במה שאמרו בירושלמי בברכות (פ"ב ה"ט) דכל מי שהוא פטור מדבר ועושהו, נקרא הדיוט.

ויש בזה שלש דעות בפוסקים, בהגהות מוהר"א אולאי על הלבוש (סימן תרמ סק"ו) כתב, דרק מי שדרכו באמת לצאת כל השנה מותר לו לצאת, ואם יצא יש לו דין של הולכי דרכים. אבל מי שאין דרכו בכך, אסור לצאת בדרך כל ימי החג, וא"כ יש שם סוכה, כי נראה כמתכוין לעבור על המצוה, אבל אם עבר והלך פטור, כשאר הולכי דרכים. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סימן צג) חידש שההולך לטייל חייב בסוכה, ורק ההולך לסחורה פטור. ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל סובר שגם ההולך לטייל פטור, אך אין זה ראוי לצאת בלי סיבה [ענין בהערות הגרי"ש (מנחות דף מא ע"א), ובקובץ תשובות (ח"ב סימן לו)].

ולגבי הנידון השני, הנה פסק הרמ"א (או"ח סימן תרל"ט ס"ז) שכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא מן ההדיוטות. והקשה הביאור הלכה שהרי אכילת ושתית עראי פטור מן הסוכה, ואעפ"כ המחמיר הרי זה משובח. ותיירץ דווקא כשיש בו צד איסור, כמו במצטער דהוי חילול יו"ט, או בחוה"מ שהי"ב לכבדו, אבל אם אינו מצטער רשאי להחמיר. עוד תירץ, דכשישב בסוכה כשהוא פטור אי"ז דרך ארץ, אבל הפטור משום טירחא, בזה יקבל שכר והרי זה משובח. ובענינו, הולכי דרכים אמנם פטורים מהסוכה, אבל בוודאי שאם יעשו מאמץ לשבת בסוכה גם בשעת הנסיעה, הרי זה משובח, ולא גרע מהחומרא לאכול ולשתות עראי בתוך הסוכה.

ויתכן שהולכי דרכים אינם פטורים מעיקר הדין בסוכה, אלא בגלל שאין להם אפשרות לשבת בסוכה, והחידוש בהולכי דרכים הוא שמותר להם לצאת לדרך אע"פ שלא יהיה להם סוכה, אבל באמת אם יש להם סוכה בדרך, הם חייבים במצות סוכה. וראיה מדברי רש"י ותוס' שכתבו הטעם דהולכי דרכים פטורים מסוכה, דכתיב בסוכות תשבו, כעין ישיבת ביתו, כשם שכל השנה אינו נמנע מללכת בדרך לסחורה כך כל ימות החג לא הצריכו הכתוב למנוע, הרי שכתבו רק הטעם למה מותר לצאת לדרך, אבל לא כתבו למה כשיצא לדרך פטור מסוכה, והטעם כי גם בדרך חייב במצוות סוכה, אלא שאין לו אפשרות לקיים, והחידוש הוא שמותר לו לצאת לדרך למרות שיפטר מסוכה, אבל בוודאי שאם יש לו אפשרות לעשות סוכה, לכאורה גם הולכי דרכים חייבים בסוכה.

ליטול ד' מינים בכותל, או להתפלל בנץ החמה

שאלה. קמתי מאד מוקדם בחול המועד סוכות, והסתפקתי מה עדיף, האם ללכת להתפלל ליד הבית במנין שבו מתפללים בנץ החמה, ולהרוויח זריזים מקדימים, או לנסוע לכותל שיש אומרים שזה מצוה דאורייתא ליתול ד' מינים כל שבעת ימי הסוכות בשריד בית מקדשנו.

תחת השמש וכי"ו. אכן נראה לבאר באופן פשוט, דווקא כאשר האדם יודע שכל תענוגות עוה"ז הם הבל הבלים, כאבק פורח וכחלום יעוף, ממילא שוב אינו משועבד אל הממון והתענוג, וע"ז יכול לשמוח בהם עצמם. משום דווקא מי שאינו מהביל אותם, הוא זה שאינו יכול לשמוח בהם, כי הוא תמיד דיאל לאבד אותם (מרבית נכסים מרבה דאגה), וגם ישתוקק לעוד ועוד דברים שחסרים לו | יש לו מנה רוצה מאתיים, ואוהב כסף לא יבצע כסף, ולא ישיג את האושר והשמחה. אך מי שלומד בספר קהלת שאין שום יתרון ומעלה בכ"ז, ממילא אינו בשום צער אלא בשמחה ונחת, והוא יכול ליהנות ממתיקות הפירות וריבוי התבואה, ולקיים בעצמו 'אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח'. וזה כוונת הלבוש שכתב (שם ס"ב): 'לפי שסוכות הוא זמן שמחתנו, וספר קהלת משבח ומזדו את הבריות שישמחו בחלקם, ולא ירדפו אחר ריבוי הממון, והנהגה ממה שיש לו - מות אלוהים הוא'. הרי שאדרבה, קהלת לא בא להמעיט את השמחה, אלא אדרבה להעצימה, כי ככל שאיננו משועבדים לחומריה, כך אנו יכולים יותר לשמוח בה, כי היא אינה כובלת אותנו, אלא מהנה ומענגת אותנו.

שם. הנה אמרו במסכת ראש השנה (דף טז ע"ב) שיש ג' דברים שמקורעין גזר דינו של אדם, והם שינוי מעשה, שינוי השם, ושינוי מקום. ונראה לרמז דא"ת ג' דברים אלו אנו עושים בחודש תשרי, שהרי כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ד) דמודרי התשובה שיתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, **ומשנה שמו כלומר אי אחר ואינו אותו האיש שעשה אותו המעשה**, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה, **וגולה ממקומו**, שגלות מכפרת עון, מפני שגורמת לו להכניע ולהיות עניו ושפל רוח. והנה בר"ה אנו מקבלים על עצמנו קבלה לשנות את מעשינו, וזהו שינוי המעשה. וביה"כ אנו חוזרים בתשובה ומתקפרים ועונותינו, וזהו שינוי השם - 'אני אחר, ואינו אותו האיש', ובחג הסוכות אנו יוצאים מביתנו ומקבלים עלנו גלות, וזהו שינוי מקום. וע"ז נזכר לקריעת גזר דין ולגמר חיתום טוב, ולשנה טובה ומבורכת.

תנוה לשם ולתהילה... תדיבקו כאזור חתולה. וצ"ב מה פירוש הדבר. ובספר 'לשונו בשדה' (עמ' תשלג) הובא לבאר, על פי מה שנאמר (איוב לח, ט) 'בשומי ענן לבשו וערפל חתולותי', ופירש"י שם דחתולותיו הוא מלשון תכריכו, והוא מלשון מלבוש ועיטוף. וכמו כן נאמר (יחזקאל טז, ד) 'ומולדותייך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי, והמלח לא הומלחת, והחתול לא חתולת', ופירש"י ד'חתול' הוא לשון כריכה בבגדים, והוא שמלפפין את הוולד. וממילא גם כאן מבקשים מהקב"ה שידיבקו ויקרבו אליו כחגורה המולבשת ונכרכת סביב האדם, ד'אזור' הוא מלשון חגורה (וכמו שמבירים 'אזור ישראל בגבורה', עי' שו"ע א"ח סימן מו ס"א), וחתולה הוא מלשון בגד ועיטוף וכנ"ל, וזו הבקשה שנהיה מדובקים וקרובים להקב"ה, ודבריו נכונים ונפלאים.

אך בחמשה עשר יום... באספכם את תבואת הארץ (ויקרא כג, לט). **בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזור בישאל ישובו בסוכות** (שם, מו). **למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל** (שם, מג). שמעתי ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דמפסוקים אלו אפשר ללמוד על שתי כוונות של הסוכה, האחת באה ללמדנו שכיון שימים אלה של חג הסוכות, הם ימי הצלחה ועושר, 'באספכם את תבואת הארץ', כאשר כל אחד אוסף את יבול אדמתו, יש חשיב ל'ישמן' ישורון ויבעט'. והסוכה צריכה ללמדנו מוסר, דהרי דירת ארעי בעיני, ויש לנו לדעת שאנו חיים כאן בעוה"ז במצב ארעי וזמני, ועלינו להתכונן לדירת הקבע בעוה"ב, ועל כך מרמזים לנו שבעת ימי החג, שהם כנגד 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה'. ויש לסוכה כוונה נוספת, בתקופה שאין חשיב ל'ישמן' ישורון ויבעט', וכמו בזמן הגלות, כשאין ישראל יושבין על אדמתן, והג' האסיף אינו מסמל להם את ההצלחה והשגשוג, וכל השנה כולה הם במצב של 'דירת ארעי', ובזמן כזה באה הסוכה ללמדנו 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים', דבשנה שהלכו במדבר הגדול והנורא, מקום שנחשים שרפים ועקרבים שולטים בו, הושבתים בסוכות, והבאתי אותם לבסוף אל המנוחה ואל הנחלה בארץ ישראל. וכך גם בימי הגלות, עלינו להתחזק ולדעת שהש"ת שומר עלינו מכל פגע רע, ומכל צרה וצוקה.

שמחת תורה. הנה ישנו הבדל בין חתן תורה לחתן בראשית, דכאשר מזמינים את הראשון לעלות לתורה קוראים לו 'עמוד עמוד עמוד', ואילו לחתן בראשית מוסיפים את המילה '**מחר** עמוד עמוד עמוד', וצ"ב. ושמעתי בשם מרן הסטייפלר זצ"ל שהסביר בזה, שהעליה לתורה של חתן בראשית נמצאת במקום בו סיימו את ספר דברים, ומתכוננים להתחיל את בראשית, וכביכול אנו מזמינים אותו, לדג, בלי תורה, ולכן צריכים למחר ולעמוד ולקרא בתורה, שהרי אין אפשר להשאר רגע אחד בלי התורה, ודפ"ח.

שמחת תורה. הנה מסיימים את התורה בפסוק (דברים לד, יב) 'ולכל היד החזקה, ולכל המורא הגדול, אשר עשה משה, לעיני כל ישראל, ופירש"י לעיני כל ישראל, שישאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשרם לעיניכם וכו'. וקשה מדוע קוראים ביום שמחת תורה את פרשת 'וזאת הברכה' המסתיימת לאוורא בדבר שאינו טוב, של שבירת הלוחות, והרי כתב הרמ"א (או"ח ס"ו ס"ק קלח) שיכין תמיד להתחיל לקרוא בדבר טוב ולסיים בדבר טוב. והרב ישי מזלומיאן שליט"א שאל זאת לגיס מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, והשיב שרש"י רק העתיק דברי חז"ל, עכ"ל. ונראה לבאר, דרש"י עצמו לא כיוון לסיים בדבר שאינו טוב, אלא רק העתיק דברי חז"ל שהם פירשו כך את הפסוק האחרון של התורה, וחו"ל הקדושים עצמם נכנעו לנראה לא חששו והיה להם טעם בזה [ידיע שגם מה שמואב בתורה בדרך קללה, צופן בתוכו חיים, כי התורה כולה, תורת חיים היא].

חג הסוכות. הנה שמעתי ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכל אחד משלושת מועדי ישראל בא ללמדנו אחד מיסודי הדת, והם: להאמין במציאות השם, תורה מן השמים, והשגחה פרטית. דהנה מטרת חג הפסח היא להשריש בנו את מציאות הש"ת, ע"י שראינו כל האותות והמופתים שעשה ה' למצרים, וכיצד הפך את הטבע ושלט בו באופן מוחלט, וזהו דכתיב 'יראה כל זכור את פני האדון השם' (שמות כג, יז), והיינו מציאות ה'. חג השבועות שבו ניתנה תורה לישראל, מורה על נצחיות התורה שהיא מן השמים, ואף אחד לא יכול לה. וכמה אויבים קמו עליה לבלותה, ועדיין דבריה חיים וקיימים, כתובים בעט ברזל, בצפון שמי, וזהו דכתיב (שמות לד, כג) 'יראה כל זכור את פני האדון השם אלקי ישראל', והמילים 'אלקי ישראל' מורים על שייכותה של התורה רק לישראל, שהרי אסור ללמוד תורה לגויים. והנה חג הסוכות, בו אנו מגלים את ההשגחה הפרטית על כל אחד ואחד מישראל, דהנה כל אחד מישראל בונה סוכה לעצמו, ואין סוכה אחת דומה לחברתה, והאחד מקים הדפנות מאבנים, והשני מקרשים, והשלישי סוכת דוד הנפולט, ב' כהלכתו ושלישית אפי' טפח, אך הצד השווה שבה - בבניית גג הסוכה, שהכל עושין את הגג מסך שאפשר לדאות דרכו את השמים, והרמז בזה הוא שנדע שכל ישראל חוסים בצל הש"ת, והקב"ה שומר עלינו ומגן עלינו. וזה הוא שאומרים בסוכות (דברים טז, טז) 'יראה כל זכור את פני ה' אלקיך', והיינו שאתה בעצמך מרגיש שהקב"ה הוא האלוקים שלך, באופן פרטי, והוא הוא המושג שלך בפרטות.

שם. הנה בחג הסוכות נצטוונו לשמוח שמחה יתירה, וכנ"ל הרמב"ם (פ"ח מהל' לולב ה"ב) 'אע"פ שכל המועדים מצווה לשמוח בהם, בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, וכך טבעו חז"ל במטבע של תפילה, שחג הסוכות הוא 'זמן שמחתנו'. אכן צ"ב, דמאידך גיסא דיני החג ממעטים ומגבילים את השמחה, שהרי אסרה תורה לאכול ולשתות לישון מחוץ לסוכה, וכל העם נדחקים ומצטופפים בתוך סוכות קטנות, וגם אין ראוי לצאת לגנות ולמהרות לטייל, שהרי מצווה לטייל בסוכה דווקא, וכ"ל לאוורא הוא היפך השמחה היתירה הנצטוונו בה בחג הסוכות, ובאמת מפורש ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק מג), שזה טעם מצוות יום שמיני עצרת, כדי להשלים את השמחה שהיתה חסרה קצת בשבעת ימי הסוכות, שלא היו יכולים לחגוג כראוי בבתי הורחבים אלא בסוכות הקטנות, ובשמי"ע חוזרים לבתים ומשלימים השמחה [ויש להביא מקור לדבריו, מהתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר כט, לה) שתרגם לשון הכתוב 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם' - 'כנישין תהוה בחדווא מן מטולכן לבתיכן', כלומר תתכנסו בשמחה מסוכתכם לבתיכם, הרי שהשמחה בשמי"ע היא במה שחוזרים לחגוג בבתי הורחבים]. ומפורש ע"פ שבח הסוכות חסר קצת שמחה מחמת חובת הסוכה, ובמסכת סוכה (דף נג ע"א) אמרו שהיו ערים מדי לילה בשמחת בית השואבה, וביום היו עוסקים בתפילות ובמצוות ובאכילה ושמחה, והיו מנמנים מעט זה על תפילי זה, הרי שלא היו במנוחת היריעה ובשלווה ורוגע ככל שאר ימים טובים, וכ"ז צ"ב. ונראה לבאר בזה, דהנה המהר"ל תמה מדוע דווקא המצה היא המסמלת את החירות, הא לאוורא היא לחם טפל בלא טעם ותפילה כמו החמץ, ויותר היה מתאים לאכול בפסח חלה ריחנית ומתוקה שתסמל את מאכל בני חורין. וביאר דהחירות האמיתית היא כאשר אדם יוצא מתלותו בכבלי הגשמיים - תאוותיו ודחפיו, חשקיו ויצריו. ולכן, דווקא הלחם הפשוט והיסודי, המשוחזר מכל התוספות והעיבודים, הוא סמל החירות. וכע"ז י"ל כאן, דהשמחה האמיתית היא כאשר האדם עוזב את כל הבלי עוה"ז שבביתו, ועובר לדירת ערא, ובסוכה הקדושה הוא מרגיש שאינו תלוי ומשועבד לכל ההבל וריק המצויים מחוץ לסוכה, וזו השמחה האמיתית, שמחה שאינה תלויה בבית גדול ורחב, אלא שמחה פשוטה מעצם היותנו בני חורין, מחוץ לארץ מצרים ושאר הטומאות וההתאוות, רק אנו וקודשא בריך הוא.

ונוהגין לומר קהלת בשבת של חול המועד או בשמיני עצרת אם אקלע בשבת (מהרי"ל) - לשון הרמ"א (או"ח סימן תרסג ס"ב). מקשים העולם למה קוראים תחילה את המגילה, ורק אח"כ קוראים בתורה, הרי תדיר ושאנו תדיר תדיר קודם. וכן הוא לגבי קריאת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח וכן לגבי קריאת מגילת רות בשבועות, שקוראים אותן קודם קריאת התורה [ודלא כמגילת אסתר, שנוהגין לקרוא בתורה קודם, ורק אח"כ קוראים את המגילה]. ושמעתי ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לה' השיב, שאם יקראו לאחר קריאת התורה, קיים חשש שיאמרו שיש ב' הפטרות. הפטרת החגים, וגם מגילת קהלת או רות או שיר השירים הם מפטרי, ויברכו עליהם ז' ברכות כמו במפטרי, ולכן הקדימו אותם (ולכן מגילת אסתר קורין לאחר קריאת התורה, משום דבפורים אין מפטרי, ולכן אין חשיב שיעטו בה. ועוד טעם משום דקריאת המגילה משלימה לעשרה פסוקים, יעניין בשפת אמת מגילת דף כ"א ע"ב). ולפי"ז כשיש ציבור שאין באפשרותו לקרוא מגילת קהלת קודם קריאת התורה, עקב שהמגילה נמצאת במניין אחר, ומסתפקים האם לקרוא את המגילה לאחר קריאת התורה או לדחותה לאחר התפילה ממש. ולאור זאת יתכן שמוטב לקריתה לאחר התפילה, ולא אחר קריאת התורה, כדי שלא יאמרו שהם ב' הפטרות, וצ"ע.

שם. הנה כתב המשגיב (סימן תצ ס"ק יז) בשם המג"א דהטעם שתקנו לקרוא מגילת קהלת בשבת חוה"מ סוכות, הוא משום שזה 'זמן שמחתנו', ובקהלת כתיב 'ולשמחה מה זו עושה'. וצ"ב, וכי משום שזהו זמן שמחה, אנו חפצים לקלקל את השמחה, ולבאר מדוע אין מקום כלל לשמחה. ואין לומר שהשמחה בסוכות היא שמחה על הרוחניות ולא על הגשמיות, שהרי מפורש בקרא שהשמחה היא על אספת התבואה, וכנ"ל בדת צקים לבעה"ת (סוף פרשת ראה) שהשמחה בסוכות היא על התבואה והפירות, וא"כ מה טעם יש להאריך בזמן זה במגילת קהלת, שתמה' מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש', 'לשמחה מה זו עושה', רע עלי המעשה שנעשה

אזכרה נא חידה

חידות לכבוד תחילת חומש בראשית:

מי נולד ביום שהתחתנו הוריי? * אותו שם ישנו 4-אנשים שונים, וכולם בחומש בראשית * אותה מילה מופיעה בחומש בראשית 4 פעמים, ובכל פעם במשמעות אחרת

(התשובה לחידה א"ה בגיליון הבא, החידה באדיבות ידידי הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: אין יתכן שנוטל לולב מהודר, אך תלוי היכן עומד, במקום אחד רשאי לטילו, ובמקום אחר אסור לטילו? תשובה. כתב הרמ"א (או"ח סימן תרמט ס"ה) שמוחל לטול לולב של חבירו בלא דעת חבירו, בשאר ימים, ונראה ליה לאיניש למעבד מצוה בממונו, והוי כשואל. וכתב שם המשגיב (ס"ק לד) שכל זה דווקא כאשר נוטל את הלולב במקום הוא נמצא, אך אסור לקחת אותו מביה"כ לביתו, וכן להפך. עוד מנכחת לה ע"מ דתנן בסוכה (דף לד ע"ב) שאתיוג של מעשר שני כשר לנטילה דווקא בירושלים, ששם יש לו היתר אכילה, אך לא במקום אחר [תשובה נספחת י"ל, ע"פ הביאור (סימן תקפה) שאין לקיים מצוות בבית הכסא דרך ביזיון, ודו"ק].

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א, ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון 072-380-9348 או 0533126877@gmail.com 3126877

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעורי יומי בהלכות שבת ועוד, בקו שיעור יצחק, 04-376-0582, או 072-380-9348. מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישיהו מרן שליט"א בשבת המרובה ברמא אלתן